

Doktori (PhD) értekezés

Kállay Miklós volt miniszterelnök emigrációban
töltött évei Olaszországban és az Amerikai Egye-
sült Államokban 1945 – 1967. között

Kertész Tünde Fruzsina

**DEBRECENI
EGYETEM**

Debreceni Egyetem

Bölcsészettudományi Kar

Bölcsészettudományi Doktori Tanács

2023

Kállay Miklós volt miniszterelnök emigrációban töltött évei Olaszországban és az Amerikai Egyesült Államokban 1945 – 1967. között

Értekezés a doktori (PhD) fokozat megszerzése érdekében
a történelem tudományágban

Írta: Kertész Tünde Fruzsina okleveles történész

Készült a Debreceni Egyetem Történelmi és Néprajzi Doktori Iskolája

Történelem programja keretében

.....

Témavezető: Dr. Pallai László

A doktori szigorlati bizottság:

elnök: Dr. ....

tagok: Dr. ....

Dr. ....

A doktori szigorlat időpontja: 200... . . . . .

Az értekezés bírálói:

Dr. ....

Dr. ....

Dr. ....

A bírálóbizottság:

elnök: Dr. ....

tagok: Dr. ....

Dr. ....

Dr. ....

Dr. ....

A nyilvános vita időpontja: 200... . . . . .

Én, Kertész Tünde Fruzsina, teljes felelősségem tudatában kijelentem, hogy a benyújtott értekezés önálló munka, a szerzői jog nemzetközi normáinak tiszteletben tartásával készült, a benne található irodalmi hivatkozások egyértelműek és teljeseek. Nem állok doktori fokozat visszavonására irányuló eljárás alatt, illetve 5 éven belül nem vontak vissza tőlem odaítélt doktori fokozatot. Jelen értekezést korábban más intézményben nem nyújtottam be és azt nem utasították el.

Debrecen, 2023. július 9.

.....
Kertész Tünde Fruzsina

Tartalom

I.Bevezető.....	1
II.Historiográfia	1
III.A Jósa András Múzeum Kállay Gyűjteménye	7
III.1. A források bemutatása, az értekezés célkitűzései	9
IV.Kállay Miklós miniszterelnök megpróbáltatásai a német megszállás után, rabsága a dachauai és a mauthauseni koncentrációs táborokban	12
IV.1. Letartóztatás, Margit körút, Sopronkőhida.....	12
IV.2. Mauthausen és Dachau	14
IV.3. A hontalanság kezdete	16
V. Az olaszországi emigráció	17
V.1. A miniszterelnöki memoárról	18
V.2. A háború utáni első interjú Kállay Miklóssal	21
V.3. A diplomaták szerepe, a Követi Bizottság.....	22
V.4. Jövőbeni tervek, dilemmák	25
VI. A második világháború utáni amerikai magyar emigráció kialakulása és felépítése.....	27
VI.1. A hontalan negyvenötösök	27
VI.2. A negyvenhetes emigránsok	29
VI.3. Emigrációs szervezetek kialakulása	31
VII. A Free Europe Committee vagyis a Szabad Európa Bizottság megalakulása	33
VII.1. A Magyar Nemzeti Bizottmány megalakulásának körülményei és megalakulása.....	35
VII.2. A Magyar Nemzeti Bizottmány szerkezeti felépítése és céljai	38
VII.3. Kállay Miklós értesülései a Bizottmányról	41
VII.4. Kállay döntése a költözésről.....	42
VII.5. Eckhardt Tibor emigrációba kerülése.....	44
VII.6. Az emigráció generációs ellentétei, szűk mozgástér	45
VII.7. Kállay emigrációs célkitűzései.....	46
VIII. Kállay Miklós a Magyar Nemzeti Bizottmány tagja	50
VIII.2. Példa kommunista ügynöktevékenység veszélyeire	51
VIII.3. A Magyar Nemzeti Bizottmányban kialakult vitás helyzetek	52
IX. Emigrációs kérdőív elemzés Apor Gábor és Kállay Miklós válaszai alapján.....	60
X. A korai hidegháború időszaka és ebben Magyarország helyzete	73
X.1. A Nagy Ferenc vezette magyar kormány moszkvai látogatása	78
X.3. A Nagy Ferenc vezette magyar kormány amerikai látogatása.....	82

XI. Eckhardt Tibor helyzete a Magyar Nemzeti Bizottmányban Kállay Miklós Bizottmányi taggá válásával összevetve	83
XI.1. Az Eckhardt Tibor és Nagy Ferenc közötti ellentétek.....	85
XI.2. Az Eckhardt Tibor elleni összeférhetetlenségi eljárás.....	89
XII. Kállay Miklós emigrációs tevékenysége a levelezések és sajtómegjelenések tükrében...	91
XII.1. Az első híradások Kállayról a háború után	91
XII.2. Híradások a Nemzeti Bizottmányról és Kállay Miklósról	92
XII.3. Bizottmányi viták és a könyvkiadás kérdései Kállay Amerikába érkezését megelőzően	96
XIII. Az amerikai külpolitika Sztálin halála után.....	103
XIII.1. A hidegháborús bizonytalanság	104
XIII.2. Az amerikai külpolitika hatása az emigrációs politikára	108
XIV. Kállay könyvének kiadása és a vízum ügyintézés.....	110
XV. Kállay Miklós első nyilvános szereplése az emigrációban.....	112
XV.1. A vízum ügyintézés elhúzódása és az emigrációs hétköznapiak	117
XV.2. Kállay Miklósról és Nagy Ferencről	118
XV.3. A vízum késlekedése, aggodalmak, tervek	121
XVI. Kállay Miklós az Amerikai Egyesült Államokban.....	128
XVI.1. Kállay Miklós fogadtatása New Yorkban.....	128
XVI.2. Varga Béla imája a washingtoni szenátus megnyitóján.....	135
XVI.3. Kállay Miklós élete Amerikában	137
XVII.1. A Szabad Európa Rádió interjúja Kállay Miklóssal 1955.....	153
XVIII. Az 1950-es évek világpolitikai szempontból benne Magyarország helyzete	156
XIX. Az arisztokrácia szerepe az amerikai magyar emigráció életében Kállay Miklós kapcsolati hálóján keresztül.....	164
XIX.1. Gróf széki Teleki Béla	164
XIX.2. Gróf Széchényi Endre.....	167
XIX. 3. Gróf széki Teleki Andor	171
XIX. 4. Gróf Széchenyi Lászlóné Vanderbilt Gladys	174
XIX.5. Gróf zabolai Mikes Johanna	176
XX. A dél-amerikai magyar emigráció	179
XX.1. Kállay Miklós dél-amerikai körútja 1956 nyarán	187
XX.2. A Szabad Európa Rádió interjúja Kállay Miklóssal 1956	198

XXI. Az 1956 – os forradalom és szabadságharc az emigráció szemszögéből, benne Kállay Miklós szerepvállalása.....	200
XXI.1. Kállay Miklós utazásai Kanadába 1955. és 1957.	203
XXII. A Magyar Nemzeti Bizottmány megszűnése és az azt követő évek.....	206
XXII.1. Protestálás az 56-os események mellett, tiltakozás Nagy Imre és mártírtársainak kivégzése ellen.....	206
XXIII. Kállay Miklós életének utolsó évei és halála.....	207
XXIV. Összegzés, utószó	211
Bibliográfia.....	215
Források.....	218
Interneten elérhető adatbázisok, gyűjtemények.....	218
Korabeli újságok, folyóiratok:	219
Dokumentumfilmek	220
Mellékletek.....	221
– Fényképek a Kállay Gyűjtemény archívumából Kállay Miklós emigrációs éveiből	221

I.Bevezető

Kutatásaim kezdetén dr. Fodor Mihályné ny. főiskolai adjunktus segítségével közvetve felvettem a kapcsolatot John Lukacs magyar származású amerikai történésszel, hogy érdeklődjek folytatott-e levelezést a volt miniszterelnökkel, amely esetleg kutatásaim tárgyát képezhetné. Lukacs úr azonban sajnos nem levelezett Kállay Miklóssal, de hozzá tette, hogy jól ismerte Kállay Miklóst és nagyra becsülte őt. Megköszöntem a válaszát és köszöntöttem születésnapja alkalmából, tiszteletemet kifejezve munkássága iránt. Majd egy hónappal később dr. Fodor Mihályné tolmácsolásában kaptam üzenetet Lukacs úrtól, aki azt üzenté, írjak jókat Kállayról, mert megérdemli, becsületes magyar ember volt.

II.Historiográfia

A téma kutatását a források mellett természetesen a szakirodalom feltérképezésével végeztem. Értekezésem témájához az amerikai magyar emigráció történetéhez számos kötet rendelkezésemre állt. Ugyanakkor kifejezetten a hidegháború időszakának amerikai magyar emigráció-történetének feldolgozottsága már szűkösebbnek volt mondható, ami a feldolgozottság mértékét illeti. Ez természetesen kutatási szempontból a legideálisabb helyzet. Számos szakirodalmat, folyóiratot, tanulmányt forgattam, hogy értekezésem témáját, a rendelkezésemre álló forrásokat megfelelő keretek közé helyezzem. A felhasznált szakirodalom vizsgálati szempontja volt számomra a rendszerváltást követő években megjelent, nézeteiben tárgyilagos, informatív és hivatkozásokkal alátámasztott kiadványainak használata. Három olyan kötetre hivatkoztam, amely az első szempontnak nem tett eleget, ugyanakkor a továbbiaknak igen és elmondható róluk, hogy kiállták az idő próbáját, mert a mai kutatók számára is hasznosak és nem jellemzi őket a Kádár-korszak történelemhamisító attitűdje. Illetve figyelemmel kísértem a friss megjelenéseket is a témában, amelyek közül a számomra legrelevánsabbakat beépítettem a dolgozatba.

Ezek között az első, természetesen „*Borbándi Gyula¹: A magyar emigráció életrajza*

---

¹ Borbándi Gyula (1919-2014.) író, történész, szerkesztő. 1942-ben államtudományokból szerezte fokozatát, a Pázmány Péter Tudományegyetemen. 1941-49. között a Vallás- és Közoktatási Minisztérium tisztviselőjeként dolgozott, amely mellett 1942-45 között katonai szolgálatot teljesített. 1949-ben politikai okokból hagyta el Magyarországot és egy ideig Svájcban élt és dolgozott, majd Münchenbe költözött és 1951-1984-ig a müncheni Szabad Európa Rádió munkatársa volt Gyulai Ernő szerkesztői álnéven, otthon maradt családtagjai védelmében. 1950-ben részt vett a Látóhatár című Zürichben megjelenő emigráns magyar irodalmi és politikai folyóirat alapításában, majd 1953-tól annak főmunkatársa lett. 1958-ban a lap munkatársai közötti egyet nem értés folytán szakadás következett be, amelynek eredménye az eredeti Látóhatár mellett az Új Látóhatár megalakulása lett. Ennek 1958-89-ig Borbándi Gyula felelős szerkesztője volt. Ezen kívül publikációi megjelentek az Irodalmi Új-

1945-1989. I-II.” című kötete volt, amelynek írója az emigráció aktív képviselőjeként, a Szabad Európa Rádió munkatársa is volt. Munkája a Magyar Nemzeti Bizottmány kialakulásának és működésének történetéhez, a nyugati emigrációban élő magyar politikusokról, diplomatákról, újságírókról, közéleti személyiségekről sok értékes információval szolgált. Emellett nagy segítségemre volt Borbándi Gyula többi munkája is a: „*Nyugati magyar irodalmi lexikon és bibliográfia*”, a „*Magyarok az Angol Kertben - A Szabad Európa Rádió története*”, a „*Magyar politikai pályaképek 1938-1948.*” című átfogó munkákat gyakran használtam. Ezek mind biztos alapot nyújtottak a nyugati magyar emigráció történetéhez. Ugyanígy alapvetéseket tartalmazó munka, emiatt végigkísérte kutatásaimat, „*Nagy Kázmér: Elveszett alkotmány – A magyar politikai emigráció 1945-1975.*” című kötete, amelynek írója Borbándihoz hasonlóan szintén emigrációban élő magyar honfitársunk volt.² Az általános, összefoglaló amerikai magyar emigrációtörténet alapművét „*Puskás Julianna: Kivándorló magyarok az Egyesült Államokban 1880-1940*” című kötetét is tanulmányoztam, mint előzménytörténetet a 20. század második felének emigráció történetéhez. Az amerikai történelem kutatásának szaktekintélye Frank Tibor „*Amerika világi*” című kötete is jelentős összegzés volt, ugyanakkor az értekezésben nem hivatkoztam rá, mert bár elmélyülhettem a témában a kötet által, az általam tárgyalt korszakot nem taglalta.

Értekezésem témájának főszereplője, Kállay Miklós miniszterelnöki emlékiratai a dolgozat első fejezeteihez nyújtottak segítséget. Életének az emigrációhoz, a hontalanság felé vezető szakaszában sok támpontot nyújtott ennek olvasása. Ezt egészítette ki a Borsody István rendezésében látható „*Nicky, a másik fiú*” című 2019-ben megjelent Horthy Nickyről szóló dokumentumfilm is, amelyben Kállay Kristóf a miniszterelnök legidősebb fia is megszólalt és édesapja visszaemlékezései alapján érdekes és a dolgozat szempontjából is hasznos információkat osztott meg a háború végén a dachauai és mauthauseni rabokkal kapcsolatban.

Kállay miniszterelnöki memoárjához szorosan kapcsolódik C.A. Macartney neve, aki könyvének előszavát is írta, és akinek életéről és magyarsághoz fűződő kapcsolatáról Barta Róbert írt átfogó kötetet: „*A magyarság vonzásában – Válogatás Carlile Aylmer Macartney*

---

ságban, a bécsi Katolikus Szemlében, a Magyar Híradóban, a Bécsi Naplóban, a Szivárványban, a Nyugati Magyarországon, az Életünkben és az Ugarn-Jarbuchban, amelynek 1987-től szerkesztőségi tagja is volt. 1991-ben Magyar Művészetért-díjban részesült. Münchenből 2010-ben hazaköltözött. (Borbándi Gyula: *Nyugati magyar irodalmi lexikon és bibliográfia*, Hittel Kiadó, Budapest, 1992. www.mek.oszk.hu 2019. június)

² Nagy Kázmér (1920-1985.) A budapesti Műegyetemet szerezte doktori fokozatát, közgazdaságtudományból. 1941-től a Nemzeti Újság és az Új Nemzedék munkatársa volt, majd 1945-től titkári pozícióba lépett a miniszterelnökség sajtóosztályán. 1948-ban nyugatra, Ausztriába menekült, majd 1950-ben családjával Ausztráliába költözött. 1951-1967 között a Dél Keresztje című lap munkatársa, majd szerkesztője, illetve a Független Magyarország kiadója és főszerkesztője volt. 1968-ban Angliába költözött, ahol a BBC munkatársa lett. 1981-ben hazaköltözött, írásai a Magyar Nemzet, ill. az Élet és Irodalom, a Társadalmi Szemle című lapokban jelentek meg. (BORBÁNDI 1992. www.mek.oszk.hu 2019. június)

írásaiból és beszédeiből” címmel, amely segítséget nyújtott a brit történeoszt említő fejezet-részletnél.

Fontosnak tartom tiszteletemet és elismerésemet kifejezni dr. Lakatos Sarolta, a Kállay Gyűjtemény első vezetőjének munkássága előtt, aki a források első olvasója volt, mindemellett pedig az iratanyag adományozójával, dr. Kállay Kristóffal, Kállay Miklós miniszterelnök legidősebb fiával is baráti kapcsolatot ápolt. Lakatos Sarolta így első kézből hallhatta Kállay Kristóf közvetlen emlékeit, visszaemlékezéseit a korszakra vonatkozóan, aki sok esetben kiegészítette a dokumentumokban olvasottakat a számára. Ezen körülmények ismeretében mindenképpen fontosnak és megkerülhetetlennek tartottam, hogy az általa írt tanulmányokat az értekezésembe beépítsem, így „*A Kállayak gyűjteménye*” illetve a „*Kállay Miklósné miniszterelnöknek halála és a nyoma vesztett családi vagyon – „Vagyonvédelem” vagy eltulajdonítás?*” című munkáit, amelyek mindenképpen hiánypótlóak a téma szakirodalmának tekintetében. Ehhez az időszakhoz kiegészítésként olvastam a „Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatal” által kiadott „Felderítő Szemle IX. évf. 2. számát”.

A naplók, visszaemlékezések között szeretném megemlíteni Jávor Pál színművész naplóját, amelynek sopronkőhidai raboskodásáról szóló részében megemlékezett Kállay Miklósról is. A volt miniszterelnököt írásában két alkalommal említette, egyszer Kállay magánzárkabeli magányáról emlékezett meg, majd 1944 szeptemberéről, amikor a SS öröktől engedélyt kérve látogatást tett Kállaynál, egy kis apró figyelmességgel kedveskedve a volt miniszterelnöknek. Önmagában is meghatározó volt ez az epizód az olvasónak, ugyanakkor Kállay is megemlékezett erről visszaemlékezéseiben, ami még inkább hangsúlyossá tette a humánusot az emberhez méltatlan körülmények között.

Magyarország náci megszállását követően a határokon túl tartózkodó diplomata megalkotották a Követi Bizottságot, amelynek tagjai nem fogadták el legitimek a megszállást követően és annak befolyása alatt megalakult kormányokat. A Követi Bizottság alapítói, Barcza György vatikáni és londoni követ valamint báró Bakách-Besseney György voltak. Ennek megalakulásához, történetéhez fontosnak tartottam tanulmányozni „*Barcza György: Diplomataemlékeim 1911-1945*” című visszaemlékezését, hiszen a szervezet, amelyet létrehozta néhány pontjában hasonlóságot mutatott a Magyar Nemzeti Bizottmánnyal. Emellett kiegészítésként forgattam B. Lőrincz Zsuzsa szerkesztésében „*A vatikáni követ jelenti...*” című számos forrást közlő munkáját, báró Apor Gábor diplomáciai tevékenysége kapcsán, valamint „*Joó András: A „Nemzet Aranya” – A Kállay-alap története tények, kérdőjelek*” című tényfeltáró, izgalmas tanulmányát az emigrációba menekített magánvagyon történetével kapcsolatban.

Az emigrációban élő szakemberektől származó szakirodalom számomra még nagyobb jelentőséggel bír, emiatt forgattam haszonnal kutatásaim alatt végig „*Várdy Béla: Magyarok az Újvilágban - Az észak-amerikai magyarság rendhagyó története*” című részletes és nagy lélegzetvételű munkáját. Várdy Béla magyar származású történész, szüleivel a második világháború után került Amerikába, s ott élt az 1950-es évektől 2018-ban bekövetkezett haláláig, feleségével Várdy Huszár Ágnes irodalomtörténésszel. Munkáik az amerikai magyar emigráció történetének tanulmányozásával kapcsolatban, megkerülhetetlenek. Valamint ugyanennyire fontos volt Kádár Lynn Katalin, Amerikában élő magyar származású történész - akinek családja a második világháború után hagyta el Magyarországot - „*Eckhardt Tibor amerikai évei 1941-72*” című könyve is, amely rendkívül hasznos volt Eckhardt Tibor szerepének, személyének és a Magyar Nemzeti Bizottmány megalapítása valamint az azt övező viták tanulmányozása során.

Fontosnak tartottam a szűkebb és tágabb értelemben vett történelmi keretben elhelyezni az általam kutatott témát. Így tanulmányoztam „*Joó András: Kállay Miklós külpolitikája*” című részletgazdag munkáját, a volt miniszterelnök pályafutásának megismeréséhez. Majd Borhi László Amerikában élő és kutató magyar történész munkáit, a hidegháború korszakából: „*Borhi László: Magyarország a hidegháborúban - A Szovjetunió és az Egyesült Államok között, 1945-56*”, „*Borhi László: Nagyhatalmi érdekek hálójában - Az Egyesült Államok és Magyarország kapcsolata a második világháborútól a rendszerváltásig*” illetve „*Borhi László: Magyar-amerikai kapcsolatok 1945-89 - Források*” című forrásközlő gyűjteménye. A korszak átfogó magyar történelméhez „*Romsics Ignác: Magyarország története a XX. században*” című nagyívű összegző munkája volt segítségemre. Emellett az amerikai külpolitikai célok és törekvések átláthatóságához „*Magyarics Tamás: Az Egyesült Államok külpolitikájának története*” című művét tanulmányoztam. Magyarország szovjet megszállás alatti történetéhez pedig „*Békés Csaba: Enyhülés és emancipáció – Magyarország, a szovjet blokk és a nemzetközi politika 1944-1991*” című 2019-ben megjelent könyvét használtam, illetve kiegészítésként „*Kiss Dávid: Az 1947-es magyar béke-előkészítés az új haderő szervezésének és a határok kialakításának tükrében*” című tanulmányát, valamint „*Vida István: Két fontos dokumentum a Nagy Ferenc vezette magyar kormányküldöttség 1946. áprilisi moszkvai látogatásáról*” című tanulmányt.

A téma keretbefoglalásához szükségesnek tartottam a világpolitikai események számára is fejezetet szentelni, mert azok közvetve vagy közvetlenül hatással voltak az amerikai magyar emigrációs szervezetek létrehozására, működésére. A Szabad Európa Bizottság kifejezetten abban a sajátos politikai légkörben jöhetett létre, amely a hidegháború alatt kialakult. Így

tehát a világpolitikai események taglalása, bár nem jelentett novumot, mégis ebben a kontextusban, ilyen keretek között és több alkalommal visszaemlékezésekkel kiegészítve az eseményeket, még nem kerültek bemutatásra. Ehhez használtam: „*John Lewis Gaddis: A hidegháború*” című művét, „*Tim Weiner: A CIA története*” című érdekes és nem túlbeszélt a Szabad Európa Bizottság és a Központi Hírszerző Ügynökség közötti összefüggésekre is rávilágító terjedelmes munkáját, „*Stephen Graubard: Az elnökök - Az amerikai elnöki hivatal átalakulása Theodore Rooseveltől George W. Bushig*” című részletes művét, a vizsgált korszak amerikai elnökeinek politikai döntéseinek megértéséhez kapcsolódóan, ezen kívül a gazdag forrással és szakirodalommal alátámasztott nagy terjedelmű „*Stone-Kuznick: Amerika elhallgatott történelme*” című rendkívül érdekes művét, valamint alap információkat a hidegháború alatt stratégiai szempontból egyre jelentősebb kérdéskörre váló hírszerzésről „*Jensen-McElreath-Grave: Bevezetés a hírszerzésbe*” című munkáját. A 20. századi amerikai történelem rendszerszintű összefüggéseire pedig „*John Lukacs: Az Egyesült Államok 20. századi története*” című kötete világított rá, illetve rendkívül érdekes kiegészítést nyújtott a dolgozat ezen részleteihez „*A történelem eleven valósága - George F. Kennan és John Lukacs levelezése*” amelyben a korszak két remek elméje osztotta meg egymással gondolatait, benyomásait a világpolitikai eseményekkel kapcsolatban.

Ahogy említettem, visszaemlékezésekkel egészítettem ki a dolgozat ezen részeit, hiszen az értekezés témájához fűződő, általam feldolgozott források is a személyes történelmen keresztül, közvetlen levelezés által mutatják be az adott korszakot. Így adekvát módon dolgoztam „*Nagy Ferenc: Küzdelem a vasfüggöny mögött I-II.*” című memoárját, amely a háborút követő rövid demokratikus időszakot mutatta be a volt miniszterelnök szemszögéből a kommunista diktatúra kialakulását megelőzően, illetve kormányának Amerikában tett látogatásáról is írt, amely különösen érdekes és fontos részlete volt a könyvnek, hiszen egy évvel később már emigrációban élt ugyanott. Az értekezésen való munkám alatt nagy várakozással voltam „*George F. Kennan: Emlékiratok I-II.*” című visszaemlékezéseinek megjelenésére, hiszen a könyvben megelevenedett a hidegháború időszaka, a „Hosszú távirat” írója minden részletre kiterjedően taglalta a diplomáciai tevékenysége során tapasztaltakat.

Az amerikai magyar emigrációval foglalkozó szakirodalom egyes részei forrásközlő munkák illetve a témára vonatkozó tanulmányok, cikkek gyűjteményei voltak, mint ahogyan „*Nagy Ferenc miniszterelnök - Visszaemlékezések, tanulmányok, cikkek*” Csicsery-Rónay István szerkesztésében és szintén tőle „*A harmadik magyar történelmi emigráció, Csillagos órák, Sorsfordító Magyarok - Közelmúltunk közelről*” című kötete, amely már kifejezetten az értekezés korszakának emigráció történetéhez adott fontos adatokat. Valamint forrásközlő

szakirodalomként használtam a Lymbus Kötetek egy kiadványát: „*Klikkharcok az emigrációban - Nagy Iván (1904-1972) délvidéki emigráns magyar politikus válogatott iratai (1949-1954)*” Dévavári Zoltán szerkesztésében. Emellett az emigrációs közélet szélsőséges politikai irányultságú alakjai is látószögembe kerültek, emiatt tanulmányoztam „*Tóth Tibor: A hungarista mozgalom emigrációtörténete az „Út és Cél” és a „Hungarista tájékoztató” című sajtótermékek tükrében*” című doktori értekezését, amelyet a Debreceni Egyetemen védett.

Az értekezésben nagy hangsúlyt kapott Kállay Miklós 1956 nyarán lezajlott dél-amerikai útja kapcsán a dél-amerikai magyar emigráció története. Ezen kívül az emigrációba kényszerülő magyar arisztokráciáról szóló fejezetben is több alkalommal elemzésre került az emigránsok Dél-Amerikába érkezett tagjainak története. Ennek magyar nyelvű szakirodalma nem túl széleskörű, de annál gazdagabb információkban. A dél-amerikai magyar emigráció történetéhez használtam: „*Anderle Ádám: Magyarok Latin-Amerikában*” című alapművét, „*Némethy Kesserű Judit: Az argentinai magyar emigráció története 1948-1968*” című, forrásközlésekkel színesített kötetét. „*Torbágyi Péter: Magyar vándormozgalmak és szórványközösségek Latin-Amerikában a második világháború kitöréséig*” címet viselő doktori értekezését, amelyet a Szegedi Tudományegyetemen védett, illetve szintén tőle „*Torbágyi Péter: Magyarok Latin-Amerikában*” Anderle Ádám kötetével megegyező című, de tartalmilag természetesen azért eltérő művét, valamint „*Pongrácz Attila: A sao paulo-i magyarság 1945-1990*” című doktori értekezését, amelyet a Szegedi Tudományegyetemen védett.

Az emigrációba szakadt arisztokráciáról szóló fejezetben külön tárgyaltam Teleki Andor életét, amelyhez a Kállay Gyűjtemény forrásain kívül a 2018-ban Ludvid Daniella kolozsvári történésztől megjelent „*Erdélyi Odisszea - A Teleki ikrek története*” adott sok értékes információt. Könyvében illusztrációként használt néhány archív fotót, amelyeken Kállay Miklós is szerepelt és amelyek dél-amerikai útján készültek az ottani magyarság képviselői társágában. Ennek kapcsán felvettem a kapcsolatot Ludvig Daniellával, hogy elkérjem tőle - természetesen a forrás megjelölésével - a képeket, amelyeket azonnal el is küldött nekem digitális formában, így az értekezésem mellékletében is elhelyeztem őket. Ugyanezen fejezetben taglaltam gróf széki Teleki Béla életét, s ehhez volt nagy segítségem „*Hermann Gabriella: Az Amerikai Erdélyi Szövetség története 1952-1977*” című tanulmánya, illetve „*Murádin János Kristóf: Az Erdélyi Párt dominanciája és az anyaországi pártok térnyerési kísérletei Észak-Erdélyben 1940-1944 között*” című, az Erdélyi Múzeum 80. kötetében megjelent tanulmánya. Szintén ehhez a fejezethez, gróf zabolai Mikes Johanna életét bemutatva nyújtott segítséget egy rendkívül értékes dokumentumfilm, a „*Hanna grófnő*”, Sztanó Hédi rendezésében, amelyben Mikes Johanna visszaemlékezéseit személyesen tőle hallhatjuk, illetve ezt kiegészítve

szítve „*Hulej Emese: Egy Teleki gróf Afrikában*” című ismeretterjesztő kötetét, a téma ugyanis kevésbé feldolgozott. Én magam amiatt tartottam fontosnak, mert az amerikai magyar emigrációban élő arisztokraták szövevényes kapcsolati hálóját kutattam, mely még rejt számtalan felfedeznivalót – és kiderült, hogy Széchenyi Lászlóné Vanderbilt Gladys a magyarok pártfogója segítette az Amerikában egyedül álló anyaként élő Mikes Johanna grófnőt. Természetesen így az ő életéről is megemlékeztem és igyekeztem teljes képet nyújtani róla a fejezetben belül, ehhez használtam „*Horváth Sándor: Feljelentés – Egy ügynök mindennapjai*” című kötetét, illetve „*Gábor Eszter: Az Erdődy, Semsey, Vanderbilt Gladys palota*” című cikkét, illetve a rendelkezésemre álló forrásokat.

Értekezésem írása során jelentek meg publikációim Kállay Miklós emigrációs éveiről, amelyek átdolgozva részét képezik a dolgozatomnak. Mivel ezek a tanulmányok már témájukat tekintve újdonságnak számítanak, emiatt szükségesnek tartottam felhasználni és hivatkozni rájuk, így került be a dolgozatba: „*Kállay Miklós életének és politikai pályájának alakulása a második világháborút követően*”, az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem kiadványában publikált, valamint „*Kállay Miklós dél-amerikai körútja 1956 nyarán*” című a Jósa András Múzeum Évkönyvében publikált, illetve „*Az arisztokrácia szerepe az amerikai magyar emigráció életében a 20. században Kállay Miklós kapcsolati hálóján keresztül*” a Debreceni Egyetem tanulmánykötetében publikált írásaimra. Emellett egy korai, egyetemi éveim alatt írt tanulmányomat is felhasználtam egy rövid kitérő erejéig: „*Debrecen város szociális helyzete a 20. század elején: a Debreceni Tisztifőorvosi Hivatal 1921-1936 közötti iratainak feldolgozása*” címet viselő levéltári kutatásokon alapuló munkámat, amely a Debreceni Egyetem kiadványai között jelent meg.

Összességében igyekeztem a lehető legátfogóbb, és legrelevánsabb szakirodalomból dolgozni kutatásaim során. Ebben célom a téma szakirodalom által történő kiegészítése és alátámasztása volt, amit a fent felsorolt ismertetővel tudok alátámasztani.

III.A Jósa András Múzeum Kállay Gyűjteménye

Értekezésem témája Kállay Miklós emigrációban töltött évei Olaszországban és az Amerikai Egyesült Államokban. Ez az 1945-1967 között eltelt huszonkét év a volt miniszterelnök életének eddig igen kevésbé ismert szakaszára irányítja a figyelmet, amely kijelenthetjük, hogy a magyar emigráció történetében is mindenképpen figyelemre méltó és kutatási szempontból izgalmas időszak. Ehhez az elsődleges forráscsoport a nyíregyházi Jósa András Múzeum Kállay Gyűjteményében található irathagyaték, amelyet Kállay Miklós legidősebb fia, Kállay

Kristóf adományozott a múzeumnak, ezzel megalapozva egy új és gazdag gyűjteményt. A Kállay-család Magyarország ősnemes famíliáinak egyike, a hagyomány szerint eredetük egészen a honfoglalás kori Balog-Semjén nembeli nagykállói Kállay nemzetségig vezethető vissza. A család birtokai Szabolcs vármegyében feküdtek, s az évszázadok alatt számos vármegyei főszolgabíró, táblabírák, főispánok, alispánok, miniszterek és miniszterelnök került ki közülük.³ A család legismertebb tagja, Magyarország egykori miniszterelnöke, nagykállói Kállay Miklós, Nyíregyházán született 1887. január 23-án.

A második világháborút követően Rómában letelepedő Kállay Kristóf családjával 1995-ben költözött végleg haza Magyarországra, s az azt megelőző években megkezdte a család birtokában lévő műtárgyak, személyes emlékek, dokumentumok hazaszállítását Nyíregyházára. Végül dr. Kállay Kristóf, dr. Németh Péter múzeumigazgató és Nyíregyháza városvezetésének sikeres együttműködésének köszönhetően 1993. március 10-én megnyílt a Jósa András Múzeumhoz tartozó Kállay Gyűjtemény. Bár Kállay Kristóf feleségével Vásárhelyi Vera Sík Sándor-díjas írónnal hazaköltözésük után Budapesten éltek, fontosnak tartották, hogy a számukra sokat jelentő, a családnak egykor otthont adó városnak adományozzák a felbecsülhetetlen értékű hagyatékot. Az irat együttes a Kállay Gyűjtemény dokumentum állományában található és a hagyaték Nyíregyházára érkezése után, annak átvételekor a Gyűjtemény első vezetője dr. Lakatos Sarolta tanulmányozta első alkalommal és készítette a levelezésről lajstromot és bár ekkor még nem történt meg az anyag leltárba vétele a munka, amelyet végzett a levelek és dokumentumok beazonosításával és szortírozásával minden kutató számára felbecsülhetetlen értékű. Az iratok nagy része azóta általam, a Jósa András Múzeum Történelmi Osztályán dolgozó történészeként, feldolgozásra került, leltári számot kapott, ugyanakkor fontos megjegyezni, hogy a kutatásaim kezdetén ez még nem történt meg. Emiatt bizonyos dokumentumok úgy váltak az értekezés részévé, hogy még nem rendelkeztek leltári számmal és bár később legtöbbször igen, mégis rendkívül időigényes munkát igényelne a dokumentumon megtalálható adatok szerint visszakeresni és az értekezésben feltüntetni azok leltári számát. Emiatt egyes iratoknál a JAM KGYDok.ltsz.n. (leltári szám nélkül) megnevezést használtam, minden más dokumentumnál az általam készített, pontos leltári jelzetet írtam a lábjegyzetbe.

A Gyűjtemény iratanyagának részét képezi a Kállay Miklós levelezése, amelyet rokonaival, volt kollégáival, régi barátaival, ismerőseivel folytatott miután előbb Olaszországban élt, majd az Egyesült Államokba költözött. Kutatásaim gerincét ezek a levelek alkotják, mert

---

³ Lakatos Sarolta: A Kállayak gyűjteménye, In: Történelmi Muzeológiai Szemle: A Magyar Múzeumi Történelmi Társulat Évkönyve 9., Budapest, 2009. 121.

betekintést nyerhetünk általuk a volt miniszterelnök életének azon szakaszába, amelyet kényszerűségből külföldön töltött. Az iratanyag kiemelkedő értékű forrás, amely Kállay Miklós levelezése mellett számos fontos dokumentumot tartalmaz az amerikai magyar emigráció történetével kapcsolatban. Számos levél szól az amerikai magyar emigráció helyzetéről, volt kollégái közül sokan az Egyesült Államokban éltek, emiatt friss információkkal szolgáltak leveleikben a volt miniszterelnöknek az óceán túlsó partjáról. Ezen belül pedig többen a new york-i székhelyű Magyar Nemzeti Bizottmány tagjai voltak, így ennek történetével kapcsolatban is rengeteg újdonságot tudhatunk meg a szervezet prominenseinek szemszögéből. A levelek és dokumentumok között szükséges volt válogatnom és az értekezésnek megfelelően keretbe helyezni őket, emiatt a még rendelkezésemre álló források további kutatásaim anyagát képezik majd.

A levelezést kiegészítettem a korszak és a téma szakirodalmával, emellett a volt miniszterelnök aktív emigrációs tevékenységét végigkísérő médiamegjelenéseket is vizsgálatom tárgyává tettem. Egyes fejezeteknél szükség volt arra, hogy a saját a témában írt tanulmányaimra is hivatkozzak, rámutatva ezzel a téma újdonságára és eddigi feldolgozatlanosságára, hiszen a tudományos körök és a nagyközönség előtt ismeretlen dokumentumok dolgozatom gerincét alkotják.

III.1. A források bemutatása, az értekezés célkitűzései

Az értekezésben olvasott források által megismerhetjük a volt miniszterelnök dilemmáit és motivációját az emigrációs közéleti tevékenység gyakorlásával kapcsolatban, az Amerikába költözését megelőző időszak végtelennek tűnő vízumügyintézését, amely mellett az aktívan zajló emigrációs közéleti eseményeket is figyelemmel követte. Felmerül számtalan a Magyar Nemzeti Bizottmányt érintő probléma, vita, megoldandó feladat, amelyekre sokan és sok nézőpontból keresnek megoldást. Ennek fényében pedig láthatjuk, mennyire bonyolult volt az emigrációs szintéren való politizálás, a szűk keretek közé szorult sok tenni vágyó, elhivatott politikus és diplomata körében, a világpolitikában zajló események sodrásában. Kiderül az is, mennyi szervezés előzte meg Kállay miniszterelnöki visszaemlékezéseinek kiadását, ami több szempontból sem volt egyszerű, hiszen a szerző Olaszországban élt, akkor még nem beszélt angolul, a könyvet viszont Amerikában adták ki, nemzetközi olvasóközönségnek szánva. Egy-egy levélben azonban több megbeszélési és elintéznivaló kérdés felmerült, nem csak egy, emiatt úgy gondoltam nem választom külön a tárgyalt témákat, hanem folyamatában mutatom be a zajló eseményeket.

A dolgozat egyik különösen érdekes forrása a Magyar Nemzeti Bizottmány megalaku-

lása körül felmerült kérdéseket tartalmazó kérdőív, és az erre írásban adott válaszok báró Apor Gábortól és Kállay Miklóstól. Ebből ugyanis az emigráció központi szervezetén belüli konkrét elképzeléseiket, céljaikat ismerhetjük meg, a Magyar Nemzeti Bizottmány működésére, működtetésére vonatkozó minden lényegi kérdés tárgyalásával, személyes válaszaik alapján. Ennek jelentősége miatt tehát a kérdőívet külön fejezetben elemeztem.

A munka során a források önálló vizsgálatára, elemzésére törekedtem, rávilágítva összefüggésekre és adott esetben következtetések levonására. Mindezek alkalmazásához szükség volt azok részletes megismerésére, tanulmányozására, történelmi kontextusba helyezésére. A források mellett, az azokban olvasottak alátámasztására, vagy árnyalására számos korabeli folyóiratot, napi- és hetilapot is használtam. Az ezeket illető vizsgálati szempontjaim közül az első a szélsőségektől mentes látásmód, dolgozatomban ugyanis - bár természetesen említésre került - nem volt célom a szélsőséges politikai beállítottságú médiaanyagok bevonása az értekezés tárgyalásába, mert úgy gondolom az más, új elemzések tárgya lehet, amely a téma bővítése kapcsán terveim között szerepel. Emellett a rendszeresség, vagyis, hogy az általam kutattott téma kapcsán felmerülő szervezetekről és személyekről rendszeresen és ne alkalmanként számoljon be, illetve természetesen illeszkedjen a profiljába az emigrációs politikai életről, konkrétan pedig a Magyar Nemzeti Bizottmányt érintő hírekről beszámolókat közölni.

Olyan speciálisnak mondható forrásokkal is dolgoztam kutatásaim során, amelyekben a volt miniszterelnök az emigrációban élőkhez fordulva intézi szavait. Ilyenek a „*Levél magyar ügyben*” című nyílt levele 1955-ből, illetve a levél sajtóvisszhangjának eredményeként a Szabad Európa Rádió vele készített interjúja, amelyeken kifejezetten az emigrációs politikai életről, meglátásairól, emigrációs politikai céljairól kérdezték, illetve a dél-amerikai útját követő rádió interjú, amely útjának eredményeiről kérdezte. Ezekben láthatjuk meg még jobban és még árnyaltabban Kállay Miklósnak az emigrációban betöltött szerepét és azt, ő hogyan gondol saját magára és szerepvállalására.

Értekezésem célkitűzése, a volt miniszterelnök személyes levelezésén és személyéhez fűződő dokumentumokon és a szakirodalom keresztül bemutatni az életének eddig kevésbé ismert évtizedeit, amelyet Olaszországban és az Amerikai Egyesült Államokban töltött rávilágítva a volt miniszterelnök magyarság iránti elhivatottságára, hűségére a nemzete iránt, amely minden emigrációban töltött évének mozgatórugója volt. Fontos tudni, hogy Kállay Miklós volt miniszterelnök emigrációban töltött évei két szakaszra bonthatóak. Az első szakasz 1945-1953. között tartott, amelyet Olaszországban töltött, a második szakasza 1953-1967. között, amikor már az Amerikai Egyesült Államokban élt. Ez az időszak, a téma szakirodalmának

tanulmányozása során tapasztaltak alapján, sok fehér foltot rejtett, emiatt a gazdag forrásanyag, a korabeli sajtó, valamint az emigrációval foglalkozó szakirodalom segítségével törekedtem egy minél teljesebb kép megalkotásához. A levelezés, és az iratanyag kutatásakor kiderült, hogy a volt miniszterelnök szerteágazó kapcsolati hálójával rendelkezik, amely családi kapcsolatainak, hivatali idejének, illetve az azt megelőző főispáni, miniszteri székben eltöltött időszaknak köszönhető.

Céljaim között szerepelt, hogy a volt miniszterelnök a háború végén átélt és az azt követő zűrzavaros időszakán átvezetve bemutassam az emigrációba került államférfi életét. Ez ugyanis az ő szempontjából még nagyrészt ismeretlen, sok újdonságra mutató kutatási terület. Az olaszországi éveit, amelyben csendes visszavonultságban, de egyre lelkesebben tájékozódva az emigrációs közélettel kapcsolatban élt a nyilvánosságtól távol. Az ott töltött időszakhoz kapcsolódó kérdéseket, dilemmákat, amelyekre a levelezésben keressük a válaszokat. A levelezés feldolgozása mellett pedig bemutatni azt a közeget, amelyben az ő és sok kollégájának tevékenysége zajlott, azt az időszakot és világpolitikai hátteret, amelyben az emigrációban élők kellett, hogy boldoguljanak. Ez a korszak, a hidegháború, teremtette meg ugyanis a Szabad Európa Bizottságot, amely teljesen új strukturális változást hozott az emigrációs politikai platformok számára, és amely zászlójára tűzte a szovjet megszállás alatt élő országok képviselőit a szabad világban. A dolgozatban igyekeztem több prominens emigrációban élő politikus és diplomata életét bemutatni, természetesen Kállay Miklós szerteágazó kapcsolati hálóján keresztül. Ennek még részletesebb feltérképezése és ehhez fűződő összegzés készítése további kutatási terveim között szerepel.

Dolgozatomban tehát Kállay Miklós emigrációs éveiről szeretnék egy átfogó, az egészet bemutató képet nyújtani, a rendelkezésemre álló források, sajtóanyagok és a szakirodalom összességével. A levelezésnek köszönhetően megismerhetjük a volt miniszterelnök politikai látásmódját, motivációit és nem csak az ő, hanem a korszak több prominens emigráns személyiségének személyes levélváltásaiba nyerünk betekintést megismerve ezáltal a kialakuló, majd a korai hidegháború időszakát eddig kevésbé ismert szemszögekből.

IV. Kállay Miklós miniszterelnök megpróbáltatásai a német megszállás után, rabsága a dachauai és a mauthauseni koncentrációs táborokban

IV.1. Letartóztatás, Margit körút, Sopronkőhida

Kállay Miklós Magyarország miniszterelnöke 1942. március 9-től 1944. március 22-ig, majd a német megszállást követően a Sándor-palotából először Horthy Miklós kormányzó rezidenciájára menekült, onnan Budapesten a Zivatar utcai török követségen Sevket Fuat Kececi török követ⁴ nyújtott menedéket a miniszterelnöknek és családjának. A német megszálláskor a Gestapo számos prominens politikust és közéleti személyt tartóztatott le, közel háromezer embert, köztük Nagy Ferencet, Peyer Károlyt,⁵ Chorin Ferencet, Goldberger Leót,⁶ gróf Sigray Antalt⁷ és gróf Apponyi Györgyöt.^{8,9} A volt miniszterelnököt ekkor még nem, mert a tö-

---

⁴ Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatal, Felderítő Szemle, IX. évf. 2. szám, 2010.

⁵ Peyer Károly (1883-1956.) politikus, miniszter. 1906-ban az Általános Munkásbetegségélyező Pénztár tisztviselője, majd a Vas- és Fémmunkások Országos Szövetségének titkára. Az 1918-as őszi forradalom után bányai kormánybiztos, a Tanácsköztársaság ideje alatt a Szociális Termelés Népbiztosságán majd a Népgazdasági Tanácsban bányászati ügyekkel foglalkozott. 1919. augusztus 1-6. Peidl Gyula kormányában belügyminiszter lett, majd a Huszár Károly vezette ún. koncentrációs kabinetben a Munkaügyi és Népjóléti Minisztérium élén állt. A Szociáldemokrata Párt, melynek vezetőségi tagjává választották, képviselőként 1921 decemberében aláírta a Bethlen-Peyer paktumot, amely a szociáldemokraták számára a városokban megadta a szabad szervezés lehetőségét, a falvakban ugyanakkor nem engedte az agitációt. 1922-44 között országgyűlési képviselő volt. A német megszállás után a németek a mauthauseni koncentrációs táborba hurcolták. A háború után visszatért Budapestre, a kommunisták térnyerése miatt azonban 1947-ben kilépett a Szociáldemokrata Pártból, csatlakozott a Magyar Radikális Párthoz. Rákosi azonban el akarta távolítani a politikai életből, ami miatt 1947. november 19-én Ausztriába, majd az Egyesült Államokba menekült. New Yorkban telepedett le, tagja lett a Magyar Nemzeti Bizottmány Végrehajtó Bizottságának. Emigrációban töltött éve alatt megszervezte 1948-ban az Emigráns Magyar Szociáldemokrata Pártot és a Szabad Magyar Szakszervezeti Tanácsot. 1950-53 között felelős szerkesztője volt a párt lapjának a Szabad Világnak. Halála két nappal az 1956-os októberi forradalom kirobbanása után történt, a rádió mellett ülve a magyarországi híreket hallgatva. BORBÁNDI 1997. 351-353.

⁶ Goldberger Leó (1878-1945.) A magyar textilipar nevezetes alakja, aki a 20. század első évtizedeiben nagy szerepet vállalt annak korszerűsítésében. A Goldberger-gyár elnök vezérigazgatója, a Gyáriparosok Országos Szövetségének igazgatója. A Horthy-korszakban számos tőkés gazdasági intézményben, szervezetben töltött be vezető szerepet. A Magyar Textilgyárosok Országos Egyesületének elnöke, a Magyar Külkereskedelmi Intézet igazgatósági tagja, a Magyar Nemzeti Bank főtanácsosa. A német megszálláskor a Gestapo letartóztatta, majd Mauthausenbe hurcolta. A tábor felszabadítása után nem sokkal 1945. május 5-én éhhalál következtében elhunyt. (www.arcanum.hu) 2023. augusztus 15.

⁷ gróf Sigray Antal (1879-1947.) Az 1921 októberében a második királypuccs alatt a visszatérni szándékozó IV. Károly király közvetlen hívei közé tartozott. 1920-1939 között keresztény ellenzéki programmal a Nemzetgyűlés, ill. a Országgyűlés Képviselőházának tagja volt. 1942-ben került a Felsőházba, angolbarát volt. 1944. március 19-e után a németek letartóztatták, a mauthauseni koncentrációs táborba hurcolták. A tábor felszabadulása után súlyos betegen került Svájcba, majd amerikai származású feleségével az Egyesült Államokba költözött. Sajnos azonban a fogságban szerzett betegsége miatt, 1947 végén, Amerikában elhunyt. Borbándi Gyula: Magyar politikai pályaképek 1938-1948., Európa Kiadó, 1997. 389-390.

⁸ gróf Apponyi György (1898-1970.) Apponyi Albert fia, 1931-ben a Keresztény Gazdasági Párt programjával részt vett a választásokon. Legitimista nézeteket vallott, emiatt szembe került Gömbös Gyulával, akivel más kérdésekben sem értett egyet. Az 1935-ös választásokon az Egyesült Ellenzéki Pártok listavezetőjeként a budai választókerületben lett képviselő. Kiterjedt közírói tevékenységet folytatott. Fellépett a szélsőjobboldal ellen, a polgári jogegyenlőség és a liberális nézetek híve volt. Mint náci ellenes, a nyugati szövetségesekkel szimpatizáló politikust a német megszálláskor a Gestapo letartóztatta és a mauthauseni koncentrációs táborba hurcolta. Szabadulása után Belgiumban telepedett le, bekapcsolódott az emigrációs közéletbe. A Magyar Nemzeti Bizottmány tagja lett, amelynek elvállalta belgiumi képviselőtét. Részt vett a liberális pártokat és csoportokat

rök követségen kapott menedéket. 1944. november 19-ig tartózkodott ott, innen hurcolták el a magyar és német rendőrök és SS-katonák. Ezután a Margit körúti fogházban és Sopronkőhidán tartották fogva, 1945-ben pedig Dachau és Mauthausen koncentrációs táborokban raboskodott. Dél-Tirolba telepítették már fogolytársaival, amikor az amerikai hadsereg felszabadította a tábort 1945. május 4-én. Ezt követően Kállay Miklós soha többé nem tért vissza Magyarországra, 1953-ig Olaszországban Capri szigetén és Rómában élt majd 1953 év végén az Egyesült Államokba, New Yorkba költözött és ott élt 1967-ben bekövetkezett haláláig. Mind ezen adatok, így elsorolva egy bekezdésben nem sokat mondanak a személyesen átéltekről. Kállay Miklós azonban visszaemlékezéseiben megírta a vele történeteket ebből az időszakból. A Zivatar utcai török követség 1944. november 18-án ultimátumot kapott a külügyminisztériumból, miszerint ha Kállay Miklós nem hagyja el a követség épületét másnap délután négy óráig, akkor rendőri beavatkozásra kerül sor. Ezt megtudva Kállay diplomáciai körültekintéssel eljárva úgy döntött, másnap „önként” hagyja el nyolc hónapig otthont adó menedékét. A búcsúzásról így ír: *„Talán búcsúznom kellett volna az élettől is, de az nem jutott eszembe, mert a magam sorsa előtt ott volt a búcsúzásom a családomtól, rettenetesen szenvedő szegény feleségetől (...) Három fiam közül, csak a legkisebbikről tudtam, és róla is csak annyit, hogy a németek ismeretlen helyre hurcolták, a másik kettőről semmi hírem nem volt. (...) Másnap, november 19-én délután négy órakor egy csomó autó állt meg a követség épülete előtt, magyar és német detektívekkel, valamint két fegyveres SS-gépkocsi, rakva katonákkal. Az utolsó kézszorítások, összeölelkezés az egybegyűltek könnyes szemű csoportjával, aztán kiléptem a kapun és az autóhoz már a fegyveres őrség kísért oda. A feleségem áttörve a kordonon, utánam szaladt, és kinyitotta az autó ajtaját, hogy még láthasson, utoljára.”*¹⁰ Kállay Miklós valóban ekkor látta utoljára a feleségét, aki 1945 februárjában Budapest ostromakor még a török követségen tartózkodott, ahol repesztalálat érte. Feleségének halálhíréről a volt miniszterelnök csak hónapokkal később értesült.

Kállay Miklóst a követségről a Belügyminisztérium épületébe, majd onnan a Margit körúti fogházba vitték, ahol megalázó körülmények között kihallgatták. Két hetet töltött ott, majd Sopronkőhidára szállították, ahol együtt raboskodott Kánya Kálmánnal,¹¹ Töreky Gézá-

---

összefogó nemzetközi szervezet, a Liberális Unió munkájában, mint a „Száműzött Liberálisok Bizottságának” tagja. BORBÁNDI 1997. 39-40.

⁹ Romsics Ignác: Magyarország története a XX. században, Osiris Kiadó, Budapest, 2010. 175.

¹⁰ KÁLLAY 1991. II. 228.

¹¹ Kánya Kálmán (1869-1945.) diplomata, miniszter. 1896-ban alkonzul Konstantinápolyban, 1904-től konzul. 1905-től Bécsben az Osztrák-Magyar Monarchia közös külügyminisztériumában teljesített szolgálatot, 1913-15 között annak mexikói követe volt. 1919 végén a magyar Külügyminisztériumba helyezték, 1920. május 30-tól annak főtítkára lett. 1925-ben a berlini követség élére került 1933-ig. 1933. február 4-én a Gömbös-kormány

val, Montenuovo Nándor herceggel, Szombathelyi Ferenc vezérkari főnökkel, Hennyey Gusztávval és Mindszenty József hercegprímással. Ott azonban Kállayt az SS parancsára külön zárkába zárták, ahol bár csomagokat kaphatott és néha látogatót is fogadhatott - a börtönkórház orvosa naponta meglátogatta, de természetesen egy SS-tiszt társaságában. Fogolytársaival nem tarthatta a kapcsolatot, ezért hálás szívvel emlékezett meg arról, hogy 1944 szeptestében Jávor Pál a Nemzeti Színház művésze, az ország legismertebb színésze rábeszélte az SS örököt, hogy engedjék be Kállay Miklóshoz, akinek egy fenyőgallyat, egy pohár bort és egy szellet vaddisznósonkát vitt.¹² Fontos megjegyezni, hogy ahogyan a volt miniszterelnök a visszaemlékezéseiben, úgy Jávor Pál is megemlékezett találkozásukról a naplójában, amely ezek tanúsága szerint mindkettejük emlékeiben megmaradt, és amelyből apró betekintést nyerhetünk Kállay sopronkőhidai rabságának időszakába: „*Január 22. Fázunk, fázunk, alig tudunk tüzelőt szerezni, az a nyolc kiló szénpor, amit kaptunk, csak büdösítésre jó. Úgy üljük körül a kályhát, mint egy bálványt. A sétákon próbálunk kimelegedni. Közös sétánk kétszer van, dél előtt és délután, Kállay Miklós sétái után. Kállayt mindig egyedül viszik levegőre, nem engednek senkit a közelébe, nem beszélhet senkivel. Én ugyan kétszer, karácsony estéjén és újév estéjén pillanatokig tudtam vele pár szót váltani.*”¹³

IV.2. Mauthausen és Dachau

A háború eseményeiről közvetve hallott, mert a kórtermekben, ahol többen raboskodtak volt rádió, az ő cellájában nem. Néha kapott levelet a feleségétől, aki utána akart menni, de Kállay kérte, hogy maradjon a török követségen, mert úgy hitte ott biztonságban van.¹⁴ Karácsony után azonban már nem érkeztek hírek otthonról, 1945. február 15-én pedig jött a hír: Budapest elesett, Kállay Miklóst pedig az SS parancsára a Német Birodalomba szállították. Ekkor került Mauthausenbe, ahol érkezésekor szembesült a koncentrációs táborok iszonyatával, amelyről visszaemlékezéseiben is írt: „*Ekkor láttam először és utoljára a mauthauseni hírhedt óriástábort, ottlétem alatt ugyanis szigorúan magánzárkában őriztek, s így természetesen nem láthattam belőle semmit, elhozni pedig zárt kocsin hoztak el, de amit ekkor láttam, az egy életre elég volt, hogy megtudjam, milyen egy német fogolytábor. A halál*

---

külügyminisztere lett, ugyanígy a Darányi- és az Imrédy-kormányban is. 1938. november 28-án lemondott tisztességéről, mert fel kellett adnia Kárpátalja megszállására vonatkozó tervét. A háború alatt kiállt a Hitlerrel szembeni határozott állásfoglalás, a háborús terhek csökkentése, a magyar katonák életének megóvása és a harcok befejezése mellett. A németek a megszállás után letartóztatták, majd Sopronkőhidára hurcolták. Súlyos betegsége miatt 1944 karácsonyán szabadlábba helyezték, de Budapestre utazása után nem sokkal, 1945. február 28-án elhunyt. BORBÁNDI 1997. 210-211.

¹² KÁLLAY 1991. II. 232.

¹³ Jávor Pál: Egy színész elmondja..., Akadémiai Kiadó, Budapest, 1989. 42.

¹⁴ KÁLLAY 1991. II. 233.

tanyája volt. Egy tágas térségen vagy ezer ember állt három csoportban, anyaszült meztele-nül, némán vagy üvöltve. Térdig érő hóban, legalább tíz fokos fagyban, csupaszon. A legtöb-bje csontig soványodva. Ahogy a hangokból kivettem, voltak köztük mindenféle nemzetiségűek. A három csoportot három fecskendőből combvastagságú vízszugárral locsolták, jéghideg víz-zel, míg megfagyva, jéggé dermedve össze nem estek, hogy a krematóriumba vigyék őket.(...) A gázkamra éppen akkor nem funkcionált, s a parancsnok ezt a módszert eszelte ki a kremató-riumban való elhamvasztás előkészítésére. Ezzel a szörnyű élménnyel vonultam be új börtö-nömbbe.”¹⁵

Mauthausenben magánzárkában, minimális ellátással, fogolytársaival egyáltalán nem érintkezhetett. Egy este, amikor engedélyt kapott a folyosói sétára egy cellából kiszólt hozzá ifjabb Horthy Miklós, vagyis Nicky, aki már értesült arról, hogy Kállay Miklós is ott rabos-kodik. Találkozni azonban nem találkoztak csak akkor, amikor Himmler parancsára áprilisban kiürítették és továbbköltöztették a tábor. A táborparancsnok közbenjárásának köszönhetően azonban Kállay találkozhatott egyik fiával, a szintén ott raboskodó Andrással. 1945. április 15-én ponyvás teherautó vitte el Mauthausenből, másnap reggelre érkeztek Dachaubá, ahol meglepetésükre tágas, szép, nagy ablakos cellákban helyezték el a rabokat és az ellátásuk is várakozáson felüli volt. Ráadásul társasági életet élhettek, Kállay itt meghívást kapott Schuschnigg osztrák kancellártól téára, ahol többek között jelen volt Léon Blum francia mi-niszterelnök a feleségével, Halder vezérkari főnök, akit Hitler-ellenes összeesküvés miatt tar-tottak fogva és Hjalmar Schacht a Reichsbank elnöke, Martin Niemöller protestáns pap, aki a Hitvalló Egyház¹⁶ egyik vezéralakja volt. Nem sokáig raboskodott itt Kállay, április 24-én már érkezett a parancs, hogy a németek visszavonulása és az amerikaiak előretörése miatt tovább kell menniük és még aznap este buszra szállították őket. Akkor találkozott még a szin-tén Dachauban, de rossz körülmények között raboskodó Xavér Bourbon-pármai herceggel, Zita királyné testvérével, Lipót porosz herceggel és Gabriel Piguet-vel Clermont püspökével, aki a háború alatt zsidókat bújtatott és 1944-ben a pütkösdi miséről jövet hurcolták el.¹⁷ Inns-bruckon keresztül, a Brenner-hágó felé Niederdorfba (olvaszul Villabassa) vitték SS-kísérettel katonai teherautókkal a rabokat, amely idő alatt kérdéses volt, hogy életben hagyják-e őket. A katonai terv ugyanis az volt, hogy a vagy kivégzik őket az eldugott kis hegyi faluban a tó part-ján, vagy foglyok maradnak és alkudhatnak majd róluk az amerikai csapatokkal. Kállay Kris-tóf, a miniszterelnök legidősebb fiának elmondásai és helyi történészek beszámolóiból tudjuk,

¹⁵ KÁLLAY 1991. II. 235-236.

¹⁶ 1933-ban alakult és a Harmadik Birodalom azon protestáns gyülekezeteiből szerveződött, amelyek nyíltan szembefordultak a nemzetiszocializmus eszmerendszerével és terrorjával.

¹⁷ KÁLLAY 1991. II. 240-244.

hogy a magyar foglyokat egy cukrászdában szállásolták el, az egyetlen hotel ugyanis a tisztek lakhelye lett. A kis település lakói kifejezetten kerülték a foglyokat, miután megtudták, hogy koncentrációs táborból érkezett rabok jöttek a faluba. Nyilván mindenki féltette az életét, a családját. A cukrászda tulajdonosai, két nővér azonban ellátta a magyarokat. Azt, hogy ki akarják őket végezni, a Kállay Kristóf által elmondott történet szerint pedig Ónody Dezső révén tudták meg, mert a rabok közül ő volt még nőtlen, így tehát rá hárult a feladat, férközzön a bizalmába egy SS katona nőnek. Állítólag tőle tudta meg, hogy a következő napon mindenkit lelőnek, őt azonban majd életben hagyják. Végül a kalandos történet vége az lett, hogy az SS kezéről a Wehrmacht kezére kerültek a foglyok, a Wehrmacht ugyanis a szomszéd településen állomásozott. Néhány nappal később az amerikai csapatok foglalták el a települést és így a foglyok 1945. május 4-én kiszabadultak.¹⁸ Az, hogy a kivégzésük terve mennyire komoly fenyegetettség volt, alátámasztja, hogy az őket kísérő teherautók között az egyik különre különbözött a többitől és géppisztolyos SS-tisztek őrizték. A rabok között lévő német tisztektől tudták meg, hogy az valójában egy mozgó gázkamra. *„Ekkor jött a hír, hogy Hitler elesett „Berlin hősi védelmében”. Érdekes volt látni, hogy milyen közönyösen fogadja mindenki ezt a hírt. Egyrészt azért, mert egy SS-től hallottuk és nem vettük biztosra, másrészt meg erőt vett rajtunk az apátia. A legkevésbé maga az SS rendült meg a hír hallatán. Én, emlékszem, azon gondolkodtam, hogy van-e ennek egyáltalán bármi jelentősége is ma már. Ha egy évvel, másfél évvel előbb történik, akkor még minden másképp fordulhatott volna. Javíthatott volna a német nép sorsán, bennünket pedig megmenthetett volna. Most már jelentéktelen epizód csupán, szinte illetlenség, hogy e háború több tízmilliós halott tömegeinek a sorába kerül ő is. A halála nem old már meg semmit. Megszületnie nem lett volna szabad.”*¹⁹ Május elsején, a Dolomitokban voltak rabtársaival, amikor a háború végének híre elérte őket. *„Ezt ott kellett megérnünk, magyar társaimmal és sok idegennel, a Dolomitok egyik csúcsán.”*²⁰

IV.3. A hontalanság kezdete

A háború vége felett érzett öröm határtalan volt, Kállay azonban visszaemlékezéseiben kiüresedett hangulatról és hirtelenjében rájuk szakadt céltalanságról írt. *„Olyan érzés volt, mintha valamiképpen megállt volna az idő, és valami nagy-nagy üresség venne körül. Vége lett a háború lázas izgalmának. Amíg az ország parancsnoki hidján álltam és küzdöttem a végzet el-*

---

¹⁸ Nicky, a másik fiú című dokumentumfilm, rendezte: Borsody István, szakértők: Turbucz Dávid, Bern Andrea, 2019.

¹⁹ KÁLLAY 1991. II. 246.

²⁰ KÁLLAY 1991. II. 247.

len, volt értelme az életemnek. Még ez a hosszú esztendő is, ami ilyen vagy olyan fogságban töltöttem, még az is jelentett valamit, kifejezett egy állapotot. De hogy mi van most, azt nem tudtam, nem értettem, nem éreztem. A múlt örökre elsüllyedt. Soha még ember vagy az emberiség jövőjét nem fedte oly sűrű homállyal az ismeretlen, mint ekkor, holott élni csak a múlt emlékeiből és a jövő reményében érdemes”²¹ Május 4-én megérkeztek az amerikai katonák is Tirolba, majd néhány nappal később 7-én az amerikai csapatok tábornoka tájékoztatást nyújtott a rabok számára, miszerint másnap Veronába, repülön Nápolyba viszik őket, ahol további sorsukról majd döntenek. Ez Kállay számára is félreérthetetlenül azt jelentette, hogy ugyanúgy rabok ők továbbra is, mert bár nagyon kedvesen és előzékenyen bántak velük, tudomásukra hozták, hogy biztonságukért nem felelhetnek, ha nem fogadják el az amerikai parancsnokság invitálását. Így kerültek Capri szigetére, az Eden Paradiso nevű szállodába, házi őrizetbe, de legalább jó körülmények közé. Kállay így ír az ott töltött időről: „Nem bánt velem rosszul senki, minden amerikai igen udvarias volt hozzám, de olyan közönyös, hogy az már valósággal fájt. Nem azért, mintha a személyemben sértett volna, vagy talán némileg azért is, hanem mert ez a közönyösség személyemen túl velem együtt elbukott országomnak is szólt.(...) Ha kezdtem magyarázni valakinek, hogy milyen is volt az én országom sorsa, hamarosan magam beláttam, hogy nagyon nehéz ezt megérteni.(...) Találkoztam ellenben egy ír csoporttal, amelynek tagjai önkéntesként szolgáltak a brit légierőnél, rettenetesen szidták az angolokat, s minden öt percben az ír szabadállamra ürítették a poharukat – ezek rögtön megértettek. (...) Az angol és az amerikai politikusok vagy újságírók soha nem látták ezt olyan tisztán, mint ezek az ír fiúk”²² A Kállay Miklós tollából származó visszaemlékezésből való kiemelt idézetekkel érzékeltetni kívántam mindazt, amelyen a volt miniszterelnök keresztülment a háború végén, amely időszakban egymást követték számára a rabság különböző formái, a nélkülözés fizikailag és lelkiileg. A minimális információ, a minimális ellátás, a magány.

V. Az olaszországi emigráció

A háború végével pedig az örömmámorban úszó környezetben az elszigeteltség és kiüresedtség érzése, amely teljesen rátelepedett a hangulatára. Már akkor észrevehető volt ez, amikor Hitler halálának híréből írt és később sem változott. Természetesen a háború vége öröm volt a számára is, maga a tény örömhír volt. Magyarország azonban vesztes ország volt, újra, amit rommá bombáztak az amerikaiak, megszálltak a szovjetek és Kállay a családjáról to-

---

²¹ KÁLLAY 1991. II. 247.

²² KÁLLAY 1991. II. 249-250.

vábra sem tudott semmit. Nem csoda tehát, ha keserű szájjal emlékezett vissza azokra az időkre. A külföldi sokaságban való meg nem értettség érzése pedig gyakorlatilag az emigrációs lét megpróbáltatásait vetítette előre. „*A börtönben soha nem voltam olyan elkeseredett, olyan csüggedt és reménytelen, mint ekkor. Elsősorban az az érzés töltött el, s annak ébredtem tudatára, hogy az országom csakugyan elvesztette a háborút, vége van, elveszített mindent.*”²³ A nagyméretű Eden Paradiso szállodából, miután sok rabot hazaengedtek egy kisebb Bella Vista nevű szállóba költöztették az ottmaradtakat. „*Teraszáról minden este nézhettük a lenyugvó napot, ahogy eltűnt Ischia mögött, bíbor, arany, és azúr fényekbe vonva maga mögött sokáig az eget. Ott álltunk – egy letűnt világ letűnt fiai. Bennünk még ragyogott annak a régi világnak a visszatükröződő fénye, de várt már ránk is a sötét éjszaka, amelyben majd eltűnik minden.*”²⁴ Kállay Miklós ott, Capri szigetén értesült felesége halálhíréről. Mélységes gyászba süllyedt semmi nem érdekelt, és semmi remény nem volt arra, hogy valaha még aktív és célokkal teli életet fog élni. Az év augusztusában házi őrizetükből is elengedték a megmaradt foglyokat. Kállay a szigeten maradt és 1945 karácsonyán megérkezett hozzá András fia, 1946 tavaszán pedig legidősebb fia Kristóf is, aki Magyarországról menekült el családjával együtt és tőle szerzett tudomást arról, hogy közepső fia, Miklós orosz hadifogságban raboskodik.²⁵

V.1. A miniszterelnöki memoárról

Olaszországban töltött évei alatt kezdte el írni emlékiratait, egészen pontosan 1946-ban Capriban, majd Castel Gandolfóban és Rómában, majd a munka eredménye az Egyesült Államokban született, itt jelent meg a kötet 1954 tavaszán. Kállay az alkotás folyamata alatt végig távol volt a hazai hiteles forrásoktól, iratoktól, vagy más dokumentumoktól, valamint végig munkakapcsolatban, szinte szerzőtársi nexusban volt a magyarul is jól beszélő C. A. Macartney²⁶ professzorral, illetve az akkor már New Yorkban élő báró Bakách-Besseney Györggyel, aki a kötet kiadása körüli munkában volt segítségére. Kállay így ír az alkotás körülményeiről könyvének bevezetőjében: „*Visszaemlékezéseimet 1946-ban és 1947-ben vetettem papírra, amikor még igen eleven volt bennem az élmények emléke. Noha ma már sok*

---

²³ KÁLLAY 1991. II. 250.

²⁴ KÁLLAY 1991. II. 251.

²⁵ KÁLLAY 1991. II. 253-254.

²⁶ Carlile Aymler Macartney (1895-1978.) brit történész professzor. Kutatási területe volt Közép-Kelet-Európa, ezen belül Magyarország és Ausztria történelme. Számos kötetet jelentett meg kutatásairól, magyar nyelven is. Munkássága igen gazdag volt, folyamatosan jelentek meg publikációi, könyvei 1926-78. között. Írásai hatással voltak az angol nyelven olvasók Magyarországról alkotott képének alakulásához. (Barta Róbert: A magyarság vonzásában – Válogatás Carlile Aylmer Macartney írásaiból és beszédeiből, Debreceni Egyetem Történelmi Intézet, Debrecen, 2021. 12.)

mindent más színben látok, mégsem változtattam lényegesen a beszámolómon, mielőtt közreadtam volna. Sajátosan magyar életformánkból szinte semmi sem maradt meg. Mégsem az a legfontosabb, hogy mekkora a bekövetkezett változás. Meggyőződésem szerint most az a legfontosabb, hogy a magyar nép megmaradjon.”²⁷ Az első kiadás 1954-ben New Yorkban látta meg a napvilágot „Hungarian Premier: A Personal Account of a Nation’s Struggle in the Second World War” címmel a New York-i Columbia University Press gondozásában. Magyarországon csak a rendszerváltás után, 1991-ben jelent meg az Európa Kiadó jóvoltából „Magyarország miniszterelnöke voltam 1942-1944 – Egy nemzet küzdelme a második világháborúban” C.A. Macartney brit történész professzor előszavával, két kötetben. Macartney kapcsolata és rokonszenve a magyarokkal és a korszak prominens magyar politikusaival, diplomataival a két világháború közötti időszakra vezethető vissza. 1921-25 között bécsi alkonzulként dolgozott, a brit konzulátuson. Ekkoriban több alkalommal is ellátogatott Magyarországra, s a magyarság iránti szimpátiája egyre inkább a magyar történelem megismerése felé fordította figyelmét. Mind a konzulátuson, mind később a háború során a Foreign Officeban betöltött munkája idején 1921 és 1940 között majdnem minden évben utazott Magyarországra hivatalos és magánúton is, majd 1945 után a „magyarországi politikai viszonyok változása miatt” már csak ritkán.²⁸ Később az emigrációba kényszerült magyar diplomaták és politikusok közül többekkel tartotta a kapcsolatot, így Kállay Miklóssal is.²⁹ Kállay a visszaemlékezésének írása során felhasználta beszédeinek gyűjteményét, mely birtokában volt, valamint volt követeinek személyes feljegyzéseit, akikkel később az emigrációban is együtt szolgálták a magyar-ügyet. Közöttük megtaláljuk többek között Barcza György³⁰, Wodianer Andor³¹, báró Bakách-Besseney György³², báró Apor Gábor³³ és Ullein-Reviczky Antal³⁴ nevét. Kál-

---

²⁷ Kállay Miklós: Magyarország miniszterelnöke voltam 1942 – 1944., Európa – História, Budapest, 1991. 35.

²⁸ BARTA 2021. 14.

²⁹ BARTA 2021. 13.

³⁰ Barcza György (1888-1961.) vatikáni, majd londoni követ. Kállay Miklós megbízására Svájcban több diplomata társával együtt létrehozták a Követi Bizottságot, mely Magyarország függetlenségének helyreállítása érdekében tett lépések elsősorban akkor már az Egyesült Államok felé fordulva. A szervezet 1945-ben feloszlott, Barcza György pedig emigrációba kényszerült. Egy ideig Svájcba élt, majd Sydneyben telepedett le 1952-től, ahol a Magyar Nemzeti Bizottmány ausztráliai képviselője is volt. (www.arcanum.hu) 2019. január

³¹ Wodianer Andor (1890-1964.) diplomata, a Követi Bizottság munkájában is részt vett. (www.arcanum.hu) 2019. január

³² Báró Bakách-Besseney György (1892-1959.) diplomata. Egyetemi tanulmányait Budapesten és Bécsben végezte, államtudományi doktori fokozatot szerzett. Először Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye tisztviselőjeként, majd 1919-től pénzügyi segédtitkári pozíciót kapott. 1920-ban került a Külügyminisztériumba, 1926-ig a római követségen dolgozott, majd a Külügyminisztérium politikai osztályára került, 1934-ben annak vezetője lett. 1938-41 között a belgrádi követség vezetője volt, majd 1941-től vichy-i követ, 1943-ig. 1943 szeptemberében vette át a berni követség vezetését. Kállay Miklós miniszterelnök bizalmasaként a svájci fővárosban sokat tett a nyugati hatalmak felé történő diplomáciai kapcsolatok felvétele ügyében. A német megszállás után lemondott, a Sztójay-kormányt nem fogadta el legitimnek. Ezt követően nem tért haza, a Követi Bizottság aktív tagjaként

lay Miklós olaszországi évei alatt is folyamatos levelezésben állt számos volt kollégájával, ismerősével. Vagy ők keresték fel Kállayt levélben, személyesen, vagy a volt miniszterelnök vette fel velük a kapcsolatot. Kiterjedt levelezésének hála olaszországi éveiben sem maradt információ nélkül, ami a nyugati - elsősorban amerikai- magyar emigráció életét illeti. Memoárjainak írásáról is sokakkal tárgyalt, a már fent említett okok miatt is ti., források híján személyes emlékeket is gyűjtött, illetve az ismerősök, barátok reflektáltak a könyv megírásának tervére is. Ilyen például a következő pár sor Chorin Ferenc³⁵ leveléből, melyet 1949. április 25-én írt Kállaynak: „*Hallom foglalkozol azzal, hogy megírod emlékirataidat. Nem tudom ki akarod-e adni már őket? Nagyon sok érdekes lehet bennük, én úgy érzem mindig, hogy az a*

---

dolgozott tovább, hogy diplomáciai teret és lehetőséget nyújtsanak Magyarországnak a háborúból történő kilépésében. A háborút követően az Amerikai Egyesült Államokban telepedett le, bábskodott a Magyar Nemzeti Bizottmány megalakulásánál, a Végrehajtó Bizottság tagjaként a külügyekért volt felelős. A Bizottmány diplomáciai hálózatát építette ki és összefogta a nyugaton emigrációban élő magyar diplomaták közösségét. Minden nemzetközi fórumon a magyarság ügyét, a magyar függetlenség és szuverenitás eszméje mellett állt ki, ezt képviselte élete végéig. Részt vett a Rab Nemzetek Közgyűlésének működésében. A Magyar Nemzeti Bizottmány megszűnésekor a Magyar Bizottságnak már nem lett tagja, de Kállay Miklóssal együtt aktív emigrációs közéleti személyiség volt, 1959. február 19-én tragikus hirtelenséggel hunyt el. Első felesége röjtöki Bene Gizella (1897-1984.) három gyermekük született, Mária Magdolna, Éva és Ferenc. Első feleségétől elvált, majd 1958-ban feleségül vette alsó- és felső surányi gróf Sigray Margitot (1910-1984.) gyermekük nem született. Borbándi Gyula: Magyar politikai pályaképek 1938-1948. Európa Kiadó, Budapest, 1997. 45-46.

³³ Apor Gábor (1889-1969.) 1921-től külügyi szolgálatot teljesített. Varsóban követségi titkár, majd tanácsos. Párizsban 1925-től tanácsos. 1927-től Budapesten a külügyminisztérium politikai osztályának vezetője volt. 1934-től Bécsben szolgál követként, majd hazatérése után a külügyminiszter állandó helyettese 1935-39 között. A Vatikán szentszéki követe 1939. január – 1944. március között. Igyekezett Magyarország és a Szentszék kapcsolatának zavartalaná tételére és a kormányok egyoldalú külpolitikai tájékozódását ellensúlyozni. Támogatta a nyugati szövetségesek felé való diplomáciai tájékozódást, és ellenezte a német birodalmi törekvéseket. A kormányzó kérésére maradt még pozíciójában a német megszállás után, majd csatlakozott a Követi Bizottsághoz. 1945 után Rómában maradt, a Külföldi Magyar Actio Catholica elnöke lett, részt vett a Magyar Keresztény Népmozgalomban és a Magyar Nemzeti Bizottmány római képviselője lett. A Szuverén Máltai Lovagrend tagjaként 1952-58 között annak nagykancellárja volt, majd 1964-től vatikáni követe. Testvére volt a mártír halált halt boldog Apor Vilmos római katolikus püspök. BORBÁNDI 1997. 36-37.

³⁴ Ullein-Reviczky Antal (1894-1955.) diplomata. Katonai szolgálatának teljesítése miatt felsőfokú tanulmányait megszakítással végezte, a bécsi cs. és kir. Konzuli Akadémián. 1927-ben a Debreceni Magyar Királyi Tudományegyetemen szerzett doktori fokozatot. 1919-től a bécsi magyar követségen dolgozott, soproni származású révén közreműködött az 1921-es soproni népszavazás lebonyolításában. Dolgozott a párizsi, az ankarai és a zág-rábi követségeken. Tudományos munkásságot folytatott, nemzetközi jogi kérdésekről tartott magyar és franciául előadásokat, emellett publikált is a témában. 1938-ban a Külügyminisztérium sajtóosztályának élére került. Ellenezte a németek melletti elköteleződést, angolbarát volt, akárcsak Kállay Miklós. 1943-tól a kormányzó a stockholmi követség vezetésével bízta meg, ahol feladata volt a nyugati szövetségesekkel való tárgyalások megszervezése és Magyarországnak a háborúból való kiugrásának előkészítése. A német megszállást követően 1944. március 21-én lemondott tisztségéről, nyilatkozatban tiltakozva a Sztójay-kormány ellen. Tagja lett a Követi Bizottságnak, előbb Törökországban, majd Svájcban élt, 1950-ben családjával Londonba költözött. Először 1947-ben francia nyelven svájci tartózkodása alatt jelentek meg emlékiratai, magyarul csak 1993-ban az Európa Kiadó gondozásában. Tagja volt a Magyar Nemzeti Bizottmánynak, annak londoni képviselője volt. 1955. június 13-án hunyt el Londonban. BORBÁNDI 1997. 467-468.

³⁵ Chorin Ferenc (1879-1964.) gyáros, bányatulajdonos. A Gyáriparosok Országos Szövetségének elnöke, felsőházi tag. A német megszálláskor átadta a Weiss Manfréd-féle ipari konszern feletti rendelkezésének jogát a megszállóknak, így elhagyhatta az országot. Később anyagilag támogatta a portugáliai emigrációban egzisztenciájától megfosztott Horthy Miklós kormányzót. 1947-től New Yorkban élt, a Magyar Nemzeti Bizottmány tagja. (www.arcanum.hu) (www.holokausztmagyarorszagon.hu) 2019. január

politika, melyet folytattál, az egyetlen lehető politika volt, de talán még nem elég világos a külföld előtt az, hogy mennyire céltudatos volt az a játék, melyet folytatni kényszerültél.”³⁶A levelezéseket olvasva észrevehető, hogy sokan akárcsak Chorin Ferenc, biztatják Kállayt az írásra, aki ekkor egyébként még nem lépett az emigrációs politikai élet színpadára, ettől függetlenül roppant tájékozott volt a témát illetően. Olaszországba kerülésekor, az emigrációjának kezdetén a felesége elvesztése miatt érzett gyászban, a fiai és egész Magyarország iránt érzett aggodalmában és az elvesztett háború miatti szomorúságában valószínűleg az emlékiratok írása lekötötte a figyelmét, és visszarepíthette abba az időszakba, amikor még senki sem tudta mi vár az országra.

V.2. A háború utáni első interjú Kállay Miklóssal

Ebből az időszakból, a hontalanság kezdetéről 1945 őszén készült egy rendkívül érdekes interjú, amely a Délamerikai Magyarság hasábjain jelent meg egy külföldi tudósító tollából. Az interjút a Délamerikai Magyarság párizsi munkatársa, Mikes Imre szerezte meg a lap számára a „Keystone” sajtó-fénykép ügynökség egyik Olaszországba küldött munkatársától, E. Gary-től. A francia fotóriporter egy C. 48 Douglas repülőn érkezett Olaszországba, az úti céljuk Rómán keresztül Nápoly volt, ahonnan az amerikai hadsereg egy összekötő tisztje kísérete el munkatársaival együtt hajón Capri szigetére. A sziget felé utazva tudatták az újságírókkal, hogy kikkel találkozhatnak, amikor majd megérkeznek. Ezen prominens államférfiak között ott szerepelt Kállay Miklós neve is, illetve ifjabb Horthy Miklós, az ő titkára Ónody Dezső, Hlatky Endre sajtófőnök, báró Schell Péter a Lakatos-kormány belügyminisztere, Igmándy-Hegyessy Géza tábornok, a Magyar Királyi Testőrség parancsnoka, Ginzery Sándor tüzérezredes, Király Gyula csendőrezredes, Hatz Sámuel tábornok, Hatz József őrnagy és még sokan mások.³⁷ A francia fotóriporter számára a találkozás Kállay Miklóssal egy megtört öregember benyomását kelti: *„(...) a kifejezése csupa lehangoltság. Az első benyomás az, hogy öreg-öreg emberrel állok szemközt. Most látom először és így nem tudom megállapítani, hogy mennyire változott meg ama két esztendő során, amelyet mint a budapesti török követség bujdosó vendége, majd a náci rabja töltött el. De miután fényképekben gondolkodom, visszaremlenek régi fotografái s az az érzésem, hogy nem két év, hanem két évtized rohant el felet-*

---

³⁶Chorin Ferenc levele Kállay Miklós részére 1949. április 25., New York, Jósza András Múzeum Kállay Gyűjtemény dokumentum (továbbiakban JAM KGY Dok.)

³⁷Délamerikai Magyarság 1945. október 16. 5.o., 17. évf. 2410. szám

te.”³⁸ A riporter elismerő szavakkal dicsérte, hogy a franciául folyó társalgás Kállayval olyan volt, mintha egy született párizsival beszélgetne. Kérdésére, hogy mik a jövőbeni tervei, Kállay gyásszal teli hangnemben válaszolta: „*Semmi tervem és óhajom a világon, örökre lemondottam a közéleti tevékenységről. Minden vágyam csak az, hogy hazamenjek. Noha... Noha talán ennek sincs értelme. Alapjában nincs senkim és semmim. A tragédia során elvesztettem a feleségemet és két fiamat. S elveszett minden más is. De azért hazakívánkozom.*”³⁹ A cikk végéből kiderül, hogy a riporter több mint valószínű, hogy csak az általa készített képeket hozhatta volna nyilvánosságra, a szigeten elhangzott beszélgetések magánjellegűnek számítottak. Ezt azonban az újság is csak, mint a cikket még érdekesebbé tévő körülményt említi meg.⁴⁰ Összevetve ezt az írást Kállay Miklós emlékirataival, amelyből fentebb kiemeltem a háború végén és azt követően elszenvedett megpróbáltatásait megállapíthatjuk, hogy a reális képet festenek a miniszterelnök akkori helyzetéről. Az emlékirat részletei kiegészítik és alátámasztják a Kállayval készült rövid riportot.

V.3. A diplomaták szerepe, a Követi Bizottság

Kállay Miklós emigrációba kényszerülését követően felvette a kapcsolatot egykori kollégáival, számos diplomatával, volt politikussal. Szoros kapcsolatot ápolt báró Bakách-Bessenyei Györggyel, akivel baráti nexusban álltak, mely jól érzékelhető leveleik hangnemén.

Az első levelek, amelyek kutatásaim során vizsgálataim alá kerültek 1947-ből származnak. Az Egyesült Államokba költözése előtt, olaszországi évei alatt az a folyamat is megfigyelhető, mely odáig vezetett, hogy elhagyja Olaszországot és Amerikában telepedjen le. Báró Bakách-Bessenyei György szerepe ebben nem kicsi, ugyanis ő ez alatt az idő alatt Amerikában és Nyugat-Európában járva folyamatosan tájékoztatta Kállayt a közéleti kérdésekről, a világpolitikai helyzetről. Kállay Miklós évek óta ismerte Bakách-Bessenyei Györgyöt, aki az ő miniszterelnöksége alatt volt Magyarország vichy-i és berni követe.⁴¹ Az ország német megszállását követően pedig Bakách-Bessenyei György, Barcza György volt vatikáni és londoni követtel alapította meg a Követi Bizottságot (*Comité des Ministres*), melynek tagjai a

³⁸ Délamerikai Magyarország 1945. október 16. 5.o., 17. évf. 2410. szám. Az interjú készítésekor Kállay Miklós ötvennyolc éves volt.

³⁹ Délamerikai Magyarország 1945. október 16. 5.o., 17. évf. 2410. szám.

⁴⁰ „*A caprii magyarok természetesen nem az újságírói tollat, hanem a fotóriporter kameráját fogadták, s így lehetséges, hogy nyilatkozataiknak magánjellege volt. De ez csak fokozza érdekességüket és nem csökkenti kötelességüket, mert vendégük – a nyugat-európai sajtóéletnek kitűnő és komoly munkása – lehető pontossággal igyekezett visszaadni szavait.*” Délamerikai Magyarország 1945. október 16. 6. o., 17. évf. 2410. szám

⁴¹ Barcza György: Diplomataemlékeim 1911-1945., Európa – História, Budapest, 1994. 208.

megszállást és a német kollaborációt el nem fogadó, az akkori magyar kormánytól elhatárolódó diplomaták voltak. A tagok, a budapesti magyar kormánnyal táviratban tudatták, hogy velük a kapcsolatot megszakítják. Alapítólevelükben kijelentették, hogy az ország belpolitikájával nem kívánnak foglalkozni, ezt nem érezték hatáskörükbe tartozónak.⁴² Gyakorlati célja inkább a megbízható, hazafias és Magyarország iránt elkötelezett magyar diplomatákat egy csoportba szervezni, amely az angolszászok bizalmát is elnyeri.⁴³ Kállay Miklós ekkor, a német megszállást követően a Zivatar utcai török követségen tartózkodott. Ide juttatott el hozzá titkos úton Bakách-Besseney György egy megszólítás, aláírás és keltezés nélküli levelet,⁴⁴ amelyben megírta, hogy közülük néhányan éppen Svájcban tartózkodnak, ám ez sem jelent teljes biztonságot, ugyanis „az ország tele van politikai menekültekkel”⁴⁵ és a semleges Svájc mindent el akar kerülni, ami bajba sodorhatná őket, hiszen a frontvonalak egyre közelebb esnek az országhoz. Ennek fényében - írja Bakách-Besseney⁴⁶ - ott az esetleges exilkormány alakítás nem jöhet szóba, ráadásul egyelőre nincs olyan személy a körükben, aki mellé kormányt szervezhetnének. Ez a személy ideális esetben Kállay lehetne, ha ki tudna jutni az országból „vagy más ismert és tekintélyes belpolitikus”.⁴⁷ Ezen körülmények hiányában egy követi bizottság alakult, melynek vezetője a rangidős Barcza György lett. A Követi Bizottság célja, amelyet az angolokkal és amerikaiakkal az év április 3-án a követek közöltek, „Magyarország függetlenségének és szuverenitásának alkotmányos alapon és demokratikus elvek alapján való helyreállítása”⁴⁸ valamint külföldön, hazai vonatkozású kérdésekben tájékozódni, majd a rendelkezésükre álló információkat továbbítani a magyar demokratikus ellenállás részére. Bízta abban, hogy a háború végével Magyarországnak szabad, törvényes és demokratikus kormánya lesz, s emiatt igyekeztek a megszállt országot a távolból segíteni.⁴⁹ A Követi Bizottság mintegy negyven főt számlált, tíz követet és nagyjából harminc diplomatát és követségi tisztviselőt, akik kapcsolataik révén a szövetségesek felé fordultak Magyarország érdekében. Céljuk nem egyik vagy másik győztes nagyhatalom előnyben részesítése volt az ország kárára, hanem szabadságunk, demokráciánk helyreállítása a háborút követően mindenfajta idegen megszállás nélkül. A Sztójay-kormány azonban azokat a diplomatákat, akik a német megszállást követően elhatárolódtak a fennálló magyar kormánytól távollétükben meg-

---

⁴² BARCZA 1994. 133-134.

⁴³ BARCZA 1994. 357-358.

⁴⁴ A keltezést Barcza György írta a levélre, amely az ő irathagyatékába került. Innen tudjuk, hogy a levél 1944. július 28 - i keltezésű. (BARCZA 1994. 356.)

⁴⁵ BARCZA 1994. 357-358.

⁴⁶ BARCZA 1994. 357-358.

⁴⁷ BARCZA 1994. 357-358.

⁴⁸ BARCZA 1994. 358.

⁴⁹ BARCZA 1994. 135.

fosztotta állampolgárságuktól, vagyonukat elkobozta. Ez természetesen nem akadályozta a Bizottság tagjait, hogy munkájukat folytassák, mondhatni erre az eshetőségre tevékenységük jellege folytán fel voltak készülve.⁵⁰ A Követi Bizottság tevékenységét addig folytatta, míg Magyarországon 1945. november 4-én meg nem tartották a parlamenti választásokat, mely során az új magyar kormányt elismerték az angolszász nagyhatalmak is. Ezt követően a Bizottság feloszlatta magát, tagjainak legnagyobb része azonban külföldön maradt és az országra rátelepedő szovjet befolyás miatt a kint maradottak feladatuknak érezték a továbbiakban a szabad Magyarország ügyének képviselését.⁵¹

Fontosnak tartom az exilkormány kifejezés egyértelmű kontextusba helyezését, vizsgálatát, mert néhány helyen olvasható az értekezés során. Az exilkormány egy külföldön létesített ún. ellenkormány, amely a hazájában alakult kormányt illegitimnek tartja, fennhatóságát nem fogadja el és saját forrásból, emigrációban élő személyi apparátusból külföldi exilkormányt alakít. Ehhez természetesen szükséges egy fajta hivatalos jogi háttér, amely alátámasztja működésük jogosultságát. Erre például idegen hatalom által megszállt országok esetében evidens az exilkormány megalakulásának oka és létjogosultsága. Ezen kívül szükséges, hogy az exilkormány tagjai rendelkezzenek a politikai életben vagy diplomáciai életben való jártassággal. Azonban még akkor is, ha exilkormánynak nevezik a megalakult ellenkormányt felmerül a kérdés, hogy demokratikus szempontból mi a hivatkozási alapjuk? Hiszen, az emigráció dilemmái között ez is sok esetben felmerült: hogyan képviselhetik a magyar népet a szabad világban, ha a magyar nép nem választotta meg őket demokratikus választásokon? Ugyanakkor egy megszállt ország kormányát sem választotta meg a nép demokratikus úton, tehát ez egy abszolút illogikus helyzetet eredményez. Értekezésemben a Magyar Nemzeti Bizottmány kapcsán is elhangzik az exilkormány kifejezés, ez azonban a kutatásaim alatt tapasztaltak alapján sokkal inkább szófordulat, mint jogi fogalom. Borbándi Gyula is megjegyzi, hogy Bizottmány nem számíthatott arra, hogy Amerika vagy más nyugat-európai állam parlamentnek ismerné el, Végrehajtó Bizottsági tagjait pedig kormánynak. Meglátása szerint az USA és Magyarország kapcsolata a hidegháború alatt nem volt olyan feszült, hogy ellenkormányként tekintsen a Bizottságra. Tegyük hozzá akkor, ami egyértelmű: nem állt érdekében, de mégis teret engedett a hivatalos szervezet létrehozásának, ami adott esetben akár ellenkormányként is működhetett volna.⁵² Azonban a Bizottmány valóban nem tekintett magára

---

⁵⁰ BARCZA 1994. 135-142.

⁵¹ BARCZA 1994. 163-164.

⁵² BORBÁNDI 1989. 220.

ellenkormányként és ez megmutatkozik magának a szervezetnek a megnevezésében, illetve szerkezeti felépítésének elemeinek megnevezésében. Élén az elnök és a Végrehajtó Bizottság, alattuk a bizottságok (külügyi, belügyi, honvédelmi, gazdasági, pénzügyi, munkaügyi szak-szervezeti, menekültügyi, igazságügyi, sajtó, társadalompolitikai). Tehát a megnevezések egyike sem valamiféle ellenkormányt sejtetnek, bár a Bizottnánnyal nem szimpatizálók közül többen felrötták nekik, hogy magukat exilkormányznak, és Magyarország teljes jogú külföldi képviselőiknek tekintik. Ebben azt a törekvést láthatjuk meg egy kissé görbe tükörben, hogy a Magyar Nemzeti Bizottnánny célja volt a szabad világban a magyarság ügyét képviselni. Ez azonban mint kiderült, az emigrációs szervezetek közötti megosztottság és viták miatt nem volt lehetséges.

V.4. Jövöbeni tervek, dilemmák

Kállay leveleinek hangnemén érezhető, hogy mert őszinte lenni Bakách-Besseneyvel, megosztotta vele aggodalmait az emigrációs politika nyílt színeére lépésével kapcsolatban. Ez a lépés ekkor ugyanis még számos bizonytalanságot rejtett magában. Ugyanígy Bakách-Besseney sem rejti véka alá a véleményét az emigráció helyzetéről, „*Nagyon érdekelne tudni, hogy vannak e és milyen terveid a jövőre nézve? Nevezetesen, hogy gondolsz e arra a lehetőségre, hogy újból bekapcsolódj az aktív politikába? (Már amennyire egy emigráció tevékenysége aktív politikának minősíthető.)*”⁵³ A magyar emigráció politikai sokszínűségéből adódóan rengeteg alkalom nyílt a konfliktus helyzetekre, ami gyakorlatilag állandó problémát jelentett kezdettől fogva. Emiatt Bakách-Besseney is aggódott, „*Az én tevékenységem kifelé a Te régi politikád szellemében való felvilágosításra, befelé pedig csak arra szorítkozik, hogy az emigráció különböző csoportjai között lehetőleg ne törjön ki egy emigrációs polgárháború.*”⁵⁴ Ekkoriban a negyvenes évek végén az amerikai emigrációban élő európai csoportok számára strukturális változást hozott a *Free Europe Committee*, vagyis Szabad Európa Bizottság létrejötte, mely az amerikai kormány javaslatára, de magánszervezetként működött. 1949. június 1-jén jegyezték be, mint non-profit szervezetet New Yorkban. A *Free Europe Committee* élvezte a mindenkori amerikai kormány erkölcsi és anyagi támogatását, s kiváló eszköz volt az amerikaiak számára a hidegháborús kommunistaellenes propagandában. Céljuk volt egyébként, hogy a kelet-közép európai szovjet térség alá eső országok emigrált, de-

⁵³ JAM KGY 2020.1.90.1. Bakách - Besseney György levele Kállay Miklósnak 1947. december 2.

⁵⁴ JAM KGY 2020.1.90.1. Bakách - Besseney György levele Kállay Miklósnak 1947. december 2.

mokratikus elveket valló politikusainak munkáját segítse.⁵⁵ Így a Bizottság osztályaiként jöttek létre az egyes országok képviselőiben a nemzeti bizottmányok, a Magyar Nemzeti Bizottmány is, melynek létrejötténél az 1946-tól az Egyesült Államokban élő Bakách-Bessenyei György is bábáskodott, s ő lett a MNB külügyi bizottságának vezetője. Ennek alakulásáról is beszámolt Kállaynak egy 1947. év végén íródott levelében, „*Január közepén újból Amerikába szándékozom utazni, hol remélem addigra megszületik végre valami magyar bizottság, melynek szükségessége mindinkább érezhetővé válik. Amennyiben ezzel kapcsolatban valamiféle kívánságod volna, kérlek tekintsél követednek úgy mint a múltban és tudasd velem utasításaidat párizsi címemre.*”⁵⁶ Ebben az a különösen érdekes, hogy bár Kállay Miklós ekkor még nem aktív tagja az emigrációnak, kifejezetten visszavonultan él Capri szigetén Olaszországban, sőt Bakách-Bessenyei ebben az idézett levélben kérdezi meg tőle először, hogy van-e valamilyen terve a jövőre nézve - ami a közéleti visszatérést illeti - mégis, mielőtt feltenné számára ezt a kérdést már előrebozsájtja, hogy ha bármi „kivánsága” van a magyar bizottsággal kapcsolatban, akkor tudassa vele „utasításait”. A szóhasználat valószínűleg a múltbeli munkakapcsolatból fakad, mint Kállay miniszterelnöksége alatt szolgálatot ellátó diplomata. A levél végén Bakách-Bessenyei megjegyzi, hogy szerinte még nem jött el az ideje Kállay színre lépésének, amivel Kállay egyetért „*És én azt hiszem e pillanatban jobb nélkül. Én nem jelentenék még ma összefogást, az én intranzigenciám⁵⁷ talán intoleránsabb mint valaha. Ahogy nem tudnék együtt dolgozni Sztójay, Szálas, Imrédy volt emberivel, éppen úgy nem a mai quislingekkel, bérencekkel.*”⁵⁸ Úgy gondolta, sokkal előrébb való a magyar ügy képviselete a nyugat előtt, mint az, hogy ő újból a politika színpadára lépjen, bár a kettő nem zárta volna ki egymást, Kállay a jó időzítésre is apellált.⁵⁹ A rá jellemző óvatossággal és némi aggodalommal, de mondhatjuk, hogy felelősségtudattal állt ehhez a kérdéshez, mely tulajdonságai miniszterelnökségének politikájában is észrevehetőek.

Annak az oka, hogy közéleti szerepet egyelőre a háború után néhány évig nem vállalt, elsősorban a családjának védelme volt. Illetve inkább, ahogyan sokan mások is, nem akarta felhívni magára a figyelmet, mint volt háborús miniszterelnök tisztában volt ennek a pozíciónak a súlyával. Kállay Miklós békés családi életét - mint oly sok családét - a német megszállás zúzta szét, feleségét Budapest ostromakor 1945 februárjában a török követség udvarán érte

---

⁵⁵ Borbándi Gyula: A magyar emigráció életrajza Európa Kiadó, Budapest, 1989. 150., 151., 152., 153.

⁵⁶ JAM KGY 2020.1.90.1. Bakách - Bessenyei György levele Kállay Miklósnak 1947.december 2.

⁵⁷ intranzigens: hajthatatlan, meg nem alkuvó

⁵⁸ JAM KGY 2020.1.91.1-3. Kállay Miklós levele Bakách - Bessenyei Györgynek 1947.december 10.

⁵⁹ JAM KGY 2020.1.91.1-3. Kállay Miklós levele Bakách - Bessenyei Györgynek 1947.december 10.

halálos repesztalálát⁶⁰. A tragédiáról Kállay csak később értesült, hiszen ő ekkor már koncentrációs táborban raboskodott. Három fiuk közül a legidősebb, Kristóf, aki a miniszterelnök személyi titkára is volt és igen ígéretes karrier előtt állt, a szovjet megszállást követően hazatért a kállósemjéni Kállay birtokra és a megmaradt földeken kezdett gazdálkodni azonban nem maradtak sokáig Magyarországon, a család az emigráció mellett döntött és 1946. április 16-ra virradó éjszaka elhagyták az országot, Ausztrián keresztül Olaszországba menekültek. Rómában éltek ötven éven keresztül feleségével, a Sík Sándor-díjas Vásárhelyi Vera írónővel és két fiukkal. Kristóf az ENSZ szakosított szervezetében a FAO-ban volt osztályvezető, valamint az Európai Állattenyésztési Szervezet főtitkára és máltai lovagként a Szuverén Máltai Lovagrend szentszéki nagyköveteként dolgozott 1997-ig. Kállay Miklós András fia szintén a mauthauseni koncentrációs táborban raboskodott, akárcsak édesapja, de elkülönítve egymástól. A testőr főhadnagy András volt a kállósemjéni Kállay-kúria utolsó lakója - feleségével és Dénes fiával 1946. szeptembertől 1949. októberig éltek és dolgoztak a birtokon, majd miután a családot kitelepítették Mezőberénybe, 1956-ban úgy döntött elhagyja Magyarországot és Németországban telepedett le családjával. Kállay Miklós harmadik fia, ifjabb Miklós szovjet hadifogságba került, először halálra ítélték majd huszonöt évi kényszermunkára módosították az ítéletet, végül közel tíz év után került haza Magyarországra és a három fiú közül ő volt az egyetlen, aki nem disszidált. Jogász doktori végzettséget szerzett, s dolgozott többek között az Agrárgazdasági Kutatóintézetben, majd a MÉM Információs Központjának tudományos főmunkatársa is volt, innen ment nyugdíjba. Idős korában sem vonult vissza a közélettől és bátyjához valamint édesapjához hasonlóan ő is máltai lovag volt.⁶¹

VI. A második világháború utáni amerikai magyar emigráció kialakulása és felépítése

VI.1. A hontalan negyvenötösök

Az eseményekről való szélesebb körű rálátáshoz a második világháború végéig mindenképp vissza kell térnünk. 1945. május 8-án Európában elhallgattak a fegyverek, a háború befejezését követő öröm és a veszteségek miatt érzett fájdalom, mérhetetlen volt. A kontinensen pedig óriási felfordulás uralkodott. Ausztriában és Németországban 1945 tavaszán körülbelül –

---

⁶⁰ Azt az irhabundát, melyet Kállay Helén a halálakor viselt a Jósa András Múzeum Kállay Gyűjtemény őrzi. A ruhadarabon látható a szívét ért halálos repesztalálathelye, melyet Helén fiai szív motívummal foltoztattak be édesanyjuk emlékére.

⁶¹ Hanusz Árpád – Almássy Katalin – Németh Péter – Takács Péter – Lakatos Sarolta – Bodnár Zsuzsanna: Kállósemjén, Száz Magyar Falu Könyvesháza, 2000. 125.,126.,127.,128.

eltérők a becslések - nyolc-tíz millió hazátlan ember tartózkodott,⁶² közülük, több mint egymillió kitelepített és elhurcolt magyar, akik között voltak katonák, csendőrök, köztisztviselők, szovjet megszállás elől menekülő civilek, diákok, leventék, kitelepített intézmények alkalmazottai, a kulturális élet szereplői, koncentrációs táborokban fogvatartott polgárok, a náci hatóságok által elhurcolt közéleti emberek. Megkezdődött tehát egy óriási mértékű újkori népvándorlás, az ideiglenes befogadó országokból hazatérni kívánó, minden égtáj felől minden égtáj felé vonuló embertömegek keresték hazájukat, vagy ami maradt belőle. Az 1945-ben nyugatra került, vagy nyugaton tartózkodók nagy része amerikai megszállási övezetbe került Ausztriában és Bajorországban. A megszálló ország hivatalos szervei pedig a DP (Displaced Persons) - vagyis hontalan - címet tüntették fel meghatározó státuszukként. Displaced Persons-nak vagy ahogyan a magyar köznyelvben elterjedt dipiknek tekintették azokat, akik a világháború alatt idegen kényszermunkásokként a náci Németországba kerültek, a háború alatt német hadifogságba kerültek, a koncentrációs táborok túlélőit, akik között voltak civilek, akik a megsemmisítő táborok túlélői, illetve politikai foglyok is. Valamint a dipik közé sorolták azon személyeket, akik a szovjet kommunista uralom elől menekültek nyugat felé. Az ő helyzetük rendezése a szövetséges megszállók feladatkörébe tartozott. Azonban ún. repatriáló bizottságok különösen az ekkor működő szovjet-amerikai összefogás sokszor az erőszaktól sem visszariadva toloncolt haza olyan orosz, ukrán, balti állampolgárokat, akikre hazájukban kényszermunkatábor vagy halál várt.⁶³ A szovjet-amerikai együttműködés által elkövetett életellenes erőszak és a menekültek ügyintézésének hosszadalmas váratkoztatása miatt a dipik türelmetlensége és feszültsége fokozódott, ami ahhoz vezetett, hogy nem várták meg, míg elszállítják őket, hanem sokan közülük saját kezükbe vették sorsukat és elindultak haza vagy választott hazájukba. Sokan pedig a hontalanok részére fenntartott menekülttáborokban éltek még hosszú ideig.⁶⁴

Az eltérő okokból hontalan külföldiként számon tartott magyarok egy része számára nem döntés kérdése, hanem kényszermegoldás volt, hogy nem térnek haza. Különösen igaz volt ez a háború alatt politikai okokból fogságba esett, elhurcolt személyek esetében. Azok közül, akik nyugaton maradtak sokan Németországban és Ausztriában telepedtek le, esetleg ezen országokkal szomszédos államokban. Egyes becslések szerint körülbelül tizenhatezren pedig az Egyesült Államokat választották új hazájuknak, ahol aztán a háború utáni emigránsok magját alkották. Az ún. „negyvenötös” emigránsok között sok politikus és diplomata kez-

---

⁶² Várdy Béla: Magyarok az Újvilágban – Az észak-amerikai magyarság rendhagyó története, A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága – Anyanyelvi Konferencia -, Budapest, 2000. 441-442.

⁶³ BORBÁNDI 1989. 18-19.

⁶⁴ BORBÁNDI 1989. 20.

dett új életet Amerikában, ahol az emigrációs politika és közösségi élet meghatározó alakjai lettek, bár megérkezésük után a kezdeti időszakban ott tartózkodásukat ideiglenesnek tekintették. Számítottak rá, hogy hamarosan hazamehetnek, amint a szovjet megszállók elhagyják Magyarországot. A negyvenötösök politikailag nem képeztek homogén egységet, soraik között ott voltak a keresztény konzervatív nézeteket valló, hagyományosan jobb oldali arisztokraták, nemesek, jómódú középosztálybeliek, a volt csendőrök- és katonatisztek, kormánytisztviselők, vármegyei bürokraták valamint a szélsőséges nézetek képviselői is, volt nyilasok és kommunisták. A Horthy-rendszer képviselői és a szélsőségesek között folyamatosak voltak a konfliktusok és általában véve az emigrációs politikában és a közösségi életben a szélsőséges csoportok tagjai együttműködésre képtelenek voltak, így nem csoda, hogy nem játszottak szerepet az addigi és a később megalakuló amerikai magyar szervezetekben, hiszen politikai céljaik és eszközeik merőben eltértek egymástól. Jövőbeni elképzeléseik szerint a konzervatívok között sem volt teljes egyetértés, hiszen soraik között voltak Habsburg párti legitimisták, szabad királyválasztók és a hagyományos Horthy-rendszer képviselői, akik a király nélküli királyság intézményében látták Magyarország jövőjét illetve kisebb arányban köztársaság pártiak is.⁶⁵ Amerikába érkezve az életük gyökeresen megváltozott, hiszen akik itthon értelmiségi vagy katonai pályán dolgoztak évtizedek óta, az Egyesült Államokban szakirányú nyelvtudás hiányában, illetve koruk miatt nem tudtak elhelyezkedni, ezért sokan közülük kénytelenek voltak kétkezi munka után nézni. Így lett volt miniszterekből, tábornokokból, grófokból és bárókból Amerikában gyári munkás, vagy farmer. Ez az életforma azonban egyáltalán nem mutatkozott meg a szabadidejükben, mivel helyzetüket ideiglenesnek tekintették, a munkától nem rettentek meg, csupán pénzkereseti lehetőségként tekintettek rá. Nem a beilleszkedésre törekedtek, hanem a túlélésre, így a közösségi életüket az otthoni hagyományok szerint éltek.⁶⁶

VI.2. A negyvenhetes emigránsok

Nem sokkal a negyvenötös emigránsok megérkezése után, 1947-ben új korszak vette kezdetét az emigráció történetében. Természetesen az egyes kivándorlási hullámokat nem lehet elvágólag elkülöníteni egymástól, de szükséges érzékelteni a köztük lévő különbségeket. A háború utáni Magyarországon a politikai élet megváltozott a háború alatti és előtti viszonyokhoz képest, ami magával hozta az emigráció személyi összetételének változását is. Magyarországon a háború után elindult egy ígéretes demokratikus átalakulás és fejlődés, aminek végül a kommunisták megfontoltan erőszakos hatalomátvétele követett, amelynek 1946-

---

⁶⁵ VÁRDY 2000. 458.

⁶⁶ VÁRDY 2000. 461-462.

ban már érezhetőek voltak a jelei. Ugyan az 1945-ös demokratikus nemzetgyűlési választásokat a Független Kisgazdapárt nyerte meg fölényesen 57%-al, míg a Kommunista Párt csupán a szavazatok 17%-t szerezte meg,⁶⁷ ez az eredmény nem tántorította el a kommunistákat, hogy a következő két évben a szovjet felső vezetés támogatását élvezve lassan leszámoljanak politikai ellenfeleikkel és az ellenszegülőket megbüntetve átvegyék a teljes hatalmat az ország felett. Sok politikus döntött úgy ekkor, hogy saját és családja biztonsága érdekében emigrál, vagy éppen külföldi tartózkodásából nem tér haza Magyarországra. Ott ugyanis börtön, vagy halál várt volna rá.

Kényszerűségből hagyta el Magyarországot számos kisgazdapárti, nemzeti parasztpárti, szociáldemokrata és más nem kommunista beállítottságú politikus és közülük sokan az Egyesült Államokban kezdtek új életet. Nézeteik szerint már más eszmerendszer jellemezte őket, mint a negyvenötösöket. A háború előtti politikai vezetéssel szemben kritikával viseltettek, ugyanakkor szembehelyezkedtek a Magyarországra rátelepedő kommunista hatalommal. Az ország háború utáni politikájának alakítóiként egy demokratikus, kisgazda és parasztpárti politikusokból álló koalíció tagjaiként már sok mindent másképp láttak, mint elődeik. Azonban a kommunisták térnyerésével elfogyott körülöttük a levegő és más választásuk nem lévén, emigrálni kényszerültek. Az 1947-es kivándorlók száma nagyjából tízezer fő volt, de köztük volt a legtöbb politikus, az addigi kivándorló csoportok közül.⁶⁸ Emiatt az emigrációs közéletben betöltött szerepük is hangsúlyossá vált. Érdekes megállapítása az emigrációs irodalomnak, hogy a negyvenhetesek sokkal nagyobb elfogadásnak örvendtek Amerikában, mint a negyvenötösök. Ennek oka a negyvenötösök háborús szerepvállalása, ami gyakorlatilag minden akkoriban emigrált politikusról elmondható volt ez azonban csak a szélsőségesekkel szemben lett volna reális kritika.

A később, 1949-ben megalakuló Magyar Nemzeti Bizottmány összetételében azonban nem látszik meg ilyen élesen, mert kezdetben nagyjából ugyanolyan arányban ültek a Bizottmány Végrehajtó Bizottságának soraiban negyvenötös emigránsok. Bár az igaz, hogy a Bizottmány élén Varga Béla és Nagy Ferenc személyében negyvenhetesek foglaltak helyet. Az idő előrehaladtával azon természetes oknál fogva változott a Bizottmány összetétele a negyvenhetesek javára, hogy a negyvenötös emigránsok idősebbek voltak, akár évtizedekkel is a negyvenhetes politikusoktól, így koruknál fogva - és egyre inkább érezve a generációs különbségeket - visszavonultak az emigrációs közéleti szerepléstől. Ami persze nem jelentette

---

⁶⁷ Borhi László: Magyarország a hidegháborúban – A Szovjetunió és az Egyesült Államok között, 1945 – 1956., Corvina Kiadó, Budapest, 2005. 85.

⁶⁸ Kádár Lynn Katalin: Eckhardt Tibor amerikai évei 1941 – 1972., L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2006. 124-125.

azt, hogy a társasági élettől is elzárkóztak volna, sokan közülük - ahogyan Kállay Miklós is - közéletről való visszavonulásukat követően is érdeklődőek és nyitottak maradtak az emigrációs és a világpolitikai eseményeket illetően és élénk társasági életet éltek.

VI.3. Emigrációs szervezetek kialakulása

Az teljesen egyértelmű volt, hogy a negyvenhetes emigránsok akárcsak a negyvenötösök politikában érintett tagjai - amellet, hogy többségüknek szüksége volt civil foglalkozásra is Amerikában, ami helyzetükből adódóan nem szellemi, értelmiségi tevékenység volt - folytatják otthon elkezdett politikai tevékenységüket is. Azonban a metódusban mindenképp történt változás, hiszen már nem Magyarországon voltak, nem érezték magukat fenyegetve a szovjet kommunista minta szerint politizáló magyarországi kommunistáktól. Ez mindenképp pozitívan hatott érvelésükre.

Az emigráns politikusok közötti viták sok mindenben eltértek az otthoni parlamenti vagy azon kívül lezajló vitáktól. Megváltozott a mozgástér és megváltozott a politikai cél is. Mozgástér alatt értem, hogy nem voltak már pártok és nem volt országgyűlés, külföldön kellett megteremteniük a fentebb már említett hétköznapi élethez szükséges feltételeket, majd következő lépésként a politikai közélet fonalát felvenni. Ez az otthon megszokott, hagyományos értelemben már nem volt kivitelezhető. Gyakorlatilag mindent újra fel kellett építeniük, a megélhetést és a közéleti platformot is. Az emigrációban bekapcsolódhattak a már meglévő szervezetek munkájába, csatlakozhattak a régi amerikai magyarok egyesületeibe, vagy alakíthattak újakat. Ez utóbbi gyakoribb jelenség volt egyébként. Nem azért, mert idegenkedtek volna régebb óta kinn élő honfitársaiktól, de a különböző emigrációs hullámok eltérő világnézetű emberek csoportjait jelentette. Mindenki más okból hagyta el, vagy kényszerült elhagyni Magyarországot. Így egyrészt számukra a magyarországi idő ott állt meg, abban a pillanatban meredt fényképpé és emlékké, amikor átlépték a határt. Onnantól kezdve a sajtóból vagy az otthoniakkal folytatott levelezésből tudhatták meg mi zajlik Magyarországon és nem tapasztalati úton. Másrészt pedig ez okozta az új és régi emigránsok közötti nézetbeli különbségeket. Ráadásul még azok sem egyeztek minden kérdésben, akik egy időben érkeztek az új hazába, ezért társadalmi és politikai hovatartozásuktól függően alapítottak emigrációs szervezeteket és folyóiratokat. Jó példa erre a Magyar Harcosok Bajtársi Közössége (MHBK), amelynek kisebb alegységeit, szervezeteit egymástól függetlenül hozták létre emigrációba kényszerülő hivatásos magyar tisztek Németországban és Ausztriában, és amely egységek 1947-ben egyesültek Zákó András vezérőrnagy vezetése alatt.

A katonai szolgálat után emigrációba kényszerülők számára természetes módon hiányzott a katonaság intézménye, ugyanakkor idegen ország haderejéhez ráadásul egy olyan háború után, ahol esetlegesen a befogadó országgal egykor ellenséges oldalon harcoltak, nem kívántak csatlakozni. Együvé tartozásukat tehát így demonstrálták. Az MHBK központja Németországban volt és maradt, de az 1940-50-es években sokan közülük kivándoroltak Amerikába. Az Egyesült Államokban azonban nem kaptak kormányzati támogatást, hiszen az amerikai kormánynak nem állt érdekében egy a háború alatt ellenséges ország tisztjei által alapított katonai alapokon nyugvó emigrációs szervezetének támogatása. Ettől függetlenül az MHBK egyébként széles körben volt ismert és támogatott az amerikai magyarok között.⁶⁹ A fasiszta jelzőre azonban nem szolgáltak rá, ez a kommunista magyar kormány rágalma volt, velük azonban muszáj volt fenntartani a diplomáciai kapcsolatot így történetesen átszivároghatott onnan nem csak a kommunizmus ideológiája, hanem a kommunista rosszindulat is.

Emigrációs szervezetekből számtalan volt. Az Amerikába szakadt magyarok számára fontos volt, hogy nemzeti alapon nyugvó egyesületeket hozzanak létre kezdetben azért, mert ideiglenesnek gondolták kinntartózkodásukat, később pedig azért mert bizonyossá vált a véglegesség. Olyan szervezet azonban, amit az amerikai kormány támogatott és gyakorlatilag az amerikai kormány javaslatára hozták létre annak „anyaszervezetét” egyedülálló volt az emigrációs szervezetek történetében. Ezért volt fontos kiemelni, hogy nem volt megfigyelési szempont az amerikai kormány számára az, mekkora támogatottsággal rendelkezik civil és volt katonai körökben a Magyar Harcosok Bajtársi Közössége. Ugyanis a Free Europe Committee (Szabad Európa Bizottság) a korai hidegháború terméke volt és az ennek égisze alatt működő Magyar Nemzeti Bizottmány küldetése egyesítette magában az amerikai kormány hidegháborús célkitűzéseit a Truman-adminisztrációtól kezdődően, illetve érdekes módon a háború alatt egyébként (kényszerűségből) ellenséges oldalon álló, volt magyar politikusok és diplomaták célkitűzéseit. Egészen pontosan a kommunista infiltráció megállítását és a szovjet kommunista elnyomás alatt élő Magyarország számára a szabad világ demokratikus eszméinek közvetítését, végső soron pedig a kommunizmus megdöntését Közép-Kelet Európában. A szervezet megalakulása azonban nem ment egyik napról a másikra és érdekes belegondolni, hogyan lett a két nagyhatalom szövetségéből a háború utáni negyven évet meghatározó világnézeti konfliktus. Erről Barcza György írt egyik levelében az Olaszországban élő Kállay Miklósnak: *„Ma már csak két állam számít az USA és az USSR – minden más állam gyarmat csupán. Mindkét fél és csoport abban bízik, hogy a másik gazdaságilag összeomlik és*

---

⁶⁹ KÁDÁR LYNN 2006. 133-134.

*ő automaticæ az egész világot fogja uralhatni. Közben persze mindegyik lázasan készül a defenzív háborúra, mert abban mégse biztos, hogy az egyik fél nem kezd-e el a neki alkalmas időpontban egy preventív háborút.*⁷⁰ Keserű és reális megállapítás, amely bár a hidegháború korai szakaszában íródott mégis jellemezni lehet vele a teljes korszakot.

VII. A Free Europe Committee vagyis a Szabad Európa Bizottság megalakulása

A menekült politikusok és diplomaták legnagyobb arányban az Egyesült Államokban telepedtek le és egyre többen keresték fel közülük az amerikai kormányhivatalokat, kongresszusi tagokat bízva, hogy a szabadság földjén segítséget kapnak a kommunizmus elleni küzdelemükhez. Kezdtett egyértelművé válni, hogy ha létesít is az Egyesült Államok valamilyen formában egy kommunista elnyomás elől menekülő és megszállt országát a szabad világban képviselni kívánó politikusok számára platformot, azt nem teheti meg nyilvánosan.⁷¹ Ez ellenkező a diplomáciai etikettel. A háború vége óta azonban az Egyesült Államok nem rendelkezett titkos hírszerző szolgálattal, az OSS (*Office of Strategic Service - Stratégiai Hírszerző Szolgálat*) 1945. szeptember 20-án feloszlásra került. A hidegháborús viszonyok kialakulásával pedig egyre sürgetőbbé vált, hogy ezt az űrt betöltse valamilyen szervezet. 1947-ben megalakult a CIA (*Central Intelligence Agency - Központi Hírszerző Hivatal*) a Nemzetbiztonsági Tanács fennhatósága alatt. Tagjainak nagy része azelőtt az OSS munkatársa volt, tehát a legképzettebb hírszerzők alkották. Ezt követően megindult az a szervezési folyamat, amely egyedülálló volt az emigráció történetében. George F. Kennan 1948 májusában az amerikai külügyminisztériumnál dolgozott, mint a politikai tervezőcsoport igazgatója és foglalkozott a kelet-közép-európai menekültek ügyével is. Egy hónappal később megalapította az OSP (*Office of Special Projects – Különleges Feladatok Hivatala*) munkacsoportot, ami nem sokkal később már az OPC (*Office of Policy Coordination - Irányelveket Összehangoló Hivatal*) nevet viselte és hozzácsatolta a CIA-hoz. A munkacsoport megszervezésében és az OSS valamint a CIA alapításában is nagy szerepet vállalt a később a Szabad Európa Bizottság és a Szabad Európa Rádió megszervezésében is jelentős szerepet vállaló Allan W. Dulles, a CIA későbbi főnöke. Ezt követően napirendre került egy magántársaság megszervezése, amely képviseli az emigrációba kényszerült menekült kelet-közép-európai menekült politikusok érdekeit és biztosítja számukra, hogy kapcsolatot tarthassanak fenn honfitársaikkal, illetve lét-

⁷⁰ JAM KGY 2020.1.372.1. Barcza György levele Kállay Miklós részére, 1949. 10.07., Róma

⁷¹ Borbándi Gyula: Magyarok az Angol Kertben – A Szabad Európa Rádió története, Európa Kiadó, 1996. 16.

rehozhasanak egy kvázi emigrációs „állami apparátust”.⁷² 1949 februárjában Kennan felvette a kapcsolatot Joseph C. Grew volt tokiói nagykövettel, akivel egyetértettek a fent vázolt szervezet szükségességével, amelynek magánszervezetként kell működnie. Joseph C. Grew bevonta a tárgyalásokba DeWitt C. Poole diplomatát, aki irodát bocsátott a megalakulás útjára lépő szervezet számára a new york-i Empire State Buildingben. Kennan minderről tájékoztatta Dean Acheson külügyminisztert, aki végül is felhatalmazta Grew nagykövetet, hogy a kelet-közép-európai menekült demokrata politikusok és az amerikai kormány (illetve hírszerzés) közötti együttműködés megteremtésére hozza létre a magánszervezetet. Megállapodtak, hogy a szervezet bizottságának ne legyen ötvennél több tagja és célja ne csupán az üres, cél nélküli anyagi támogatás legyen. Sokkal inkább az, hogy teremtsen lehetőséget az emigráns politikusok számára a képzettségüknek megfelelő munkára, az általuk vezetett intézmények munkáját előmozdítsa és segítse és ébren tartsa a sztálinista elnyomás alatt élő népek a demokrácia jövőjébe vetett bizalmát.⁷³ A bizottság tagjait Grew és Poole diplomaták hívták össze, akik között volt Dwight D. Eisenhower későbbi amerikai elnök, nyugalmazott tábornok, Frank Altschul new york-i bankár, Adolf A. Berle ügyvéd, Bedell Smith tábornok, Nelson Rockefeller republikánus politikus, Allen W. Dulles később 1953-61. között a CIA igazgatója, William J. Donovan tábornok, OSS főnök, Lucius D. Clay tábornok, illetve rajtuk kívül még diplomaták, lapkiadók, szerkesztők, filmproducerek és rendezők és üzletemberek. A szervezet 1949. május 17-én került bejegyzésre New York államban, Szabad Európa Bizottság néven (National Committee for a Free Europe) ismerte meg a világ. Első elnöke 1949. június 1-től Joseph C. Grew lett. Első sajtókonferenciáján a szervezet élén kijelentette, hogy a jaltai egyezmény a nácizmus alól felszabaduló népek számára szabad választás jogát és demokratikus kormányok alakulását ígérte ez azonban nem teljesült és mivel az amerikai kormány mivel nem tudta - helyesebben nem állt érdekében illetve jóhiszeműen álltak Sztálinhoz és rendszeréhez - megakadályozni a szovjet térhódítást. Ezért kötelességének érzi biztosítani az otthon ellehetetlenült helyzetbe került, emigrációba kényszerült demokrata politikusok számára a szabad világban biztosítani közéleti szerepükhöz való háttérrel és apparátust. Anyagi háttérrel a kormány maga nem biztosíthatott, ugyanis bármennyire egyetértett a szervezet céljaival nyíltan nem támogathatta, ezért a CIA feladata lett annak biztosítása.⁷⁴

---

⁷² BORBÁNDI 1996. 17-18.

⁷³ BORBÁNDI 1996. 18-19.

⁷⁴ BORBÁNDI 1996. 21.

VII.1. A Magyar Nemzeti Bizottmány megalakulásának körülményei és megalakulása

Kállay Miklós a Bizottmány és a Szabad Európa Bizottság alakulásának terveiről a kezdetektől fogva tájékoztatva volt egykori kollégái által. Miután az 1940-es évek végére egyértelművé vált, hogy el szeretné hagyni Olaszországot és egyre bizonyosabb volt abban, hogy az Egyesült Államokba költözik, a Magyar Nemzeti Bizottmány Végrehajtó Bizottságába 1952 novemberében⁷⁵ távollévőségben beválasztották. Magát a Szabad Európa Bizottságot hosszas tervezés után hozták tető alá, hiszen sok szempontot kellett figyelembe venni az alapításakor. Az ezt érintő hírekben, amelyek az emigránsok körébe is eljutottak, tükröződik az a körültekintő szemlélet, amely az amerikai alapítótakat jellemezte *„Az amerikaiak mindenképpen akarnak egy valamit, ami egységet jelent és pro foro externo jogilag védhető legyen a kongresszus, esetleg az UNO (ENSZ) előtt, amikor szó lehet egy ellenkormányról.”*⁷⁶ Olyan szervezetre volt tehát szükség, amely tükrözi az amerikai kormány kialakult, hidegháborús álláspontját, ugyanakkor nem az amerikai kormány által, hanem annak javaslatára és támogatását élvezve jön létre. Mivel Amerika diplomáciai kapcsolatot tartott fenn a Szovjetunió által megszállt Magyarországgal és a Szabad Európa Bizottság illetve a Magyar Nemzeti Bizottmány nem kormányzati szerv volt - amellett, hogy annak támogatását élvezte -, ezért az emigráns magyar politikusok fontosnak tartották hangsúlyozni az adott körülmények között, hogy a szovjet megszállás alatt megalakult magyar kormányt nem tekintik legitimnek. Apor Gábor erről is ír Kállaynak egyik levelében római emigrációjából: *„Györgynek azt javasoltam, hogy a szépséghibák miatt ne rúgjuk fel a konstrukciót, hacsak annál mást nem tudunk nyújtani, azaz ígérjük meg támogatásunkat, de jelentsük ki, hogy ez nem jelenti a megszálló csapatok nyomása alatt létrehozott köztársaság elismerését, ellenkezőleg mi nyomatékosan aláhúzzuk, hogy ez egy nyílt kérdés amelyet a nemzet majdan szabad választás alapján lesz hivatva eldönteni.”*⁷⁷ Az illegitimitás hangsúlyozása fontos volt, akármennyire is kedvező lehetőségeket nyújtott az emigrációs politizálásra az amerikai segítség, nem telt még el azóta sok idő, hogy Amerika és a Szovjetunió egymás szövetségeseiként harcoltak a háborúban és az emigránsok a saját álláspontjukat kellett, hogy képviseljék minden téren.

Az ekkor a Szabad Európa Bizottsággal párhuzamosan és annak szárnyai alatt alakuló Magyar Nemzeti Bizottmány körül sok volt az egyet nem értés az emigránsok között, amiről

⁷⁵ Délamerikai Magyarorság 1952. december 9. szám, 24. évf., 3239. szám, 4. o.

⁷⁶ JAM KGY2020.1.365.1. Apor Gábor levele Kállay Miklósnak, 1948.07.30., Róma

⁷⁷ JAM KGY2020.1.365.1. Apor Gábor levele Kállay Miklósnak, 1948.07.30., Róma

Kállayt is tájékoztatták. A megalakuláskor a személyi összetétel volt ennek az oka, mindenki saját meglátása szerint járt volna el ugyanakkor: „*Grosso modo mindenki kritizálja a bizottság összetételét, de ebből senki sem mer casust csinálni, valamit kellett csinálni, de olyat, ami mindenkit kielégít úgyis lehetetlen lett volna. Senki sem meri a tengerentúliak odiumát vállalni azzal, hogy felrúgja.*”⁷⁸ Apor Gábor véleménye szerint is mindenképpen szükség volt egy szervezetre, de olyan valóban nem születhetett volna, ami mindenki számára minden szempontból megfelelő, hiszen a politikai emigráció még akkor is sokszínű volt, ha a szélsőségeket kizárta sorai közül. Ezen esetleges hiányosságokat, korrigálnivaló szervezésbeli körülményeket azzal a megkerülhetetlen szemponttal állították szembe, hogy a szervezet amerikai támogatással létezhet így a vendéglátó és háttérrel biztosító ország felé szükségtelen azonnal kritikai igénnyel fordulni. Apor Gábor úgy vélekedett, az egység érdekében sem szükséges bírálatot gyakorolni, illetve fontos hangsúlyozni mindamellett, hogy örömmel fogadták a megalakulást ez nem jelenti a szovjet elnyomás alatt megalakult magyar kormány elfogadását. Bakách-Besseney György kinevezését a Végrehajtó Bizottságba pedig nagyon helyénvalónak tartotta, hiszen ő olyan kapcsolati hálóval rendelkezett a diplomaták között, hogy teljes mértékben alkalmassá tette a Magyar Nemzeti Bizottmány Végrehajtó Bizottsági tagságára emellett specifikusan a külügyi bizottság vezetésére.⁷⁹

Annak kihangsúlyozása, hogy a politikai emigráció egyik tagja egyetértéséről tesz tanúbizonyságot egy másik tag pozíciójával kapcsolatban nemhogy nem elhanyagolható, hanem kifejezetten fontos tény. Az emigrációs intrika jelen volt a mindennapokban, erre jó példa a Magyar Nemzeti Bizottmányt Portugáliában képviselő Bartheldy Tibor levele 1949. szeptember 13-ról, amelyet Kállay Miklósnak címzett és amelyben kifejti, hogy az amerikai útjáról nem régen visszatért Kövér Gusztáv a Nemzeti Bizottmánnyal és Bakách-Besseneyi Györggyel szembeni kifogásait taglalta.⁸⁰ Ráadásul, hogy mindezen állításait alátámassza, egy korábbi, Kállay Miklós által közölt kijelentést emlegetett, miszerint Kállay is jobbnak látta volna, ha a Magyar Nemzeti Bizottmány Végrehajtó Bizottságának külügyi bizottság vezetői tisztséget Apor Gábor kapja. Ezzel kellemetlen helyzetbe hozva Kállayt, aki 1949. szeptember 15-i levelében megírta Bartheldy Tibornak, hogy soha nem mondta, hogy Apor Gábort látná szívesebben az említett posztban, ugyanakkor azt sem tagadta, hogy Apor nem lenne erre alkalmas, hiszen ismeri és tudja róla, hogy az. Számításba azonban egyáltalán nem is jöhetett volna erre a tisztségre, mert nem szeretne volna vállalni és ő maga is báró Bakách-Besseneyi

⁷⁸ JAM KGY2020.1.366.1. Apor Gábor levele Kállay Miklósnak, 1948.08.22., Róma

⁷⁹ JAM KGY2020.1.366.1. Apor Gábor levele Kállay Miklósnak, 1948.08.22., Róma

⁸⁰ JAM KGY 2020.1.382.1. Bartheldy Tibor levele Kállay Miklósnak, 1949.09.13., Genf

Györgyöt támogatja. Kállay ebben a levélben felhatalmazta Bartheldyt, hogy ha a kérdés újra szóba kerülne, képviselje fent taglalt álláspontját. És kijelentette, hogy ha Kövér Gusztáv „nem áll le” minden további érintkezést megszakít vele ebben a kérdésben.⁸¹ Tehát úgymond diplomáciai következményei lehettek egy ilyen dezinformáció terjesztésnek. Kövér Gusztávnak a Nemzeti Bizottmánnyal szembeni kifogásaira Bartheldy józan éleslátással reagált: *„De ettől függetlenül minden olyan hír, amely alkalmas arra, hogy a nehezen létrejött, azonban megalakulása óta amerikai hivatalos körök részéről megbecsülésnek örvendő Végrehajtó Bizottság (ez alatt a Magyar Nemzeti Bizottmányt és a Végrehajtó Bizottságot érti) zökkenőmentes működését zavarhatja vagy nehezítheti, az egyetemes magyar emigrációs érdekeknek árt. Ezért a magam részéről arra igyekszem, hogy ily káros momentumokat, ahol csak lehetséges, tőlem telhetően küszöböljek.”*⁸² Ezek a belső viták, konfliktusok mindennaposak voltak az emigrációs közéletben és amint látjuk az ekkor még Olaszországban élő és nyilvánosságot egyelőre nem vállaló Kállay Miklós sem maradt ki belőle.

Fentebb említettem, hogy Kállay Miklós olaszországi évei alatt is értesült levelezés vagy személyes találkozókon keresztül az emigrációs politika illetve az azzal kapcsolatos nemzetközi kérdéseket illetően. Magáról a levelezésről megállapíthatjuk, hogy azokkal, akikkel baráti kapcsolata volt, személyes hangvételű és őszinte hangnemű. Ezen levelek nem a nyilvánosságnak íródtak, emiatt a természetesség miatt az információ értéke is nagyobb. Számítottak Kállay véleményére, visszajelzései a Bizottmány szervezése körüli ügyekkel kapcsolatban relevánsak voltak.

1948 szeptemberében közös nyilatkozat született a már emigrációban élő magyar politikusok és diplomaták egyetértésével, amelyben biztosították támogatásukról Varga Bélát a Magyar Nemzeti Bizottmány megalakítására. A nyilatkozat aláírói a következők voltak: Nagy Iván, Barankovics István, Falcione Árpád, Stitz János, Vértessy Károly, Kalmár Tihamér, Teleki Béla és Fáy István. A Nemzeti Bizottmány tagjainak ideológiai nézőpontja ebben a nyilatkozatban az is leszögezésre került, miszerint *„(...) megszűnik a Magyar Nemzeti Bizottmányi tagsága mindazoknak, akiket a Nemzeti Bizottmány által az erre a célra külön megválasztott igazoló bizottság olyanoknak minősít, mint akik akár a nácik, akár a kommunisták eszközeiként Magyarországot idegen kézre juttatták.”*⁸³

---

⁸¹ JAM KGY 2020.1.384.1. Kállay Miklós levele Bartheldy Tibornak, 1949.09.15., Castelgandolfo

⁸² JAM KGY 2020.1.382.1. Bartheldy Tibor levele Kállay Miklósnak, 1949.09.13., Genf

⁸³ Klikkharok az emigrációban – Nagy Iván (1904-1972.) délvidéki emigráns magyar politikus válogatott iratai (1949-1954.), Közreadja: Dévavári Zoltán, Lymbus Kötetek, Budapest, 2021. 45.

VII.2. A Magyar Nemzeti Bizottmány szerkezeti felépítése és céljai

Megalakulása után kezdték el a szervezet belső felépítését, különböző egységeinek alapításával. Ezek között volt a kelet-közép-európai menekültekkel foglalkozó szolgálat is a Citizens' Service, valamint a politikai képviselőket illetve a demokratikus politikusokat összefogó és segítő osztály az Exile Relations. Ez utóbbi támogatását élvezte az 1949. július 21-én megalakult Magyar Nemzeti Bizottmány is, amelyet az emigránsok összefogásával és azzal a céllal alapítottak meg, hogy egy fajta „demokrata ellenpólust jelentsen” a Magyarországot megszállás alatt tartó szovjet kommunista hatalommal szemben.⁸⁴ Ugyanakkor a Bizottmányt az amerikai kormány nem tekintette, illetve nem tekinthette ún. emigráns parlamentnek, hiszen diplomáciai kapcsolatot tartott fenn a Szovjetunió által megszállt Magyarországgal.

A Magyar Nemzeti Bizottmány célja egyezett a Free Europe Committee céljával is, csak specifikusan magyar nézőpontok szerint. Képviselni kívánta a megszállt és elnyomott Magyarországot a szabad világban, távolabbi céljaként pedig Magyarország kommunista uralom alól történő felszabadítása. A párhuzamosan megalakult kelet-közép-európai emigráns szervezetek megalakulása az Egyesült Államok kormányának érdekeit szolgálta, hiszen Amerika érdekelt volt abban, hogy az európai emigráns közösség közös álláspontja a szovjetellenességről és bolsevizmus ellenességről hivatalos platformon ölthessen formát. A Bizottmány alapításánál legnagyobb szerepet Varga Béla⁸⁵ a nemzetgyűlés elnöke és Nagy Ferenc volt miniszterelnök vállalta. Javaslatukra már 1947-ben elkezdtek szervezni a Bizottmányt, amely végül 1949 júliusában került hivatalosan bejegyzésre, élén a Végrehajtó Bizottság állt. Már hivatalos bejegyzése előtt jelentős szervezeti előrelépések történtek a Bizottmányban, az 1948. október 30-i New Yorkban tartott ülésén elhatározásra került, hogy az összes volt követet megbízzák a Bizottmány képviselőivel⁸⁶ ott, ahol letelepedtek tehát Európa és Észak- és Dél-Amerika országaiban és Ausztráliában is. Hivatalos megalakulása után egy évvel a Magyar Nemzeti Bizottmány 90 tagot számolt, 1950-ben. A szervezet élén álló Végrehajtó Bizottság pedig a következő 13 tagból állt: Auer Pál kisgazdapárti politikus és párizsi követ, báró Bakách-Bessenyei György berni követ, Barankovics István a Demokrata Néppárt volt elnöke,

---

⁸⁴ LYMBUS 4. 2021. 46.

⁸⁵ Varga Béla (1903-1995) katolikus pap, pápai prelátus, a Független Kisgazdapárt tagja, annak alapításában is részt vett, majd 1937-ben a párt alelnöke lett. 1939-1944 között országgyűlési képviselő, részt vett a második világháború alatt a lengyel menekültek ellátásában, a német megszálláskor pedig a zsidók mentésében. 1946. február 1-jén a Magyar Köztársaság kikiáltásakor az országgyűlés elnökévé választották, Tildy Zoltán (1889-1961) köztársasági elnök és Nagy Ferenc (1903-1979) miniszterelnök választásakor. A kommunista hatalomátvételnél az ellene indított letartóztatási parancs miatt, Bánás László veszprémi püspök utasítására elhagyni kényszerült az országot. Az Egyesült Államokban telepedett le, ahol aktív emigrációs tevékenységet folytatott, részt vett a Szabad Európa Rádió elindításában. 1991-ben hazaköltözött Magyarországra. 1995-ben hunyt el Budapesten. (www.magyszemle.hu Haas György: Száz éve született Varga Béla) 2017. január

⁸⁶ JAM KGY 2020.1.428.1-2. Ónody Dezső levele Kállay Miklósnak

Eckhardt Tibor⁸⁷ kisgazdapárti politikus, Fábíán Béla ügyvéd, Közi-Horváth József kereszténypárti képviselő, Nagy Ferenc volt miniszterelnök, Peyer Károly volt miniszter, Pfeiffer Zoltán a Függetlenségi Párt volt elnöke, valamint Sulyok Dezső a Szabadság Párt volt elnöke.⁸⁸ A Bizottmány élén az elnöki pozíciót Varga Béla töltötte be. A Magyar Nemzeti Bizottmány irodája New Yorkban volt a keleti 125, hetvenkettedik utcájában.⁸⁹ Megalakulását követően hivatalos értesítést adott ki, amely szerint „*A köztársaság jelenlegi elnöke, a magyar alkotmányos tényezők mellőzésével és a törvényes rendelkezések megszegésével, idegen hatalom, a szovjet politika eszközévé vált és így az 1946. évi I. tc. 15. paragrafusának 2. bekezdése értelmében, köztársasági elnöki tisztségének ellátására tartósan képtelen. A hivatkozott időponttól kezdve a törvényes rend Magyarországon megszűnt és a köztársasági elnök és az általa kinevezett bábkormány valamennyi ténykedése és intézkedése érvénytelen és semmis. Ezzel bekövetkezett a szükségessége annak, hogy a köztársasági elnöki jogkört a Nemzetgyűlés elnöke gyakorolja. Törvényes kötelességemnél fogva ezt az értesítést azzal küldöm meg a szabad választások alapján összeült parlament szabad földön élő tagjainak, hogy a magyar törvényhozás szerepét ideiglenesen betöltő Magyar Nemzeti Bizottmány összehívása iránt a szükséghez képest fogok intézkedni. Természetesen nem küldhettem meg azoknak, akik akár a nácik, akár a kommunisták eszközeiként országunkat idegen kézre juttatták. (...) Isten áldása kísérje munkánkat és támogassa azt minden nemzetéhez hű, igaz magyar!*”⁹⁰ Az „Értesítés” ezen példányát Varga Béla a Bizottmány elnöke küldte, Kállay Miklós utolsó magyar királyi miniszterelnöknek. Kállay Miklós a Magyar Nemzeti Bizottmány megalakulásakor még Olaszországban élt és ekkor még csak közvetve, levelezés útján tájékozódott az emigrá-

---

⁸⁷ Eckhardt Tibor (1888-1972.) 1919-ben Károlyi Gyula ellenforradalmi kormányaiban szolgált. Az 1919-es aradi kormány pénzügyi államtitkára, a szegediben a külügyi és miniszterelnöki sajtóosztály vezetője. 1923-ban az Ébredő Magyarok Egyesületének alapítói és vezetői közé tartozott. Részt vett a Magyar Nemzeti Függetlenségi (Fajvédő) Párt alapításában és vezetésében. 1931-ben újra tagja a Képviselőháznak, közben pedig a Magyar Revíziós Liga üv. alelnöke és csatlakozott az 1930-ban alapított Független Kisgazda Párthoz, 1932-től annak pártvezére lett. 1933-ban Magyarország népszövetségi főmegbízottja lett. A Gömbös-kormány idején az ellenzék tagja, ekkoriban egyre inkább angolbarát lett és ellenezte a németorientációt. 1941 márciusában Horthy kormányzó és Teleki Pál megbízásából előbb Görögországba, majd az Amerikai Egyesült Államokba ment, hogy Magyarország helyzetét a nyugati szövetségesek szemében érthetővé tegye és kapcsolatok építsen ki. 1945-ben hazatért Magyarországra, majd 1947-ben bekapcsolódott a háború utáni magyar politikai emigrációs közéletbe. 1948-ban csatlakozott a Magyar Nemzeti Bizottmányhoz, annak Végrehajtó Bizottságának tagja, a honvédelmi bizottság elnöke. Részt vett a New York-i Magyar Ház megalapításában, támogatta a cserkészteket. 1956-ban elnöke lett a forradalom menekültjeinek megsegítésére alakult amerikai bizottságnak. Vezette a Magyar Szervezetek Közös Külügyi Bizottságát és a Republikánus Párt magyar csoportját. A hatvanas évek elején megírt emlékiratai 1964-ben New Yorkban jelentek meg. BORBÁNDI 1997. 113-115.

⁸⁸ BORBÁNDI 1989. 141-162.

⁸⁹ Hungarian National Council 125 East 72nd Street, New York 21, N. Y., Phone: RHineland 4-8210, 8211 A Magyar Nemzeti Bizottmány fejléces levélpapírján található hivatalos cím és telefonszám, JAM KGY2020.1.362.1.

⁹⁰ JAM KGY 2020.1.338.1.

ciós politikai ügyekről. Kezdetben ugyan elzárkózott a közéleti szerepléstől, de érdeklődése a világpolitika, kiváltképp a Szovjetunió által megszállt Magyarország helyzetére és az emigrációs politikára azonban folyamatosan éber volt. Hosszas ügyintézés után végül 1953. decemberben érkezett New Yorkba, ahol óriási médiaérdeklődés és lelkes tömeg várta már a kikötőben. 1954-től Kállay Miklós is tagja lett a Magyar Nemzeti Bizottmány Végrehajtó Bizottságának, ahol Eckhardt Tibor helyét vette át.

Az amerikai belpolitika befolyása nem volt elhanyagolható az emigrációs csoportok és szervezetek életében. Bár a *Free Europe Commettee* a mindenkori amerikai kormány támogatását élvezte, ehhez azért szükség volt egy megkerülhetetlen tényezőre, mely a következő évtizedekben jellemezte a világpolitikát. Ez pedig a hidegháború kialakulása, illetve az Egyesült Államok egyre határozottabb kommunizmus és szovjet ellenessége. Amerika missziónak tekintette, hogy megállítja a kommunista ideológia terjedését a világban, ahol pedig nem tudta megakadályozni a Szovjetunió térfoglalását, ott belülről kívánta bomlasztani a rendszert. Eszköze az antikommunista propaganda, melynek szolgálatába állította az 1947-ben Harry Truman elnöksége alatt megalapított Központi Hírszerző Ügynökség a CIA⁹¹, illetve a CIA által finanszírozott egyik frontszervezetet a Szabad Európa Bizottságot (*National Commettee for a Free Europe vagy Free Europe Commettee*). A Szabad Európa Bizottság égisze alatt működő Szabad Európa Rádió pedig lehetőség volt a kelet-európai emigráns politikusok és más értelmiségiek számára, hogy a kommunizmus elleni nézeteiknek hangot adjanak, illetően módon a rádió szimbólummá vált a vasfüggöny mögötti országok elnyomott népei számára, nem sejtve, hogy komoly politikai és lélektani hadviselést folytat irányukba az amerikai titkosszolgálat arra várva, mikor robban ki a hallottak hatására felkelés vagy forradalom.⁹² A Franklin D. Roosevelttel halálát követően az elnöki székbe kerülő Harry Truman a Truman-doktrína⁹³ 1947.

---

⁹¹ Truman elnök 1947-ben döntött arról, hogy központi hírszerzési igazgatót nevez ki annak érdekében, hogy a hírszerzés metódusa egyre nagyobb prioritást élvezett melynek szervezeti szinten is meg kellett felelni. A központi hírszerzési igazgató feladata a külföldi műveletek felügyelete lett. Még ebben az évben a Kongresszus jóváhagyta az 1947-es nemzetbiztonsági törvényt, amivel létrejött a CIA és a Nemzetbiztonsági Tanács (National Security Council) (Jensen-McElreath-Graves: Bevezetés a hírszerzésbe, Antall József Tudásközpont, 2017. 47.)

⁹² Tim Weiner: A CIA története - Hamvába holt örökség, Gabo Kiadó, Budapest, 2009. 55. 56. 149.

⁹³ Amikor az angolok anyagi nehézségeikre hivatkozva visszavonták csapataikat 1947. február 3-án a polgárháború dúlta Görögországból, az Egyesült Államok segítségét kérték Görögország és a Marshall-segélyből is részesülő, a kommunista térnyeréssel szemben álló Törökország védelmezésére. Az amerikai kongresszus azonban csak olyan intervenciót hagyott jóvá, mely a kommunizmus infiltrációjára reagál, így Truman ezt tette - egyébként teljesen reálsan - 1947. március 12-én elhangzott beszédének központi mondanivalójává. Beszédében Truman kijelentette: „Úgy vélem, az Egyesült Államoknak segítséget kell nyújtania azon szabad nemzeteknek, melyek szembeszegülnek a különböző - kívülről támogatott - fegyveres kisebbségek alávetési kísérleteinek. Úgy vélem, segítséget kell nyújtanunk a szabad országoknak ahhoz, hogy saját sorsukról saját maguk dönhessenek.” (Stephen Graubard: Az elnökök - Az amerikai elnöki hivatal átalakulása Theodor Roosevelttől Georg W. Bushig, Alexandra Kiadó, Budapest, 2007. 294-296.)

március 12-i kihirdetésével nyílt és határozott hangot ütött meg elítélve a Szovjetunió terjeszkedését és a szovjet kommunista ideológia terjesztését Kelet-Európában. Az elnök kijelentését konzervatív oldalról olyan indokkal támadták, hogy a doktrína ellehetetleníti a Szovjetunióval való helyzet rendezését⁹⁴, Truman azonban, aki polgárjogi kérdésekben érzékeny volt, nem visszakozott.

Truman hivatalos elnökké választását - ti. első elnöki ciklusát tragikus okok miatt átvette csupán - Kállay Miklós 1948-ban levelében is megemlíti Bakách-Bessenyeinek, ami szerint ő figyelemmel követve az eseményeket, tanulmányozva a Gallup-jelentéseket Truman győzelmét jósolta.⁹⁵

VII.3. Kállay Miklós értesülései a Bizottmányról

Kállay levelezéseiben értesült a Bizottmány megalakulásáról és a körülette kialakult vitákról is tudomása volt. *„Meg kell azonban mondanom, hogy úgyszólván naponta kapom a leveleket olyanoktól is akikkel semmiféle összeköttetést nem tartok fenn, telve kifogással panasszal a Bizottmány ellen. Félek, hogy ez valamilyen formában ki fog robbanni, pedig a Bizottmányt fenntartani fontos és intact fenntartani a legfontosabb.”*⁹⁶ A Bizottmányt ugyanis kezdetektől heves viták kísérték, melyek oka sok esetben a félreinformálás vagy a körülötte keringő pletykák felnagyítása volt. A Magyar Nemzeti Bizottmány alapelképzelése, célja nemes volt, azonban a szervezet mégsem vált sikeressé és elismertté a magyar emigráció körében, pedig gyakorlatilag minden feltétel adott volt hozzá. Vezetőiről fontos megjegyezni, hogy nem vettek fel külföldi állampolgárságot, hiszen a magyar nemzet külföldi képviselőiként tekintettek magukra, ezzel is kimutatva lojalitásukat a magyarsághoz. A Magyar Nemzeti Bizottmány (MNB) volt az a szervezet tehát, melynek vezetőit Washington a magyar emigráció hivatalos képviselőiként fogadott el mindezt úgy, hogy a Bizottmány támogatottsága a magyar emigráció körében nem volt releváns. Az amerikai kormány támogatását azonban élvezte, mind anyagilag mind politikailag, ráadásul tette kész magyar politikusok alkották a gerincét, ideológiájában nemes célt képviselt⁹⁷. Minden feltétel adott volt tehát ahhoz, hogy a

⁹⁴ GRAUBARD 2007. 296.

⁹⁵ JAM KGY 2020.1.92.1-4.

⁹⁶ JAM KGYDok.ltsz.n., 1950. 10. 24. Kállay Miklós levele ismeretlen címzettnek

⁹⁷ Fontos megjegyezni, hogy bár a cél nemes volt a „Kiáltvány a magyar néphez! - A Magyar Nemzeti Bizottmány megalakulásának bejelentése 1947. november 18.” címet viselő dokumentum, mely az „Eckhardt Tibor amerikai évei 1941-1972.” című könyv függelékében olvasható, a valóságtól elrugaszkodott kijelentéseket tartalmaz még akkor is, ha a korabeli helyzetet vesszük alapul. *„A támasz nélkül maradt magyar népnek azonban túl kell élnie történelmünknek ezt a legsötétebb korszakát. Tudnia kell, hogy ezentúl minden hősiesség vagy aktív ellenállás teljesen céltalan, mindaddig, amíg a nyugati hatalmak erélyes közbelépésre el nem szánják magukat. Ezért felszólítunk Benneteket: vonuljatok ki a közéletből; ne működjetez együtt idegen elnyomóitok-*

Bizottmány sikeresen képviselje a szabad Magyarországot nyugaton. Mégsem így alakult, ugyanis a Magyar Nemzeti Bizottmány teljes egészében soha nem került összehívásra. Kijelenthetjük, hogy egy évtizedes működése során az emigrációs közélet jelentős része által elutasított, amerikai hatalmi csoportok által támogatott, „fantom intézmény” volt.⁹⁸

Az MNB politikusaira is jellemző volt, hogy az emigrációban hirtelen megélt szabadság egészen sajátos helyzeteket, vitákat és nézeteltéréseket váltott ki, ami általában egyébként jellemző a politikai emigráció köreire. Ilyen példa erre a „Nyugati Hírnök”⁹⁹ című emigrációs lap 1947. november 28-i számában megjelent cikk, mely Sulyok Dezső¹⁰⁰ nevéhez fűződik. Írásának címe „Isten nevében!”, melyben a következő kijelentés szerepel: „*Egész nyomorunk a Gömböstől Szálasi Ferenc gyengeelméjűségéig tartott jobboldali kalandorpolitika szükségképpeni következménye.*”¹⁰¹ Ullein-Reviczky idézi a cikket Kállay Miklós volt miniszterelnöknek, akinek miniszterelnöksége idején ő, mint stockholmi nagykövet működött, ilyenképpen Kállay Miklós személyéhez lojális. Ullein-Reviczky felháborodását fejezte ki, amiért Sulyok Dezső egy lapon sorolta a Gömbös Gyulától Szálasi Ferencig tevékenykedő miniszterelnököket, holott ezen felsorolásban benne van Teleki Pál és Kállay Miklós is, akiknek miniszterelnökségére egyáltalán nem illik a „jobboldali kalandorpolitika” kifejezés. A cikkből vett idézet pedig jól mutatja, milyen éles ellentét feszült az MNB tagjai között, mely később is megoldandó feladatok elé állította a Bizottmányt.

VII.4. Kállay döntése a költözésről

Kállay mindeközben még Olaszországban tartózkodott azonban 1949 nyarán már felmerül és leveleiből is kiderül, hogy el szeretné hagyni a mediterrán országot, de egyelőre nem tudja hova költözzön. „(...) *Ott azonban nem tarthatnám magamat távol sem a politikától sem az emigrációtól. Maradna a tengerentúl, az USA-ba a nyelvtudásomon kívül felmerül a meg-*

---

kal; ne hallgassatok a beugratókra; maradjatok otthonaitokban, de szervezzétek meg a passzív ellenállást!” Ezeket a sorokat olvasva az első gondolatunk kell, hogy legyen, hogy milyen könnyelműen adtak tanácsot az otthoniaknak ilyen nagy fizikai távolságból. Mekkora felelőtlenség ilyen kijelentésekkel veszélyeztetni a Magyarországon élő, de a szovjet rendszerrel egyet nem értő civilek és nem civilek életét. Ezek a patetikus és a valóságtól elrugaskodott gondolatok azonban egy kis ízelítőt adnak az MNB működéséről és elveiről a későbbiekben. (KÁDÁR LYNN, 2006.)

⁹⁸ VÁRDY 2000. 477.

⁹⁹ Nyugati Hírnök 1947-1952-ig Párizsban alapított és kiadott emigrációs lap, Mikes Imre szerkesztésében. Főleg politikai tanulmányokat, cikkeket, kommentárokat, híreket közölt. (www.mek.oszk.hu) Borbándi Gyula: Nyugati magyar irodalmi lexikon és bibliográfia, HITELE Budapest 1992.

¹⁰⁰ Sulyok Dezső (1897-1965.) ügyvéd, politikus. Országgyűlési képviselő, Független Kisgazdapárti programmal. A II. világháború után a Nemzetgyűlés tagja, a Népbíróságon az Imrédy-per vádlója. A Baloldali Blokk tevékenysége miatt ellehetetlenítették politikai tevékenységét, 1947-ben lemondott országgyűlési mandátumáról és disszidált az Egyesült Államokba. Az amerikai magyar emigráció aktív politikusa, a Nemzeti Bizottmány végrehajtó bizottsági tagja, 1950-től az Amerikai Magyar Népszava szerkesztője. (www.mek.oszk.hu 2019. január)

¹⁰¹ Ullein-Reviczky Antal levele Kállay Miklós részére, Isztambul, 1947.12.23. JAM KGYDok.ltsz.n.

élhetés drágasága, és nem lenne-e furcsa a helyzet a Bizottmánnyal vonatkozásban, kölcsönösen feszélyeznénk egymást.”¹⁰² És bár tartott attól, hogy - ekkor még – nem beszélt angolul, de 1949 második felében már kezdett bizonyossá válni, hogy az Egyesült Államokba költözik, de konkrétumokról az utazást illetően egyelőre nem esik szó. A kiutazás, költözés hosszadalmas előkészületeket igényelt, amely során báró Bakách-Bessenyei György volt berni követ, aki 1946-tól élt az USA-ban nagy segítséget nyújtott a volt miniszterelnöknek.

Eközben egyre többet tud meg azonban ekkoriban Kállay a Nemzeti Bizottmányt érintő belső kérdésekről és számos konfliktusról. Az emigráció politikai mikroközösségeiben számtalan alkalom nyílt a vitára, ami sajnos állandó feszültséget okozott az abban résztvevőknek. Talán Kállay amiatt, hogy néhány évig távolról, de naprakészen szemlélte az eseményeket, realisabb képet tudott alkotni a Magyar Nemzeti Bizottmány munkájáról és annak jelentőségéről. Bár sok kritika érte a szervezetet, amelyekkel őt is megkeresték, álláspontja határozott volt az ügyben: nem tekintett rá elfogultan, látta annak hibáit, ugyanakkor ezek kijavítására törekedett és nem arra, hogy az egészet felrúgják és újat alapítsanak. Tisztán látta, hogy az Amerikai Egyesült Államok kormánya által életre hívott szervezet a Free Europe Committee szárnyai alatt nyílik valóban lehetőség arra, hogy a szabad világ figyelmét a Szovjetunió által megszállt Magyarország felé irányítsák.

Azt is láthatta és tapasztalhatta, hogy a hozzá közel álló és a vele valaha munkatársi kapcsolatban álló országgyűlési képviselők, diplomaták nem csupán üres frázisokat puffogatva fejezik ki, mennyire hiányolják, hanem konkrét kérdésekkel fordulnak hozzá, a Magyar Nemzeti Bizottmány melynek - már említettem ekkor még - nem tagja, ügyeiben hozzá fordulnak panaszaikkal és vele beszélnek meg a Bizottmány strukturális változtatásainak esetleges módjait is. Nem véletlenül írja ezt Bakách-Bessenyei 1948-ban Kállaynak *„Azt is kívánatosnak tartanám, hogy Eckhardt, aki már annyi ideje nem volt Európában, átjönne a nyár folyamán és újból kezébe venné az elejtett szálakat, illetve ilyenek nem létében, újakat kreálna magának. Tibor, mint tudod kitűnő szónok és ha akarja, elbájosan kedves is tud lenni úgy hogy azt hiszem, itteni szereplése csak előnyös lehetne. Egy ilyen út arra is alkalmas adna neki, hogy Veled találkozzék és a jövőre vonatkozó magyar politikát – melyből minden szabadkozásod dacára nem hiszem, hogy ki fogod Magadat vonhatni – Veled átbeszélje.*”¹⁰³

---

¹⁰² Kállay Miklós levele Barcza György részére évszám nélkül 1940-es évek vége JAM KGYDok.Itsz.n.

¹⁰³ JAM KGY2020.1.95.1-2. Báró Bakách-Bessenyei György levele Kállay Miklósnak 1948. 04. 28.

VII.5. Eckhardt Tibor emigrációba kerülése

Még a háború alatt, 1941-ben tette meg negyedik egyben utolsó Amerikába vezető útját az 1930-ban újjászervezett Kisgazda Párt egykori elnöke, Eckhardt Tibor az amerikai magyar emigráció kiemelkedően tehetséges tagja. Először 1928-ban járt az Egyesült Államokban, üzleti ügyekben. Nem sokkal ez után 1929-30 között öt hónapot töltött kint előadókörúton, a Carnegie Alapítvány a Nemzetközi Békéért szervezet támogatásával, melynek célja nemzetközi együttműködés valamint az Egyesült Államok kapcsolatainak bővítése volt. Eckhardt itt is illetve a Glasgow-i Egyetemen is felszólalt, mint a Revíziós Liga igazgató-alelnöke a trianoni béke revíziójának szükségessége érdekében.¹⁰⁴ Több politikussal egybehangozóan felismerte, hogy 1940-re egyre nagyobb lett a bizonytalanság Magyarország helyzetét illetően, a növekvő német befolyást sokan nem nézték jó szemmel s tartottak annak következményeitől. A kormányzó megbízásából 1940-ben utazott az Egyesült Államokba azzal a céllal, hogy felmérje az amerikai közvélekedést Magyarország irányában, illetve hogy kifejezze, Magyarország baráti országgént tekint Amerikára, sőt esetleges szövetségesként is. Számos prominens amerikai politikussal és újságíróval illetve üzletemberrel találkozott útja során. Ráadásul maga az elnök Franklin Delano Rooseveltt is fogadta őt a Fehér Házban.¹⁰⁵ Negyedik utazására az Egyesült Államokba 1941 augusztusában került sor, melynek céljáról Eckhardt visszaemlékezéseiben így írt: „*folytatni a nácizmus elleni harcot, amely Magyarországon lehetetlenné vált*”¹⁰⁶ utalva az ekkorra az országon elhatalmasodó hitleri nyomásra. A magyar ügy hatékonyabb képviselője érdekében az 1906-ban alapított Amerikai Magyar Szövetség munkáját felpezsdítő Eckhardt Tibor, 1941-ben a szövetségen belül létrehozta a Független Magyarországi mozgalom, aminek célja egyértelműen a német befolyás megszüntetése és a demokratikus magyar kormány létrehozása.¹⁰⁷ Mindig hangsúlyt helyezve a tényre, hogy a Kállay-kormány és a kormányzó keze a harmadik birodalom által meg van kötve, s magánjellegűnek álcázott titkos angolszász országokba irányuló küldetésekkel igyekeznek lerázni magukról a német béklyót úgy, hogy Magyarország ne sérüljön.¹⁰⁸ Eckhardt Tibor 1941-es útját követően a hazai és nemzetközi fordulatok miatt nem tért vissza Magyarországra, 1946-ban sikerült a családját is kiutaztatnia, akik a háború alatt itthon tartózkodtak.¹⁰⁹ Pályafutását ismerve nem csoda tehát, hogy Eckhardt a háború befejeztével sem vonult vissza és az emigrációs közélet egyik legkiemelkedőbb alakja lett, amit Bessenyei levelében is olvashatott Kállay Miklós,

¹⁰⁴ KÁDÁR LYNN 2006. 43.

¹⁰⁵ KÁDÁR LYNN 2006. 52-54.

¹⁰⁶ KÁDÁR LYNN 2006. 67.

¹⁰⁷ VÁRDY 2000. 373. 374.

¹⁰⁸ BORBÁNDI 1989. 31.

¹⁰⁹ KÁDÁR LYNN 2006. 37.

miszerint: „*A politikai vezetők közül, úgy tapasztalat, mint nyelvtudás, mint összeköttetések stb. tekintetében Eckhardt Tibor kimagaslik és azt hiszem, amint a körülmények ezt megengedik, kitűnő szerepet fog játszani.*”¹¹⁰ Ez így is történt, hiszen Eckhardt tagja lett a megalakuló Magyar Nemzeti Bizottmány Végrehajtó Bizottságának, ő volt a katonai albizottság vezetője. A Bizottmány élén Varga Béla állt, aki 1947. május 31-ig Magyarországon a Nemzetgyűlés elnöke volt, s Bessenyei az ő személye kapcsán is bizakodásáról ad hangot Kállaynak: „*Varga Béla, aki az itten nagyjában megalakult komité elnöke, nagy buzgalommal és tapasztalattal tölti be az őt már papi mivoltánál fogva is megillető kiegyeztető és békitő tényező szerepét.*”¹¹¹

VII.6. Az emigráció generációs ellentétei, szűk mozgástér

Azonban az MNB tagjai között sokan foglaltak helyet azok is, többek között Nagy Ferenc volt miniszterelnök, akik az emigránsok új hullámával érkeztek Amerikába. Eckhardt és Nagy csoportjai között szinte azonnal kialakult a politikai feszültség, aminek oka elsősorban az eltérő politikai generációs és társadalmi háttér volt. A köztük lévő ellentét jelképe lehet az emigrációs politikai élet ellentéteinek. A szűk keretek között megalakuló bizottságok, elkerülhetetlen politikai csatározásai alapvetően részei voltak a mindennapi emigrációs életnek. Ugyanakkor a szélsőséges csoportokat leszámítva minden oldalon egy célja volt, a magyar ügy méltó képviselete az Egyesült Államokban. Bakách-Bessenyei György, aki tartotta a kapcsolatot Eckhardt Tiborral és Kállay Miklóssal is, azt írja meg Kállaynak, hogy Tiborral „*igyekezni fogunk azt a józan magyar politikát érvényesíteni, mely méltán fűződik a Te nevedhez.*”¹¹² Ami a Bizottmány megalakulása körüli időszakban még tartható volt, hiszen nagyjából kiegyensúlyozott volt a korábban 1944-45 során vagy előbb emigrált politikusok aránya az 1947-49 között érkezett új politikusokéval. Kállay bár akkor még nem kívánt részt venni az emigrációs közéletben, kíváncsi volt az Amerikából érkező hírekre és a Bizottmány megalakulását örömmel fogadta. Aggódva hallgatta azonban, hogy számos panasz is érkezik a MNB ügyeit illetően és nem csak Bessenyei hanem mások – olyanok is, akikkel nem tartott fenn kapcsolatot – levélben vagy személyesen keresték meg és kérték ki véleményét az emigráció ügyeiben, s ez a tény sokat elárul arról mennyire köztiszteletnek örvendő politikus volt. Mert bár életformája ekkoriban 1945 után mondhatni zárkózott volt, de alapvetően inkább a nagy nyilvánosság elől és ez nem jelentette azt, hogy ne lett volna nyitott a nemzetközi és a magyarságot érintő hírekre. Csendes megfigyelője volt az eseményeknek, elkezdte írni minisz-

¹¹⁰ JAM KGY 2020.1.93.1-2. Báró Bakách-Bessenyei György levele Kállay Miklósnak 1948. 03. 05.

¹¹¹ JAM KGY 2020.1.93.1-2. Bakách-Bessenyei György levele Kállay Miklósnak 1948. 03. 05.

¹¹² JAM KGY 2020.1.108.1. Bakách-Bessenyei György levele Kállay Miklósnak 1948. 11. 19.

terelnöki székben töltött két évének visszaemlékezéseit és mivel ismerősei legnagyobb része politikai és diplomáciai berkekből került ki így akarva akaratlanul bevonódott a hírek sűrű világába. Végző soron nem tett mást, mint amit a kollégái: az életét a magyar politika a magyar ügy szolgálatába állította és ez olyasfajta elhivatottságot jelentett, amit nem lehetett csak úgy félretenni. Bár leveleiben visszatérő motívum, hogy hangot ad belső vívódásának: csendes megfigyelő legyen vagy aktív politikus? Az mindenesetre kitűnik, hogy teljes mértékben sosem kívánt elzárkózni a politikai eseményektől. Bessenyei pedig az 1940-es évek végétől egyre gyakrabban hozta szóba hol elfogadóan, hol kérdően érdeklődve¹¹³, nem akarna-e mégis bekapcsolódni a politika véráramába újra? Kállay pedig mivel nem igazán kedvelte Olaszországot, az olasz mentalitással nehezen azonosult, kicsit mintha hangosan gondolkodna megjegyezte: *„Aki régen van itt az annyira meg van győződve az olaszok komolytalanságáról, hogy semmi komolyabb actiora nem tartja őket képesnek. (...) De hová menni? Franciaországban sem sokkal jobb a helyzet (...) Ott azonban nem tarthatnám magamat távol sem a politikától sem az emigrációtól. Angliában, Írlandban, jól érezném magam de nem beszélek angolul. Maradna a tengeren túl, az U.S.A.-ra a nyelvtudásomon kívül felmerül a megélhetés drágasága, és nem lenne furcsa a helyzet a Bizottnnyal vonatkozásban, kölcsönösen feszélyeznénk egymást. Tengerentúli lehetőség ami néha foglalkoztat Canada francia zónájában egy farm vásárlása lenne, ami abból a szempontból sem rossz, hogy nem vagyok messze a magyar ügyek központjától de mégsem vagyok ott. Persze mindezek mögött anyagi kérdések is állanak (...)”*¹¹⁴ Kállay tehát bár 1945 óta Olaszországban élt, Bessenyei és mások hatására elkezdett gondolkodni azon, hogy tovább áll. A döntés mivel csak kényszerűségből választott otthona volt az ország, nem volt annyira nehéz illetve érezhető a leveleiben az elvágódás onnan, hiszen nem reagált volna Bessenyei érdeklődésére, ha őt magát nem foglalkoztatta volna a költözés. A problémának tekintett angol nyelvtudás hiánya sem gátolta meg abban, hogy az Egyesült Államokba költözzön és túl a hatvanon megtanuljon egy új nyelvet.

VII.7. Kállay emigrációs célkitűzései

A Kállayra jellemző lassú és megfontolt lépésekkel, alaposan tájékozódva az Amerikában várható helyzetről és körülményekről 1949 őszén már azt írja Bakách-Bessenyeinek: *„Átmegyek azzal a céllal és vággyal, hogy a Bizottnny holtpontra jutottságában és a koncentrált támadások tüzeiben, segítsek mindenkivel összefogva, aki szintén akarja, újra aktívvá tenni és az eddig történt esetleges hibák, vagy talán csak félreértések felszámolásával, a szük-*

¹¹³ „Kedvesen érdeklődsz további terveim iránt. Nem tudom van e emögött valami más is mint baráti gondosság?” JAM KGY 2020.1.118.1-2. Kállay Miklós levele Bakách-Bessenyei Györgynek, cc. 1948.

¹¹⁴ JAM KGY 2020.1.118.1-2. Kállay Miklós levele Bakách-Bessenyei Györgynek cc. 1949.

séges reformok meghozatalával, annak munkaképességét és népszerűségét visszaállítani.”¹¹⁵ Úgy ír, ahogyan az várható egy volt háborús miniszterelnöktől: fel kívánja mérni a javítandó hibákat, ennek orvoslására reformokat bevezetni és biztonságosan a fejlődés útjára terelni a Bizottmányt, akárcsak egy kormányt vagy országot. A Bizottmány tevékenységétől mindenki sokat várt,¹¹⁶ hiszen a legjelentősebb dolog vele kapcsolatban az amerikai támogatás volt, s ez rendkívül nagy biztonságérzetet adott a benne dolgozóknak: a hátszág anyagilag és erkölcsileg biztosított volt. Gyakorlati tapasztalata miatt is szívesen fogadta őt az amerikai magyar emigrációs közösség, hiszen Bakách-Besseney egyik levelében megjegyzi, hogy az akkori emigrációban egyedül Kállay az, aki miniszterelnöksége mellett a külügyminiszteri tárcát is vitte abban a két évben, ami mondhatjuk, hogy duplán számít.

Kállay tisztában volt az amerikai támogatás tényével, ám egyértelműen megírta Besseneynek mi az, amit szem előtt kell tartaniuk ezzel kapcsolatban: „*Én, ha bekapcsolodom a Bizottmány munkájába, az amerikai politikát, annak külpolitikai célkitűzésében, egyre a Bizottmány külpolitikai programjává óhajtanám tenni úgy befelé mint kifelé, viszont éppen olyan erősen szeparálni azt a vendéglátó ország politikájába való beleszólástól.*”¹¹⁷ Nem kívánta a Bizottmány elamerikanizálódását, hiszen Amerikára vendéglátó országgént tekint, és mint vendégek elfogadják, amivel megkínálják őket, de nem érzik feljogosítva magukat arra, hogy a házigazda ügyeibe szóljanak. Azonban a tengerentúlra költözés lassú folyamat volt, lassan született meg a gondolat, majd az elhatározás és az előkészületek is hosszadalmasak voltak. Eközben Besseney továbbra is beszámolt a Bizottmányt érintő ügyekről, ami – ahogy már fentebb említésre került – nem volt mentes a belügyi konfliktusoktól, „*(...) csak holnap sept. 27-ikén fog kezdődni, ünnepélyes Veni Sanctével, melyet Varga (ti. Varga Béla) fog celebrálni, míg a szentbeszédet Közi-Horvát (ti. Közi-Horváth József római katolikus lelképásztor, az MNB tagja) fogja elmondani. Utána azután emelkedett hangulatban fogunk leülni veszekedni.*”¹¹⁸ A leírtak teljesen fedik a valóságot, ugyanis a Bizottmányra kezdettől fogva jellemző, hogy a politikai sokszínűséggel nem igazán tudtak mit kezdeni, jobb és baloldal folyamatosan vitázott, sőt a vitába a távol élő Kállayt is bevonták.¹¹⁹ 1949 tavaszán Besseney és Eckhardt is tervezték, hogy látogatást tesznek Kállay Miklósnál, mely találko-

¹¹⁵ JAM KGY 2020.1.121.1-2. Kállay Miklós levele Bakách-Besseney Györgynek 1949. szeptember 9.

¹¹⁶ Kállay Miklós kiutazását gyakorlatilag mindenki várta az amerikai magyar politikai emigráció köreiből, erről tanúskodik Teleki Béla levele is, amelyet Nagy Ivánnak írt egyébként az argentinai magyar konfliktusokról 1953. október 8-án New Yorkból, megemlítve benne Kállay érkezését: „*Magyar politikai téren még mindig teljesen az eseménytelenség. Kállay valószínűleg november elsején tényleg megjön. Akkor talán megindul valami, bár csodákat ő sem fog csinálhatni, itt pedig már csak a csoda segíthetne.*” LYMBUS 4., 2021. 151.

¹¹⁷ JAM KGY 2020.1.121.1-2. Kállay Miklós levele Bakách-Besseney Györgynek 1949. 09.09.

¹¹⁸ JAM KGY 2020. 1.127.1. Bakách-Besseney György levele Kállay Miklósnak 1949. 09.26.

¹¹⁹ JAM KGY 2020.1.127.1. Bakách-Besseney György levele Kállay Miklósnak 1949. 09. 26.

zóra sor is került, de semmiféle médiavisszhangot nem kapott lévén egy baráti találkozóról volt szó. A Bizottmány baloldali tagjai azonban azzal vádolták őket, hogy ez a jobboldali konzervatív tagok „harcba hívása” volt. Bessenyei és Eckhardt tagadták, hogy politikai színezete lett volna az összejövetelnek, amit azzal tekintettek bizonyítottnak, hogy Kállay ekkor mindenfajta politikai akciótól távol kívánta tartani magát.¹²⁰ Bessenyei mindenesetre tartott attól, hogy a baloldali vádaskodás az MNB elnökét, Varga Bélát negatívan befolyásolta volna, ugyanakkor nem értett egyet Eckhardt Tiborral azzal kapcsolatban, hogy mindezt az élőszőn kívül levélben is el kell küldeni Varga Bélának, mert annak már „védekező jellege” volna, amit nem tartott méltónak.¹²¹ Kállay némi büszkeséggel a stílusában vette tudomásul az őt ért „vádakat”: *„Úgy látszik, némely uraknak ideges perceik vannak, ha eszükbe jut, hogy van más is rajtuk kívül e világon. Én pedig vagyok. Teljes öntudattal és önérzettel. A nehéz időkben ezek sehol se voltak, meg nem mukkantak míg egy halálra gázolt ország eltiprói fel nem használták őket. Én állottam egyedül két évig egyedül a fronton, magam védtem és próbáltam országomat megmenteni, s ha ez nem is sikerülhetett egy millió ember köszönheti ennek életét és a megszállásig tisztán őriztem meg nemzetem becsületét és a magamét is.”*¹²² Kállay igazából miniszterelnöki múltjából és kapcsolatai révén akarva akaratlanul került be az emigrációs köztudatba még akkor is, ha egy óceán választotta el azoktól, akik panaszt emeltek ellene. Bár Bessenyei György leveleiben a Bizottmány megalakulásától kezdve részletesen számolt be annak belügyi kérdéseiről és vitáiról, ami feltételezi, hogy részben számított a volt miniszterelnök tanácsaira, illetve valószínűleg már ezen részletek tárgyalásával is közelebb kívánta hozni az MNB ügyeit Kállayhoz hátha úgy dönt, ő is részt kíván venni benne. Az MNB alapítói mindenkire számítottak, aki mentes a szélsőséges nézetektől és szívvel-lélekkel a magyar ügyet képviselné nyugaton. A magyar ügy itt a szovjet kommunista rezsim által elnyomott, a szabad, demokratikus magyar érdekek képviseletét jelentette. Ebben az időszakban, az 1940-es évek végén egyre több volt kollégájától kapott levélben biztatást, hogy lépjen az emigrációs politizálás mezejére és valószínűleg ezek a biztató, lelkesítő szavak is hatással voltak rá. Erre kiváló példa Ternay István¹²³ 1949 decemberében írt levele, amelyben így ír Kállaynak:

---

¹²⁰ JAM KGY 2020.1.125.1. Levél dátum és aláírás nélkül, amit feltehetőleg Eckhardt Tibor és Bakách-Bessenyei György írt Varga Bélának

¹²¹ „Mert ha elhatároztunk volna tényleg egy jobboldali előretörést, ehhez teljes jogunk lett volna és kinek mi köze hozzá?” JAM KGY 2020.1.129.1. Bakách-Bessenyei György levele Kállay Miklósnak 1949.10.03.

¹²² JAM KGY 1.128.1. Kállay Miklós levele Bakách-Bessenyei Györgynek 1949. szeptember 30.

¹²³ Ternay István (1899-1987.) újságíró, író, kispártos párti politikus. A Kispártos Pártból kommunista nyomásra való kizárása után a Szabadság Párt egyik alapítója volt. 1947-ben a Magyar Független Demokrata Párt listáján lett képviselő. 1948-ban azonban nyugatra menekült. Három évig Svájcban, majd 1952-től Sao Paoloban élt. 1959-ben Németországba költözött, újságíróként és íróként dolgozott. A német-magyar barátság érdekében végzett tevékenységéért 1964-ben I. osztályú Szövetségi Érdemkeresztet tüntették ki.

(...) emigrációban eltöltött csendes éveid, visszavonultságod nyilvánvalóvá teszik, hogy az eseményeket, személyek kicsinyes harcait magasabb vártárol szemlélted, hogy amikor az alkalmas idő elérkezik, személyes súlyoddal, tekintélyeddel beleszólhass a dolgokba. Ne haragudj rám Kegyelmes Uram, ne tekintsd hivatlan prókátorkodásnak, de szerény véleményem szerint ez az alkalmas idő elérkezett.”¹²⁴ Mindeközben Kállay 1949-ben miniszterelnöki memoárjának kiadásán is dolgozik, s felvette a kapcsolatot C.A. Macartney professzorral a kézirat angol fordításának ügyében, de Besseney is segített amerikai kapcsolatai révén a kiadás kapcsán, Kállay ugyanis ekkor már ragaszkodott ahhoz, hogy Amerikában jelenjen meg először a kötet.

Bakách-Besseney György közéleti személyként gyakran szerepelt az emigrációs sajtó kiadványaiban, több interjú is készült vele, melyek egyikében kijelentette, hogy a Magyar Nemzeti Bizottmány külpolitikai célja Magyarország szovjet uralom alól való felszabadítása és szuverenitásának helyreállítása, amit természetesen minden más cél elé helyeznek. Ennek elősegítése érdekében az Egyesült Államok támogatását keresték, s mint ismeretes a Magyar Nemzeti Bizottmány az amerikai kormány anyagi és erkölcsi támogatását is élvezte, hiszen szovjetellenes politikája egybecsengett az akkori amerikai hidegháború propagandával. Ugyanakkor a Magyarországgal szomszédos nemzetekkel is a közös történelmi múlton és regionális együttműködésen alapuló kapcsolatot kerestek, ami természetesen egyelőre akkor csak az emigrációs politika síkján valósulhatott meg.¹²⁵ Bakách-Besseney György a Magyar Nemzeti Bizottmány külügyi igazgatói tisztségében kapcsolatot tartott az amerikai külügyminisztériummal, s több alkalommal fogadta őt az Egyesült Államok külügyminisztere John Foster Dulles¹²⁶ is. Utóbbi biztosította az Európai Rab Nemzetek közgyűlésének küldöttségét - köztük a bárót is -, hogy az Amerikai Egyesült Államok soha nem fog a Szovjetunióval olyan kompromisszumot kötni, amely a kelet-európai nemzetek leigázásának tényét legalíssá tenni.¹²⁷ Számos előadást tartott a Rab Nemzetek Szervezetének küldöttségének tagjaként¹²⁸ az Egyesült Államokban, valamint Európában is többek között Svájcban, Franciaországban.

Bakách-Besseney, mint minden emigráns politikus vagy diplomata, fel volt készülve arra, hogy az Egyesült Államokba történő disszidálás az addigi életvitelének szinte teljes

---

¹²⁴ JAM KGY 2020.1.392.1. Ternay István levele Kállay Miklósnak, 1949. 12.16., Alpnach Dorf

¹²⁵ Délamerikai Magyarországnak 1959. június 15. szám 1. o.

¹²⁶ John Foster Dulles (1888-1959.) az Amerikai Egyesült Államok külügyminisztere 1953-1959. között, Dwight D. Eisenhower elnöksége alatt. Fivére Allen Welsh Dulles, aki a CIA igazgatója is volt 1953-1961. között.

¹²⁷ Délamerikai Magyarországnak 1956. január 27. 27. évf. 3774. szám, 1-3. o.

¹²⁸ 1956 áprilisában, Strasbourghban tartották a Rabnemzetek Szervezetének kongresszusát, melyen Bakách - Besseney György, mint a Magyar Nemzeti Bizottmány külügyi bizottságának elnöke is beszédet mondott Magyarországnak képviselőjeként. (Délamerikai Magyarországnak 1956. április 27. 28. évf. 3787. szám, 1., 4. o.)

megváltozásával jár majd és tisztában volt azzal, hogy mint politikus csak úgy maradhat „felszínen”, ha alkalmazkodik a körülményekhez így mindenképpen nyitottnak kellett lennie. Ezt a hozzáállást tükrözi az is, amit - az Amerikába való kiutazás előtt álló - Kállay Miklósnak ír egyik levelében: *„Nem nyugszom bele abba a kijelentésedbe, hogy nem tudsz angolul. Annak aki németül és franciául tud, nem különösen nehéz angolul annyira megtanulnia, hogy gondolatait kifejezni tudja. Mint tisztelő híved és barátod, engeddd meg, hogy ismételten arra kérjelek, hogy foglalkozzál most a rendelkezésedre álló idő alatt az angol nyelvvel is.”*¹²⁹ Írta ezt az akkor hatvanegy éves Bakách-Besseney György, az akkor hatvanhat éves Kállay Miklósnak, aki a tárgyév végén elhagyva Olaszországot, az Egyesült Államokban folytatta emigrációs éveit és igazán ekkor vált az emigráció aktív tagjává. Ez a tettekeszség nem volt mindenkire jellemző az amerikai magyarok között sem, de a politikai emigráció tagjai talán azért is válhattak azzá, akik, s az egyértelmű, hogy csak ilyen hozzáállással hallathatták a hangjukat az Egyesült Államokban. Báró Bakách-Besseney György 1959. február 26-án tragikus hirtelenséggel halt meg agyvérzésben, életének hatvanhetedik évében. Élete végéig a magyar ügyet szolgálta az amerikai magyar emigrációban, fáradhatatlanul küzdött Magyarország szovjet elnyomás alól történő felszabadítása érdekében.

VIII. Kállay Miklós a Magyar Nemzeti Bizottmány tagja

Kállay még Olaszországban élt, amikor 1952 novemberében beválasztották a Magyar Nemzeti Bizottmány Végrehajtó Bizottságába.¹³⁰ Ekkoriban már bizonyos volt az amerikai út, azonban a vízum megszerzése hosszadalmasabb folyamat volt, mint gondolták. Az emigrációs politikai életben való színrelépésének nyomatékossítása gyanánt 1945 óta első alkalommal 1953 januárjában adott rádió interjút Kállay Miklós a római rádió magyar adásában, melyben fellépett a pártpolitizálás ellen az emigrációban.¹³¹ Szerinte ugyanis ez csupán széthúzza az egyébként is szűk keretek között mozgó, kevés és tenni akaró emigráns magyar politikust. Nyilatkozata arról árulkodott, hogy – mint minden emigrációba kényszerülő – tervezi és bízik a hazatérésben, abban, hogy a szovjet hatalom elbukik Magyarországon. Ezúton felhívta az emigráns politikusok és közéleti tevékenységet folytatók figyelmét arra, hogy ne a belügyi apró vitákra pazarolják az energiájukat. Hazatérve ugyanis az ország szolgálatába kell, hogy

¹²⁹ JAM KGY2020.1.149.1. Báró Bakách - Besseney György levele Kállay Miklósnak, New York 1953. június 30.

¹³⁰ Délamerikai Magyarság 1952. december 9. szám, 24. évf., 3239. szám, 4. o.

¹³¹ Délamerikai Magyarság 1953. január 20. szám, 25. évf., 3248. szám, 6. oldal

állítsák a nyugaton szerzett tapasztalataikat, s arra kell törekedniük, hogy emigrációjuk során tanuljanak, tanulmányozzák a nyugati demokráciák világát és törekedjenek minden jó gyakorlatot otthon kamatoztatni. Ez a hozzáállás később is jellemzője volt Kállay emigrációs politikájának, teljes mértékben le tudta magáról pergetni a belső viták irrelevanciáját és figyelmét egy nagyobb ügy felé fordítani. 1953 márciusában még ügyintézés alatt volt Kállay amerikai vízumra, melyre Bakách-Bessenyei, aki ennek lebonyolításában óriási szerepet vállalt így referált Kállaynak: *„Ma beszéltem újból a Free Europe-nál vízumod ügyében azt mondták, hogy már megkapták az illetékes hatóság hozzájárulását ahhoz, hogy Téged, mint az USA szempontjából „nélkülözhetetlen” személyt kvalifikáljanak szerintük ez volt a legnehezebb és biztosra veszik, hogy május elején jönni fogsz.”*¹³² Bakách-Bessenyei meghatódva vette tudomásul és írta meg Kállaynak – amivel nyilván ő maga is tisztában volt -, hogy sokan várják kiutazását és jelentős változásokat várnak tőle.¹³³ Természetesen - akármennyire is távol akarta tartani magát Kállay a pártpolitizálástól - elsősorban azok a kollégái tekintettek bizakodva Amerikába érkezésére, akikkel azelőtt is egy oldalon, hasonló elveket vallva vitték az országos politikát és - nem meglepő módon - nem a politikai paletta baloldali tagjai.

VIII.2. Példa kommunista ügynöktevékenység veszélyeire

A hidegháború korszakában járunk az ötvenes évek közepén az Egyesült Államokban, ahol ekkor nagyon erős kommunista ellenes hangulat uralkodott és egy esetleges háború kirobbanása reális esélynek látszott. Több levélben is felmerül a kérdés, természetesen nem hivatalos módon, csupán beszédtema volt az emigráns politikusok körében is. Kállayról köztudott volt, hogy elítélte a szélsőséges nézeteket mind jobb, mind pedig baloldalon így tehát roppant megfelelő alkatú politikus volt ahhoz, hogy az akkori amerikai álláspontot képviselje és népszerűsítse. Az amerikai közhangulatot borzolta az is, hogy szovjet ügynökök települtek be az országba és tartottak attól is, hogy emigráns szervezetek ellen a kommunista uralom alatt élő országokból történik bomlasztás.¹³⁴ Az emigrációs sajtó és levelek is tanúskodnak arról, hogy a kommunista propaganda az emigrációban élők közé is beférközött és hazatelepedésre biztatja a kinn élőket, azzal nyugtatva a hezitálókat, hogy büntetlenül hazatelepedhetnek rég nem látott hazájukba, rokonaik körében lesznek újra. Ezekkel természetesen sokakat meg lehetett téveszteni, hiszen számos olyan emigráns volt, akik nem találták meg a számításaikat választott új hazájukban. Azonban sok leleplező cikk is felhívta a kommunista infiltráció veszélyeire

¹³² JAM KGY 2020.1.140.1. Bárá Bakách-Bessenyei György levele Kállay Miklósnak 1953. március 31.

¹³³ JAM KGY 2020.1.142.1. Bárá Bakách-Bessenyei György levele Kállay Miklósnak 1953. április 24.

¹³⁴ Jóó András: Kállay Miklós emigrációs évei, Rubicon 25. évf. 5. szám

az emigránsok figyelmét. Ilyen például a „Délamerikai Magyarság”¹³⁵ című lap egy 1956. februári száma, ahol arról írnak, hogy a csatlós országok kommunista kormányai külföldön élő emigránsok hazacsábításának céljából indítottak akciókat, amihez lapokat, rádiókat, képes folyóiratokat és kiképzett ügynököket hívtak segítségül szerte Nyugat-Európában, Észak- és Dél-Amerikában de még Ausztráliában is.¹³⁶ Az ügynökök megtévesztő tevékenységére kiváló példa az a hét gyermekes soproni házaspár, akik két alkalommal menekültek el Magyarországról, ugyanis amikor már Ausztráliában letelepedtek, a családfő munkát is kapott megismerkedtek néhány magyar honfitársukkal, akik a lap által „hazatérési hidegháborúnak” nevezett akció ügynökei voltak. A soproni családfő, mivel nem beszélt jól angolul, nehezen illeszkedett be az ausztrál hétköznapiakba, honvágygal telve hallgatta ezen ismerősei beszámolóit a hazai munkások csodás helyzetéről, akik budapesti képeslapokat is hoztak magukkal, hogy fokozzák az emigráns lét keserűségét a dolgozó ember számára és biztatták, menjenek haza együtt Magyarországra. A család hét gyermekkel el is indult haza, bár furcsa módon az ismerősöknek nyoma sem volt az állomáson a megbeszélte találkozón. Hazatérve ÁVH kihallgatások sora várt rájuk, három éven keresztül éltek ínséges körülmények között, míg újra vissza nem szereztek papírjaikat, hogy utána végleg disszidáljanak Ausztráliába.¹³⁷ Ilyen és ehhez hasonló történetek soráról számoltak be az emigráns magyar lapok, hiszen ezekben az esetekben egy-egy menekülés során emberéletek forogtak kockán és a kint élő magyarság képviselői tisztában voltak ennek veszélyeivel és azzal, hogy életeket menthet meg egy-egy ilyen cikk és beszámoló, ha eljut az akár elkeseredett, honvágygal teli emigránsok közé.

VIII.3. A Magyar Nemzeti Bizottmányban kialakult vitás helyzetek

Bonczos Miklós volt belügyi államtitkár, országgyűlési képviselő és Lakatos Géza miniszterelnöksége alatt belügyminiszter, mely tisztjéről 1944. október 12-én mondott le, majd Ausztriába onnan pedig Argentínába telepedett le.¹³⁸ Megalapította a Magyar Szolgálatot, mely egy szociális programmal fellépő emigráns szervezet.¹³⁹ Ennek Végrehajtó Bizottsá-

---

¹³⁵ Délamerikai Magyarság: Buenos Airesben kiadott, 1929-ben alapított emigrációs lap, mely 1963-ig működött. A lap utódja a szintén Argentínában megjelenő Magyar Hírlap. (www.mek.oszk.hu) Borbándi Gyula: Nyugati magyar irodalmi lexikon és bibliográfia, HITEK Budapest 1992.

¹³⁶ Délamerikai Magyarság 1956. február 3. 28. évf., 3775. szám

¹³⁷ Délamerikai Magyarság 1956. február 3. szám 28. évf., 3775. szám

¹³⁸ BORBÁNDI 1997. 86-87.

¹³⁹ Borbándi Gyula: A magyar emigráció életrajza 1945-1985. Európa Kiadó, Budapest, 1985. (www.mek.oszk.hu)

ga Ausztriából Teleki Béla, Vasvári József, dr. Garda Imre, Nyírjessy Sándor és Sándor Béla aláírásával ellátva a Magyar Nemzeti Bizottmány Végrehajtó Bizottságához intézett beadványt.

„A világesemények alakulása és Közép-Európa lerochanásának lehetősége kötelességünké teszi, hogy a még Európában tartózkodó magyar menekültek veszedelmes helyzetére, idejében rámutassunk. Egyedül Ausztriában jelenleg mintegy 16 000 magyar menekült van. Minden tengerentúli kivándorlási lehetőség kimerítése után – ami 1-2 évet is igénybe vehet – ez a szám aligha fog 10-12 ezer alá süllyedni. Olyan tömegről van szó tehát, amely a mi szempon-tunkból számottevő, de a nyugatabbra eső európai országok befogadóképességéhez számítva jelentéktelen.

Ezzel szemben azt kell látnunk, hogy a kommunista lerochanás lehetősége ezeknek az országoknak a közvéleményét és sajtóját élénken foglalkoztatja ugyan, de ha ebben az irányban a menekültekre vonatkozó valamilyen intézkedésről van szó, ez a legjobb esetben is csak a hatá-roknak még légmentesebben való lezárására irányul.

Semmilyen eszközünk sem lévén arra, hogy az illetékes kormányoknál eredményesen közbe-járhassunk, szükségesnek tartjuk a Magyar Nemzeti Bizottmány Végrehajtó Bizottságának figyelmét nyomatékosan felhívni arra a súlyos veszedelemre, amelynek a Közép-Európában tartózkodó menekültjeink egy esetleges kommunista lerochanás esetén ki vannak téve.

Kérjük ennél fogva, hogy az európai háborús bonyodalmak kitörésének esetére a magyar me-nekültek szabad átvonulásának, illetőleg befogadásának biztosítása érdekében Olaszország, Svájc, Franciaország és Spanyolország kormányainál a szükséges lépéseket külügyi megbí-zottjaik útján sürgősen megtenni méltóztassék. Bergen-z-Innsbruck, 1950. nov.24.”¹⁴⁰ Bakách-Bessenyei az idézett beadvány szövegét követően hozzátette, hogy kéri Apor Gábort mint a Magyar Nemzeti Bizottmány olaszországi és vatikáni képviselője lehetőségeihez mérten te-gyen meg mindent a menekült magyarság esetleges átengedése vagy befogadása ügyében. Apor kézírással jegyezte fel a levélre, hogy „Nincs mit remélni, olasz hatóság ismeri a helyze-tet. En Blok nem enged be.”

Sajnos a Magyar Szolgálat szervezete nem tudott semmilyen érdemleges eredményt elérni rövid fennállása során. Már az is sokat elárul tevékenységéről, hogy a beadványt a Ma-gyar Nemzeti Bizottmányhoz küldték, mely ugyancsak magyar szervezet, de sokkal nagyobb

---

¹⁴⁰ JAM KGY 2020.1.209.1. Bakách-Bessenyei György levele Apor Gábornak, 1951.01.10. New York

anyagi háttérrel és apparátussal rendelkezett. A beadvány céljából természetesen ez nem von le, számos emigráns magyar szervezet foglalkozott ekkoriban a magyar menekültek ügyével, a kérdést tehát igyekeztek nemzetközi szinten is napirenden tartani.

Mindemellett a Bizottmány kimondhatjuk, hogy állandó jelleggel küzdött belső problémákkal, melyek személyes és/vagy politikai ellentétekből adódtak. A Magyar Nemzeti Bizottmány fennállása során teljes létszámában sosem ült tárgyalóasztalhoz, lévén számos külképviselettel rendelkezett az utazás megszervezése minden volt politikus és diplomata számára egy időben a munkájuk miatt gyakorlatilag lehetetlen volt, ugyanakkor a Bizottmány Végrehajtó Bizottsága rendszeresen ülésezett. Így 1951 januárjában is, amikor Varga Béla a Bizottmány elnöke évértékelő beszédében finoman kifogással illette a Bizottmány külképviseleteit. Ennek okára nem tért ki nyíltan, Bakách-Besseney György azonban – aki a Bizottmány külügyi bizottságának vezetője volt – rákérdezett az okra. Varga Béla válasza meglepő volt, miszerint Hennyey Gusztáv¹⁴¹ volt vezérezredes, tábornok, a Lakatos-kormány külügyminisztere és a Bizottmány müncheni irodájának vezetője továbbra is Horthy Miklóst „tekinti gazdájának” és a volt kormányzónak jelent. Bakách-Besseney nem látta ilyen mértékben szóra érdemesnek az esetet, így Hennyeynek nem is mondta meg, hogy a Bizottmány elnökének megjegyzése neki szólt. Ezen kívül kérte Varga Bélát, hogy mivel ő a felelős a külképviseletekért, ezért a szolgálati út szerint előbb őt értesítse, ha bármi probléma, mint elnök részéről felmerül.¹⁴²

A magánbeszélgetés során Varga Béla és Bakách-Besseney tisztázták a helyzetet, azonban az mégis tovább gyűrűzött, ugyanis Fábíán Béla¹⁴³ a Bizottmány társadalompolitikai bizottságának vezetője volt megbízva azzal, hogy az ülésről készült gyorsírói jegyzetek alapján a sajtó felé közölje annak eredményeit, s elmondása alapján a szövegből kihúzta Varga Béla a külképviseleteket bíráló nyilatkozatát az valamilyen módon mégis bekerült az Ameri-

---

¹⁴¹ Hennyey Gusztáv (1888-1977.) vezérezredes, miniszter. 1938-ban tábornoki rangot kapott, 1941-ben altábornaggyá nevezte ki Horthy Miklós. 1943-1944. augusztus végéig a Honvédelmi Minisztériumban a munkaügyi főcsoport vezetője. Szeptember 7-én pedig szolgálaton kívüli vezérezredessé lépett elő. A Lakatos-kormány külügyminisztere 1944. augusztus 29-től, azzal a megbízással, hogy segítse megvalósítani Magyarország háborúból való kiválását és a fegyverszünet megkötését. Ezt Horthyhoz hasonlóan, békés úton igyekezett előkészíteni, a németek tudomásával. A nyilas hatalomátvételt követően letartóztatták, Sopronkőhidán volt börtönben, majd Németországba hurcolták. A háború után nem tért haza, tagja lett a Magyar Nemzeti Bizottmánynak, annak müncheni irodáját vezette. (BORBÁNDI 1997. 167-168.)

¹⁴² JAM KGY 2020.1.213.1. Bakách-Besseney György levele Apor Gábornak, 1951.03.01. New York

¹⁴³ Fábíán Béla (1889-1966.) ügyvéd, közíró, politikus. A Tanácsköztársaság alatt kommunista ellenessége miatt letartóztatták. 1922-1939. országgyűlési képviselő, a Nemzeti Demokrata Párt majd az Egyesült Szabadelvű és Demokrata Ellenzék tagja. A német megszállás után letartóztatták, Auschwitzba került koncentrációs táborba. A háború után Párizsban, majd az Egyesült Államokban élt. A Magyar Nemzeti Bizottmány Végrehajtó Bizottságának társadalompolitikai osztályának vezetője lett. Az 1956 után alakult Magyar Bizottságnak már nem volt tagja. Amerikai lapokban megjelent cikkeivel a kommunizmus veszélyeire hívta fel a figyelmet. (BORBÁNDI 1997.123-124.)

kai Magyar Népszavába, onnan pedig a Hungária című lap is lehozta. Az incidens miatt Apor Gábor - nem tudván Varga és Bakách-Besseney négyszemközti beszélgetéséről - komolyan fontolóra vette lemondását olaszországi és vatikáni képviselői posztjáról. Bakách-Besseney, aki óriási szervező munkával és kapcsolati hálójának minden szálát megmozgatva kiépítette a Bizottmány diplomáciai hálózatát és összefogta a Nyugat-Európában és az Egyesült Államokban élő magyar diplomatákat,¹⁴⁴ Apor azzal nyugtatta az eset kicsinységéről, hogy a Bizottmányból történő távozása sokkal nagyobb jelentőségű, mint maga a probléma és sokkal több rombolást hozna magával, mint ez az ügy.

Mindemellett Bakách-Besseney sosem dőlhetett hátra annak biztos tudatában, hogy a külképviseleteket megszervezve már nincs is dolga, hiszen időről időre történtek személyi változások, amelyek logisztikai kivitelezése rá várt. Így volt ez az 1951-es év legelején is, napirenden volt a svájci és ausztriai poszt betöltésének kérdése, valamint a görögországi és a törökországi képviselők betöltése is. Bakách-Besseney miután tudomást szerzett Apor - nyíltan ki nem mondott - lemondási tervéről, Varga Bélához fordult ezzel. A Bizottmány elnöke megilletődöttségéről tett bizonyosságot, hiszen fel sem merült benne, hogy ilyen módon gyűrűzön tovább az eset. Bakách-Besseney mindezt valamint, hogy Varga mindenképpen kérte, hogy Apor maradjon meg pozíciójában közölte Aporral. Hozzáteve, hogy Varga Bélának egyáltalán nincs egyszerű helyzete a Bizottmány élén, hiszen mindkét oldalról folyamatos támadások érik és előfordul vele is, hogy a helyzetek frusztráltsága miatt valami olyat mond, amit nem is gondolt igazán komolyan. Ez persze semmit nem von el kvalitásából és a Bizottmány elnöki pozíciójára való rátermettségéből, ráadásul az amerikaiak szemében - írja Bakách-Besseney - a philadelphiai gyűlés óta, amelyen Varga Béla képviselt és mondott beszédet összesen tíz vasfüggöny mögötti nemzet nevében, nagyot nőtt a megbecsültsége. Emiatt sem vetne rá jó fényt, ha egy meggondolatlan kijelentéséből elidegenítené magától a magyar diplomácia legkimagaslóbb tagját.¹⁴⁵ Apor Gábor néhány nappal későbbi levelében tökéletesen precíz képet fest az emigrációs politikai életben elfoglalt szerepköréről: *„Elég hosszú ideje ismersz engem, hogy elismerjed, hogy én nem vagyok összeférhetetlen vagy túl kényes természetű. Senki nálamnál jobban nem érti meg, hogy néha kiszalad a szó az ember száján, minden rossz szándék nélkül, nálam a velem született humorérzésem miatt pláne. Lásd be azonban, hogy nem személyemről van szó, hanem a vállalt feladatról. Egy N.B. (Nemzeti Bizottmány) megbízottnak, sem közjogi, sem hivatalos, de még félhivatalos állása nincs, annyi tekintéllyel bír, amennyit személyesen el tud foglalni. Már most kérdezem mi becsülete*

---

¹⁴⁴ BORBÁNDI 1997. 46.

¹⁴⁵ JAM KGY 2020.1.213.1. Bárá Bakách-Besseney György levele Apor Gábornak, 1951.03.01. New York

lehet egy megbízottnak, akit elnöke, a pincéreknek szóló kiszolgálásra hív fel?”¹⁴⁶ Apor természetesen magára nézve is sértőnek találta Varga nyilatkozatát, ugyanakkor arra hívta fel a figyelmet Bakách-Bessenyeinek címzett levelében, hogy Varga részéről elvárhatónak tartaná a jóvátételt, ha további együttműködésükre igényt tart. A kijelentés Apor részéről jogos, hiszen a Magyar Nemzeti Bizottmányt gyakorlatilag, ahogyan mondta, nem a jogi formula illetve demokratikus választások tartották egyben, hanem a Magyarország iránti odaadó elkötelezettség, amely azokban az időkben az emigrációs politizálásban nyilvánult meg. Ez pedig nem csekélység. Azonban nem egyedül Apor Gábor tette szóvá Varga Béla kijelentését, Bakách-Bessenyeihez az ügy kapcsán rengeteg felháborodott hangú levél érkezett.¹⁴⁷ Bartheldy Tibor a Magyar Nemzeti Bizottmány portugáliai képviselője Bakách-Bessenyei számára 1951. március 13-án azt írta, hogy aligha tartja elképzelhetőnek, hogy Varga Béla helyreigazító nyilatkozatot tenne az incidens kapcsán, de azt, hogy „agyonhallgassák” az ügyet sem tartja optimális megoldásnak, hiszen ha - ahogyan Bakách-Bessenyeitől megtudta - mindenhol felháborodott hangú leveleket kap a nyilatkozat miatt, akkor az ügy mégsem annyira nüansznyi, hogy sürgősen legyen foglalkozni vele. Bakách-Bessenyei Bartheldynek a jóvátételre vonatkozóan azt írta, hogy egyrészt Varga szerint egy helyreigazító nyilatkozat, amelyet a sajtóban közölnének, csak még inkább „ráterelné a figyelmet erre a sajnálatos ügyre”¹⁴⁸, amiben Bakách-Bessenyei mondhatni osztja Varga meglátását. Másrészt, ha Apor meggondolja magát az esetleges kilépésével kapcsolatban a dolog lassan el fog felejtődni, harmadrészt pedig Bakách-Bessenyei tervei szerint három vagy négy volt diplomatának adat külképviseleti megbízást, ami elképzelései szerint a külképviseletekben dolgozó követeket megnyugtatja majd. Bartheldy ezzel nem ért egyet, véleménye szerint ez gyakorlatilag majd nem azt jelenti, hogy Varga kijelentése egyenesen jótékony hatású volt, mert lehetővé tette, hogy még néhány kolléga külképviseleti megbízáshoz jusson. Majd felhívja Bakách-Bessenyei figyelmét arra, hogy az ügyben kívülálló, Európában élő nem diplomata emigránsok is olvasták a nyilatkozatot, amely az ő szemükben egy bizalmatlansági nyilatkozat volt Bakách-Bessenyei és a külföldi képviselők felé. Bakách - Bessenyei Apor Gábornak 1951. március 16-i levelében írta meg a meglepetésre okot adó kijelentést, mely szerint Varga Béla – akivel azóta többször is volt alkalma beszélni – látja, hogy helytelenül cselekedett, azonban nincs benne elég bátorság ahhoz, hogy ezt nyilvánosan is elismerje. Pedig ekkorra nyílt levél és különböző újságkommentárokat is olvasott az ügy kapcsán tehát tisztában lehetett azzal,

¹⁴⁶ JAM KGY 2020.1.214.1. Apor Gábor levele báró Bakách-Bessenyei Györgynek, 1951.03.05. Róma

¹⁴⁷ JAM KGY 2020.1.215.1-3. Bartheldy Tibor levele báró Bakách-Bessenyei Györgynek 1951.03.13. Lisszabon, Bartheldy Tibor levele Apor Gábornak 1951. 03.14. Lisszabon

¹⁴⁸ JAM KGY 2020.1.215.1-3. Bartheldy Tibor levele Apor Gábornak, 1951.03.14. Lisszabon

hogy jócskán felkavarta a Bizottmány és az azon kívül az emigrációs közéletben résztvevők hangulatát. Végül abban állapodtak meg Bakách-Besseneyvel, hogy a legközelebbi Végrehajtó Bizottsági ülésen - amikor néhány volt diplomata a tervek szerint új megbízáshoz fog jutni, ahogyan azt Bakách-Besseney már korábban felvetette - Varga Bélának alkalma nyílik majd ennek kapcsán, hogy elismerően szóljon a diplomaták munkájáról, az emigrációs politikában a magyar-ügy képviselőjében zajló tevékenységükről. Abban Bakách-Besseney is egyetért Apor Gáborral, hogy Varga diplomáciai szempontból akkor tett volna igazán jót, ha a nyilvánosság előtt elismeri, hogy tévedett. Az erkölcsi győzelem lett volna az övé, „sok barátot szerzett volna”.¹⁴⁹ Nyilvánvalóan fontos volt, hogy Varga és minden Bizottmányi tag és képviselő diplomáciai szempontból körültekintő módon tevékenykedjen, ugyanakkor ez valószínűleg nem mindig történt meg, hiszen Bakách-Besseney mindezen nagyjából két és fél hónapon keresztül napirenden maradt diplomáciai ballépés után ennyit jegyez meg még Apor Gábornak: *„Minthogy sajnos ezt nem sikerült elérnem, hanem csak a fenti félmegoldást, szívből remélem, hogy ezt a Magad részéről is akceptábilisnak fogod tekinteni. Nekem a különböző pártvezérekkel megspékelt Végrehajtó Bizottságban annyi bajom van, hogy eggyel több nekem már nem számít.”* Majd az eredményekre is kitérve így folytatja: *„Viszont számos kollégánknak sikerült elhelyezkedését a jelenre és talán karrierjét a jövőre biztosítani. Arra kérnélek, hogy erre a szempontra és általában a magyar nemzeti ügyre légy tekintettel, amikor határozol.”*¹⁵⁰

A Végrehajtó Bizottság következő ülésére 1951. március 29-én került sor. Bakách-Besseney György a Külügyi Bizottság elnökének felterjesztésére a Végrehajtó Bizottság Nickl Alfréd volt követet a Magyar Nemzeti Bizottmány svájci, Bogdán Iván követségi tanácsost pedig a Bizottmány görögországi képviselőjévé nevezte ki. A több mint két hónapja húzódó incidens végére pedig a pontot Varga Béla tette, aki *„ezzel kapcsolatban kijelentette, hogy örömmel üdvözli a Végrehajtó Bizottság határozatát, amellyel a régi magyar diplomáciai szolgálat két újabb tagjának ad alkalmat arra, hogy a magyar nemzet igaz ügyét, a tradicionális külügyi pártatlanság szellemében képviseljék, két magyar szempontból különös jelentőséggel bíró országban.”*¹⁵¹ Csupa finom diplomáciai nyelven való utalás, ami valamelyest csillapította a kedélyeket, bár utólag maga Bakách-Besseney is - aki a nyilatkozat szövegzője volt – úgy gondolta, hogy *„lehetett volna talán erősebben”*¹⁵², de a lényeg Varga Béla jó

¹⁴⁹ JAM KGY 2020.1.216.1. Bárá Bakách-Besseney György levele Apor Gábornak, 1951.03.16. New York

¹⁵⁰ JAM KGY 2020.1.216.1. Bárá Bakách-Besseney György levele bárá Apor Gábornak, 1951.03.16. New York

¹⁵¹ JAM KGY 2020.1.217.1-2. Kivonat a Magyar Nemzeti Bizottmány 1951. március 29-én tartott Végrehajtó Bizottsági üléséről kiadott kummünikéből

¹⁵² JAM KGY 2020.1.219.1. Bárá Bakách-Besseney György levele bárá Apor Gábornak, 1951.04.06. New York

szándékának tolmácsolása volt, ráadásul - mint azt korábban megjegyeztem - egyébként is nehéz helyzetben, ugyanis folyamatos támadások érték főképp baloldalról. A nyilatkozat végül a botrányt elindító Amerikai Magyar Népszavában¹⁵³ is megjelent, valamint a Hungáriában¹⁵⁴ is lehozták,¹⁵⁵ mely aktussal visszatértünk az egész ügy kiinduló pontjaihoz.

Az emigrációba vonulók kiutazásával egy időben jelentek meg sorra az emigrációs sajtóorgánumok, amelyek úgy vélem, a hazájukból kényszerűen távozó mentális egészségére is jó hatást gyakoroltak. Az újságok egy része az adott ország nyelvén szólt, ezzel az új haza nyelvének tanulására sarkallta az emigránsokat, ami fontos volt az elszigetelődés érzésének megelőzésében. Másik részük pedig - és ez volt a nagyobb számú - magyar nyelven íródott és tájékoztatta az emigránsokat a magyar politikai emigráció híreiről, illetve az adott ország közéleti eseményeiről valamint kinti magyar közösségi programokra hívta őket, olyan cégeket és szolgáltatásokat reklámozott, amelyeket magyarok alapítottak, üzemeltettek. Ez pedig azok számára volt fontos, akik nem akartak teljességgel betagozódni új hazájukba, hanem prioritásként élték meg azt, hogy ők magyarok egy másik országban. A régit nem megtagadva, az újat nem elutasítva éltek és ápolták a hagyományaikat. Azok, akik ezeket a lapokat írták és szerkesztették nehéz munkát vállaltak, hiszen újságjuk az új ország szűk rétegének szólt. Nem lehetett tudni, hogy meddig van igény a magyar nyelvű lapok iránt és hányan hajlandók előfizetni rájuk. Mégis sokan vágtak bele a megélhetés szempontjából nem túl biztos vállalkozásba. Borbándi Gyula, aki 1941-1949. között a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium tisztviselője volt, majd 1949-ben elhagyta Magyarországot és Svájcba, majd Németországba emigrált. Ezt követően maga is újság szerkesztéssel és újságírással foglalkozott „*A magyar emigráció életrajza 1945-1985.*” című kötetében fogalmazta meg lényegre látó gondolatait ezzel kapcsolatban: „*Emigrációban a cselekvéshez szokott politikusok és más közéleti emberek, szinte tétlenségbe esnek, hiszen hiányzik az a társadalom, amelyben kezdeményezéseket és vállalkozásokat keresztül lehet vinni. Szükségképpen a kimondott és a leírt szó lép elő politikai tetté, és a tényleges alkotó munka helyett a szónoklat, az írás, a kommunikáció a cselekvés*

---

¹⁵³ Egyike a legrégebbi amerikai magyar lapoknak. 1898-ban alapították és a mai napig létezik bár már csak online formában.

¹⁵⁴ A Hungária magát először a „hontalan magyarok hetilapjának” majd a „nemzeti emigráció lapjának” nevező Münchenben megjelenő lap volt, melynek elődje a Bad Wörishofenben 1948-ban kiadott D.P. Express Newspaper, Hungarian Edition majd a Weekly Express, Hungarian Edition, amely az amerikai hatóságok által a menekültek számára kiadott újság volt. 1948 szeptemberétől már a Hungária nevet viselte, szerkesztője és kiadója 1950-ig Lippóczy Miklós volt. 1953-ban a szerkesztőség két táborra szakadt így alapították meg az Új Hungáriát, mellyel párhuzamosan működött tovább a Hungária is. A Hungária 1956-ig, a Magyar Nemzeti Bizottmány kezdeti időszakában a Bizottmányhoz közel álló Új Hungária 1971-ig jelent meg. (Borbándi Gyula: A magyar emigráció életrajza 1945-1985., Európa Kiadó, 1985., Borbándi Gyula: Nyugati magyar irodalmi lexikon és bibliográfia, Hittel Kiadó, Budapest, 1992. www.mek.oszk.hu)

¹⁵⁵ JAM KGY 2020.1.219.1. Bárá Bakách-Besseney György levele báró Apor Gábornak, 1951.04.06. New York

*megjelenési formája. Nem véletlen, hogy az emigrációban oly sok sajtótermék jelent meg és minden összeállásnak a megalakulás utáni második lépése újság, közlöny, tájékoztató, hetilap vagy folyóirat kiadása volt.”*¹⁵⁶

Miután a kommunizmus Magyarországon minden eszközt latba vetve teret nyert, már nem csak a háború alatt érkezett vagy a háborút követően – mint ahogyan a felszabadított koncentrációs táborok politikai foglyai - emigrációba kényszerülő politikusok és diplomaták alkották a - még így is - megosztott politikai emigrációt, hanem a kommunista hatalomátvétel miatt ellehetetlenült államférfiak. Így került az Egyesült Államokba a már említett Varga Béla, országgyűlési képviselő, az Ideiglenes Nemzetgyűlés tagja, majd az országgyűlés elnöke, aki katolikus pap és pápai prelátus is volt. Amikor a kommunisták támadásainak keresztüztébe került Kovács Béla a Független Kisgazdapárt tehetséges politikusa, Varga Béla, aki jó barátja volt Kovács mellé állt a kommunista totalitárius törekvések elhárításában. Ez a kiállítás nem vetett rá előnyös fényt a kommunisták szemében, megromlott a viszonya a Baloldali Blokk pártjaival és még mielőtt végzetessé vált volna az ellenségeskedés 1947. június 2-ra éjszaka elhagyta az országot és az Egyesült Államokba vándorolt, ahol az amerikai magyar emigráció egyik vezető személyisége lett.

Ebben az időszakban 1946. február 4-től 1947. május 31-i kényszerű lemondásáig volt miniszterelnök Nagy Ferenc, akinek miniszterelnöksége alatt alakult meg a Baloldali Blokk a kommunisták által kezdeményezett politikai szervezet melynek célja volt, hogy Nagy Ferencet és a Független Kisgazda Pártot munkájukban ellehetetlenítsék, s a szalámi-taktikát alkalmazva gyakorlatilag működésképtelenné tegyék. Nagy Ferenc politikájában a demokratikus középutat képviselte, amely teljességgel összeegyeztethetetlen volt a kommunisták totalitáriusságra törekvő politikájával, így pártjának baloldalra tolódását ő sem nézte jó szemmel. A politikai rendőrség munkája fellendülőben volt, egyre több koncepciós eljárást kezdeményeztek kisgazda politikusok ellen, akik közül az első áldozat Kovács Béla volt. Nagy Ferenc miniszterelnökként pedig tisztában volt azzal, hogy csak nagyon rövid idő kérdése, mikor fordulnak az indulatok tettelegességig és hurcolják el esetleg őt is. 1947 májusában ezért feleségével Svájcba utaztak, ekkor már zajlott ellene egy nyomozási eljárás, amely során Rákosi összeesküvésben való részvétellel gyanúsította és követelte távozását a kormány éléről. Nagy Ferenc ennek 1947. május 31-én eleget tett, de nyugaton maradt és az Egyesült Államokban telepedett le és részt vett a Magyar Nemzeti Bizottmány megalakításában.

---

¹⁵⁶ Borbándi Gyula: A magyar emigráció életrajza 1945-1985., Európa Kiadó, 1985. (A negyvenötösök intézményrendszere c. fejezet) www.mek.oszk.hu

IX. Emigrációs kérdőív elemzés Apor Gábor és Kállay Miklós válaszai alapján¹⁵⁷

Kállay Miklós 1953 decemberében érkezett meg New Yorkba, majd a következő év januárjától kapcsolódott be a Magyar Nemzeti Bizottmány munkájába tevőlegesen. Az ezt megelőző időszak sem telt tétlenkedéssel, hiszen Olaszországban az emlékiratainak megírása mellett már levelezés és személyes találkozók útján is rengeteg információval rendelkezett a Bizottmány ügyeivel kapcsolatban. A Bizottmány és a Szabad Európa Bizottság alakulásának terveiről a kezdetektől fogva tájékoztatva volt egykori kollégái által. Miután az 1940-es évek végére egyértelművé vált, hogy el szeretné hagyni Olaszországot és egyre bizonyosabb volt abban, hogy az Egyesült Államokba költözik, a Magyar Nemzeti Bizottmány Végrehajtó Bizottságába 1952 novemberében¹⁵⁸ távollévőségben bevásztották. Magát a Szabad Európa Bizottságot hosszas tervezés után hozták tető alá, hiszen sok szempontot kellett figyelembe venni az alapításakor. Az ezt érintő hírekben, amelyek az emigránsok körébe is eljutottak, tükröződik az a körültekintő szemlélet, amely az amerikai alapítókat jellemezte *„Az amerikaiak mindenképpen akarnak egy valamit, ami egységet jelent és pro foro externo jogilag védhető legyen a kongresszus, esetleg az UNO (ENSZ) előtt, amikor szó lehet egy ellenkormányról.”*¹⁵⁹ Olyan szervezetre volt tehát szükség, amely tükrözi az amerikai kormány kialakult, hidegháborús álláspontját, ugyanakkor nem az amerikai kormány által, hanem annak javaslatára és támogatását élvezve jön létre. Mivel Amerika diplomáciai kapcsolatot tartott fenn a Szovjetunió által megszállt Magyarországgal és a Szabad Európa Bizottság illetve a Magyar Nemzeti Bizottmány nem kormányzati szerv volt – amellett, hogy annak támogatását élvezte –, ezért az emigráns magyar politikusok fontosnak tartották hangsúlyozni az adott körülmények között, hogy a szovjet megszállás alatt megalakult magyar kormányt nem tekintik legitimnek. Apor Gábor erről is ír Kállaynak egyik levelében római emigrációjából: *„Györgynek azt javasoltam, hogy a szépség hibák miatt ne rúgjuk fel a konstrukciót, hacsak annál mást nem tudunk nyújtani, azaz ígérjük meg támogatásunkat, de jelentsük ki, hogy ez nem jelenti a megszálló csapatok nyomása alatt létrehozott köztársaság elismerését, ellenkezőleg mi nyomatékosan aláhúzzuk, hogy ez egy nyílt kérdés amelyet a nemzet majdan szabad választás alapján lesz hivatva eldönteni.”*¹⁶⁰ Az illegitimitás hangsúlyozása fontos volt, akármennyire is kedvező lehetőségeket nyújtott az emigrációs politizálásra az amerikai segítség, nem telt még el azóta

¹⁵⁷ Kertész Tünde Fruzsina: A Magyar Nemzeti Bizottmány megalakulása körül felmerült kérdések – Kérdőív elemzés báró Apor Gábor és Kállay Miklós válaszai alapján, In. Hat évtized a régióban – Ünnepi kötet dr. Rémiás Tibor 60. születésnapjára, A Jósa András Múzeum Kiadványai 83., Nyíregyháza, 2022. 125-134.

¹⁵⁸ Délamerikai Magyarország 1952. december 9. 24. évf., 3239. szám, 4. o.

¹⁵⁹ JAM KGY2020.1.365.1. Báró Apor Gábor levele Kállay Miklósnak, 1948.07.30., Róma

¹⁶⁰ JAM KGY2020.1.365.1. Báró Apor Gábor levele Kállay Miklósnak, 1948.07.30., Róma

sok idő, hogy Amerika és a Szovjetunió egymás szövetségeseiként harcoltak a háborúban és az emigránsok a saját álláspontjukat kellett, hogy képviseljék minden téren.

Az ekkor a Szabad Európa Bizottsággal párhuzamosan és annak szárnyai alatt alakuló Magyar Nemzeti Bizottmány körül sok volt az egyet nem értés az emigránsok között, amiről Kállayt is tájékoztatták. A megalakuláskor a személyi összetétel volt ennek az oka, mindenki saját meglátása szerint járt volna el ugyanakkor: „*Grosso modo mindenki kritizálja a bizottság összetételét, de ebből senki sem mer casust csinálni, valamit kellett csinálni, de olyat, ami mindenkit kielégít úgyis lehetetlen lett volna. Senki sem meri a tengerentúliak odiumát vállalni azzal, hogy felrúgja.*”¹⁶¹ Apor Gábor véleménye szerint is mindenképpen szükség volt egy szervezetre, de olyan valóban nem születhetett volna, ami mindenki számára minden szempontból megfelelő, hiszen a politikai emigráció még akkor is sokszínű volt, ha a szélsőségeket kizárta sorai közül. Ezen esetleges hiányosságokat, korrigáltnivaló szervezésbeli körülményeket azzal a megkerülhetetlen szemponttal állították szembe, hogy a szervezet amerikai támogatással létezhet így a vendéglátó és háttérrel biztosító ország felé szükségtelen azonnal kritikai igénnyel fordulni. Apor Gábor úgy vélekedett, az egység érdekében sem szükséges bírálatot gyakorolni, illetve fontos hangsúlyozni mindamelllett, hogy örömmel fogadták a megalakulást ez nem jelenti a szovjet elnyomás alatt megalakult magyar kormány elfogadását. Bakách-Besseney György kinevezését a Végrehajtó Bizottságba pedig nagyon helyénvalónak tartotta, hiszen ő olyan kapcsolati hálóval rendelkezett a diplomaták között, hogy teljes mértékben alkalmassá tette a Magyar Nemzeti Bizottmány Végrehajtó Bizottsági tagságára emellett specifikusan a külügyi bizottság vezetésére.¹⁶² Fentebb említettem, hogy Kállay Miklós olaszországi évei alatt is értesült levelezés vagy személyes találkozókon keresztül az emigrációs politika illetve az azzal kapcsolatos nemzetközi kérdéseket illetően. Magáról a levelezésről megállapíthatjuk, hogy azokkal, akikkel baráti kapcsolata volt, személyes hangvételű és őszinte hangnemű. Ezen levelek nem a nyilvánosságnak íródtak, emiatt a természetesség miatt az információ értéke is nagyobb.

Számítottak Kállay véleményére, visszajelzései a Bizottmány szervezése körüli ügyekkel kapcsolatban relevánsak voltak. Ezért jelentős az a dokumentum, amely most kiemelésre és elemzésre kerül. Kállay Miklós 1948 januárjában egy Szegedy-Maszák Aladár¹⁶³

¹⁶¹ JAM KGY2020.1.366.1. Báró Apor Gábor levele Kállay Miklósnak, 1948.08.22., Róma

¹⁶² JAM KGY2020.1.366.1. Báró Apor Gábor levele Kállay Miklósnak, 1948.08.22., Róma

¹⁶³ Szegedy-Maszák Aladár (1903-1988.) 1943-ban a külügyminisztérium politikai osztályának vezetője, a náci Németországgal szemben szkeptikus. A háború alatt az angolszász kapcsolatok erősítésén dolgozott. A német megszállás után a dachau koncentrációs táborba került. A tábor felszabadítását követően visszatért Budapestre és részt vett a magyar béke előkészítő bizottság munkájában, majd megbízást kapott a washingtoni magyar követség vezetésére az Egyesült Államokba. 1946. év elején kezdte meg munkáját Washingtonban és dolgozott

által a politikai emigráció körében terjesztett kérdőívet¹⁶⁴ kapott kézhez Apor Gábor közvetítésével, amelyben az emigrációban élő politikusok és diplomaták felé intézett kérdésekben a Bizottmány megalakulásáról, személyi összetételéről, fontosnak tartott teendőiről és célkitűzéseiről és személyes javaslatok felől érdeklődtek annak írói. Számunkra ismeretese az erre adott válaszok Apor Gábortól és Kállay Miklóstól, amelyeket szükségesnek tartok itt kifejteni. Fontos megjegyezni, hogy az emigrációban mindamelllett, hogy a levelezésekből megismerhetjük Kállay Miklós személyes véleményét, látásmódját, viszonyulását egyes kérdésekhez, egy ilyen típusú kérdéssorra adott válaszai különösen nagy jelentőséggel bírnak, hiszen specifikusan szerepelnek rajta kérdések az emigrációs politizálást illetően.

A kérdőív első kérdése némi magyarázatra szorul, az ugyanis így szól: „*Szükségesnek és sürgősnek tartja-e a Magyar Függetlenségi Bizottmány, mint az egységes nem totalitárius magyar emigráció központi szervének és az önrendelkezési jogától megfosztott magyarság képviselőjének megalakítását?*”¹⁶⁵ A Magyar Függetlenségi Bizottmány elnevezés eddigi kutatásaim során csak itt jelent meg és alatta egyértelműen a Magyar Nemzeti Bizottmányt kell értenünk. A „függetlenségi” megnevezés úgy gondolom amiatt kerülhetett bele a korai megnevezésbe, mert hangsúlyozni kívánták a szovjet elnyomás alatt megalakult magyar kormány illegitimitását és illetén módon is el kívántak határolódni tőle. A kérdésre egyébként természetesen Apor és Kállay is azt válaszolták, hogy szükséges és sürgős. Továbbmenve, „*Milyen elvi és személyi keretek között tartaná szükségesnek a megalakulását?*”¹⁶⁶ Apor Gábor szerint a Bizottmány arra hivatott, hogy az otthon némaságba taszított nemzeti közvéleménynek adjon hangot, ezért ez annak személyi összetételében is iránymutató kell, hogy legyen. Olyan emberekre van szükség soraikban, akik a hazai magyarság előtt köztiszteletnek örvendenek. Kállay egyébként a válaszában előrebocsájtotta, hogy gyakorlatilag Apor Gábor minden válaszával egyetért, csak néhány reflexiót fűz még hozzá saját részéről. Az utóbbi kérdés kapcsán azt, ami köztudott volt róla, hogy a Bizottmányi tagok között ne legyen se náci, se szovjet kollaboráns hazaáruló, mert ők nemzetre és egyes társadalmi csoportokra káros tevékenységet

---

azon, hogy a magyar-amerikai kapcsolatokat háború után újjászervezze. Azonban a magyarországi kommunista hatalomátvételt követően lemondott tisztségéről és emigrációba vonult az Egyesült Államokba. Rövid ideig a Szabad Európa Rádió kutatóosztályát vezette, majd az Amerika Hangja rádióállomás kommentátora, később a magyar szerkesztőség helyettes vezetője lett. 1968-ig dolgozott rádiószerkesztőként, majd nyugdíjba vonult. (BORBÁNDI 1997.)

¹⁶⁴ JAM KGY2020.1.368.1-11. Bárá Apor Gábor levele és a továbbított kérdőív Kállay Miklós részére 1948.01.11., Róma

¹⁶⁵ JAM KGY2020.1.368.1-11. Bárá Apor Gábor levele és a továbbított kérdőív Kállay Miklós részére 1948.01.11., Róma

¹⁶⁶ JAM KGY2020.1.368.1-11. Bárá Apor Gábor levele és a továbbított kérdőív Kállay Miklós részére 1948.01.11., Róma

folytattak, ami miatt a magyar ügy árulóivá lettek.¹⁶⁷ Kállay ugyanis mindig hangsúlyozta, hogy a szélsőséges nézetek kártékonyak, a társadalom és az ország romba döntői és az azokat vallókat minden téren el kell lehetetleníteni, nem szabad megtérni egy politikai csoportosulásban sem. Erről egyébként a szélsőséges nézetűek általában tettek is, hiszen köztudott volt, hogy képtelenség velük közösen dolgozni, mert a demokrácia alapfogalmait tagadják. Kállay a Bizottmány tagjainak személyi összetételével kapcsolatban azt javasolta, hogy olyanok legyenek, akik kül- és belföldi kérdésekben is jól tájékozódhatnak és tájékozottak és ez alatt legelső sorban az Egyesült Államokat értette. A következő (sorrendben harmadik) kérdés érdekes, mert a konstrukció belső célkitűzéseiről érdeklődik: „*Megalakulása esetén általános kommunista ellenes és függetlenségi programot tart szükségesnek, vagy valamivel részletesebb állásfoglalást belpolitikai és társadalmi kérdésekben is?*”¹⁶⁸ Apor Gábor meglehetősen általánosan fogalmazta meg válaszát, ugyanis nem derül ki belőle, hogy a kommunista ellenes állásfoglaláson túl mit ért az alatt, hogy a Bizottmány társadalmi és belpolitikai kérdésekben is konstruktív irányelveket adjon. Kállay például nem bocsátkozik belpolitikai irányelvek meghatározásába, szerinte „*Az állásfoglalásnak elsősorban a kommunizmus módszerei és eszközeivel szemben kell kifejezésre jutnia.*”¹⁶⁹ Majd egy határozott kijelentéssel folytatja: „*A világnézeti kérdésben elhelyezkedésünknek világosnak kell lennie.*”¹⁷⁰ Ez a kijelentés az előzőek fényében is és önmagában is érthető. A politikai emigráció sokszínűsége megkövetelte a határozott állásfoglalást, hiszen belső kérdésekben nem volt teljes a konszenzus. Ugyanakkor, ahogyan Kállay is írta „világnézeti kérdésben” már felül kell emelkedni a belső ellentéteken és közös nevezőre jutni.

A kérdőív következő (sorban negyedik és ötödik) kérdései, hogy „*Az általános rövid program esetén mire helyezné a fősúlyt?*” illetve „*Részletesebb program esetén milyen természetű kérdések kidomborítására helyezi a fősúlyt?*”¹⁷¹. Az ezekre adott válaszokból kiderül, hogy nem csak Apor Gábor és Kállay Miklós, hanem a kérdőív összeállítója is exil kormányként tekintett a Bizottmányra, amelynek programjában Apor szerint „*a társadalmi, szociális téren történt s haladást jelentő intézkedések pl. földreform – hatályban maradnak* „ illetve

---

¹⁶⁷ JAM KGY2020.1.368.1-11. Báró Apor Gábor levele és a továbbított kérdőív Kállay Miklós részére 1948.01.11., Róma

¹⁶⁸ JAM KGY2020.1.368.1-11. Báró Apor Gábor levele és a továbbított kérdőív Kállay Miklós részére 1948.01.11., Róma

¹⁶⁹ JAM KGY2020.1.368.1-11. Báró Apor Gábor levele és a továbbított kérdőív Kállay Miklós részére 1948.01.11., Róma

¹⁷⁰ JAM KGY2020.1.368.1-11. Báró Apor Gábor levele és a továbbított kérdőív Kállay Miklós részére 1948.01.11., Róma

¹⁷¹ JAM KGY2020.1.368.1-11. Báró Apor Gábor levele és a továbbított kérdőív Kállay Miklós részére 1948.01.11., Róma

„visszaállítatnak, sőt fejlesztetnek a szabadság alapjogai az egész állami és társadalmi életben”¹⁷². Ezekből a javaslatokból kitűnik, hogy a háború utáni Magyarországot másképp képzelte el, mint a háború előtti, és nem valami becsontosodott rendszerként tekintett a régi rendszerre, hanem bizonyos jó gyakorlatokat át akart vinni és javasolta, hogy javítsanak, amin szükséges. Majd folytatja a gondolatmenetet, „a jogállam elvei irányítsák ismét a történelmi hagyományoknak megfelelően a nemzet életét, azaz ezek az elvek: a bírászkodás teljes függetlensége és a közigazgatástól elválasztása, pártpolitikától mentes rendőrség és hadsereg, tisztviselők választásával törvényhatósági önkormányzat, valamennyi környező állam irányában jószomszédságra való törekvés.”¹⁷³ A jogállam elvének hangsúlyozása illetve a hatalmi ágak szétválasztásának nyomatékosítása egy haladó szellemű diplomata meglátásai. Mindeközben Magyarországon ekkoriban – a kérdőív 1948 év elején íródott – már egyértelműen körvonalázódott a kommunista párt teljhatalomra való törekvésének eredménye. Ennek tudatában Apor Gábor és majd látjuk Kállay Miklós javaslatának olvasása egy pillanatra felcsillantja azt a jövőképet, amelyet ezen nagyformátumú államférfiak és diplomaták hazánk számára megálmodtak és amiért készek voltak egész életüket áldozni.

Aporhoz hasonlóan Kállay is egybefüggően válaszolt a negyedik és ötödik kérdésre: „És a szociális igazságtalanságok, akármikor és akárhik által követettek el megszüntetése és haszonélvezőiknek felszámolása. Leszögezendő, hogy minden külön bíróság megszüntetendő, de a rendes polgári független bíróság előtt mindenki felelősségre vonatik, egyének, emberi jogok, vagyon és a nemzet összességével szemben elkövetett bűnökért. Legerősebben kihangsúlyozandó az erkölcsi megtisztulás szükségessége. Az országnak, ha feltámad, puritánnak és dolgozónak kell lennie.”¹⁷⁴ Komoly és szigorú kijelentések ezek és érezhető a soraiból, hogy Kállay tájékozódott volt Magyarország akkori helyzetét illetően. Ezért kapott akkora hangsúlyt az elszámoltatás, amely alatt a kommunista és náci, nyilas vezetőket illetve az azokkal kollaborálókat a „a nemzet összességével szemben elkövetett bűnökért” felelősségre kívánta vonni. Érdekes az utolsó két mondat is, amely hangulatában halványan emlékeztet Horthy Miklós 1919. november 16-i beszédére, amelyet a Nemzeti Hadsereg bevonulásakor intézett Budapest népéhez a Tanácsköztársaság bukása után. A válaszaikban közös a független bíróság létjogosultságának hangsúlyozása, ami a korabeli Magyarország égető problémája volt

---

¹⁷² JAM KGY2020.1.368.1-11. Báró Apor Gábor levele és a továbbított kérdőív Kállay Miklós részére 1948.01.11., Róma

¹⁷³ JAM KGY2020.1.368.1-11. Báró Apor Gábor levele és a továbbított kérdőív Kállay Miklós részére 1948.01.11., Róma

¹⁷⁴ JAM KGY2020.1.368.1-11. Báró Apor Gábor levele és a továbbított kérdőív Kállay Miklós részére 1948.01.11., Róma

illetve fontos kritérium volt Apor részéről a politikai hatalomtól független rendőrség és hadsereg felállítása, Kállay részéről pedig a szociális igazságtalanságok haszonélvezőinek elszámoltatása. Ezen konstruktív hangvételi válaszok konkretizálására, kidolgozására megvalósításukkor került volna sor. Így a kérdőív-stílus behatárolta a kérdésre adott reflexió terjedelmét is. Ráadásul ezek inkább a jövőbeli tevékenységre irányuló meglátások voltak.

A következő (sorban a hatodik) kérdés már a jelen időre helyezi a hangsúlyt: „*Mit tart a Bizottmány legsürgősebb teendőjének?*”¹⁷⁵ Amely lényegre törő kérdésre Apor Gábor válasza távirati stílusú és pontos: „*Megalakulás. Program közlése. Környező nemzetek külföldi hasonló szerveivel azonnali kapcsolat létesítése. (Ha nincsenek, befolyásolás megalakításukra.)*”¹⁷⁶ Sorrendben a megalakulás az első, ennek sürgető igényét a kérdőív elején már megfogalmazták mindketten, a program közlése az emigráció felé úgyszintén fontos, hiszen nem hagyományörző társaság készül alakulni, hanem egy kvázi ellenkormány, amelynek programra és tervekre van szüksége. Majd érdekes meglátást közöl, miszerint fontos volna a Magyarországgal szomszédos országok hasonló emigrációs szerveivel felvenni a kapcsolatot, mi több, ha nem volnának úgy alapításra sarkalni őket. Ez a látásmód igazi széles látókörű diplomatára vall, aki a hasonlóan gondolkodókat is mozgósításra szeretné szólítani. Egyébként a Magyar Nemzeti Bizottmányhoz hasonlóan más nemzetek is alapítottak nemzeti bizottmányokat, akikkel a MNB fenntartotta a kapcsolatot. Kállay Miklós ettől jóval konkrétabb tervvel és éleslátással válaszolt a kérdésre: „*De legfontosabb és egyelőre a legtöbb eredményt jelentheti a sajtómunka. Annak informálása, cikkek elhelyezése, könyvek iratása. Én igen eredményesnek látnám, ha a világsajtó figyelemnek kísérése kapcsán, minden hazug, téves hírre azonnal lecsapna ez a sajtószervezet, cáfolva, rectificálva, mindig a legrealisabb 100%-os érvekkel.*”¹⁷⁷ A válasza lendületes és tenni akarásról tesz tanúbizonyságot. Szemlélete modern, hiszen tudja, mekkora hatalom van a sajtó kezében és mekkora erőt jelent egy szervezet számára a sajtóban való szereplés, megjelenés. Ráadásul figyelmet fordít arra is, hogy a sajtómegjelenések a valóságot tükrözzék. Ez persze irreális elvárás, hiszen számos olyan szélsőséges politikai nézetű sajtóorgánumot olvashatunk a korban, amelyek olyannyira elferdítik a hírt, amelyet közölnek, hogy sem a történetekre sem a benne szereplőkre nem lehet ráismerni. Kállay törekvése ettől függetlenül elismerésre méltó, és ha a szélsőségeket nem számítjuk –

¹⁷⁵ JAM KGY2020.1.368.1-11. Báró Apor Gábor levele és a továbbított kérdőív Kállay Miklós részére 1948.01.11., Róma

¹⁷⁶ JAM KGY2020.1.368.1-11. Báró Apor Gábor levele és a továbbított kérdőív Kállay Miklós részére 1948.01.11., Róma

¹⁷⁷ JAM KGY2020.1.368.1-11. Báró Apor Gábor levele és a továbbított kérdőív Kállay Miklós részére 1948.01.11., Róma

a hivatalos politikai emigráció sem számolt velük - akkor megvalósítható is. Majd folytatja: „*De igen sokat tenne, hogy ahol nem lehet, vagy az ügy fontossága nem indokolja, a cáfolatot, annak közzétételét nem is követelve, mégis eljuttassuk az illető laphoz, esetleg cikk vagy könyv íróhoz. – Ezek nagy része jóhiszeműen írja, amit ír, és mégis ezek talán az értelmesebbek, mint akik tudatosan ellenségesen írnak.*”

A kérdőív elején Kállay megírta Apor Gábornak, hogy az ő válaszaival minden pontban egyetért, s amiket ő maga ír az az azokhoz fűzött személyes javaslata, amelyet szükségesnek ítélt hozzátenni Apor válasza mellé. A következő (sorban a 7-11.) kérdésekre azt írta, hogy „*Nincs külön megjegyzésem.*” Így tehát Apor Gábor válaszait veszem sorra. A kérdés a következő: „*Mi legyen a Bizotmány további munkaprogramja?*”¹⁷⁸ Apor Gábor részben ismétli a már részéről elhangzottakat, miszerint fontosnak tartja a szomszédos nemzetek bizotmányaival az aktív kapcsolattartást. Véleménye szerint figyelmet kell fordítani a hazai közvéleményre, hiszen a Bizotmány a magyar-ügy védelmére és képviselésére jött létre és „*az igazi nemzeti álláspontot*” csak így tükrözheti. Valamint a többi külföldi országban élő magyarsággal felvenni a kapcsolatot és ápolni azt. Mindez így egybe véve nagy „*vállalásnak*” tűnik, ugyanakkor tudjuk azt, hogy a Bizotmány 1950-ben 21 országban tartott fenn diplomáciai képviselést, tehát megvalósíthatónak bizonyult.

Arra a kérdésre, hogy „*Egyetért a száműzött politikusok eddigi működésével?*”¹⁷⁹ a válasza egy kicsit kitérő, de összességében mégis iránymutató. Hangsúlyozza, hogy az emigráns politikusok addigi pályafutását, ha az nem kötődött egyik szélsőséges ideológiához sem, akkor lényegtelen bírálat alá vonni. A politikusok felé fordulva pedig azt a javaslatot teszi számukra, hogy személyes múltjukat hagyják maguk mögött, és elhivatottságukban és erkölcsi meggyőződéseikben megerősödve dolgozzanak együtt a kényszerű száműzetésben. A következő három kérdést (sorban a 9-11.) „*Mit kifogásol?*”, illetve „*Mit hiányol?*”, „*Mit tart mellőzendőnek?*”¹⁸⁰ Apor Gábor egybefüggően válaszolta meg és nem egyesével és gyakorlatilag az előző kérdésre adott választ fejtette ki bővebben. Ez azért nem meglepő, hiszen az emigrációba kényszerült politikusok körében sok vita és feszültség volt tapasztalható, tehát nem lehetett elégszer kérni vagy felhívni arra a figyelmet, hogy minden múltbéli nézeteltérést – ide értve a nézeteik között való eltérést is – igyekezzenek minél inkább háttérbe szorítani és

---

¹⁷⁸ JAM KGY2020.1.368.1-11. Bárá Apor Gábor levele és a továbbított kérdőív Kállay Miklós részére 1948.01.11., Róma

¹⁷⁹ JAM KGY2020.1.368.1-11. Bárá Apor Gábor levele és a továbbított kérdőív Kállay Miklós részére 1948.01.11., Róma

¹⁸⁰ JAM KGY2020.1.368.1-11. Bárá Apor Gábor levele és a továbbított kérdőív Kállay Miklós részére 1948.01.11., Róma

arra törekedni, hogy közösen, egyetértésben dolgozhassanak a szabad Magyarország képviselőiként külföldön.

A kérdőív arra is rákérdez, hogy „*Értesülése vagy véleménye szerint otthon a közvélemény hogyan ítéli meg az emigrációt?*”¹⁸¹ illetve „*Véleménye vagy értesülése szerint az otthoni közvélemény mit vár el elsősorban az emigrációtól?*”¹⁸² (sorban a 13-14. kérdés). Ez az emigrációs politizálás szempontjából egy igen érzékeny témakör, hiszen nem véletlenül tették fel maguknak a kérdést az emigráns közéleti szereplők, hogy lehet-e egyáltalán az emigrációban politizálni? Nevezhetik-e tevékenységüket, amely alapvetően a magyar kérdés, a magyar-ügy a szabad világban való napirenden tartásáról szól, politizálásnak? Erre pedig mindannyian tudják a választ: a klasszikus értelemben véve nem. Ugyanakkor, amit ők tesznek, az valójában túlmutat a politizálás profán világán és attól magasabb szintet képvisel. Szükséges hozzá – és ez nem minden emigránsra volt jellemző – egy olyan fajta elhivatottság, ami az egyház szolgálatába álló emberek sajátja. Ugyanis a szó szoros értelmében szolgálatra érezték hivatottnak magukat, Kállay Miklós és a vele erkölcsi meggyőződésben hasonló kollégái. Az otthoni aktív politizálást követően pedig az emigráció teljesen más hozzáállást követelt, amelyhez az elhivatottak tudtak csak alkalmazkodni. Ennek fényében fontos kiemelni, Kállay hajszálpontos meglátásait, amelyek egész emigrációs tevékenységére jellemzőek, így az előzőekben feltett kérdésre adott válasza is ilyen, amely saját meglátásaimat támasztják alá: „*Akik otthon a tömegek élére állottak, és ezzel igen sokszor létüket kockáztatták is, mégsem képviselik azt idekint többé, csak szolgálhatják.*”¹⁸³ Ennek lényegét Kállay teljes mértékben megértette és szívén viselte. Ő volt az, aki minden tekintetben felette állt a hétköznapi emigrációs csatározásoknak, jelentéktelennek és bosszantónak tartotta ezt a fajta kicsinyességet. Véleménye szerint az emigrációban számukra két nagy cél és feladat volt, az egyik a már említett magyar-ügy napirenden tartása, a másik pedig az ún. jó gyakorlatok megfigyelése, elsajátítása és majd otthoni továbbadása, közvetítése. Hitt benne, hogy haza fognak menni belátható időn belül és a vendéglátó országban látott, tapasztalt követendő példákat haza kell vinniük magukkal, hogy az is a háborúból és a kommunista diktatúrából felépülő Magyarország kiteljesedését szolgálhassa. Mindezek fényében Kállay a feltett kérdésre keserű hangulatú válasza fájdalmas, de reális. Véleménye, hogy az otthoni közvélemény általában véve az

---

¹⁸¹ JAM KGY2020.1.368.1-11. Báró Apor Gábor levele és a továbbított kérdőív Kállay Miklós részére 1948.01.11., Róma

¹⁸² JAM KGY2020.1.368.1-11. Báró Apor Gábor levele és a továbbított kérdőív Kállay Miklós részére 1948.01.11., Róma

¹⁸³ JAM KGY2020.1.368.1-11. Báró Apor Gábor levele és a továbbított kérdőív Kállay Miklós részére 1948.01.11., Róma

emigránsokra nem sok szimpátiával tekint és olyanokra, akiknek könnyű az élet ott messze. Nyilvánvalóan egzisztenciális szempontból sokak számára könnyebb vagy akár ugyanolyan színvonalú volt az életvitele, mint otthon és való igaz, hogy nem kellett megküzdeniük a kommunista ideológia kártékony jelenlétével a mindennapokban. Nem övezte életüket a félelem, nem rándult össze a gyomruk a vacsora asztalnál, amikor csengetett valaki és nem kellett virágnyelven beszélgetniük egymással telefonon és attól sem kellett tartaniuk, hogy a szomszédjuk feljelenti őket azért, mert nem szolgáltattak be valamit az államnak. Mindezeket az akkori emigráns politikusok nagy része nem tapasztalta meg, ugyanakkor szakmájuk és világlátásuk révén tisztában voltak azzal, hogy a Szovjetunió mekkora veszélyt jelent Magyarországra és ezt sokan közülük már a világháború alatt is hangsúlyossá tették. Ez a széles látókörű szemlélet, amely csak igazi államférfiak sajátja, súlyos teherként nehezedett a vállukra, Cassandra szerepre kényszerítve őket. Felmerülhet a kérdés, hogy ezen politikusok Magyarországon vagy külföldön tehettek volna nagyobb szolgálatot tevékenységükkel hazánk számára? A válasz erre az, hogy Magyarországon maradvá mozgóként, mint mindenki másnak, aki nem a kommunista párt tagja volt, beszűkült volna – mint ahogyan az megtörtént Nagy Ferencsel és kormányának tagjaival. Ezek után pedig ún. hazai „tevékenységről” gyakorlatilag nem is beszélhetünk. A választás lehetősége, mint olyan tehát, számukra nem létezett. Az emigránsoknak a hazától és sok esetben a családjuktól való – esetenként áthidalhatatlan – távolság, a csak száműzöttek által érezhető honvágy volt az, amivel nap, mint nap meg kellett küzdeniük. Az, hogy egyszer végleg hazamehetnek bizonytalan volt. A számos bizonytalansági tényezőt pedig igyekeztek leküzdeni, a tétlen várakozás szóba sem jöhetett.

A következő (sorban a 14.) kérdés meglátásom szerint nem fogalmazott egyértelműen. A kérdés maga a következő: *„Értésülése vagy véleménye szerint az otthoni közvélemény hagyná magát vezetni az emigrációtól, vagy csak kíváncsisággal figyeli?”*¹⁸⁴ Ha a kérdező a közvélemény irányítására gondol, akkor természetesen megfontolandó a felvetés, ugyanakkor már ennek megvalósítása is sok akadályba ütközhet. Ha pedig az emigrációra azon belül pedig a Magyar Nemzeti Bizottmányra, mint valóban működő exil kormányra gondol, akkor meglátásom szerint elrugaszkodott a realitás talajától. Ezt Apor Gábor és Kállay Miklós válaszai is alátámasztják. Apor Gábor szerint az otthoniak az emigráns politikusoktól Magyarország függetlenné válásának előmozdítását várják, bár a baloldali sajtó fáradságot nem kímélve igyekezett nevüket befeketíteni a hazai közvélemény előtt.

Fontosnak tartotta, hogy az emigráció elért eredményeiről folyamatos és naprakész

---

¹⁸⁴ JAM KGY2020.1.368.1-11. Bárá Apor Gábor levele és a továbbított kérdőív Kállay Miklós részére 1948.01.11., Róma

tájékoztatást kapjanak Magyarországon is, hiszen a hírek időben történő közlése, az aktualitás hihetetlenül mérvadó. Erre a kérdésre egyébként Kállay Miklós egyedül annyit jegyzett fel, hogy teljes mértékben osztja Apor véleményét.

Az ezt követő kérdés (a sorban a 15.) az általuk képviselt értékrend közvetítésének irányára kérdez, miszerint „*Véleménye szerint a hazafelé irányuló propagandának, vagy megnyilvánulásoknak milyen vonalon kellene mozogniuk?*” Apor Gábor véleménye lényegre törő: „*A teljes igazság vonalán.*” majd nem elhanyagolható gondolatokkal folytatja: „*Ábrándokat ne keltsen, nyújtson bizalmat s a valóság alapján reményt.*” Az emigrációnak ugyanis fontos megmaradni a realitás talaján, nem szíthatja az ellentéteket egy biztonságos, szabad ország vendégeként. Nem biztathatja az otthoniakat semmilyen konkrét cselekedetre és nem lázíthat. Ez a kérdés a későbbiekben fel fog még merülni, mert bizonyos esetekben az emigráns politika illetve a közhangulat (például a Szabad Európa Rádió vitatott szerepe az 1956-os forradalom és szabadságharcban) nem mindig megfelelő módon ítélte meg saját helyzetét és szerepkörét. Ez a kérdéskör folyamatosan változó vagy inkább alakuló és sok tisztázatlan momentumot tartalmaz. Erre elgondolkodtató példa, hogy 1947. november 18-án a Magyar Nemzeti Bizottmány megalakulásának bejelentésekor „*Kiáltvány a magyar néphez!*” címmel fogalmazott meg memorandumot. Ebben felmentik a magyar népet a felelősség alól, hogy a megszállás miatt Moszkva parancsai érvényesülnek Magyarországon is, hiszen az otthoniak mindent megtettek annak érdekében, hogy függetlenségüket és polgári demokratikus szabadságát megóvják. Ezt követően a kiáltvány írói határozottan elítélik a szovjetekkel szembeni aktív ellenállást, a „hősieskedést”, hiszen mindaddig, amíg a nyugati hatalmak erélyes közbelépésére nem kerül sor addig ezeknek nem lesz foganatja és sokak életét veszélyeztetheti. Eddig a pontig a kiáltványba foglaltak, felelősségük tudatáról tesz tanúbizonyságot. Azonban a következő kijelentés már vitatható kéréseket fogalmaz meg: „*Ezért felszólítunk Benneteket: vonuljatok ki a közéletből, ne működjete együtt idegen elnyomóitokkal, ne hallgassatok a beugratókra, maradjatok otthonaitokban, de szervezzétek meg a passzív ellenállást!*”¹⁸⁵ A kiáltványnak ettől árnyaltabban kellett volna fogalmaznia, hiszen az, ha az Egyesült Államokból felszólítják a magyarokat, hogy ne működjenek együtt az idegen elnyomókkal, az több módon is megvalósulhat, és ezek között van olyan mód is, amely az emberéletet veszélybe sodorja. Kállay Miklós válasza a kérdőívben feltett kérdésre a néhány hónappal korábban íródott kiáltványban fogalmazottak létjogosultságát vitatottá teszi: „*Itten hibát elkövetni, katasztrofális lenne. A resistencia, ha az akár passiv resistencia is, részére szükséges reményt*

---

¹⁸⁵ KÁDÁR LYNN 2006. 235.

kell minden módon fenntartani. Isten ments, aktivitásba beugratni.”¹⁸⁶ Oszlja tehát azt a meglátást, hogy az emigrációnak nem szabad bármilyen aktív cselekvésre buzdítani az otthoniakat. Meglátásom szerint a kiáltvány a passzív ellenállásra való határozott felszólítással és az együttműködés megtagadásával tehát a nem-cselekvésre való buzdítással, mégis aktívvá teszi az ellenállást és ez a távolról érkező felszólítás sok veszélyt hordoz magában. A cél pedig az emigráció részéről, ahogyan Kállay is fogalmazott, a remény apró lángjának életben tartása.

A következő kérdés (sorban a 16.) és az arra adott válaszok is ezt a gondolatmenetet viszik tovább. Ugyanis arra, hogy „*Milyen mértékben kellene programmatikus elemeket kihangsúlyozni?*”¹⁸⁷ hasonló válaszok születtek, mint azelőre. Kállay például határozottan kijelentette, „*Az otthoniakat a programmatikus elemek nem érdeklik.*”¹⁸⁸ Ahogyan eddig is kitűnt, Kállay jó érzékkel tudta megkülönböztetni az egyes helyzetekben a lényegét a figyelemre kevésbé méltótól. Itt is ez történt, az otthoniak számára ugyanis nem releváns az emigráció politikai tervének részletei. Kállay így folytatja: „*A mai helyzetből kiszabadulni, ez minden és az után, hogy saját kezébe vehesse saját sorsának intézését.*”¹⁸⁹ Az más kérdés, hogy ahhoz viszont, hogy a reményt életben tartsa és hitelesen képviselje a szabad Magyarországot a szabad világban, ahhoz a politikai emigrációnak szüksége van programra. Csak ezt nem szükséges részletekbe menően a civilek elé tárni. Apor Gábor válasza is hasonlóan lényegre törő volt és az előző kérdésre adott válaszára is visszakanyarodott:¹⁹⁰ „*Csupán a fenti általános elvek alapján. Elválasztó mozzanatok kerülendők.*”¹⁹¹ Az elválasztó mozzanatok kifejezés alatt az ellentéteket szító, belső feszültséget okozó nyilatkozatokat vagy meggondolatlan kijelentéseket érthette. A következő (sorban a 17.) kérdés talán az első olyan, amelyre a válasz kifejtésének terjedelmében elég nagy különbség mutatkozott. Apor Gábor hosszan, Kállay Miklós nagyon röviden válaszolt rá. Maga a kérdés valamennyire hasonlított egy korábbihoz, talán annyi különbséggel, hogy ez konkrétabb volt: „*Milyen mértékben kellene a magatartás-*

---

¹⁸⁶ JAM KGY2020.1.368.1-11. Bárá Apor Gábor levele és a továbbított kérdőív Kállay Miklós részére 1948.01.11., Róma

¹⁸⁷ JAM KGY2020.1.368.1-11. Bárá Apor Gábor levele és a továbbított kérdőív Kállay Miklós részére 1948.01.11., Róma

¹⁸⁸ JAM KGY2020.1.368.1-11. Bárá Apor Gábor levele és a továbbított kérdőív Kállay Miklós részére 1948.01.11., Róma

¹⁸⁹ JAM KGY2020.1.368.1-11. Bárá Apor Gábor levele és a továbbított kérdőív Kállay Miklós részére 1948.01.11., Róma

¹⁹⁰ Tehát „*A teljes igazság vonalán. Ábrándokat ne keltsen, nyújtson bizalmat s a valóság alapján reményt.*” JAM KGY 2020.1.368.1-11. Bárá Apor Gábor levele és a továbbított kérdőív Kállay Miklós részére 1948.01.11., Róma

¹⁹¹ JAM KGY2020.1.368.1-11. Bárá Apor Gábor levele és a továbbított kérdőív Kállay Miklós részére 1948.01.11., Róma

*ra nézve tanácsot vagy útbaigazítást adni?”*¹⁹² Amely szó itt Kállay számára markáns volt, az a „tanács” ő ugyanis már korábban kifejtette, hogy konkrét cselekvés felé nem szabad befolyásolni az otthoniakat. Ehelyett iránymutatónak, reménykeltőnek kell maradniuk. Apor Gábor szerint szükség van megbízható információk közvetítésére Magyarország illetve a külföldön élő magyarság számára. Azonban annak metódusában különbséget kell tenni, hiszen a magyarországi magyarok számára saját biztonságuk érdekében a rádió keresztül történő tájékoztatás az elsődleges. Az ott elhangzó információnak pedig megbízhatónak, és reménykeltőnek kell lennie, hiszen az otthon élők a szovjet cenzúra miatt megfosztva érezték magukat a hiteles hírektől, amely elnyomás miatt az emberek nagy részében nőtt a bizalmatlanság. A külföldi magyarság számára azonban a rádió és a nyomtatott sajtó is egyaránt kihasználható média apparátust jelentettek. Apor Gábor javasolta, hogy a Nyugati Hírnök című folyóiratot lenne érdemes fejleszteni és terjeszteni a kinti magyarok között. A „Nyugati Hírnök – Szabad és független magyar közlöny” politikai tanulmányokat, kommentárokat, cikkeket, híreket közlő lapot Mikes Imre Párizsban alapította 1947 augusztusában. A lap fennállása alatti öt évben ő töltötte be a főszerkesztői pozíciót is 1952 októberéig. Elsősorban a negyvenhetes emigránsok képviseltették benne magukat és álláspontjukat. Eleinte havonta két alkalommal jelent meg, ez később egy alkalomra redukálódott. Alapításától 1950-ig sokszorosított formában került az olvasók kezébe, 1950-tól pedig nyomtatásban is és érdekesség, hogy a szélesebb terjesztés érdekében francia nyelven is megjelent 1949-1952 között.¹⁹³ A lap fejlesztése és terjesztése tehát megvalósult, bár nem túl hosszú ideig. Ugyanakkor az emigráció sajtóanyagának fennállásához viszonyítva ez az időszak nem számít kirívóan rövid időnek.

A sorban a 18. számú kérdés, amely arra kérdez *„Mily mértékben tartja szükségesnek az otthoni pártkeretek fenntartását külföldön?”*¹⁹⁴, amelyre Apor Gábor ad rövid és tömör választ, miszerint a hazai pártkeretek csak ahhoz nyújthatnak eligazítást, hogy az adott pártok külföldi „testvérpártjait” felkeressék. Egyébiránt inkább széthúzó ereje lenne, ha fenntartanák. Tehát inkább tájékozódás, eligazodás szempontjából tartotta fontosnak, igazi funkciója már nem lenne külföldön a hazai pártkeretek fenntartásának. Már csak azért sem, mert az emigráció összeczártságában több konfliktus adódott és a pártkeretek fennmaradása csak növelné ezen alkalmak számát és lehetőségét. A következő kérdés már gyakorlati módon közelíti meg a politikai emigráció helyzetét: *„Hol volna legcélszerűbb az emigrációs központot felállítani?”*

¹⁹² JAM KGY2020.1.368.1-11. Báró Apor Gábor levele és a továbbított kérdőív Kállay Miklós részére 1948.01.11., Róma

¹⁹³ BORBÁNDI 1992.

¹⁹⁴ JAM KGY2020.1.368.1-11. Báró Apor Gábor levele és a továbbított kérdőív Kállay Miklós részére 1948.01.11., Róma

¹⁹⁵ Erre a kérdésre a Rómában élő Apor Gábor azt a választ adta, hogy „*Jelenleg az USA-ban célszerű, de európai magyarsággal kapcsolatban természetesen.*”¹⁹⁶ Emellett fontosnak tartotta azt is, hogy Magyarországhoz lokálisan közel, a hazai kapcsolatokra való tekintettel szükséges lenne, hogy Ausztriában is létrejöjjön egy központ. Különösen fontos lenne ez meglátása szerint akkor, ha a világpolitikai helyzet megváltozna. Kállay erre a kérdésre nem adott választ, pedig írásban úgy jelezte, hogy a 19. és 20. kérdésre egybefüggően fog válaszolni. A 20. számú pontban a kérdőív írója egyébként lehetőséget adott arra, hogy egyéb megjegyzéseiket, észrevételeiket vessék papírra a válaszolók. Apor Gábor itt megragadta az alkalmat, hogy az amerikai és angol rádiók magyar nyelvű műsorainak széleskörű sugárzásának fontosságára felhívja a figyelmet. Ugyanazon elvek mentén, amelyeket pont előtte az emigrációs szervezetek központjának lokációja kapcsán hangoztatott. Kállay Miklós azt a fontos gondolatot fűzte mindezekhez, hogy a vasfüggöny valójában nem fog tudni leereszkedni, hiszen a keresztény egyház kapcsolatai átívelnek az országhatárokon és a nyugati katolikusok nem fogják elengedni a kelet-európaiak kezét. Erre a határokon átívelő kapcsolatra kell és lehet alapozni a későbbiekben.¹⁹⁷

A kérdőív kérdéseire adott válaszokból a háború utáni politikai emigráció korai szakaszába nyertünk igen széleskörű betekintést. Ugyanis mind a kérdések, mind a válaszok a tágabtól a specifikusabb témáig taglalták az emigráció helyzetét, mozgásterét és konstruktív javaslatok születtek a válaszadóktól, amely javaslatok egy része a gyakorlatban is megvalósult. Kállay Miklós és Apor Gábor sok tekintetben osztották egymás nézeteit és érdekes megjegyezni, amit már máskor is hangsúlyoztam, hogy ekkoriban Kállay Miklós még nem vállalt nyilvános szerepvállalást az emigráció közéletében mégis naprakész és tájékozott volt és többek között ez a kérdőív is alátámasztja állításomat.

---

¹⁹⁵ JAM KGY2020.1.368.1-11. Bárá Apor Gábor levele és a továbbított kérdőív Kállay Miklós részére 1948.01.11., Róma

¹⁹⁶ JAM KGY2020.1.368.1-11. Bárá Apor Gábor levele és a továbbított kérdőív Kállay Miklós részére 1948.01.11., Róma

¹⁹⁷ JAM KGY2020.1.368.1-11. Bárá Apor Gábor levele és a továbbított kérdőív Kállay Miklós részére 1948.01.11., Róma

X. A korai hidegháború időszaka és ebben Magyarország helyzete

A hidegháború kezdeti éveiben járunk, s a világháború alatt még szövetségesként harcoló két szuperhatalom az Amerikai Egyesült Államok és a Szovjetunió fokozatosan egymás ellen fordult, majd kialakult a kétpólusú világ. A háborút együtt nyerték meg, mert az amerikaiak és a britek a Szovjetunió nélkül nem tudtak volna győzelmet aratni a harmadik birodalom felett. A háború nehézségei összekovácsoltak egy olyan koalíciót, amelynek közös volt az ellensége ugyan, de ezen kívül nem sok minden kötötte össze őket.¹⁹⁸ Rendszerszinten egészen más elképzeléseik voltak a saját belügyeiket és a világpolitikát illetően, vagyis a háború utáni világot teljesen másképp képelték el és mindkét ország meg volt győződve a saját igazáról. Az amerikai demokrácia - bár igen sok ellentmondással működött, elég a rabszolgaságra, a bennszülött lakosság majdnem teljes kiirtására majd rezervátumokba kényszerítésére, majd a hidegháború első szakaszában is létező faji szegregációra, mely az afroamerikai lakosság diszkriminációja volt alapvető polgári jogaiktól megfosztva őket, gondolni - alapvetően nem központosított elveken működő, a hatalmi ágakat egymástól elkülönítő, választásokon alapuló rendszer. Ezzel szemben a Szovjetunió, melyet a bolsevik forradalom hívott életre, a központosított hatalom képviselőjévé vált.¹⁹⁹ A társadalmat osztályrendszerre osztva a munkásosztályt felemelve és irreálisan nagy hatalomhoz juttatva, ugyanakkor és ezzel egy időben kizsákmányolva, mely rendszerben az előrejutás feltételei között prioritást élvezett a munkásosztálybeli származás. Vele ellentétben, az Egyesült Államok - bár sajátos módon értelmezte a demokráciát - a lehetőségek hazája, amelyben ha valaki tanul és vállalkozik, akkor irreleváns kérdéssé válik a származása.

A második világháborúban a Szovjetunió óriási veszteségeket szenvedett, a katonai és civil áldozatok száma a becslések szerint huszonhét millió fő, amely az amerikai áldozatok számának körülbelül kilencvenszerese. Amerikának meg volt az a mérhetetlenül nagy előnye, hogy hatalmas kiterjedésű országa geopolitikai elhelyezkedése miatt nem vált hadszínterré. Az Egyesült Államok GDP értéke a háború évei alatt 209,4 milliárd dollárról 1945-re 355,2 milliárd dollárra nőtt. A Szovjetunióra vonatkozó adatok csupán becslések, azok szerint pedig az ország bruttó nemzeti összterméke nem haladta meg az Egyesült Államokénak egynegyedét.²⁰⁰ Ennek oka, hogy Szovjetunióban a háború mérhetetlen pusztítást végzett, az ország nagy része hadszíntér volt. Nagy- és kisvárosokat, az ipart, a mezőgazdaságot és rengeteg

---

¹⁹⁸ John Lewis Gaddis: A hidegháború, Antall József Tudásközpont, Budapest, 2020. 20-21.

¹⁹⁹ GADDIS 2020. 21-24.

²⁰⁰ Magyarics Tamás: Az Egyesült Államok külpolitikájának története, Antall József Tudásközpont, Budapest, 2014. 319.

orosz állampolgárt pusztított el a háború. Ennek következtében, a Szovjetuniót óriási áldozatvállalása a Hitler elleni háborúban, országának hatalmas kiterjedése és európai érdekszférája miatt döntő befolyás gyakorlására jogosította fel a háborút követő rendezésben.²⁰¹

Az amerikaiak törekvéseiben mindig szerepet játszott az a dilemma, hogy részt vegyének az európai konfliktusokban, vagy sem. Arról meg voltak győződve, hogy demokráciájuk, az általuk teremtett rendszer, melynek alapja a Függetlenségi Nyilatkozat, követendő példaként szolgálhat mindenki számára, de geopolitikai szempontból szinte egyáltalán nem voltak veszélyben. Félő volt azonban, hogy az ország biztonságát bizonyos szempontból veszélyeztetheti, ha Európában háború dúl, azonban így is a tragikus Pearl Harbour elleni japán támadás volt az, ami eldöntötte számukra a kérdést és beléptek a háborúba. Rooseveltt a háborút önmaga számára a hatalmi egyensúly szempontjából „igazolta”, az amerikai nép felé pedig az önrendelkezésért vívott harcként. Az amerikai-angol cél saját elképzeléseik összeegyeztetése volt az oroszok területi követeléseivel, illetve a „befolyási övezetek” létrehozásával, amelyek biztosítják majd a Szovjetunió határai mentén az egykori szövetségeseik jelenlétét. Az álláspontok egyébként akkor lehettek volna összeegyeztethetőek, ha olyan ellentmondás érvényesül, hogy minden kelet-európai ország Moszkva elvárásainak megfelelően választja meg vezetőit. Erre azonban Finnország és Csehszlovákia kivételével máshol nem került sor, és ahogyan a sokat szenvedett Lengyelországban történt, Sztálin rájuk kényszerített egy Moszkvának engedelmessé szatellita kormányt, úgy történt meg ugyanez néhány éven belül a többi érdekszférájukba tartozó országban, így Magyarországon is. Rooseveltt két héttel halála előtt elkesezredetten jelentette ki: „*Sztálin minden egyes ígéretét megszegte, amit Jaltában tett.*”²⁰²

A Szovjetunió érdekszférájának terjeszkedése tehát veszélyt jelentett a kontinensre, mert előzetes megállapodásokat is felrúghatott. Az Egyesült Államok ezen túl már nem vehette fel a „*splendid isolation*” attitűdjét, mert bár az első világháborús szerepvállalása sok vitát generált saját országán belül is, a második világháborúban való részvétele súlyos ok miatt történt. És bár szövetségese volt a Szovjetuniónak, őket valójában csak a közös ellenség legyőzése tartotta együtt.

A Franklin D. Rooseveltt halálát követően elnöki székbe kerülő Harry Truman a Truman-doktrína 1947. március 12-i kihirdetésével²⁰³ nyílt és határozott hangot ütött meg, elítél-

---

²⁰¹ GADDIS 2020. 20-24.

²⁰² GADDIS 2020. 37-38.

²⁰³ Amikor az angolok anyagi nehézségeikre hivatkozva visszavonták csapataikat 1947. február 3-án a polgárháború dúlta Görögországból, az Egyesült Államok segítségét kérték Görögország és a Marshall-segélyből is részesülő, a kommunista térnyeréssel szemben álló Törökország védelmezésére. Az amerikai kongresszus azonban csak olyan intervenciót hagyott jóvá, mely a kommunizmus infiltrációjára reagál, így Truman ezt tette – egyébként teljesen reálisan – 1947. március 12-én elhangzott beszédének központi mondanivalójává. Beszédében

ve a Szovjetunió fizikai és ideológiai terjeszkedését Közép-Kelet-Európában. Emellett Truman és előbb külpolitikai tanácsadója, majd külügyi államtitkára Dean Acheson²⁰⁴ vezetésével indult el ekkor az ún. *containment* vagyis feltartóztatás politikája is, ami némi ellentmondást is hordozott magában. Külpolitikai célját ugyanis elértnek tekintette azzal, hogy Nyugat-Európa nem került a szovjet érdekszféra befolyása alá és hallgatólagosan elismerte Kelet-Európa feletti hegemoniáját.²⁰⁵

A diplomácia azonban nem ennyire fekete és fehér, az amerikai kormány és a társadalom tájékozottabb része – akik nem láttak minden kelet-európaiban kommunista ügynököket – megértéssel és támogató magatartással viseltettek a szovjet megszállás alatt élő országokból menekültekkel. Amerika nem tehette meg, hogy cserbenhagyja azokat, akik pont demokratikus elveik miatt kényszerültek elmenekülni szülőföldjükéről. Ráadásul 1946 elejére világossá vált, hogy Moszkva egyáltalán nem vette figyelembe a nyugati nagyhatalmak kéréseit a kelet-európai „ütközőzóna” területét érintő kérdésekben. Egyáltalán nem voltak hajlandóak semmilyen együttműködésre Magyarország háború utáni gazdasági helyzetének helyreállításában, pedig addigra kiderült, hogy a szovjet gazdasági és politikai térnyerés mélyebb, mint a német volt és az óriási jóvátétel Magyarország függetlenségét veszélyeztette. Az is sokat elárul a Szovjetunió álláspontjáról és céljairól, hogy nem reagált arra a fenyegetésre sem, hogy a fentiek fényében esetleg nem vehetnek majd részt a Washington kezdeményezésére alapított nemzetközi gazdasági szervezetekben sem.²⁰⁶ Pontosan fejezi ki a fennálló helyzetet George F. Kennannak²⁰⁷ az Egyesült Államok moszkvai ügyvivőjének jegyzéke, amelyet a Szovjetunió külügyi népbiztosának, Vjacseszlav Molotovnak írt 1946. március 2-án.

A jegyzék terjedelme miatt nem lehetséges az egészet itt közölni, de az alábbi idézet Kennan élelátásáról is tanúbizonyságot tesz: „*A fentieknek megfelelően az Egyesült Államok kormánya ezt követően szorgalmazta a nagyobb fokú háromoldalú együttműködést Ma-*

Truman kijelentette: „*Úgy vélem, az Egyesült Államoknak segítséget kell nyújtania azon szabad nemzeteknek, melyek szembeszegülnek a különböző – kívülről támogatott – fegyveres kisebbségek alávétési kísérleteinek. Úgy vélem, segítséget kell nyújtanunk a szabad országoknak ahhoz, hogy saját sorsukról saját maguk döntsessenek.*” (GRAUBARD 2007. 294-296.)

²⁰⁴ Dean Acheson (1893-1971.) A külügyi államtitkári posztot 1949-1953. között Harry Truman elnöksége alatt töltötte be. Azt megelőzően Truman elnök külpolitikai tanácsadója volt, részt vett a Truman-doktrína, a Marshall-terv és az Észak-Atlanti Szerződés (NATO) megtervezésében.

²⁰⁵ BORBÁNDI 1996. 15-16.

²⁰⁶ Borhi László: Magyar-amerikai kapcsolatok 1945-1989. - Források, MTA Történettudományi Intézet, Budapest, 2009. 235.

²⁰⁷ George Frost Kennan (1904-2005.) amerikai diplomata és történész. 1946-ban a moszkvai nagykövet helyetteseként írta a híres „hosszú táviratot” (long telegram), amely az Egyesült Államok hidegháborús politikájának egyik alappillérvé vált. 1947-48-ban az amerikai külügyminisztérium Politikai Tervezőcsoportját vezette és részt vett az Európai Újjáépítési Program, vagyis a Marshall-terv kidolgozásában. 1952-ben Truman elnök nagykövetnek nevezte ki a Szovjetunióba, a sztálini diktatúra azonban fél évvel később kiutasította az országból. (George F. Kennan: Emlékiratok I-II., Antall József Tudásközpont, Budapest, 2020.)

gyarország gazdasági rehabilitációjának biztosítására, hogy Magyarország képes legyen hozzájárulni Európa felszabadított országainak újjáépítéséhez. Az Egyesült Államok kormánya több javaslatot tett erre vonatkozóan, azonban ezek nem részesültek kedvező fogadtatásban a szovjet kormány, vagy annak képviselői részéről a Szövetséges Ellenőrző Bizottságban. (...) A szovjet hatóságok nem nyújtottak megfelelő tájékoztatást az Egyesült Államok kormányának Magyarország gazdasági jövőjével jövőjére vonatkozó elképzeléseikről. (...) Időközben a fejlemények az Egyesült Államok számára rendelkezésre álló jelentések szerint, rendkívül kedvezőtlen fordulatot vettek Magyarország saját gazdasági talpra állása és ennek következtében Európa gazdasági stabilitásának egésze szempontjából. Magyarország, amely egykor fontos élelmiszerexportáló ország volt, nem csak hogy a fegyverszüneti egyezmény óta képtelen arra, hogy jelentős hozzájárulást tegyen az általános európai gazdasági problémák megoldásához, de az ország belső gazdasági helyzete addig a pontig romlott, hogy küszöbön áll a teljes gazdasági és pénzügyi összeomlás. Nyilvánvaló, hogy ez a helyzet nagy mértékben annak köszönhető, hogy túlterhelik az országot jóvátétellel, rekvirálásokkal, a nagyon nagy számú megszálló erők fenntartásával, és annak, hogy a megszálló hatóságok beleavatkoznak a gazdasági ügyekbe, és nem tesznek energikus lépéseket az infláció és egyéb kedvezőtlen gazdasági jelenségek megfékezésére. Az Egyesült Államok nem maradhat közömbös eziránt az állapot iránt. Kiterjedt ellátási kötelezettségei vannak az európai országok felé közvetlenül is, illetve a United Nations Relief and Rehabilitation Administration-ben vállalt részén keresztül is. Minden olyan, ami azzal jár, hogy csökkentni az európai országok hozzájárulását a kontinens általános rehabilitálásához, növeli az Egyesült Államokra háruló terhet az európai országok ellátása tekintetében, és jogosan váltja ki az amerikai nép aggodalmát.”²⁰⁸ A jegyzék elkészülte után, egy hónappal később Nagy Ferenc miniszterelnök és kormánydelegációja Moszkvába utazott, hogy többek között a háborús jóvátétel terheiről is tárgyaljanak. Erre Sztálin annyit tett, hogy két évvel kitolta a jóvátétel kifizetésének határidejét.

A Szovjetunió elzárkózása és bizalmatlansága Kennan szerint már a háború alatt is észrevehető volt, személyes tapasztalatai tanúskodnak róla visszaemlékezéseiben, a fent idézett jegyzék tehát tökéletesen rímelt arra a politikára, amit addig is gyakoroltak.

Az Egyesült Államok a kelet-európai országok kommunista kormányaival mindemellett nem szüntette meg diplomáciai kapcsolatait,²⁰⁹ mert a diplomáciai kapcsolatok fenntartása nem szimpátia kérdése. A Magyarországról Amerikába érkező hírek azonban továbbra is ag-

---

²⁰⁸ BORHI 2009. 236.

²⁰⁹ BORBÁNDI 1996. 16.

gazdátok voltak, 1946. május 2-án Arthur Schoenfeld²¹⁰ budapesti amerikai követ táviratában számolt be James F. Byrns²¹¹ az Egyesült Államok külügyminiszterének a magyarországi gazdasági és politikai helyzetet illetően az után, hogy Magyarország ratifikálta az 1945-ös magyar-szovjet gazdasági egyezményt. Majd 1946 tavaszán pedig megállapodott a szovjet vezetéssel arról, hogy a magyar gazdaság fontos szektoraiban magyar-szovjet vegyesvállalatokat fognak létrehozni, amelyek szovjet kézben lévő tulajdona a szovjet vezetés mellett működő, külföldi javakat kezelő igazgatóság kezébe került.²¹² Schoenfeld követ táviratában aggodalmát a magyarországi helyzetről nem rejtette véka alá: „*Nem sok jelentőséget tulajdonítok Gordon pénzügyminiszter²¹³ véleményének, miszerint fontos politikai hatása lenne, ha Magyarország kölcsönt kapna az Ex-Im Banktól (Az Egyesült Államok Export-Import Bankja). Február közepe óta megváltozott az itteni politikai helyzet, amikor korlátozott amerikai segítség még azzal kecsegtetett, hogy észrevehetően hozzájárulhat ahhoz, hogy Magyarország megőrizze gazdasági függetlenségét a Szovjetuniótól amíg szovjet-amerikai megállapodás nem születik Kelet-Európáról. Manapság Magyarország gyakorlatilag szovjet gazdasági gyarmat egy kommunista kisebbség kezében, melynek fő célja látszólag az Oroszországgal történő együttműködés, attól eltekintve, hogy néhány vezető funkcionáriusuk - sokak véleménye szerint - azzal foglalkozik, hogy megtömje a zsebét.*” Ezt követően tesz egy erősen bíráló hangnemű kijelentést Nagy Ferenc miniszterelnökről, aki később az emigrációs politika kiemelésénél fontos alakja lesz, s emigrálásra is a szovjetek miatt kényszerült. Azonban Schoenfeld követ kijelentésének tartalma - amit nem kell megalapozottnak tekintenünk, hiszen nem volt széles rálátása ilyen belső ügyekre, illetve elmondható róla, hogy elvakította a téves elképzeléseken alapuló morális felsőbbrendűség érzése²¹⁴ - később a negyvenötösök és a negyvenhetesek közötti konfliktusok egyik alapeleme lesz az emigrációban. Ez pedig nem más, mint az, hogy Nagy Ferenc és miniszterei valamilyen szinten együttműködtek a kommunistákkal akaratlanul is kiszolgáltatta ezzel Magyarországot a Szovjetunióknak. A követ pedig

---

²¹⁰ H. F. Arthur Schoenfeld (1889-1952.) A háború utáni első amerikai követ Magyarországon 1946. januártól 1947. június között.

²¹¹ James F. Byrnes (1882-1979.) 1945. július 3. és 1947. január 21. között az Egyesült Államok 49. külügyminisztere.

²¹² BORHI 2009. 238.

²¹³ Gordon Ferenc (1893-1971.) Kiszegdapárti politikus, 1945-1946. pénzügyminiszter, majd 1946-47. berni követ volt. Majd Rákosi Mátyás hatalomra kerülésekor lemondott pozíciójáról és nyugaton maradt, Buenos Airesben telepedett le. Az emigrációban a Magyar Nemzeti Bizottmány tagja lett.

²¹⁴ Több megnyilvánulása is tanúskodik erről, az egyik, amely során Balogh István államtitkárnak és Ullmann Györgynek a Magyar Általános Hitelbank igazgatójának fejtette ki véleményét – miután anyagi segítséget kértek a választásokra - arról, hogy a demokratikus szabadság útjában álló akadályokat le kell győzni, akár személyes áldozatok árán. A gondolat nem a sajátja, John Stuart Mill filozófus fejtegetéseit osztotta meg. Ennek során végül arra jutott, hogy a magyarok nem érdemelnek amerikai segítséget demokratikus céljaik eléréséhez, hanem érik az elönerőből. BORHI 2005. 82.

így fogalmaz ezzel kapcsolatban: „Észrevehető, hogy mióta visszatért Moszkvából, Nagy miniszterelnök gyakran utal elkötelezettségére a magyar-szovjet együttműködés iránt, amit nem lehet pusztán szovjet nyomással magyarázni, hanem arra utal, hogy ő is célszerűnek tartja – legalábbis taktikai okból – behódolni az őt körülvevő oroszbarát elemeknek.”²¹⁵ Ennek a baráti magatartásnak a szovjetek felé Nagy Ferenc részéről teljesen érthető, megmagyarázható oka volt, amely az alábbiakban kifejtésre kerül. A magyar kormánydelegáció moszkvai látogatását Nagy Ferenc visszaemlékezéseiből vázolom fel, amely feltűnően pozitív hangvételű és helyenként pontatlan feljegyzéseket tartalmaz.²¹⁶ Az esemény teljes körű elemzésére az alábbiakban nem törekszem, sokkal inkább a később amerikai emigrációba kerülő Nagy Ferenc impresszióit igyekszem tolmácsolni rávilágítva ezzel arra milyen hatással lehetett rá az utazás és miért volt a fenti véleménye azt követően Schoenfeld követnek, aki egyébiránt a választásokat követően a koalíció megmentésén fáradozott és javaslatot is tett Byrnes külügyminiszternek, hogy támogassa a román-magyar határmódosítást, amely Magyarországnak kedvezne.²¹⁷ Tehát nem negatív figuraként kívántam feltüntetni, csupán rávilágítani kissé, nagyhatalmi attitűdjére.

X.1. A Nagy Ferenc vezette magyar kormány moszkvai látogatása

1946. április 9-18. között tartózkodott Moszkvában a magyar kormányküldöttség, amelynek vezetője Nagy Ferenc miniszterelnök volt, mellette részt vett Gyöngyösi János külügyminiszter, Gerő Ernő közlekedésügyi miniszter az MKP Politikai Bizottságának tagja és Szakasits Árpád miniszterelnök-helyettes az SZDP főtitkára.²¹⁸ Az utazás során Moszkvában fogadta őket Vjacseszlav Molotov a Szovjetunió külügyminisztere, majd másnap csatlakozott a fogadóbizottsághoz Vorosilov marsall is. Rendkívül elegáns hotelben szállásolták el a kormányküldöttség tagjait, pompás fogadtatásban volt részük, a hangulat barátinak volt mondható. A küldöttség legfőbb célja a szovjet kormány megnyerése a magyar békecélok iránt, gazdasági kérdések megvitatása és az általános politikai viszony javítása.²¹⁹ A delegáció moszkvai látogatása során találkozott Vorosilov marsallal, aki egyébként a Szövetséges Ellenőrző Bizottság elnöke is volt és nagy szerepet játszott a magyarországi kommunista rezsim kiépítésében.²²⁰ Illetve hivatalos tárgyalást folytattak Sztálinnal, a Kreml-ben, amely során Nagy

²¹⁵ BORHI 2009. 238-239.

²¹⁶ BORHI 2005. 114.

²¹⁷ BORHI 2005. 102.

²¹⁸ Nagy Ferenc: Küzdelem a vasfüggöny mögött I., Európa Kiadó, História Folyóirat, Budapest, 1990. 270-272.

²¹⁹ NAGY 1990. 270.

²²⁰ www.bibl.u-szeged.hu (2021.10.07.)

Ferenc tájékoztatta a szovjet diktátort a magyarországi demokratiai eredményekről, a szorgalmas magyarokról, akik a háborút követően azon dolgoznak, hogy talpra állítsák az ország gazdaságát. Kifejtette, mennyire nehéz ebben a helyzetben a háborús jóvátétel óriási súlya és teljesítésének rövid határideje, amelyet erre Sztálin két évvel hosszabbított meg. Kijelentette, hogy a magyar hadifoglyokat még a békekötés előtt elkezdi hazaengedni, s mindeközben azok levelezést folytathatnak hozzátartozóikkal. A tárgyalás során Gerő Ernő terjesztette elő a kormány azon kérését, hogy a vasút-helyreállítás címén követelt tizenötmillió dollárt a Szovjetunió engedje el, mégpedig amiatt, mert ezen vasutak nagy része nem is Magyarország területén található. Sztálin ezt is pozitív elbírálás alá helyezte. Az erdélyi területi kérdések megvitatása során felmerült a lehetőség a Magyarország számára történő elbírálásra, ugyanakkor ebben a szovjetek azt a holtan született ötletet javasolták, hogy az ügyben vegyük fel a kapcsolatot a román kormánnyal és kezdeményezzünk velük tárgyalásokat.²²¹ Ezt leszámítva, a tárgyalás alapvetően a kezdeti feszült hangulat után pozitívan alakult.

A moszkvai utazás során még egy alkalommal találkozott a magyar delegáció Sztálinnal, egy díszvacsorán, amelyre a szovjet diktátor hívta meg a küldöttséget és ahol - Nagy Ferenc visszaemlékezései szerint - nagy hatású beszédet mondott. Kijelentette, hogy a Szovjetunió nem kívánt háborúba keveredni Magyarországgal, azonban hazánk hadat üzent a szovjeteknek, amely diplomáciai aktus háborús konfliktust teremtett. Majd 1944-ben a szovjet vezetés „szívesen fogadta” a magyar vezetés fegyverszüneti ajánlatát, azonban Horthy kormányzó, Sztálin véleménye szerint nem volt elég erős, ahhoz hogy érvényt szerezzen ennek. Beszéde végén hangsúlyozta, a Szovjetunió nem kíván Magyarország belügyeibe avatkozni, bár szovjet elnyomással szokták ijesztgetni a hozzájuk földrajzilag közel álló kisebb nemzeteket. Már csak azért sem, hiszen a Szovjetunió óriási területén is számos nemzetiség él, akiket a szovjet vezetés nem nyomott el és ez rá a garancia, hogy Magyarországgal sem kívánnak másképp eljárni. Felfogása szerint egy nagyhatalom és egy kis ország között is lehet baráti kapcsolatot kialakítani anélkül, hogy veszélybe kerülne a kisebb ország függetlensége. Nagy Ferencnek és a delegáció tagjainak tehát mindezek után nem volt okuk feltételezni, hogy a Szovjetunió ettől eltérő módon viselkedjen Magyarországgal és a többi közép-kelet-európai országgal.²²² Azt azonban Nagy Ferenc különösnek tartotta, hogy nem engedték őket szabadon mozogni Moszkvában. Természetesen nem fogolyként voltak ott, azonban vendéglátóik „aranykalitkában” tartották őket, és amikor egy ízben felmerült, hogy a szállásukat elhagyva, protokoll program híján ajándékot vásárolni mennének, annyi biztonsági és NKVD-s követte őket a

---

²²¹ NAGY 1990. 276-278.

²²² NAGY 1990. 281-283.

régiség boltba, hogy Nagy Ferenc szerint „a sereg elegendő lett volna egy kifejlett dél-amerikai felkelés elfojtásához”. Így tehát az utazás során semmilyen lehetőség nem nyílt arra – Nagy Ferenc, mint érdeklődő, figyelmes ember ezt hiányolta legjobban -, hogy az utcán szóba elegendhessenek a járókelőkkel, érdeklődhessenek az orosz emberek hétköznapijairól. Ez utóbbi tényezőtől függetlenül is érthető, hogy miért vált jóhiszeművé a szovjetek felé Nagy Ferenc a moszkvai látogatást követően és ez az, amivel Schoenfeld követ nem volt, nem lehetett tisztában.

X.2. A moszkvai látogatás hazai fogadtatása és a kommunisták térnyerése

A moszkvai látogatás magyarországi fogadtatása nem volt pozitívnak mondható. Ennek oka a szovjet katonák háború alatt és közvetlenül utána való elmondhatatlanul borzalmas brutalitása, agresszív és a végletekig barbár viselkedése a civil lakossággal és a felbecsülhetetlen mértékű kár, amelyet mind magán mind állami tulajdonon véghezvittek és elloptak, amit csak mozdítani lehetett.²²³ Illetve fontos megjegyezni, hogy Vörös Hadsereg hazánkban tartózkodó tagjait a Szövetséges Ellenőrző Bizottsággal együtt a háború utáni mérhetetlen nyomorban is Magyarországnak kellett ellátni, ami gyakorlatilag azt jelentette, hogy éhínség fenyegette az országot és élelmiszer behozatalra szorultunk, mert a fent említett szervezet és a szovjet hadsereg gátlástalan módon, mértéket nem ismerve, pazarolva feléltek mindent. Így egy moszkvai látogatás híre érthető módon nem volt jó hír a magyarok számára. Sajnos azonban a politikai érdekek miatt muszáj volt sort keríteni rá és ezt a magyar politikai élet „igazán politikai része” helyeselte. Az a remény élt bennük, hogy a kisgazdapárt kormányzása alatt a két ország kapcsolatának nem kell a Kommunista Pártra épülnie.²²⁴ A nem várt, döbbenetes fordulatot a külügyminiszterek párizsi ülése hozta²²⁵, amelyen döntés született Erdély helyzetéről. 1946. május 7-én a Külügyminiszterek Tanácsának párizsi ülésén a romániai békeszerződés tervezetéről tárgyaltak, amely során hatályon kívül helyezték az első és második bécsi döntéseket, visszaállítva ezzel Magyarország 1938. év előtti határait. Majd határozat született, hogy olyan javaslatot tesznek a következő évben tartandó béketárgyalásokra, hogy Erdély teljes területét Románia kapja meg. Nagy Ferenc Schoenfeld követtől tudta meg, hogy az

---

²²³ BORHI 2005. 60-67.

²²⁴ NAGY 1990. 287-288.

²²⁵ A Külügyminiszterek Tanácsa az 1947. évi párizsi békeszerződések előkészítő tárgyalásait folytatták 1946. év folyamán, különböző ülészakokban. (Kiss Dávid: Az 1947-es magyar béke-előkészítés az új haderő szervezésének és a határok kialakításának tükrében, In.: Az elfelejtett béke – Tanulmánykötet a párizsi magyar békeszerződés életbelépésének 70. évfordulójára, szerk. Fülöp Mihály, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018.)

Egyesült Államok ugyan hajlandó lett volna vizsgálat alá vonni az erdélyi kérdést Magyarország szempontjainak figyelembevételével, a Szovjetunió azonban ragaszkodott ahhoz, hogy egész Erdélyt Romániának kell adni.²²⁶ Molotov mindezt azzal tette nyomatékosná, hogy Sztálin erre ígéretet tett Petru Groza román miniszterelnöknek.²²⁷ A hír itthon óriási felháborodást keltett, az okot és a felelősöket keresték, ez azonban akkor már hiábavaló volt. 1947. február 10-én a békeszerződés aláírásra került, Magyarországon az 1947. évi XVIII. törvény által került hatályba. A Szovjetunió pedig egyre inkább nyilvánvalóvá tette, hogy Magyarország a befolyási övezetének része és engedélye nélkül – bár azzal sem – nem alakíthatunk ki pénzügyi vagy más gazdasági kapcsolatokat nyugati államokkal. Ez alatt az Egyesült Államokat értem elsősorban. Komoly hátrányt jelentett, hogy a háború utáni Magyarországon dolgozó politikus generáció nem rendelkezett elég tapasztalattal ahhoz, hogy gyakorlott kézzel vezessen a polgári demokrácia útjain. Pedig az 1945-ös demokratikus nemzetgyűlési választásokat a Független Kisgazda Párt nyerte meg fölényesen, a Magyar Kommunista Párt a szavazatok csupán 17 %-át kapta, szemben az FKGP 57%-os eredményével mindemellett a választáson való részvétel is csaknem száz százalékos volt. A kommunisták azonban az ugyanabban az évben szervezett budapesti helyhatósági választásokon elért kudarcuk miatt ragaszkodtak ahhoz, hogy a Nemzeti Parasztpárttal és a Szociáldemokrata Párttal közös listán indulhassanak. Ebbe azonban a Kisgazda Párt nem egyezett bele, azonban a kommunisták számára mégis kedvező helyzet állt elő akkor, amikor Tildy Zoltán javasolta, hogy a választás eredményétől függetlenül koalíciós kormányt alakítsanak és bár a Kisgazda Párt egyedül is kormányt alakíthatott volna, az előzetes megállapodás szerint a kormány összetételéről megegyeztek így pedig hiába volt abszolút többsége az FKGP-nek, azt a gyakorlatban nem érvényesíthette.²²⁸ Ezzel az aktussal pedig még inkább teret nyerhetett a kommunisták egyébként nem teljesen kidolgozott, de mindenképpen gyakorlatiasságról árulkodó mérgező tevékenysége. Igyekeztek ugyanis kihasználni a kisgazdapárti politikusok gyakorlatlanságát, óvatosságát és ellenfeleik minden vitájából maguk számára hasznot húzni.²²⁹ Könnyű dolguk volt, mögöttük állt a szovjet apparátus és tudták, hogy a demokratikus magyar pártok mögött csak esetlegesen áll

---

²²⁶ Románia stratégiai szempontból fontosabb volt a Szovjetunió számára, mint Magyarország. A baloldali Groza-kormány szovjet nyomásra került kormányerőre Romániában alacsony támogatottsága ellenére, ráadásul a nyugati államok el sem ismerték. Ennek fényében a Szovjetunió úgy gondolta, a romániai baloldal megerősítését és végül is saját befolyásának növelését is eléri, ha Erdélyt Romániának adja. (Vida István: Két fontos új dokumentum a Nagy Ferenc vezette magyar kormányküldöttség 1946. áprilisi moszkvai látogatásáról, In.: Külügyi Szemle 2002. 1. évf. 3. szám)

²²⁷ NAGY 1990. 290-292.

²²⁸ BORHI 2005. 84-85.

²²⁹ BORHI 2005. 59.

nyugati támogatás, politikai szempontból pedig gyakorlatlanok és nagyfokú jóhiszeműség jellemzi őket.

X.3. A Nagy Ferenc vezette magyar kormány amerikai látogatása

A magyar kormánydelegáció nem állt meg a Moszkvában tett látogatásnál, 1946. június 8-án az Egyesült Államokba indultak, Nagy Ferenc miniszterelnök vezetésével. A szovjet magyar követ javaslatára a magyar küldöttség igyekezett „a kétszínű magatartás veszélyeinek” figyelembevételével tárgyalásokat folytatni Amerikában. A magyar delegáció helyzete nem volt egyszerű, a Szovjetunió árgus szemekkel figyelte és figyeltette amerikai látogatásukat, a szovjet vezetés megkapta azon kérdések listáját is, amelyeket a magyarok Washingtonban szándékoztak feltenni. A hivatalos tárgyalási pontok között volt az amerikai megszállási zónába került magyar tulajdon visszatérítése, az amerikai megőrzés alatt lévő magyar aranytartalék visszaszolgáltatása és a hadifölösleg-kölcsön és az UNNRA-segély növelésének kérése. Nem szerepelt azonban a listán a magyar – román határkérdés és a csehszlovákiai magyar kisebbség helyzetének problémája, amelyet ettől függetlenül napirendre vett a magyar delegáció.²³⁰ Érdekes tény, hogy az egykori Harmadik Birodalom kelet-európai „csatlós államai”²³¹ közül egyedül Magyarország delegációját fogadta az Egyesült Államok. Nagy Ferencet és küldöttségét fogadta Truman elnök és Acheson külügyi államtitkár és még számos amerikai államférfi. Kitüntetett figyelemben részesültek és az amerikai kormány számára a hidegháború harcfrontjainak felrajzolása közben világossá vált, hogy az ellenséges vonalak mögött is vannak a szabad világ demokráciáját óhajtó nemzetek, akik azonban geopolitikai szempontból túl messze vannak ahhoz, hogy az amerikaiak tevőlegesen beavatkozzanak az őket a szovjet kommunista rendszer által ért erőszakos befolyás megfékezésére. A találkozó sikeres volt, mert Washington ígéretet tett az aranytartalékok és a fennhatóságuk alatt lévő magyar tulajdonok visszaszolgáltatására.²³² Nagy Ferenc visszaemlékezéseiben keserűen jegyzi meg az egyik megbeszélésre visszagondolva: *„Ezen a vacsorán sokat beszélgettem Anderson földművelésügyi miniszterrel, aki érdekes képet adott az amerikai mezőgazdálkodásról. Dehogyan gondoltam volna akkor még arra, hogy pontosan egy év múlva már száműzöttként magam is azon töröm a fejemet, hogyan szerezhetnék egy kis darab amerikai földet, ősi mesterségemnek, a*

²³⁰ BORHI 2005. 103.

²³¹ Szükségesnek tartom kiemelni, hogy egyedül szaknyelvi fordulatként használom a „csatlós állam” kifejezést. Kállay Miklós miniszterelnök 1956 nyarán Dél-Amerika több országában tett hivatalos körútja alatt, amelyre a Free Europe Committee megbízásából utazott több alkalommal is kiemelte beszédeiben, hogy *„Nincsenek csatlós nemzetek, csak csatlós kormányok!”* Megvédve ezzel a diktatórikus rendszerek alatt élő országok népeit. Ezzel a kijelentésével kívánom alátámasztani saját véleményemet is ebben a kérdésben.

²³² BORHI 2005. 103.

földművelésnek folytatására. Még kevésbé hittem, hogy egy és negyed év után virginiai farmer leszek.”²³³ Nagy Ferenc miniszterelnökként érzekelte az egyre fogyó és nehezedő levegőt a magyarországi politikai életben, ugyanakkor visszaemlékezéseinek tanúsága szerint tartott a politikai instabilitás társadalmi kivetüléseitől. Úgy érezte nem engedheti meg, hogy abban az elképzelhetetlenül nehéz gazdasági helyzetben, a hiperinfláció, a háborús jóvátételt hadikölcsönből fizető a háborúból éppen kivánszorgó országot egy esetleges polgárháborús helyzetbe taszítaná, ha nem őriznék a békés együttműködés látszatát a kommunistákkal.²³⁴ Ez azonban már nem tartott sokáig. A fenti idézet is mutatja, Nagy Ferenc egy évvel a washingtoni látogatást követően már amerikai emigrációban élt és valóban virginiai farmer lett, amiről később az amerikai Life magazin képes riportot is közölt 1948. februári számában.²³⁵ A kommunisták szalámi-taktikája majd az 1947-es kékcédulás választási csalással a koalíciós kormány egypárti kommunista kormányra alakult. A kisgazdapárti, szociáldemokrata politikusok sorra döntöttek úgy, hogy elhagyják Magyarországot, vagy éppen külföldi tartózkodásukból egy esetleg otthonról érkező jó tanács miatt nem mennek többé haza.

Az ekkoriban még Olaszországban élő Kállay, aki később Nagy Ferencsel együtt, mint volt miniszterelnökök éltek az amerikai emigrációban Apor Gábornak köszönhetően értesült Nagy Ferencnek az elnöknél látogatásáról, rövid betekintést nyújtva az amerikai nézőpontról is, ami személyét illeti: „*Olvastad, hogy Truman fogadta Nagy Ferencet, ami elég jelentős dolog; egyébként a magyarok közt őt éri a legkevesebb kritika mert szerényen viselkedik és az amerikaiaknak borzasztóan tetszik, hogy farmján saját kezűleg dolgozik és csak akkor megy be a városba, ha hívják. Nem hiszem, hogy ez bel.pol. majdan sokat jelent, de pro foro externo hasznos.*”²³⁶

XI. Eckhardt Tibor helyzete a Magyar Nemzeti Bizottmányban Kállay Miklós Bizottmányi taggá válásával összevetve

A Délamerikai Magyarság new yorki tudósítójának köszönhetően, hétről hétre közölt cikkeket az Egyesült Államok amerikai magyar emigrációját érintő hírekről, így 1952. december 9. és december 30. megjelenésében is beszámolt két rövid, tömör ugyanakkor informatív cikkben, hogy a Magyar Nemzeti Bizottmány Végrehajtó Bizottsága november 25. ülésén a Vég-

²³³ NAGY 1990. 304.

²³⁴ NAGY 1990. 326.

²³⁵ Life 1948. február 23.

<https://books.google.hu/books/content?id=tFEAAAAAMBAJ&hl=hu&pg=PA146&img=1&zoom=3&sig=ACfU3U0Jg5gu7TWUelnP5ktD9Ltp3c7dQ&w=1280> illetve

<https://books.google.hu/books/content?id=tFEAAAAAMBAJ&hl=hu&pg=PA147&img=1&zoom=3&sig=ACfU3U0ZvqsVNGfPZcO69gml61snHsR9IA&w=1280>

²³⁶ JAM KGY 2020.1.366.1. Bárány Apor Gábor levele Kállay Miklósnak, Róma, 1948. 08. 22.

rehajtó Bizottság tagjává választotta Kállay Miklós volt miniszterelnököt,²³⁷ aki ekkor még Olaszországban tartózkodott. Amerikába érkezése után 1954 januárjában Eckhardt Tibor helyét vette át a Végrehajtó Bizottságban, mint a honvédelmi bizottság elnöke. Ugyanakkor láthatjuk, hogy 1952 novemberében már bizottsági tag volt. Mivel a levelezésekben és a szakirodalomban is úgy írnak Kállay bizottsági tagságának létrejöttéről, hogy Eckhardt helyét vette át és pontos dátumként az 1954 év januárját jelölik, ezért felmerülhet a kérdés, miért közölték mégis azt, hogy Kállay már a Végrehajtó Bizottság tagja 1952 vége óta? Az oka ennek az, hogy ekkor már két éve tartó összeférhetlenségi vizsgálat zajlott Eckhardt Tibor ellen,²³⁸ aki emiatt rendszeresen távol maradt a bizottsági ülésekről.

A Magyar Nemzeti Bizottmány tagjának lenni politikai szempontból előnyös volt, hiszen ez volt az egyetlen emigráns szervezet, amelyet az amerikai kormány hivatalosan is elismert, és nem utolsó sorban támogatott. Természetesen nem attól lesz eredményes, vagy népszerű egy emigrációs egyesület, hogy megkapja amerikai oldalról az elismerést. Ezt igazából legjobban a Magyar Nemzeti Bizottmány példája igazolja. Azonban mivel a Bizottmány a köztudatban egy fajta exilkormányként volt jelen az emigrációban, távlati tervekkel Magyarország jövőjének formálásában, annak, aki ezzel azonosulni tudott és elhivatottságot érzett az említett tervek iránt, annak kívánatosabb volt részt venni a tevékenységében, mint kívül maradni.²³⁹ A Bizottmányon belüli nézeteltérések azonban kezdettől fogva megnehezítették a közös munkát. Eckhardt Tibor, aki a szervezet megalakulásától kezdve, annak aktív tagja és a háború előtti Magyarország politikai rendszerének híve volt. Sőt írásaiban kitűnik legitimizmusa is, meglátása szerint ugyanis a huszadik század két pusztító ideológiája a náciizmus és a bolsevizmus is köztársaságban jött létre.²⁴⁰ Az emigrációs politikai sokszínűségben helye volt a szélsőségeseken kívül mindenkinek, de a sokszínűség hozta magával a sokrétű egyet nem értést is. Ez azonban nem volt meglepő, hiszen a háború előtti rendszer politikusai és a negyvenhetesek között alapvetően sok ellentét húzódott. Az országot a kommunista hatalomátvétel után elhagyó politikusok abban a meggyőződésben voltak, hogy ők azok, akik az otthoni magyarok bizalmát bírják. A már kint élő emigránsoknak viszont velük szemben fenntartásaik voltak amiatt, mert feltételezték róluk, hogy pozíciójuk megtartása érdekében a kommunis-tákkal való kollaborációtól sem riadtak vissza. Az idősebb politikai generációt a már kint élő emigránsok ismerték jobban, a negyvenheteseket pedig az otthoniak. Sok volt tehát az ellen-

²³⁷ „Hírek Északamerikából” – Délamerikai Magyarság 1952. december 9. 24. évf., 3239. szám, 4. o.

²³⁸ Nagy Ferenc miniszterelnök – Visszaemlékezések, tanulmányok, cikkek, szerk. Csicsery – Rónay István, Ezerkilencszáznegyvenöt Alapítvány és Occidental Press, Budapest, 1995. 103.

²³⁹ NAGY 1984. 98.

²⁴⁰ CSICSERY-RÓNAY 2001. 38.

tét, nem volt egyszerű senki helyzete a Bizotmány Végrehajtó Bizottságában. Ugyanakkor Eckhardt Tibor egykori országgyűlési képviselő és a két világháború közötti időszak meghatározó politikusa, valamint Nagy Ferenc volt miniszterelnök és a Magyar Nemzeti Bizotmány gazdasági és pénzügyi bizottságának elnöke között életútjuk, háttérük miatt mély ellentétek húzódtak.

XI.1. Az Eckhardt Tibor és Nagy Ferenc közötti ellentétek

Az Eckhardt Tibor amerikai éveiről írott szakirodalom szerzője, Kádár Lynn Katalin egy 2003-ban Habsburg Ottóval folytatott interjú kapcsán hivatkozik a trónörökös azon kijelentésére, mely szerint Nagy Ferenc ellenszenvé Eckhardt Tiborral szemben részben annak köszönhető, hogy „Steven Swift, Nagy magyar születésű CIA-tartótisztje (eredeti neve: Schlesinger) erős befolyást gyakorolt a volt miniszterelnökre.”²⁴¹ Habsburg Ottó a következőképpen fogalmazott a beszélgetés során: „*A volt miniszterelnöknek volt a tartótisztje, mindenhová vele utazott. A kivándorolt Swift roppant intelligens férfi volt. Az, hogy nem számított Eckhardt barátai közé, teljesen világos volt; mindig nagyon cinikusan nyilatkozott róla.*”²⁴² Az éremnek tehát két oldala van és érdemes mindkettőt megsejmelni, nem pedig vagy az egyik vagy a másik felet jónak vagy rossznak kikiáltani. A kérdéskör ettől árnyaltabb. Nagy Ferenc korábban például elismerően nyilatkozott Eckhardt Tibor a világháború előtti szerepéről, azonban az emigrációs politizálás lecsökkent mozgásterében már nehezen fért meg egymás mellett a két határozott, de sok mindenben különböző politikus.²⁴³ A lenti hivatkozásban szereplő és már említett Kádár Lynn Katalin Eckhardt Tibor emigrációjáról írott könyvében fontos forrásokat közöl a Magyar Nemzeti Bizotmánnyal kapcsolatban a Szabad Európa Bizottság leköszönő elnökének tollából. Charles Douglas Jackson, aki a Life magazin vezérigazgatójaként is dolgozott és Dwight D. Eisenhower elnök bizalmasaként tartották számon, 1952-54. között a hidegháború ügyeivel foglalkozott a Fehér Ház különleges munkatársaként. 1954 után az Egyesült Államok ENSZ küldötte lett, valamint ő lett a Szabad Európa Bizottság elnöke is. Illetve mint médiaszakértőt és eredményes kiadót, őt bízta meg az amerikai kormány a Szabad Európa Rádió létrehozásával.²⁴⁴ Levelét, amelyet baráti hangnemben és közvetlen stílusban, mint a Szabad Európa Bizottság leköszönő elnökeként²⁴⁵ 1952. március 10-

---

²⁴¹ KÁDÁR-LYNN 2006. 152.

²⁴² KÁDÁR-LYNN 2006. 152.

²⁴³ KÁDÁR-LYNN 2006. 153.

²⁴⁴ KÁDÁR-LYNN 2006. 153.

²⁴⁵ A Szabad Európa Bizottság vezetését 1951-ben Harold Blaine Miller ellentengernagy vette át. (KÁDÁR LYNN 2006. 154.)

én Varga Bélához intézett sok érdekes és figyelemre méltó információt tartalmaz a Magyar Nemzeti Bizottmányról. Meglátása szerint a Nemzeti Bizottmány legfontosabb feladata az emigránsok segítése és ez nem merül ki a humanitárius segítségnyújtásban, hanem mint tanácsadó, információs szolgálat is nagyon fontos, hogy a hazájukat elhagyni kényszerülők számára rendelkezésre álljanak.²⁴⁶ Kihangsúlyozta, hogy az utóbbi évben a Szabad Európa Bizottság „fontos feladata iránt elkötelezett, kiterjedt szervezetté nőtte ki magát, amely gyakran bizonyítja eredményességét a vasfüggöny mögött is. Másképp kifejezve az elmúlt év alatt a SzEuB egy reményteli kezdeményezésből az ellenség elleni harc fegyverévé vált. Ezért az a tevékenység, ami tavaly még szánalmasnak, de bocsánatosnak számított, ma már megbocsát-hatatlan és tűrhetetlen.”²⁴⁷ A szigorú kijelentés a Bizottmányban folyó belső konfliktusok miatt íródott és azt jelzi, hogy a szervezeten kívül is tudtak róla. A leköszönő elnök ezt követően három kérdést kíván taglalni Varga Bélának címzett levelében az üggyel kapcsolatban.

Az itt felvetett problémák úgy gondolom, árnyalják az Eckhardt Tibor és Nagy Ferenc közötti ellentéteket. Elsőként egy Nagy Ferenc tollából származó levelet említ, amelyet 1951 februárjában Frank S. Landnek²⁴⁸ írt és amelyben a Szabad Európa Bizottságot éles kritikával illeti, idejétmúlnak ódivatúnak titulálva annak működését, egyben tanácsot kérve a levél címzettjétől, milyen módon lehetne felhívni egyenesen Truman elnök figyelmét a problémákra. Frank S. Land ennek kapcsán írt a Fehér Háznak, majd pedig a Szabad Európa Bizottság elnökéhez, C. D. Jacksonhoz került az ügy. Jackson pedig bekérte Nagy Ferencet és közölte vele, hogy helytelennek tartja, amit és ahogyan tett, hiszen visszaélt vendéglátóinak bizalmával. Ráadásul a Bizottság elnökének megkerülésével kívánt a Fehér Házat bevonva - gyakorlatilag a szolgálati utat figyelmen kívül hagyva - személyes meglátása szerint helyesnek vélt változtatásokat kieszközölni egy amerikai alapítású, a Magyar Nemzeti Bizottmányt is támogató szervezeten.²⁴⁹ A beszélgetés pozitív végkicsengése után azonban Nagy Ferenc újabb levelet írt, ezúttal közvetlenül Truman elnöknek ugyanezen kérdéskör kapcsán, amelyben kritikával illette a Nemzeti Bizottmány személyi összetételét és véleménye szerint: „a meglévő nemzeti bizottságok nem alkalmasak feladatuk ellátására, részben a bizottságon belüli demokraták és reakcióskok közötti ellentétek miatt, részben azért, mert a vasfüggöny mögötti népek nem tekintik olyan szervezeteknek őket, mint amelyek ígéretei mögött nemzetközi garancia

---

²⁴⁶ KÁDÁR-LYNN 2006. 154.

²⁴⁷ KÁDÁR-LYNN 2006. 155.

²⁴⁸ Frank S. Land (1890-1959.) Frank Sherman Land, a DeMolay nevű ifjúsági szabadkőműves szervezet alapítója.

²⁴⁹ KÁDÁR-LYNN 2006. 156.

áll.”²⁵⁰ Nagy Ferenc szándéka nem rosszindulatról árulkodik, hanem felelősségtudatról és elhivatottságról. Egyrészt azonban negatív értelemben vonta így magára a figyelmet, ugyanis C. D. Jackson SZEuB elnök levelében kiemeli mekkora része volt a Nemzeti Bizottmány belső ellentéteinek szításában magának Nagy Ferencnek és körének. A negyvenhetesek és a negyvenötösök között kölcsönösen oszlott el az egymás iránt érzett negatív vélemény, ez köztudomású, mégis vannak olyan platformok, ahol érezhetően a negyvenheteseknek szavaznak igazat. A leköszönő elnök azonban rálátott a Nemzeti Bizottmány tevékenységére, a fenntartó szemével. A levél azonban, amelyet Nagy Ferenc Truman elnöknek írt nem csak kritikus véleménynyilvánítás volt, hanem egy új „szuper-szerv” létrehozásának ötletét is leírta benne. Ez a Közép-Kelet-Európai Bizottság, amely az említett térség 70-80%-át képviselné, és amelyre Truman elnök áldását kérte.²⁵¹ A Szabad Európa Bizottság elnöke csalódottságának ad hangot, amikor ezzel kapcsolatban Varga Bélának így fogalmaz: *„Nem tudom elhinni, hogy mint ember nem érez semmilyen felelősséget az SZEuB és a Magyar Nemzeti Tanács (értsd: Bizottmány) iránt, amely hónapról hónapra segítette őt. Nem akarok drámai hangot megütni, nem köszönetet akarok kicsikarni és nem azt sugallom, hogy segítségünkért cserébe kötelező ellenszolgáltatást várunk. Azt azonban igenis állítom, hogy a lojalitás és a felelősség kérdése igencsak felvethető e kérdéssel kapcsolatban.”*²⁵²

Azt kell látnunk, hogy amerikai részről a csalódottság, az eseményeken való meglepettség, és a szigorú kritika teljesen jogos. Még akkor is, ha tudjuk, hogy Nagy Ferenc nyilvánvalóan a magyar érdekeket képviseli tűzön-vízen keresztül, a stílusa és annak módja, ahogyan ezt teszi hagy némi kivetni valót. A Szabad Európa Bizottság égisze alatt működő Magyar Nemzeti Bizottmány megléte az amerikaiaknak köszönhető és az az igazság, hogy az abban résztvevő emigránsok számára ez kötelezettségekkel és az amerikaiak részéről meghatározott szabályok szerint való együttműködéssel is járt. Kállay Miklós tevékenységével és habitusával összevetve láthatjuk, hogy ő például mindig hangsúlyozta, mennyire hálásnak kell lenniük az Egyesült Államok felé, hogy érdekképviselőt biztosít a számukra és sosem fordult elő az, hogy őt illessék ilyen kritikával amerikai részről, mint Nagy Ferencet. A második pont, amelyet C. D. Jackson Varga Bélának írt levelében kifejt a Szabad Európa Rádió személyi összetétele miatti számonkérés Nagy Ferenc részéről. Arra hivatkozva, hogy a rádió a „demokratikus magyar emigráció nevében” sugároz adást, ő mint a Parasztszövetség elnöke szavazást kívánt indítványozni a Politikai Bizottság tagjai között arról, hogy elégedettek-e a

---

²⁵⁰ KÁDÁR-LYNN 2006. 156.

²⁵¹ KÁDÁR-LYNN 2006. 156.

²⁵² KÁDÁR-LYNN 2006. 156.

Szabad Európa Rádió magyar szerkesztőségének összetételével. Ez a kérdéskör, még úgy sem tartozott a hatáskörébe, mint Magyar Nemzeti Bizottmány Végrehajtó Bizottsági tag, hiszen a rádió a Szabad Európa Bizottság fennhatóságába tartozott. Borbándi Gyula úgy fogalmazott róla, hogy „*A Szabad Európa Bizottság legjelentősebb intézménye a Szabad Európa Rádió volt, amely 1949-ben alakult New Yorkban és 1951 nyarán indította meg rendszeres napi adásait Münchenből.*”²⁵³ A rádió valóban a legsikeresebb és a legismertebb intézménye volt a Bizottságnak, amely tény a média szerepének megkerülhetetlenségéről és egyre nagyobb hatásköréről is árulkodik.

A Bizottság elnökének levelére visszatérve érdemes amerikai szemszögből megfigyelni a helyzetet. A politikai érdekképviselőt biztosító szervezet elnöke ugyanis azt láthatta, hogy a nemzeti bizottmányok egyikének tagja önálló akciókba kezdett, hogy bizonyos átalakításokat vigyen véghez az érdekképviselőt biztosító szervezetben, amely az ő jogkörét abszolút mértékben meghaladja. A Szabad Európa Rádió személyi összetételéért egyébként a Szabad Európa Rádió Nemzeti Bizottsága felelt, amely szerv Dessewffy Gyulát²⁵⁴ bízta meg a rádió müncheni állomásán működő magyar osztály vezetésével. Amikor Desewffy Amerikába költözött, ott is az ő feladata volt a new yorki szerkesztőség összeállítása és ezt követően írt neki Nagy Ferenc. C. D. Jackson szerint az oka ennek az, hogy a new yorki iroda vezetője Gellért Andor (Andrásként is szerepel egyes helyeken), akivel Nagy Ferenc „nem áll egyazon politikai platformon”. Jackson kérdésére, hogy Nagy akkor is megírta volna az említett levelet Dessewffynek, ha nem Gellért Andort választották volna irodavezetőnek, azt válaszolta, hogy akkor nem.²⁵⁵ A személyes ellentét tehát az, ami újra és újra tetten érhető volt és a közös munka akadályává vagy legalább is megnehezítőjévé vált. C. D. Jackson levelének végén kihangsúlyozza, hogy az emigráns politikusok nem egy emigráns kormány vagy parlament tag-

---

²⁵³ BORBÁNDI 1985. (Szabad Európa Bizottság és Szabad Európa Rádió c. fejezet) www.mek.oszk.hu

²⁵⁴ gróf Dessewffy Gyula (1909-2000.) Újságíró és laptulajdonos volt a két világháború közötti időszakban 1937-ben alapította az „Ország Útja” című folyóiratot, amelyet 1943 májusáig adott ki. 1940-ben Teleki Pál tanácsára vette meg a Kis Újság című lapot, amelyet a magyar parasztság és demokrácia szolgálatába állított. Szerepet vállalt a hitleristákkal szembeni ellenállásban. 1945 után a Kis Újságot a Független Kisgazdapárt orgánumává avansálta. A Kisgazdapárt sajtóosztályának vezetője lett és tagja lett az Ideiglenes Nemzetgyűlésnek. 1945 novemberétől ismét képviselőnek választották a Független Kisgazdapárt színeiben, azonban a kommunisták erőszakos és jogtalan térhódítása miatt konfliktusba keveredett azokkal. 1946. március 12-én lemondott a Kis Újság főszerkesztői pozíciójáról, majd 1947 júniusában emigrált. Először Párizsba költözött, rögtön bekapcsolódott a politikai emigráció tevékenységébe, előbb a Francia Rádió magyar adását szerkesztette. Majd tagja lett a Magyar Nemzeti Bizottmánynak. A Szabad Európa Rádió Nemzeti Bizottsága őt bízta meg a rádió müncheni magyar osztályának megszervezésével. Az ő igazgatósága alatt indult el 1951. október 6-án a rádió magyar adása. 1954 augusztusában kilépett a müncheni részlegről, áttelepült az Egyesült Államokba. Ezt követően a rádió new yorki irodájának munkatársa lett. 1961-ben visszavonult a politikai élettől és Brazíliába költözött. Idős korában 1985-ben visszatért Magyarországra és 1990-ben visszakapta magyar állampolgárságát. (BORBÁNDI 1997., 108.)

²⁵⁵ KÁDÁR-LYNN 2006. 157.

jai valamint, hogy fontos lenne, hogy Nagy Ferenc és minden egymással rivalizáló emigráns „(...) csupán a hazájuk felszabadítása érdekében megteremtődő nemzeti és nemzetközi egység és együttműködés segítségével válhatnak újra politikai tényezővé, és csak ez után (mármint a felszabadulás után) tartandó szabad választásokon lehetnek újra az egymással rivalizáló pártok képviselői.”²⁵⁶ Az amerikai álláspont világos, ugyanakkor hiányzik belőle az empátia. Az amerikai fél, jelen esetben a Szabad Európa Bizottság éppen leköszönő elnöke, elvár, szabályokat hoz, szigorú, mint egy tanár a rossz diákokkal, dorgál és számon kér. Világosan és érzelemmentesen elmondja, hogy majd csak az otthoni első szabad választások után lesz lehetőség arra, hogy politikai tényezőkké váljanak újra és nem érti meg azt, hogy ez a magyaroknak miért nem egyértelmű. Miért nem egyértelmű az, hogy most ki kell vetközniük a saját bőrükből és az addig aktívan politizáló érett férfiaknak az emigrációban ezen túl politikailag semlegesnek kell lenniük és úgy viselkedniük, ahogyan azt a befogadó ország elvárja tőlük? Ahogyan már leírtam korábban, az emigrációban hirtelen beszűkült mozgástérben találták magukat a politikusok és a megváltozott mozgástér feltehetőleg több konfliktussal járt, mint az otthoni közegben járt volna. Habitustól, személyiségtől függően volt, aki ehhez hamarabb tudott alkalmazkodni, mint ahogyan Kállay Miklós és volt, akinek hosszabb időbe telt vagy sosem. A sajnálatos ebben az egészben az, hogy a beszűkült mozgástér és az elvárásoknak megfelelés szült olyan lehetetlen helyzeteket, mint például az Eckhardt Tibor ellen folytatott összeférhetlenségi tárgyalás, illetve a Bizottmány tagságának bővítésére indított hosszú cikkek és levelezések, amelyek végül nagyrészt hiábavalónak bizonyultak.²⁵⁷ Lehetetlen helyzetek, mert keserű belegondolni, hogy ezek a tehetséges magyar politikusok az emigrációban olyan ügyekkel kellett, hogy foglalkozzanak, ami inkább egy egyesület profiljába illett ahelyett, hogy az országot kormányozták volna, és még keserűbbé válik a gondolat, hogy tudjuk, ekkor kik bitorolták Magyarországot vezetését.

XI.2. Az Eckhardt Tibor elleni összeférhetlenségi eljárás

Eckhardt ellen 1950 őszén merült fel az összeférhetlenség gyanúja, mert tagja lett a Magyar Harcosok Bajtársi Közösségének, amely népszerű és katonai alapítású szervezet volt az emigrációban.²⁵⁸ Sokkal népszerűbb, mint a Magyar Nemzeti Bizottmány, ehhez ugyanis nem fűződött amerikai érdek, cél és elvárás. Eckhardt viszont nem gondolta, hogy a Bizott-

---

²⁵⁶ KÁDÁR-LYNN 2006. 157-158.

²⁵⁷ NAGY 1984. 108.

²⁵⁸ NAGY 1984. 108.

mányi tagsága kizárná, hogy a Magyar Harcosok Bajtársi Közösségének is tagja legyen.²⁵⁹

A Bizottmány kifogása az MHBK ellen az volt, hogy teret engedett a szélsőjobboldal számára is,²⁶⁰ ami tudvalevő, hogy a Bizottmány alapelveivel ellentétben állt. 1951-ben zajlott gyakorlatilag parlamenti ház- és bizottsági szabályok betartása mellett az összeférhetlenségi vizsgálat Eckhardt Tibor ellen, amelyet a Bizottmány erre a célra összehívott bizottsága bonyolított le. Ennek az egyébként költséges eljárásnak a során hivatalos megállapítás született arról, ami addig is nyilvánvaló tény volt, miszerint, a Magyar Harcosok Bajtársi Közösségének szélsőjobboldali tagjai is vannak,²⁶¹ egészen pontosan volt nyilasok, akik szerepet vállaltak az 1944. október 15-én lezajlott erőszakos nyilas hatalomátvételben.^{262 263} A Magyar Harcosok Bajtársi közössége erre egy körlevélben reagált, amely szerint az antibolsevista küzdelemben mindenkire szükség van, illetve, hogy aki ellen felmerült a háborús bűncselekmény vádja azokat, amikor eljön az ideje, katonai bíróság elé fogják állítani.

A Magyar Nemzeti Bizottmány alapításának egyik sarokköve volt azonban, hogy nem fogad soraiba szélsőséges nézeteket vallókat és elhatárolódik a szélsőségektől. Itt azonban végül is arról volt szó, hogy a Bizottmány egy tagja lépett be olyan szervezetbe – amely egyébként széles körben volt ismert és népszerű az emigránsok között és nem a szélsőséges tagjai miatt -, amelynek tagjai voltak egykori nyilasok is. Ez nem azt jelentette, hogy Eckhardt emiatt a körülmény miatt lépett volna be. Az összeférhetlenségi eljárás során végül a MNB tagjai Eckhardt mellett foglaltak állást.²⁶⁴ A további viták miatt azonban Eckhardt Tibor végül 1953-ban lemondott a Magyar Nemzeti Bizottmány Végrehajtó Bizottsági tisztségéről, de fontos megjegyezni, hogy a Bizottmánynak továbbra is tagja maradt. Az ezzel a kérdéskörrel foglalkozó szakirodalom szerint Kállay Miklós ekkor, Eckhardt Tibor helyét vette át a MNB Végrehajtó Bizottságában. A fent idézett két újságcikk²⁶⁵ azonban cáfolja ezen állítást, miszerint Kállayt már 1952 végén a Végrehajtó Bizottság tagjává választották abban az időben, amikor annak még Eckhardt Tibor is tagja volt, bár az üléseken a cikk tudósítója szerint nem vett részt. A levelezésben azonban erről egyelőre nem találtam első kézből való megerősítést. Ugyanakkor az, hogy egymást követően több alkalommal is már tényként közlik és hivatkoz-

---

²⁵⁹ CSICSERY-RÓNAY 1995. 103.

²⁶⁰ Tóth Tibor: A Hungarista Mozgalom emigrációtörténete - Az „Út és Cél” és a „Hungarista tájékoztató” című sajtótermékek tükrében, doktori értekezés, Debreceni Egyetem Történettudományi Doktori Iskola, Debrecen 2007. 54.

²⁶¹ Egészen pontosan a szervezetnek létezett szélsőjobboldali szárnya is. TÓTH 2007. 54.

²⁶² NAGY 1984. 108.

²⁶³ TÓTH 2007. 54.

²⁶⁴ NAGY 1984. 108.

²⁶⁵ Délamerikai Magyarság 1952. 12. 9. 24. évf., 3239. szám, 4. o. és 1952. december 30. 24. évf., 3244. szám, 10. o.

nak a Bizottmányba való beválasztására, tehát az első erről szóló cikk nem vált úgymond elszigetelt esetté – mint például a halálhírét keltő tudósítás – alátámasztja az első állítását.

XII. Kállay Miklós emigrációs tevékenysége a levelezések és sajtómegjelenések tükrében

XII.1. Az első híradások Kállayról a háború után

Kállay Miklósról a török követségén tartózkodásától kezdve jelentek meg újságcikkek, amelyek a háború végén eleinte még a találgatásokról szóltak. Tudunk olyan lapról is, amely egyik cikkében halálhírét keltette, miszerint a nácik még Sopronköhidán végeztek vele.²⁶⁶ A háborút követő káoszban az információáramlás is nehézkes volt, s nem csoda, ha ilyen hír is megjelenhetett. Ez a téves hír megjelenés azonban azt is sugallja, hogy a sajtó publikációit a helyén és kellő kritikával kell kezelni. A sajtóorgánumokra jellemző, hogy az általuk képviselt arculati stílusuktól, amely alatt elsősorban a politikai és ideológiai beállítottságot értem, nem térnek el. Emiatt a legideálisabb olyan sajtótermékeket elemzés alá vonni abban az esetben, amikor a tények informatív megismerése a cél, amelyek mentesek mindenféle szélsőséges nézettől. Ebben a fejezetben ezt tekintem elsődleges vizsgálati szempontnak és eszerint válogatok a sajtómegjelenések között.

A márciusi halálhírt 1945 májusában cáfolta meg a Délamerikai Magyarság. Ekkor amerikai katonák felderítése során derült fény arra, hogy Kállay Miklós több fogolytársával Olaszországban tartózkodik, az osztrák-olasz határ közelében a Braies-tó partján Dél-Tirolban. Az ötödik észak-amerikai hadsereg ezen szárnya Ausztria felé haladt a svájci határ mellett, ekkor találták meg a világtól elzárt dél-tiroli gleccser tó partján a németek által koncentrációs táborokban fogvatartott politikai foglyokat.²⁶⁷ A háború után Kállayt és más prominens személyeket az amerikaiak Capri szigetére vitték és védőőrizet alá helyezték. Miután egy francia fotóriporter etikátlan módon - az alanyok, köztük Kállay is csak a fotózásról tudott, a beszélgetés interjúként való közléséről nem - nyilvánosságra hozta²⁶⁸ a feleségét gyászoló, hazájától távol lévő és hazáját féltő volt miniszterelnök elkeseredett szavait, az újságok egy ideig nem cikkeztek aktuális helyzetét illetően. Ekkoriban, miután a szövetségesek részéről kihallgatása megtörtént, Kállay Miklós a nyilvánosságtól elzárkózva élt és szándékában sem állt, hogy újra nyisson felé. Az emigrációs sajtóban ebben az időszakban szinte kizárólag

²⁶⁶ „Meggyilkolták a nazik Kállay volt miniszterelnököt” Délamerikai Magyarság, 1945. március 27. 16. évf., 2327. szám, 3. o.

²⁶⁷ „Kállay Miklós is – él” Délamerikai Magyarság, 1945. május 10. 16. évf., 2345. szám, 3. o.

²⁶⁸ „Találkozás Capri-szigetén Kállay Miklóssal és az ifjú Horthyval - Kállay az orosz háborúról és a zsidó tragédiáról” - Délamerikai Magyarság, 1945. október 16. 17. évf., 2411. szám, 5-6. oldal

a háború kontextusában tettek róla hosszabb, rövidebb említést, háborús miniszterelnöki szerepéről születtek elemzések. Mindez - emigrációban töltött éveit történő kutatásaim fényében – alátámasztja ismereteinket.

XII.2. Híradások a Nemzeti Bizottmányról és Kállay Miklósról

A volt miniszterelnök első emigrációs sajtóban való - egyébként rövid - említése emigrációs tevékenységét tekintve egy 1952 májusában közölt cikk. Ebben a Délamerikai Magyarság olaszországi híradásoktól informálva ad hírt a nagy múltú, olasz-magyar tudományos, irodalmi és művészeti Korvin Mátyás Egyesület²⁶⁹ emigrációban való újjászervezéséről. Az egyesület közgyűlése a régi díszelnökségi tagok közé 1952 májusában választotta be az olaszországi emigrációban élő Kállay Miklós volt miniszterelnököt és báró Apor Gábort.²⁷⁰ A Délamerikai Magyarság ugyanebben az évben – tehát 1952-ben – még írt Kállay Miklósról mégpedig, hogy a Magyar Nemzeti Bizottmány „*Végrehajtó Bizottsága egy szavazat híján (Pfeiffer Zoltán Kállay ellen szavazott) és az ezúttal is távollevő Eckhardt Tibor kivételével a Végrehajtó Bizottság tagjává választott*”.²⁷¹

Az időrendben következő cikk a már többször idézett Délamerikai Magyarság 1953. január 13. száma, amely „*Új évnek hajnalán – New York-i munkatársunktól*” című cikkében írta, hogy „*Az új esztendő magyar emigrációs vonatkozásban is változásokat fog hozni.(...)*”²⁷². Majd a következő három mondatával ellentmondásba keveredik saját kijelentésével, mert így folytatja: „*A világban szerte élő magyarság véleménye szerint 1953-ban, a Magyar Nemzeti Bizottmány teljes átszervezése válik szükségessé. Sajnos egy ilyen tervnek sikeréhez az ó év végén kevés remény van. Kállay Miklós volt miniszterelnök, a Végrehajtó Bizottság új tagja,*²⁷³ *aki római értesülés szerint new yorki útját néhány hónapos próbaidőre tervezi, kezdetben alig fog változást jelenteni.*”²⁷⁴ Az, hogy Kállay a New Yorkban való tartózkodását néhány hónapra és csupán ideiglenesnek tervezte volna, személyes levelezésében eddig példát nem találtam, sőt a források cáfolják ezt a feltevést. Az utazás tervezésekor nem volt rá utaló

---

²⁶⁹ A hivatalosan Korvin Mátyás Magyar-Olasz Tudományos, Irodalmi, Művészeti és Társadalmi Egyesület nevet viselő közösség az első világháború után alakult. 1920. július 5-én tartott taggyűlésén fogadták el a szabályzatát, székhelye Budapest lett. (www.mnm.hu 2022. november 6.)

²⁷⁰ „A Korvin Mátyás Egyesület újjáalakulása az emigrációban” - Délamerikai Magyarság 1952. május 13. 24. évf., 3183. szám, 6. o.

²⁷¹ „Magyar hírek Északamerikából - New Yorki tudósítónktól” - Délamerikai Magyarság 1952. december 30. 24. évf., 3244. szám, 10. o.

²⁷² Délamerikai Magyarság 1953. január 13. 25. évf., 3246. szám, 4. o.

²⁷³ Az 1952. év végén közölt cikkek után tehát 1953. elején, is mint a Végrehajtó Bizottság új tagjaként hivatkozik Kállayra.

²⁷⁴ Délamerikai Magyarság 1953. január 13. 25. évf., 3246. szám, 4. o.

jel, vagy megjegyzés, hogy nem véglegesen költözik az Egyesült Államokba. A cikk azzal folytatta, hogy a volt miniszterelnök is a Nemzeti Bizottmány átszervezését szorgalmazza.²⁷⁵ Az újság január 20. számában kiemelt cikkben számol be arról, hogy „*Kállay Miklós ismét a politikai életben*”.²⁷⁶ Ebben beszámol Kállaynak a Római Rádió magyar adásában elhangzott interjújáról, amely az első nyilvános politikai megnyilatkozása volt, emigrációba kényszerülése óta. Az interjúban Kállay megfogalmazta ars poeticáját, amely szerint az emigrációban a pártpolitizálást elítélte, szükségtelennek és antidemokratikusnak tartotta. A rövid beszámoló-ból kiderül, Kállay mennyire tapasztalt politikus és valódi államférfi volt. Ugyanis látta azt, amit kevesen és felül tudott emelkedni az emigráció hétköznapi problémáin, illetve távlatokban gondolkodni. Véleménye szerint: „*Nem lehet majd otthon ott kezdeni, ahol elhagytuk. Egészen más fajta habitusú, szellemű és erkölcsű vezetőt vár a nemzet és csakis a nemzet tudja majd azt megválasztani. Az emigráció problémái nem fogják érdekelni a népet és azokat meg sem fogja érteni. Az emigrációban élő magyar politikusnak arra kell felkészülnie, hogy úgy menjen haza, mint egy tisztult, a nyugati népek civilizációjában és humanitásában kine-mesedett hírnöke a megbékélésnek és feledésnek.*”²⁷⁷ Emigrációban töltött évei során mindez jellemezte tevékenységét és nyilatkozataiban, leveleiben is eszerint nyilvánult meg, nem ke-veredett önellentmondásba.

A Délamerikai Magyarság című lapra vonatkozó gyakori hivatkozás nem véletlen, a hetilap ugyanis rendszeresen beszámolt a Nemzeti Bizottmányt érintő hírekről mellőzve a szélsőséges megnyilvánulásokat. Kutatásaim során nem tapasztaltam, hogy a rendszeresség és a tárgyilagosság egyszerre lenne jelen más emigrációban megjelent médiumoknál, inkább hol egyik, hol pedig másik jelző érvényesült jobban. A következő cikk jól példázza állításomat, mert a Délamerikai Magyarság 1953. február 20. számában keretbe foglalt cikkben számolt be a Magyar Nemzeti Bizottmány üléséről rövid távirati stílusban „*A Nemzeti Bizottmány ülése*” címmel. A Bizottmány Végrehajtó Bizottságának üléséről van szó, ugyanis a teljes Bizottmány fennállása során sosem került összehívásra. 1953. február 5-én délelőtt 10 órakor tehát összeült a Végrehajtó Bizottság, ahol Közi – Horváth József napirend előtti felszólalásában megemlékezett a jaltai egyezmény nyolcadik, illetve a második trianoni béke hatodik évfordu-lójáról. Ezt követően kiemelte az 1953. január 20-án beiktatásra került republikánus elnök, Dwight D. Eisenhower februári beszédét.²⁷⁸ Az új elnök hivatalba lépésekor ugyanis egy aktívabb kelet-európai külpolitikai irányvonal látszott előrevetülni. Ugyanakkor hamar kiderült az

²⁷⁵ Délamerikai Magyarság 1953. január 13. 25. évf., 3246. szám, 4. o.

²⁷⁶ Délamerikai Magyarság 1953. január 20. 25. évf., 3248. szám, 6. o.

²⁷⁷ Délamerikai Magyarság 1953. január 20. 25. évf., 3248. szám, 6. o.

²⁷⁸ Délamerikai Magyarság 1953. február 20. 25. évf. 3256. szám 6. o.

is, hogy ez konkrét és határozott fellépést nem jelent.²⁷⁹ Megelégedtek azzal, hogy Amerika a jóságos távoli nagybácsi szerepét töltsse be a szovjet uralom alatt élők számára, aki mindig küld valami szép ajándékot, vagy képeslapot és ködös ígéreteket tesz egy valamikori találkozásra, de ez soha nem valósul meg. A Délamerikai Magyarorszag 1953. február 6-i számában rövid összefoglalót olvashatunk „Az USA új külpolitikája” címmel, amelyben a cikk írójának szóhasználata is világosan tükrözi a homályos célokat, amelyek Eisenhower elnöknek a Kongresszushoz eljuttatott első elnöki átiratában foglalja pontokba az Egyesült Államok külpolitikai alapelveit. Ezek közül számunkra a 3. pont releváns: „Soha sem fogunk belenyugodni, hogy valamely népet leigázzanak vagy rabszolgasorsba taszítsanak és még kevésbé fogunk ilyesmit csalóka előnyök reményében elnézni.”²⁸⁰ Ez az állásfoglalás mindenképpen a magyar emigránsok szimpátiáját vonta maga után, ráadásul már Eisenhower választási kampánya is határozottan szovjetellenes volt, ami biztató előjelnek tűnt.²⁸¹ A Nemzeti Bizottmány ezen 1953. február 5-én megtartott ülésén, az amerikai elnök beszéde kapcsán Közi-Horvát József indítványozta, hogy „a Magyar Nemzeti Bizottmány fejezze ki köszönetét és háláját ezért a beszédért Eisenhower elnöknek és jelentse ki, hogy a Magyar Nemzeti Bizottmány teljes erejével és lelkesedésével részt kíván venni Magyarország felszabadításában.”²⁸² Ezt a Bizottmány Végrehajtó Bizottságának jelenlévő és távollévő tagjai mindannyian elfogadták. Fontos kiemelni, hogy a távollévő Végrehajtó Bizottsági tagok között mind Kállay Miklós, mind pedig Eckhardt Tibor is szerepel a felsorolásban.²⁸³ Ez tehát alátámasztja korábbi állításomat, amely szerint Kállay és Eckhardt egyszerre is tagjai voltak a Bizottmány Végrehajtó Bizottságának, vagyis Kállay nem „váltotta” Eckhardt Tibort az említett pozícióban.

1953 februárjában még egy cikkben olvashatjuk Kállay nevét. Ebből pedig kiderül, hogy Olaszországban tiszteleti választmányának tagja volt a Korvin Mátyás Olasz – Magyar Tudományos Kulturális és Művészeti Társaságnak.²⁸⁴ A társaság újjáalakulásáról és kulturális tevékenységéről az újság 1953. április 10. számában is beszámol.²⁸⁵ Ebben az időszakban egyébként már egyre gyakrabban jelent meg cikk arról, hogy Kállay hamarosan az Egyesült Államokba érkezik. Így volt ez egy rövid említés szintjén a Délamerikai Magyarorszag 1953.

---

²⁷⁹ BORHI 2005. 296.

²⁸⁰ Délamerikai Magyarorszag 1953. február 6. 25. évf., 3253. szám 4. o.

²⁸¹ Oliver Stone – Peter Kuznick: Amerika elhallgatott történelme, Kossuth Kiadó, Budapest, 2013. 218.

²⁸² Délamerikai Magyarorszag 1953. február 20. 25. évf., 3256. szám 6. o.

²⁸³ Délamerikai Magyarorszag 1953. február 20. 25. évf., 3256. szám 6. o.

²⁸⁴ Az egyesület hivatalosan az 1920. július 5-én tartott taggyűlésen alakult, amelyen elfogadták annak szabályzatát. 1944-ben megszűnt, majd mivel tagjainak nagy része emigrációba kényszerült, így 1952. április 26-án újrászervezték. Ezen új keretei között 1955-ig működött, Rómában. (www.mnm.hu ill. www.lexikon.katolikus.hu 2022. november)

²⁸⁵ Délamerikai Magyarorszag 1953. április 10. 25. évf., 3269. szám 5. o.

március 17-i számában is, az „Olvastuk, hogy...” című rövid híreket közlő rovatban, amelyben áprilisi érkezéséről írtak.²⁸⁶ Igaz, hogy Kállay csak az év decemberében érkezett az Egyesült Államokba, de mint tudjuk, a tervezettnél jóval később. Az 1953. év tavaszán már zajlottak az előkészületek és a vízum ügyintézés. 1953. március 24-én kelt levelében maga Kállay panaszkodik ennek lassúságáról báró Bakách-Bessenyei Györgynek: „*Sajnos, kiutazásom késik. A nápolyi konzul az 1. pont ügyében „Petition From I – 133 /Supplied at the Consulate/” Washingtonba írt, felvilágosításokat és utasításokat kérni, ennek bizony majd egy hónapja és még válasz nem érkezett. Egyéb irataim rendben vannak. Nem hiszem, hogy május előtt ott lehessek, és nagyon félek és nagyon kérlek, Vargát arra biztatni, hogy fontosabb ügyek napirendre ne tűzessenek, míg meg nem érkezem.*”²⁸⁷ Az ügyintézés tehát haladt, csak lassabban, mint azt mindenki hitte, ráadásul Kállay mindenhol azt a visszajelzést kapta, hogy a papírjaival minden rendben és mondhatni problémamentes az egész, emiatt sem volt érthető miért örülnek ennyire lassan a bürokrácia malmai.²⁸⁸

A sajtóhírek szóltak emellett a Nemzeti Bizottmány belső ellentéteiről is és ennek kapcsán arról, hogy Kállay érkezésével ez majd rendeződik. Sokat vártak tehát a volt miniszterelnök Amerikába költözésétől mondhatjuk, hogy mind magyar, mind pedig amerikai részről. A Magyarság című amerikai magyar lap²⁸⁹ hasábjain 1953. március 13-án közölt cikk nem kevesebbet, mint a Nemzeti Bizottmány teljes átszervezésének elkerülhetetlenségét közli „*ha nem sikerül egy olyan alapot találni, amely az emigráció különböző pártjait és frakcióit legalább kifelé egységesítené. (...) Ma már nem titok, hogy amikor Kállay Miklós volt miniszterelnököt a Végrehajtó Bizottság meghívta tagjai sorába, - amerikai oldalról is olyan elképzelés merült fel, hogy Kállay bekapcsolódásával talán meg lehet békéltetni a Végrehajtó Bizottság tagjait, s Kállay esetleges elnöksége (!) alatt, majd ki lehet bővíteni a Bizottmányt.*”²⁹⁰ A cikk azzal folytatja, hogy eddig nem simultak el az ellentétek, ami miatt a Bizottmány átszervezésére nem sok esélyt látnak, e nélkül pedig nem lehet sikeres emigrációs politikát folytatni. Az a felvetés, hogy Kállay a Bizottmány elnöke lehetett volna itt jelent meg először és talán utoljára is. Kutatásaim során máshol nem talákoztam ilyen kijelentéssel, valószínűnek

²⁸⁶ Délamerikai Magyarság 1953. március 17. 25. évf., 3263. szám 2. o.

²⁸⁷ JAM KGY2020.1.139.1. Kállay Miklós levele báró báró Bakách-Bessenyei György részére, 1953. március 24. Róma

²⁸⁸ „*Utazásod ügyében azóta érdeklődtem az itteni illetékeseknél, és rendelkezésükre bocsátottam egy kis Memorandumot Magyarországi és háború utáni szereplésemről. Ezt köszönettel átvették, mindenben megfelelőnek találták és biztatnak, hogy minden simán folyik tovább.*” JAM KGY2020.1.137.1. Báró Bakách – Bessenyei György levele Kállay Miklós részére, 1953. március 10. New York

²⁸⁹ A Magyarság című 1925-ben az Amerikai Egyesült Államok keleti partvidékén jelent meg hetente az ott nagy számban élő magyar ipari munkásoknak és bányászok közösségének. (www.arcanum.hu) 2022. november

²⁹⁰ Magyarság 1953. március 13. 29. évf. 11. szám, 2.o. „A magyar emigráció váltsága” című cikk

tartom, hogy légből kapott információ lehetett, amely jól mutatott a cikkben, talán hangsúlyosabbá téve azt.

XII.3. Bizottmányi viták és a könyvkiadás kérdései Kállay Amerikába érkezését megelőzően

A Bizottmányt érintő vitákról az újságcikkek mellett az ebből az időszakból származó levelekben is szó esik. A Bizottmány belső ellentéteit elsimítandó Auer Pál²⁹¹, volt párizsi követ is lépéseket tett, amelyről báró Bakách – Bessenyei György így számolt be Kállay Miklósnak írt levelében: *„Egyébként nincs sok újság, Auer itt van és mint előre látható volt, békítési kísérleteivel alaposan felkavarta a helyzetet. Remélem ezt a krízist is meg fogjuk úszni, noha e percben komolyabbnak látszik, mint az előbbieket. A baloldal ugyanis attól tart, hogy az új Igazoló Bizottság felvesz 25 - 30 jobboldali és konzervatív tagot, akik bizalmatlansági indítvánnyal, vagy más módon egymás után ki fogják az összes baloldaliakat a Végrehajtó Bizottságból. Ha nem kapnak biztosítékot, hogy ez nem történik meg, akkor inkább most kilépnek testületileg és nem hagyják magukat egyenként kiebrudalni. Ez az álláspont az ő részükről érthető és Auer most egy javaslatot dolgozott ki, mely a Végrehajtó Bizottságot úgyszólván teljesen függetlenné tenné a Bizottmány plénumától. Varga és Tibor már gondoskodtak arról, hogy a Bizottmány összes tagjai ezt a javaslatot megkapják, s így Auer már most antidemokratikus színezetben tűnik fel a Bizottmány előtt, kiket eddigi kis befolyásuktól is meg akarja fosztani. Auer és Nagyék ezen kívül Acsay fejét követelik, amibe Varga nem akar semmiféleképpen belemenni stb.”*²⁹² A levél - anélkül, hogy a csatározás részleteiben elmerülnénk - rávilágít a Nemzeti Bizottmány mindennapjainak problémáira, amellyel nyilván Kállaynak is szükséges volt tisztában lennie, mivel ekkor már annak tagja volt. A Nemzeti Bizottmány és azon belül a Végrehajtó Bizottság átszervezése ebben az időszakban állandó napirendi téma volt. A Magyarság című lapban megjelent és már fent idézett cikk egyébként Radvánszky Antal²⁹³, a franciaországi magyar emigráció egyik képviselőjének cikkére hivatkozik a szer-

---

²⁹¹ Auer Pál (1885-1978.) A Nagy Ferenc kormány párizsi követe. Amikor 1947 júniusában Nagy Ferencet a kommunisták eltávolítják hivatalából, Auer tiltakozását kifejezve lemondott a követség élén elfoglalt pozíciójáról és Franciaországban kért menedéket. Élete végéig Párizsban élt, ahol aktív szerepet vállalt a magyar emigrációs közéletben. Megalapításától kezdve tagja és franciaországi képviselője lett a Magyar Nemzeti Bizottmánynak. (BORBÁNDI 1997. 41-42.)

²⁹² JAM KGY2020.1.138.1. Báró Bakách-Bessenyei György levele Kállay Miklós részére 1953. március 20. New York

²⁹³ báró Radvánszky Antal (1908-1996.) alkotmánytörténész, közíró. Budapesten, Londonban és Berlinben végzett jogi és közgazdasági tanulmányokat, majd jogi doktori fokozatot szerzett. Először ügyvédként, majd külügyi tisztviselőként dolgozott. 1945-ig a Magyar Nemzeti Bank vezértitkára volt. A háború után Franciaországban telepedett le, aktív emigrációs közéleti szerepet vállalt. 1951-53 között az emigrációban megjelentetett Hungária című lap főmunkatársa és szerkesztési politikájának irányítója volt. Ennek szerkesztősége 1953-ban két cso-

vezet problémáinak taglalásakor. Radvánszky azt hangsúlyozza, hogy mindkét politikai oldalon vannak hibák, de ezen az érdekképviseltek kiegyenlítésével sokat lehetne javítani.²⁹⁴ Az, hogy koalíciós renden kell alapulnia a Bizottnánynak, nehezen értelmezhető megjegyzése a cikknek, hiszen az egykori politikai pártok – és nem egy párt - tagjai képviseltették magukat a Bizottnánynban. A Bizottnánny azonban bár a szovjet elnyomás alatt élő magyarokat volt hivattott képviselni a szabad világban nem volt parlament és a Végrehajtó Bizottság nem volt kormány, hanem az emigráció kényszerében, amerikai pártfogással létrejött szervezet, amely minden jó szándékával igyekezett a szélsőségek kizárásával, mindenki számára új helyzetben működni és dolgozni.

Kállay a fent idézett levélre 1953. március 24. levelében reagált báró Bakách-Besseney Györgynek, amelyben megírta, hogy Auer Pál indítványára - miszerint függetlenítsek a Végrehajtó Bizottságot a Bizottnánny egészétől - elutasító választ küldött.²⁹⁵ Azzal kiegészítve, hogy amiatt sajnálja, hogy így kellett döntenie, mert szeretett volna Auerral a későbbiekben együttműködni, de leveléből az derül ki, hogy ennek már van egy akadálya.²⁹⁶ Ezzel kapcsolatban Bakách-Besseney egy április 24-én kelt levelében megnyugtatta, ő kevésbé szigorúan látta a helyzetet: *„Auert illetőleg azt hiszem itteni szereplését nem kell túl pesszimisztikusan megítélni. Úgy ő, mint baloldali barátai, dacára a nagy fenyegetődzésnek, hogy kilépnek tulajdonképpen attól tartanak, hogy – amint azt már múltkori leveleimben említettem – egy esetleges jobb oldali többség a VB-ből (Végrehajtó Bizottság) kiszorítja őket. Mindenféle formulákon törték tehát a fejüket, mellyel ezt a folyamatot megakadályozhatnák.”*²⁹⁷ Majd azzal folytatta, hogy Auer meglehetősen kiábrándult a belpolitikából és nemzetközi jogi tudását és remek összeköttetéseit a külpolitikában fogja kamatoztatni. Természetesen az emigrációs bel- és külpolitikát kell értenünk ez alatt. Ezen a téren pedig mind neki, mind Kállaynak kézenfekvő lesz vele együttműködni *„annál is inkább, mert nyilatkozataiban*

---

portra vált, és tovább működött Hungária illetve Új Hungária néven. Az Új Hungária szerkesztőségéhez csatlakozott Radvánszky Antal is, akinek beceneve „Tompusz” volt és számos személyes levelezésben így szerepel. Az Új Hungária a Magyar Nemzeti Bizottnánnyhoz közel állóként aposztrofálta magát, amibe a legnagyobb befolyással Radvánszky volt, aki közeli baráti kapcsolatot ápolott báró Bakách-Besseney Györggyel, Eckhardt Tiborral és Kállay Miklóssal. <https://mek.oszk.hu/04000/04038/html/r.htm#Radn%C3%B3czyAntal,vit%C3%A9z> 2023. július 2. (BORBÁNDI 1992.) valamint Jó András: A „Nemzet Aranya” - A „Kállay Alap” története - tények és kérdőjelek, In. Századok, 154. évf. 2. szám, 331.

²⁹⁴ Magyarország 1953. március 13. 29. évf. 11. szám, 2.o. „A magyar emigráció váltsága” című cikk

²⁹⁵ JAM KGY2020.1.139.1. Kállay Miklós levele báró Bakách-Besseney György részére, 1953. március 24. Róma

²⁹⁶ „A szomorú bizottnánny dolgokban először is nem értem Auer beugrását, akiről azt hittem, hogy konstruktív és nem egyoldalú pártkérdésekben össze fogunk találkozni. Azt sem tételeztem fel, hogy tőle elvárható loyális okoknál fogva nem vár meg engem, vagy itt nem informál.” JAM KGY2020.1.141.1-2. Kállay Miklós levele báró Bakách – Besseney György részére, 1953. április 13. Róma

²⁹⁷ JAM KGY2020.1.142.1. báró Bakách-Besseney György levele Kállay Miklós részére, 1953. április 24. New York

és nagyszámú memorandumaiban úgyszólván teljesen elfogadta a mi leglényegesebb külpolitikai elgondolásainkat. (Ez normális időkből magától értetődő lenne, de az emigráció bolond világában érdemnek számíthat.)”²⁹⁸

Az ügyre végül az tett pontot, hogy Auer visszavonta indítványát, amelynek megvitatására az 1953. március 30. tartott, közel kilenc órás Végrehajtó Bizottsági ülésen került sor.²⁹⁹ Emellett a fennálló helyzet miatt „Nagy Ferencék továbbra is ki akarnak lépni és Auer azt tartja, hogy ez esetben neki sem lenne maradása” közben azonban előkerült a Bizottmány egy 1949. őszi határozata, amely szerint „az elnök olyan javaslatot, amely a Bizottmány egységét veszélyeztethetné, nem tűzhet ki a Bizottmány ülésének napirendjére”.³⁰⁰ Ezzel tehát az egész ügy lényegében értelmét veszítette, hiszen napirendre sem kerülhetett volna. Az más kérdés, hogy miért és hogyan kerül elő egy néhány évvel korábbi határozat, de ez a levélből sajnos nem derült ki. Érdekes megjegyezni még, hogy Kállay érdeklődött Bakách – Bessenyeitől, hogy ezekkel a belső vitákkal kapcsolatban mi az amerikaiak véleménye. Mire a válasz a következő volt: „Amerikai reakció, mely után szíves vagy érdeklődni, sajnos tulajdonképpen nincsen. Az egész magyar belügynek tekintik (...)”³⁰¹ Ez persze nem jelenti azt, hogy az amerikaiak a Free Europe-tól sosem szóltak bele a Nemzeti Bizottmányt érintő vitákba, hiszen tudjuk, hogy többek között az Eckhardt Tiborral kapcsolatos ügyekben volt erre példa.

Az ebből az időszakból - 1953 márciusa - származó levelekben több alkalommal szóba kerültek a volt miniszterelnök könyvének kiadásával kapcsolatos fejlemények. Ekkor már a kiadás a szerkesztéssel és korrekcióval kapcsolatos teendőknél tartott, amely mint tudjuk az Egyesült Államokban történt, így a New Yorkban élő báró Bakách-Besseney György volt Kállay jobb keze az ügyintézésben. Egyenesen neki címezték például a Columbia University Presstől érkező levelet is, amelyet a báró másolatban küldött el Kállay részére: „Ezúttal könyved ügyében fordulok Hozzád. Levelet kaptam ugyanis Mr. John Kotselas úrtól, aki a Columbia University Press megbízásából könyved editolásával foglalkozik. E levél másolatát mellékelten megküldöm. Mint láthatod Kotselas úr bámulatának ad kifejezést afelett, hogy anélkül, hogy források rendelkezésre álltak volna, milyen precízen számolsz be két évtized eseményei-

---

²⁹⁸ JAM KGY2020.1.142.1. báró Bakách-Besseney György levele Kállay Miklós részére, 1953. április 24. New York

²⁹⁹ JAM KGY2020.1.140.1. báró Bakách-Besseney György levele Kállay Miklós részére, 1953. március 31. New York

³⁰⁰ JAM KGY2020.1.140.1. báró Bakách-Besseney György levele Kállay Miklós részére, 1953. március 31. New York

³⁰¹ JAM KGY2020.1.137.1. báró Bakách-Besseney György levele Kállay Miklós részére, 1953. március 10. New York

ről.”³⁰² Ezt követően egy apró tárgybeli tévedésre hívta fel a figyelmet,³⁰³ amelyet korrigálni szükséges, de ez semmit nem vont le Kállay precizitásából, amely mint harmadik, és nyelvben is idegen fél referálása különösen hitelt érdemlő. Mellékletben küldte el Kállaynak a szóban forgó részt, megjelölve a javítandó bekezdést. Kállay március 24-én kelt levelében megírta a választ az ügyben közbenjáró Bakách-Besseneynek: „*Mr. Kotselas hozzád intézett levelére személyesen fogok neki válaszolni, de természetesen Rajtad keresztül. Ki kell mennem Gandolfoba, hogy az eredeti magyar szövegemet megnézzem és precízen utána kutassak, hogy is volt az egész ügy. Mindenesetre nagyon meglep és nagyon hálás vagyok neki, hogy ilyen lelkiismeretességgel foglalkozik a szöveggel, amit nem is mulasztok el majd külön megköszönni.*”³⁰⁴ Talán a könyv kiadása körüli teendők elvonhatták a figyelmét arról, hogy kiutazásának időpontja továbbra is bizonytalan volt, bár 1953. március 31. levelében Bakách – Besseney is azt írta Kállaynak, hogy az amerikaiak szerint május elején már az államokban lesz.³⁰⁵ Majd folytatta a híradást a könyv kiadásával kapcsolatban: „*Ettől eltekintve könyvedről csak jót jelenthetek, most egyszerre 6 fejezetet kaptam továbbá számtalan kérdést a jegyzetek kapcsán, hol mindenkinek születési évére (minek az?) és múltjára kíváncsiak. Mondhatom alapos munkám lesz vele, de nagyon örülök, hogy idáig jutottunk.*”³⁰⁶ Bakách-Besseney György munkája a volt miniszterelnök könyvének kiadásával kapcsolatban eddig nem került kiemelésre, pedig minden jel arra mutat, hogy oroszlánrésze volt benne. Ezt persze régi barátságuk miatt tette és a levelezésből kiderül, hogy számára is ugyanolyan fontos volt a könyv megjelenése, mint Kállay számára. Kállay pedig azt követően, hogy Bakách-Besseney gyakorlatilag kérés nélkül magáénak érezte a feladatot, miszerint életrajzi adatokkal kell ellátni a könyvben megemlítettet, válaszlevelében írta, hogy „*Nagy dolog, hogy így haladunk, de*

---

³⁰² JAM KGY2020.1.138.1. báró Bakách-Besseney György levele Kállay Miklós részére, 1953. március 20. New York

³⁰³ Erről Kállay 1953. április 13. kelt leveléből kiderül, hogy félreértés volt: „*A magyar szöveg így szól: „Oroszországgal nem volt diplomáciai kapcsolatunk”, hát ezt lehet úgy is értelmezni, ahogy K. úr, de természetesebb mégis az, hogy semmi más nem történt, mint egy nem egészen precíz megfogalmazás, mert hiszen azt igazán nem is lehet feltételezni, hogy ne tudtam volna diplomáciai előző kapcsolatokról. Legegyszerűbb lenne a szövegbe beleszúrni „akkor” és minden el van intézve. A jegyzetben nagyon helyesen ezután a helyzetet megvilágítani. K. úr lelkiismeretességének azonban igen örülök és jól esnek elismerő szavai.*” JAM KGY2020.1.141.1-2. Kállay Miklós levele báró Bakách-Besseney Györgynek, 1953. április 13. Róma

³⁰⁴ JAM KGY2020.1.139.1. Kállay Miklós levele báró Bakách – Besseney György részére, 1953. március 24. Róma

³⁰⁵ „*Ma beszéltem újból a Free Europeanál vízumod ügyében, azt mondták, hogy már megkapták az illetékes hatóság hozzájárulását ahhoz, hogy Téged mint az USA szempontjából „nélkülözhetetlen” személyt kvalifikáljanak, szerintük ez volt a legnehezebb és biztosra veszik, hogy május elején jönni fogsz.*” JAM KGY2020.1.140.1. báró Bakách-Besseney György levele Kállay Miklós részére, 1953. március 31. New York

³⁰⁶ JAM KGY2020.1.140.1. báró Bakách-Besseney György levele Kállay Miklós részére, 1953. március 31. New York

*mégis csak sok Téged így igénybe venni.*³⁰⁷ Majd azzal folytatta, hogy a személyi adatoknak természetesen ő majd utánanéző és le is fordíttatja angolra, „*Így már csak az új szöveg áttekintése terhelne, ami mégsem olyan bagázs-munka, mint pár tucat személyi adat összekeresése és feldolgozása.*”³⁰⁸ Bár mindketten - Bakách-Besseney és Kállay is - előzékenyen vállalkoztak a név index elkészítéséhez, végül is egy harmadik személyé lett a feladat. Bakách-Besseney ugyanis megírta Kállaynak, hogy Kotselas úr, aki a Columbia University Press munkatársaként a könyv kiadásával foglalkozik, már belekezdett az adatok összegyűjtésébe.³⁰⁹ A könyv megjelenését egyébként izgatott várakozás előzte meg az emigráció köreiből és már az év májusában beharangozta a Délamerikai Magyarok 1953. május 22. számának rövid hírei között, amelyben megírták, hogy a könyv előszavát Carlile Aylmer Macartney világhírű történész professzor jegyzi. Érdekes megjegyezni, hogy az amerikaiak részéről felmerült az a képtelen ötlet is, hogy a könyvben a magyar neveknek a könnyebb érthetőség miatt hagyják el az ékezeteket.³¹⁰ Erre a megmosolyogtató kérdésre Bakách-Besseney természetesen elmagyarázta számukra, hogy a szavak úgy más értelmet kapnának, szóval maradjanak az ékezeteknél.

Az előbb említett válaszlevélben Kállay kifejti gondolatait az Auer-üggyel és annak kezelésével kapcsolatban, miszerint a Bizottság egy 1949-es határozatára hivatkozva zárták azt le. Kállay szerint „*Végeredményben pedig mit sem érnek ezekkel az új határozatokkal, sem az előkotort réggel, hiszen a Bizottság plénumának mindig módja van, ha mást nem, de erkölcsi nyomást jelentő akaratát kifejezésre juttatni*”³¹¹ Mint a levélből kiderül itt alapvetően a negyvenhetesek és a negyvennégyesek emigrációs csoportjai között feszült ellentétéről van szó. Kállay ekkor reményét fejezte ki amiatt, hogy Eckhardt Tibor nem válik ki a Végrehajtó Bizottságból, így ott „*a végrehajtó bizottság többsége sem lesz az övék*”³¹², vagyis a negyvenheteseké. Aurel Pállal való személyes kapcsolatára pedig az intrika árnyéka vetült, amit Kállay ebben a levélben ki is fejtett Bakách-Besseneynek, miszerint: „*Visszatérve Auerre, ellentétes híreim vannak, Párizsból az, hogy azért ment ki, hogy engem megelőzzön, Lázár*

---

³⁰⁷ JAM KGY2020.1.141.1-2. Kállay Miklós levele báró Bakách-Besseney György részére, 1953. április 13. Róma

³⁰⁸ JAM KGY2020.1.141.1-2. Kállay Miklós levele báró Bakách-Besseney György részére, 1953. április 13. Róma

³⁰⁹ „*Tekintettel arra, hogy Kotselas honoráriumát a University Press-től részben az index készítés miatt kapja, talán nem is volna célrányos ebbe túlságosan beleavatkozni.*” JAM KGY2020.1.142.1. Báró Bakách-Besseney György levele Kállay Miklós részére, 1953. április 24. New York

³¹⁰ JAM KGY2020.1.140.1. báró Bakách-Besseney György levele Kállay Miklós részére, 1953. március 31. New York

³¹¹ JAM KGY2020.1.141.1-2. Kállay Miklós levele báró Bakách-Besseney György részére, 1953. április 13. Róma

³¹² JAM KGY2020.1.141.1-2. Kállay Miklós levele báró Bakách-Besseney György részére, 1953. április 13. Róma

Miklós³¹³ pedig azt írja, hogy nagy melegséggel és becsüléssel beszélt rólam vele.”³¹⁴ Bizott benne, hogy Auerrel rendeződik a nézeteltérése, ugyanis Amerikába utazása előtt úgy tervezte, hogy az európai emigránsok egyik központjába, Párizsba tesz látogatást a prominens személyekkel való találkozás reményében, amelyet amerikai utazásának kényszerű késlekedése miatt kezdett szervezni. Felmerült a párizsi látogatás mellett egy londoni út is, amelynek kapcsán azt írta Bakách-Besseneynek, hogy véleménye szerint meg tudna szervezni egy audienciát Churchillnél.³¹⁵ Ez sajnos azonban nem valósult meg, ugyanakkor egy müncheni látogatás, amelynek tervére levelében bizalmas információként hivatkozott, sikeresen lezajlott.³¹⁶ Az amerikai út előtti programok szervezése tudatos volt, hogy majd Egyesült Államokba történő érkezésének „meg legyen ágyazva”, vagy ahogyan Kállay fogalmazott: „*Mindez amerikai indulásom szempontjából lenne elsősorban érdekes, mert ott az ilyesmi adja meg - azt hiszem – az aláfestést.*”³¹⁷

Ez az időszak már az aktív emigrációs tevékenységének ideje, hiszen már nem „egyszerűen”, mint volt miniszterelnök, visszavonult politikus és magánember, hanem mint a Nemzeti Bizottmány tagja, a nyugati magyar emigráns politikusok képviselője szerepel és szervez találkozókat. Ezek közül, ha nem is mind valósult meg, a megállapításon nem változtat, hiszen már nem a csendes megfigyelés stílusa érezhető a levelezésben sem. Ezek már az aktív emigráns politikus szavai, aki a hatvanas éveiben újult erővel vetette bele magát az emigrációs közéletbe: „*Témám mindenütt ugyanaz lenne, kidomborítani a jelentőségét katonai, gazdasági, kulturális és mindenféle szempontból annak, hogy a vasfüggönyön túl rekedt országok visszatérnek-e Európához, vagy beolvadnak Oroszországba.*”³¹⁸ Levelében az a gondolat is megfogalmazódik, amely remekül érzékelteti Kállay jó rálátását az emigrációs ügyekre: „*minél intenzívebb lesz Amerika politikája, annál jobban előtérbe jön Európa és annak emigrációs körei.*”³¹⁹ Ez alatt nyilván az amerikai külpolitikát értette, hiszen az egybeesengett a nyugati emigráció nézőpontjával.

Kállayra jellemző volt, hogy a problémás kérdéseket megfelelő objektivitással szemlélte és igyekezett a békés kompromisszumos megoldások tető alá hozásában segítséget nyújtani.

³¹³ Lázár Miklós (Nyíregyháza, 1887 – 1968. Baden bei Wien) újságíró, szerkesztő. 1931 – 36. között országgyűlési képviselő. 1948-ban emigrál, az Egyesült Államokban telepedett le. A Szabad Európa Rádió new yorki munkatársa lett, majd 1954-től a rádió müncheni szerkesztőségébe került, ahol 1957-ig dolgozott. Ezt követően visszaköltözött New Yorkba. (Borbándi Gyula: Nyugati magyar irodalmi lexikon és bibliográfia, Hittel Kiadó, Budapest, 1992. www.mek.oszk.hu)

³¹⁴ JAM KGY2020.1.141.1-2. Kállay Miklós levele báró Bakách-Besseney György részére, 1953. április 13. Róma

³¹⁵ JAM KGY2020.1.141.1-2. Kállay Miklós levele báró Bakách-Besseney György részére, 1953. április 13. Róma

³¹⁶ JAM KGY2020.1.141.1-2. Kállay Miklós levele báró Bakách-Besseney György részére, 1953. április 13. Róma

³¹⁷ JAM KGY2020.1.141.1-2. Kállay Miklós levele báró Bakách-Besseney György részére, 1953. április 13. Róma

³¹⁸ JAM KGY2020.1.141.1-2. Kállay Miklós levele báró Bakách-Besseney György részére, 1953. április 13. Róma

³¹⁹ JAM KGY2020.1.141.1-2. Kállay Miklós levele báró Bakách-Besseney György részére, 1953. április 13. Róma

tani. A Nemzeti Bizottmány felé alapvetően lojális volt, egyfajta ajándékként, de legalább is kiváló eszközként tekintett rá. Így annak – talán sosem volt – egységét bármilyen módon fenyegető körülményt igyekezett békés eszközökkel kiiktatni. Amikor az emigráció egyik népszerű újságja, az 1948 óta megjelenő Hungária³²⁰ körül éleződött ki nézetkülönbség, Kállay azt hibás elgondolásnak tekintette és így vélekedett róla: „Ugyanakkor meg szeretném próbálni a Hungária körüli botrányból valami kivezető utat keresni. Borzasztó kellemetlen egy ilyen szakadás konstruktív oldalon. A régi Hungária egész biztos jobboldalra fog tolni, és nem tudom, milyen pénzezből fogja magát fenntartani. Az új Hungária mögött – mint tőkés – egyedül Tompusz áll, de nem hiszem, hogy ő sokáig bírja. Kérlek kérdezd meg Barthát és sürgős választ szeretnék kapni, hogy nem lenne-e itt az idő, hogy mind a két Hungária újra összefogásával, avagy mindkettő lehetetlenné tételével a bizottmánynak végre legyen egy európai lapja.”³²¹ Úgy gondolta, a megfelelő az lenne tehát, ha nincs szakadás, illetve ha van, akkor inkább szűnjön meg mindkét lap, hogy egységes lapja legyen az emigrációnak. Ez azonban nem valósult meg, a Hungária és az Új Hungária külön utakon folytatta munkáját, az előbbi 1956 februárjáig, az utóbbi pedig egészen 1971-ig.³²²

Kállay április 13-án kelt levelében írt az amerikai út előtti európai audienciák, találkozók megszervezéséről, amely kapcsán Bakách – Bessenyei április 24-én válaszként úgy fogalmazott: „Nem hiszem, hogy szükséges lenne vagy akár politikailag is kifizetné magát, ha túlságos sok látogatást tennél vezető államférfiaknál idejöveteled előtt.”³²³ Mindezt azzal magyarázza, hogy nem sokkal korábban jártak Amerikában francia és angol képviselők, így a külpolitikai témák terén tájékozottak és Kállay sem tudna újat mondani nekik. Kállay ebben az időszakban – a levélből nem derült ki a pontos dátum – 1953. április végén, május elején Münchenben járt, ahová – mint írta –, Dessewffy Gyula³²⁴ kérésére utazott. Ott személyesen figyelte meg, hogy a Zákó András alapította Magyar Harcosok Bajtársi Közösségének tagjai közül sokan Bizottmány ellenes érzelmeket táplálnak. Erre a levelében azt írta, szerinte meg-

---

³²⁰ Münchenben kiadott emigráns lap, amelynek jogelődje a D.P. Express Newspaper, Hungarian Edition, majd a Weekly Express Hungarian Edition volt és mint a „hontalan magyarok hetilapja” jelent meg először 1948 januárjában. Később az év folyamán a Hungária nevet kezdte viselni. A szerkesztőség 1953 áprilisában ketté szakadt. Pont az ezt röviddel megelőző időszakban írt Kállay is Bakách-Bessenyeinek a fent hivatkozott levelekben a kettészakadás megelőzése kapcsán. Egyik fele továbbra is a Hungária, míg a másik az Új Hungária nevet használta. A Hungária 1948 és 1956 februárja között jelent meg. (BORBÁNDI 1992. www.mek.oszk.hu)

³²¹ JAM KGY2020.1.141.1-2. Kállay Miklós levele báró Bakách-Bessenyei György részére, 1953. április 13. Róma

³²² BORBÁNDI 1992. (www.mek.oszk.hu)

³²³ JAM KGY2020.1.142.1. báró Bakách-Bessenyei György levele Kállay Miklós részére, 1953. április 24. New York

³²⁴ Dessewffy Gyula (1909-2000.) a Münchenben működő Szabad Európa Rádió magyar osztályának első vezetője, volt kigazdapárti politikus.

oldható kérdés³²⁵ – bár azt nem tette hozzá, hogy hogyan. Vízuma pedig még mindig nem érkezett meg, ami nyugtalanította, hiszen így érkezését nyárra datálta, ami New Yorkban uborkaszezonnak számított, a hőség miatt ugyanis legtöbben vidéki nyaralójukba vonultak vissza. *„Így csak két lehetőség van. - írja Kállay. Vagy megvárni augusztus végét, vagy a Bizottmány intézkedik, hogy rendes visitater vízummal rögtön mehessünk. És ottan a közérdekű dolgok letárgyalása után, mondjuk július közepén – a látogatói vízum lejárata és a hőség miatt – visszajövünk, amikor már tudni fogjuk azt is, hogy hogy alakul ki az én végleges közreműködésem a V.B.-ben. Az első esetben döntő az, hogy a V.B. nyugalma és fennmaradása addig biztosítható-e és hogy a közvélemény bizalmát nem veszteném-e el a késlekedéssel. Ezt csak úgy látnám elkerülhetőnek, ha azalatt beutaznám Európát. Mint volt Mi.E. (miniszterelnök) mindenütt nyitott ajtót találok, ahogy azt lekontrolláltam, mint V.B. tag kevésbé.”*³²⁶ Kállay tehát aggódott amiatt, hogy Amerikába utazásának időbeni csúszása az amerikai magyar emigrációs körök tagjai részéről nem venné ki magát kedvezően. Illetve érdekes a kiemelt idézetben az is, hogy mennyire ingatagnak érezte a Magyar Nemzeti Bizottmányt, - illetve annak Végrehajtó Bizottságát, de valószínű, hogy a teljes Bizottmányt értve alatta, hiszen a Végrehajtó Bizottság a Bizottmány feje volt – mert arról ír, hogy ha csak augusztusban fog érkezni, akkor addig annak „nyugalma és fennmaradása” biztosítható-e? Ez a feltevés, vagy gondolatmenet azt támasztja alá, hogy a Bizottmány körül fennállása alatt sok volt a bizonytalansági tényező, és ez például Kállay szemében nyilván a fizikai távolság miatt fel is nagyított.

XIII. Az amerikai külpolitika Sztálin halála után

Fontos és kiemelendő témának tartotta, mert meglátása szerint *„(...) sürgősen meg kell szüntetni azt a közönyt, sőt szabotázt, ami a vasfüggönyön túli kérdésekkel szemben mutatkozik, az olasz és francia sajtó például Eisenhower beszédjének ide vonatkozó részeit teljesen elsikkasztja.”*³²⁷ Kállay levelében Eisenhower elnök 1953. április 16-án az Amerikai Újság-szerkesztők Szövetsége előtt elhangzott „The Chance for Peace” („Cross of iron” címmel is ismert) beszédére tett utalást, amelyben a nem sokkal korábban beiktatott elnök a vágyott békéről beszél az atomháború fenyegetésének árnyékában. A beszédben a Szovjetunió agresszív viselkedésére helyezte a hangsúlyt, amely az évek során számtalan rossz döntéshez vezette a kommunista államot. Kifejezte azonban, hogy bízik abban, hogy Sztálin halála után van esély

³²⁵ JAM KGY2020.1.143.1. Kállay Miklós levele báró Bakách-Besseney György részére, 1953. május 11. Róma

³²⁶ JAM KGY2020.1.143.1. Kállay Miklós levele báró Bakách-Besseney György részére, 1953. május 11. Róma

³²⁷ JAM KGY2020.1.143.1. Kállay Miklós levele báró Bakách-Besseney György részére, 1953. május 11. Róma

arra, hogy fordulatot vegyen a hidegháború menete.³²⁸ A beszéd valóban bizakodásra adott okot, azonban diplomáciai siker szempontjából az Egyesült Államok morális fölényének hangsúlyozása nem volt a legokosabb lépés. Ugyanis kizárólag egykori szövetségesét, a Szovjetuniót tette felelőssé a világ kettészakadásáért. A világpolitikai eseményeket nem figyelmen kívül hagyva azonban térjünk vissza az idézett levélre. Kállay ugyanis nem véletlenül tartotta fontosnak a beszédet, amelynek különösen egy rövid, de annál lényegesebb szakasza az, amely bizakodásra adhatott okot. Eisenhower Európa megosztottságát természetellenesnek nevezte és nyílt színen mondta ki, hogy a „szabad világ” egy teljesen szabad világot tart ideálisnak, szabad mozgástérrel, kereskedelemmel, egyesült Németországgal, szuverén kelet-európai országokkal, ahol szabad választásokat tartanak. A beszédet az amerikai sajtó lelkesen fogadta, szembeállították Truman elnök „politikai militarizmusával”, hiszen Eisenhower a vágyott békéről, Kelet – Európa függetlenségéről beszélt beiktatása után három hónappal.³²⁹

XIII.1. A hidegháborús bizonytalanság

Ekkoriban, 1953 tavaszán Sztálin halálát követően a hidegháborús erőviszonyok átrendeződni látszottak.³³⁰ A nagypolitika színpadán a főszereplők az Egyesült Államok, Anglia és a Szovjetunió háromszögében dőlt el a hidegháborús feszültség további irányvonala. Az 1951. óta újra miniszterelnöki székből ülő Winston Churchill úgy vélte, megfelelő az alkalom arra, hogy a három nagyhatalom újra tárgyalóasztalhoz üljön.³³¹

Churchill tapasztalata és analitikus gondolkodásmódja révén megfelelő higgadtsággal látta át és tett ennek fényében javaslatot a fennálló helyzetre. Ahogyan a nem sokkal korábbi, a hidegháború kialakulásának előestéjén elhangzott 1946. évi fultoni beszédében is, amely egyik legkiemelkedőbb - mindenestre talán a legismertebb - volt a sok közül, és amely nem csak a vasfüggöny kifejezést tette fel a térképre, hanem több, vélekedését meghatározó dolgot állapított meg. Egyik ezek közül az volt, hogy Sztálin nem kelet, hanem nyugat felé, Európá-

---

³²⁸ <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/april-16-1953-chance-peace#dp-expandable-text> 2023. március 9. A beszéd meghallgatható itt: <https://www.eisenhowerlibrary.gov/eisenhowers/speeches>

³²⁹ STONE-KUZNICK 2014. 220.

³³⁰ A Sztálin halálát követő bizonytalanság az amerikai hírszerzés berkein belül is érezte hatását. Eisenhower elnök bizalmas körben tett megjegyzése árulkodik erről: „ 1946 óta az összes ügyvezető szakértő folyton arról fecsegett, hogy mi történik, ha Sztálin meghal, és nekünk amerikaiaknak mit is kéne kezdenünk ezzel a helyzettel. Nos, Sztálin halott. És mindhiába keresgélünk összevissza a kormányzati aktákban, nem találunk kidolgozott tervre. Nincs semmilyen tervünk. Még abban sem vagyunk biztosak, hogy mi változik ezzel a halálesettel.” WEINER 2009. 93.

³³¹ GRAUBARD 2007. 339.

ban tett szert egyre nagyobb befolyásra és tartott országokat szovjet katonai megszállás alatt, ami véleménye szerint Európa jelentőségét támasztja alá Ázsiával szemben.³³² Hangsúlyozta, hogy mennyire nagyra tartja az orosz népet és az akkor becsontosodni készülő, elhidegülés ellenére a baráti kapcsolat megtartásának fontosságára hívta fel a figyelmet a Szovjetunió és a Brit Birodalom illetve az Egyesült Államok között.³³³ Emellett, túlzó negédeségről árulkodó, odaadó tisztelettel emlegette Sztálint is, ami rávilágít arra, hogy a nyugati nagyhatalmak nem ítélték el a kommunista diktátort, szemet hunytak tettei felett. Illetve meglátása szerint a probléma gyökere nem a kommunizmus, hanem Oroszország maga, az orosz hadsereg „kényszerítő ereje” hozta létre ugyanis a „kommunista államokat Kelet-Európában”.³³⁴

Ez utóbbi gondolatmenet azért félrevezető, mert Oroszország, mint olyan, ekkor nem létezett. Az Oroszországi Szovjet Szövetségi Köztársaság a Szovjetunió része és legnagyobb tagállama volt, és Churchill a fultoni beszédében is hol szovjetnek, hol orosznek nevezi őket, ami emiatt kissé pontatlan. Amikor Magyarország illetve a közép-kelet-európai országok megszállásáról beszélünk például, akkor sem orosz, hanem szovjet megszállásról van szó. A szovjet megnevezés itt az ideológiai háttérrel jelöli, ami a kommunista önkényuralmi rendszer. Kállay Miklós is rendszeresen hangsúlyozta beszédeiben, hogy nem szatellit országok vannak, hanem szatellit kormányok, amelyek engedelmeskednek a diktatórikus megszálló hatalomnak. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a nemzet maga ezt képviselné, hiszen a nemzet, mint fogalom teljesen más, sokkal magasabb szintet képvisel, mint az éppen fennálló hatalom, vagy kormány. Churchillnek ezt a meglátását, amely Oroszországra és nem a kommunizmus veszélyeire helyezi a hangsúlyt, John Lukacs az amerikai és az angol közfelfogás közötti különbséggel magyarázta. Szerinte „az amerikaiakat előntötte a kommunistaellenesség, ami az angolokat hidegen hagyta”.³³⁵ Emiatt – jegyzi meg Lukacs – a brit kormány és a brit elhárítás nem szentelt elég figyelmet a kérdésnek és hanyagsága miatt a kormányon és a hírszerzésen belül tevékenykedtek kommunisták és kommunista szimpatizánsok is.³³⁶

Azt azonban, hogy a hidegháború kereke más irányt vegyen, arra Churchill világított rá, ugyanakkor az amerikai fél, az Eisenhower-adminisztráció nem vette elég komolyan érveit és az idős miniszterelnököt sem. Ennek egyik oka lehetett, hogy Eisenhower és Churchill között a második világháború során sem volt teljes az összhang.³³⁷ Maga az amerikai média is

---

³³² John Lukacs: Az Egyesült Államok 20. századi története, Gondolat Kiadó, Budapest, 1988. 303.

³³³ Sir Winston Churchill fultoni beszéde: A béke hajtóereje, 1946. március 5. (<http://www.okm.gov.hu/letolt/retorika/ab/szoveg/szov/chur.htm>) 2023.02.02.

³³⁴ LUKACS 1988. 303.

³³⁵ LUKACS 1988. 302.

³³⁶ LUKACS 1988. 302.

³³⁷ GRAUBARD 329 – 333. 2007.

gúnyosan és fenntartásokkal írt Churchill szovjetek felé irányuló baráti kapcsolatfelvétel szándékáról. A Life és a Time magazin, illetve Eisenhower is „bizalmatlanul fogadta Churchill fultoni figyelmeztetését és utalását a vasfüggönyre” és sokkal inkább a miniszterelnök korára és állapotára tettek degradáló megjegyzéseket.³³⁸ Az amerikai vezetés nem látta át a helyzetben rejlő potenciát, hiszen Sztálin halála után a szovjet vezetés körében bizonytalanság és káosz uralkodott, hirtelen kihúzták a talajt a lábuk alól. Egy jó stratégia tudja, hogy ilyenkor kell cselekedni, ez ráadásul Churchill szemében az angolul beszélő népek egységének előmozdítását szolgálta volna.³³⁹ Eisenhower egyébként elődjéhez – Truman elnökhöz – képest kampányában aktívabb kelet-európai külpolitikát ígért, ami végül ügyes kampányfogásnak minősült. A „felszabadítás politikájának” nevezett külpolitikai cél, sokkal inkább volt álláspont, mint bármi egyéb. Ráadásul annak sem túl határozott. Borhi László is rávilágít arra, hogy Eisenhower elnökségének ezen szakaszát több történész, különböző szempontok szerint vizsgálta. Egyikük, Christopher Tudda³⁴⁰ szerint Eisenhower és külügyminisztere John Foster Dulles nézetei meghirdetett külpolitikai célkitűzéseikhez képest, mérsékeltebbek voltak.³⁴¹ Gyakorlatilag a hidegháború kezdeti szakasza, az amerikai közhangulat „követelte meg” ezt a sajátos kettősséget. Ugyanakkor ez a retorika nem tekinthető ártatlan reklámfogásnak sem. Különösen Dulles 1944-ben írott és kiadatlan kéziratának fényében, amelyből Borhi László közölt részletet, és amelyben a leendő külügyminiszter súlyos megállapítást tett: „(ti. az Egyesült Államoknak) *nem szabad úgy tennie, mintha képes lenne erőszakkal felszabadítani Kelet – Európát. Szembe kell néznie a ténnyel, hogy a térség a szovjet érdekszférában marad.*”³⁴² Eisenhower elnöki székbe kerülését követően a szovjet terjeszkedés visszaszorítása iránt szkeptikus volt, egyik tanácsadója propaganda és elhárítási ügyekben C. D. Jackson, aki történetesen a Szabad Európa Bizottság elnöke és a Crusade for Freedom mozgalom elindításának egyik kulcsembere volt, igyekezett az elnököt a gyakorlati cselekvés felé irányítani.³⁴³

Ennek a törekvésnek az 1953 júniusában bekövetkezett kelet-berlini felkelés vetett gátat,³⁴⁴ legalábbis ami az aktív, fegyveres közbelépést illeti, a propaganda továbbra is azt hangoztatott, amit akart, ami a kormány számára hasznos volt. Az Egyesült Államok ekkor még bízott a sikeres fegyveres akcióban, amely során győzelmet arathat a Szovjetunió felett,

---

³³⁸ LUKACS 1988. 304.

³³⁹ LUKACS 1988. 304 – 305.

³⁴⁰ Christopher Tudda: *The truth is our weapon – The rhetorical diplomacy of Dwight D. Eisenhower and John Foster Dulles* címmel írt könyvet a témáról

³⁴¹ BORHI 139. 2015.

³⁴² BORHI 139. 2015.

³⁴³ BORHI 139 – 140. 2015.

³⁴⁴ BORHI 140. 2015.

ez azonban nem következett be, a kommunizmus elleni propaganda eszköznek azonban megfelelt az amerikai elnök számára is a közel kétszáz halálos áldozatot követelő, a szovjetek által vérbefojtott felkelés.³⁴⁵ Az amerikaiak a kudarcot élelmiszer csomagok osztásával tompították, a kétszáz ezer csomagnak köszönhetően a kelet-német lakosság szimpátiáját elnyerték, ráadásul a térségben tomboló élelmiszerhiány is ennek köszönhetően került a figyelem középpontjába.³⁴⁶

Ez a bizonytalansággal teli időszak volt az, amikor Eisenhower kezdeményezésére megkezdték a *Solarium gyakorlat* (Solarium Exercise)³⁴⁷ nevet viselő kormányzati vizsgálatot. Ennek az 1953. év elején indított programnak célkitűzése az volt, hogy vizsgálja felül a Truman adminisztráció hidegháborús politikáját meghatározó NSC-68 nevet viselő dokumentumot. Az elnök ennek végrehajtására több tanácsadói csoportot állított össze, akik megállapításait az NSC-162/2 nevet kapó dokumentumban összesítették. Ezekben többek között szerepelt a katonai költségek csökkentése, valamint az a fontos megállapítás, hogy „*hosszú távú, tehát nem közvetlen fenyegetésként azonosította a szovjet veszélyt*” valamint hangsúlyos kérdés maradt a nukleáris fölény biztosítása.³⁴⁸ George F. Kennan visszaemlékezéseiben úgy fogalmazott róla, hogy „a projekt célja annak tisztázása volt, hogy milyen elképzelhető alternatívák merülnek fel az amerikai politika számára a Szovjetunióval szemben az elkövetkező években.”³⁴⁹ Az elnök három csoportot bízott meg a vizsgálat lebonyolításával, ezek közül az egyik csoport vezetője George F. Kennan volt, aki tapasztalata révén jelentős részt vállalt a munkában, és végül az elnök az ő általa vezetett csoport terveit fogadta el.³⁵⁰ Borhi László megállapítása szerint szokás ezt az időszakot az amerikai hidegháborús politika mérsékeltebbé válásának tekinteni, azonban a *Solarium gyakorlat* során született dokumentumban mégis szerepel olyasmi, ami meglehetősen gátlástalan és a kibicnek semmi se drága hangvételű kijelentéseknek tekinthetőek. Mégpedig, hogy „az amerikai vezetés „segítség” helyezett kilátásba a kelet-közép-európai népeknek a kommunista hatalommal szembeni „ellenállásban” és életben kívánta tartani a reményt, hogy „felszabadításukra” előbb vagy utóbb sor kerül”.³⁵¹ Nos tudjuk, hogy 1956 októberében hogyan mutatkozott meg ez és ennek beláthatatlan következményei a Free Europe Committee által működtetett Szabad Európa Rádió buzdító

---

³⁴⁵ BORHI 140. 2015.

³⁴⁶ BORHI 140. 2015.

³⁴⁷ Ennek első ülését a Fehér Ház Solarium termében tartották, innen az elnevezés. (George F. Kennan: Emlékiratok I – II., Antall József Tudásközpont, Budapest, 2020. II. 148.)

³⁴⁸ KENNAN 2020. II. 148.

³⁴⁹ KENNAN 2020. II. 148.

³⁵⁰ KENNAN 2020. II. 148.

³⁵¹ BORHI 2015. 140.

adásai nyomán. Az amerikai vezetés létrehozott egy felforgató hadműveletek kidolgozására, illetve azok végrehajtására specializálódott kormány szervet, az Operation Coordination Board-ot, amelynek eszközei között szerepelt többek között egy 1953 novemberében elfogadott akcióprogram. Ennek célja volt, hogy a szovjet megszállás alá került kelet-közép-európai térségben nehezítetté váljon a szovjetek által gyakorolt hatalomgyakorlás. Ahhoz, hogy ez megtörténjen, a kommunista diktatúrával szembeni ellenállást úgy kell támogatniuk, hogy az azért a tömeges felkelés szintjéig ne jusson el és tárgyalások útján rendezni a konfliktusokat. Az említett kormány szerv, azonban nem zárta ki azt sem, hogy esetlegesen egy tömeges felkelés is kialakulhat a térség valamely országában, sőt országaiban.³⁵² Látható volt, hogy – a legfinomabb kifejezéssel élve – a tűzzel játszanak. Eisenhower stratégiájában a költségek redukálására is hangsúlyt fektetett – ez mutatkozott meg a titkos CIA akciók és propagandisztikus eszközök gyakoribb alkalmazásában –, az általános katonai kiadásokat csökkentette,³⁵³ azonban a nukleáris fegyverkezés ekkoriban lendült fel az Egyesült Államokban, ami mindenképpen fenyegető és nyugtalanító tény volt bármennyire is a béke érdekében történt.^{354 355}

XIII.2. Az amerikai külpolitika hatása az emigrációs politikára

Mindezekről, világpolitikai csatározásokból még a politikai emigránsok is csak részint értesültek különböző hírforrásokból. Mindenesetre valamennyi hír eljutott hozzájuk is, és ezeket sok esetben meg is osztották egymással a levelekben, amely reflexiókról érdekes olvasni. Ilyen például Barankovics István³⁵⁶ 1953 júniusában írt levele, amelyben írt az amerikai elnök indíttatásairól is Kállaynak: *„Eisenhower belső körei tanúsíthatják, hogy az elnök egy ponton szilárd s meggyőződésében tántoríthatatlan. Át van hatva attól a személyes meggyőződéstől, hogy a Gondviselésnek reá osztott morális parancsa: szembeszállni a bolseviz-*

---

³⁵² BORHI 2015. 140 – 141.

³⁵³ WEINER 2009. 96.

³⁵⁴ GRAUBARD 340. 2007.

³⁵⁵ Dwight D. Eisenhower „Atoms for Peace” című beszéde, amely 1953. 12. 8-án az ENSZ Közgyűlése előtt hangzott el. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/december-8-1953-atoms-peace>

³⁵⁶ Barankovics István (1906 – 1974.) közíró, politikus. A Keresztény Demokrata Néppártban kezdte politikai pályafutását 1945-ben. Követte a nyugati kereszténydemokrácia példáját, ugyanakkor más keresztény pártokkal ellentétben elutasította annak egyházi vezetését. 1947-től országgyűlési képviselő lett és komoly küzdelmet folytatott a hataloméhes, csekély támogatottságú kommunistákkal szemben. Az ellehetetlenült politikai helyzet miatt azonban Rákosi fenyegetései miatt pártját megszüntette és Ausztriába emigrált. Salzburgban a menekültügyi iroda vezetője lett, majd csatlakozott a Magyar Nemzeti Bizottmányhoz, annak megalakulásakor a Végrehajtó Bizottság tagjaként. Őt bízták meg a kulturális ügyek intézését, megfogalmazta az emigrációs kultúrpolitika céljait és feladatait. 1951-ben kivándorolt az Egyesült Államokba, New Yorkban telepedett le. Összefogta az emigrációba kényszerült Demokrata Néppárt tagjait és 1954-ben újjászervezte azt. 1958-ban ő is tagja lett a Magyar Nemzeti Bizottmány utódszervezetének, a Magyar Bizottságnak, amelyben a Demokrata Néppártot képviselte. 1960-ban vonult vissza az emigrációs politikai életből. (BORBÁNDI 1997. 59.)

mussal; hogy neki és hazájának világtörténelmi hivatása a világveszélyt jelentő bolsevizmus kiküszöbölése. (...) Ez az amerikai nemzeti hivatástudat nem frázis, lépten nyomon lehet megnyilatkozásaival találkozni a kisemberek között is, akik a legnagyobb amerikai úrnak a közvéleménynek urai.”³⁵⁷ Ez gondolhatnánk, ellentmond annak, hogy Eisenhower végül is megtorpant, amikor konkrét - esetleg - katonai fellépésre lett volna szükség a szovjetekkel szemben, de alátámasztja a *Solarium* gyakorlat eljárási elvét, mely szerint a kommunizmust nem közvetlen, hanem hosszú távú veszélyként nevezte meg. Az amerikai közhangulatról pedig érdekes momentumot jegyzett fel Barankovics a levelében, amely az 50-es évek első felében a McCarthy republikánus szenátorról elnevezett korszakban olyan szélsőséges méreteket öltött, hogy számos kritika érte és politikai csatározás alakult belőle. A szenátor ugyanis gyakorlatilag ugyanazokkal a módszereket alkalmazta, mint a kommunisták, akik ellen harcolt. Ez a második Vörös Riadalom, amely Amerika történelme során felütötte a fejét, és amelyről John Lukacs és George Kennan véleménye is egyezett, hiszen hosszú levelezésükben, amely ekkoriban vette kezdetét, megtalálható az erről írt vélekedésük. Az itt idézett gondolat John Lukacs tollából származik, amelyben összesítette kettejük addig váltott leveleinek lényegét: „1953-ban Kennan iránt érzett tiszteletem, csodálattá fokozódott. Mindketten helytelenítettük, hogy az Egyesült Államok nem próbált meg korábban fellépni Oroszország közép- és kelet-európai ambíciói ellen. Mostanra azonban mindketten tudatában voltunk egy olyan „antikommunizmus” fenyegető jelenlétének, amely veszélyezteti az amerikaiak hagyományos becsületességét és patriotizmusát – egy második Vörös Riadalomnak, amely népszerűsége és a nemzetközi következményei miatt veszélyesebb volt, mint az első. Kennan nagy beszédet mondott ez ellen a Notre Dame-i Egyetemen 1953. május 13-án. Még ugyanebben az évben egy sor Kennant támadó könyv és cikk jelent meg.”³⁵⁸ Ezzel szemben érdekes ide idéznem Padányi András Amerikából írt levelének részletét, aki viszont annak adott hangot, hogy McCarthyt nem becsülik meg és nem veszik elég komolyan a problémát, amire rávilágít: „Ami itt, a nyugaton tapasztalható, az minden, csak nem McCarthy megbecsülése. Az emberek többsége egyszerűen egy törtető, demagógnak tartja, a kisebb rész izléstelennek de jóformán mindenki óvakodik tőle. Ezt részben sajnálkozva látom, mert a kommunista beférkőzés elleni éberségre nagyon is szükség van itt, de annál bosszantóbb, ha ezt a szerepet kétes értékű figurák kaparintják meg.” Látható, hogy ugyanazt a jelenséget mennyire másképp jellemezték, ennek hátterében nyilván tapasztalati és gondolkodásmódbeli különbségek vannak.

---

³⁵⁷ JAM KGYDok.ltsz.n. Barankovics István levele Kállay Miklós részére, 1953. június 10.

³⁵⁸ A történelem eleven valósága – George F. Kennan és John Lukacs levelezése, szerk. John Lukacs, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2010. 16.

XIV. Kállay könyvének kiadása és a vízum ügyintézés

Kállay vízum ügye eközben lassan haladt, 1953. május 19-én kelt levelében Bakách – Bessenyei részletesen beszámolt annak folyamatáról. Ebből kiderült, hogy az *Immigration and Naturalization Service* azt április 16-án már VP 3 - 20799 számot viselő aktán már jóváhagyta, ahonnan az akta átkerült a *State Department*-hez, amelynek jóváhagyását követően légi postán már úton van Nápoly felé.³⁵⁹ Majd azt javasolta Kállaynak, hogy ha június 15-ig meg tudná oldani az utazást, akkor kerekedjenek fel mindenképp, de ha a vízum még késne és csak az említett dátum után tudna érkezni az államokba, akkor ráér ősszel is. Ugyanis „(...) mert júl. 15. után itten minden desintegrálódik, részben mert az emberek elmennek szabadságra, részben pedig mert olyan meleg van, hogy hasznos munkát végezni nem lehet.”³⁶⁰

Következő levelében Bakách – Bessenyei szintén említést tett Kállaynak vízum ügyéről, miszerint Allen Dulles közös ismerőseiknek³⁶¹ mondta, hogy az kedvező elbírálást nyert.³⁶² Allen Dulles a Szabad Európa Bizottság egyik alapító tagja, emellett az OSS majd 1953-tól a CIA igazgatója volt a testvére John Foster Dulles pedig Eisenhower elnöksége idején az Egyesült Államok külügyminisztere.

Az előzőleg idézett levélben Bakách-Bessenyei Kállay memoárjával kapcsolatban is

---

³⁵⁹ JAM KGY2020.1.144.1-3. báró Bakách-Bessenyei György levele Kállay Miklós részére, 1953. május 19. New York

³⁶⁰ JAM KGY2020.1.144.1-3. báró Bakách-Bessenyei György levele Kállay Miklós részére, 1953. május 19. New York

³⁶¹ A közös ismerősök, akiket a levélben említ Mr. és Mrs. John Chambers Hughes (*Hughesék*) (*sic!*) Mrs. Margaret Hughes a magyar-ügy lelkes támogatója, akinek nagy szerepe volt Kállay Miklós könyvének kiadásában is („A könyvvel kapcsolatban, mint emlékezni fogsz, Hughes-éknak s különösen Mrs. Hughes-nak nagy szerepük volt.” írta Bakách – Bessenyei György Kállaynak 1953. május 19. keltezésű levelében) Mrs. Hughes később, az 1956. október 29-én alakult Elsősegély Magyarországnak (First Aid for Hungary) segélyszervezetnek társelnöke volt Eckhardt Tibor mellett az igazgatótanácsban. A magyarok felé történő elkötelezett támogatásának elismeréseként Balatonboglár díszpolgárának választották. (KÁDÁR LYNN 2006. 170 - 171.) John Chambers Hughes (1891 – 1971.) amerikai diplomata volt és 1953. június 12-től az Egyesült Államok állandó NATO képviselője, amely tisztséget 1955. április 20-ig töltötte be. (A tisztségre történő kinevezésről így írt Bakách – Bessenyei: „Már hetek óta szó volt arról, hogy Hughest kinevezik amerikai nagykövetnek a NATO mellé, Párizs székhellyel, de megkértek, hogy erről ne tegyek említést és ezért nem írtam Neked sem róla. A mai lapok azonban kihozták a hírt és így felmentve érzem magam a titoktartás alól. Hugheséknek ez az indiszkrécio nem volt kellemes mivel, mint minden magas kinevezésnek, ennek is a Szenátus elé kell kerülnie, mennél kevesebb idő marad intrikálásra, annál jobb. Itteni viszonylatban (Free Europe) persze veszítünk magyar szempontból, de viszont olyan magas állásba kerül, hogy ha valaha béketárgyalásokra kerül a sor, sokkal nagyobb befolyást gyakorolhat, mint most.” JAM KGY2020.1.144.1-3. (báró Bakách-Bessenyei György levele Kállay Miklós részére, 1953. május 19. New York) Emellett a levélből is kiderült, hogy Mr. Hughes közeli barátja volt Allen Dulles CIA igazgató, akit az OSS kötelékében töltött időszakból ismert, ő volt ugyanis az OSS New Yorki irodájának vezetője a II. Világháború alatt.

³⁶² „Éppen írni akartam Neked, amikor megkaptam május 18-án kelt sk. leveledet. Azóta bizonyára eljutott Hozzád május 19-i levelem, melyhez csak annyit tudok hozzá tenni, hogy Allen Dulles tegnap Hughes-éknak szintén azt mondta, hogy vízumod kedvező elintézését nyert és hogy a szóban forgó iratok már útban vannak Nápolyba.” JAM KGY2020.1.145.1. báró Bakách – Bessenyei György levele Kállay Miklós részére, 1953. május 22. New York

írt,³⁶³ miszerint a szerkesztővel Mr. Koetselas-szal együtt befejezték a szöveg korrektúráját, ami ezt követően nyomdába fog kerülni. Az első kefelenyomatból pedig Kállay számára fog juttatni egy példányt, átolvasásra. A könyv megjelenéséről pedig pontosan ennek a levélnek a keltezésekor, tehát 1953. május 22-én jelent meg hirdetés a Délamerikai Magyarság hasábjain.³⁶⁴ Ebben a levélben közvetítette Kállay részére Bakách – Besseney György a Columbia University Press javaslatát a könyv címére: „*Magyar (Hungarian) Premier – Personal account of Hungary in the Second World War*” amely végül kis változtatás után – a Hungary szó helyére a Nation’s Struggle került – így jelent meg. A kiadó azért javasolta ezt a címet, mert ez „*jobban kidomborítja a könyv személyes jellegét*”.³⁶⁵

Ezzel a javaslattal azonban Kállay egyáltalán nem értett egyet, 1953. június 9-én kelt levelében ki is fejtette ezzel kapcsolatos meglátásait: „*Bizony én idegenkedem a címmel kapcsolatosan felvetett új gondolattól. Éppen az ellenkezőjét akarom, vagyis nem magamat, hanem az országot előtérbe állítani. Szeretnék ragaszkodni az eredeti propozícióhoz, vagyis „Magyar ellenállás /Hungarian/ a világháborúban 1942-től 1944-ig by N.K. miniszterelnök” Alcím pedig „Küzdelem egy nemzet megmaradásáért, - egy nép létéért, egymillió halálraítélt életéért.” Nagyon kérlek verekedj ki ezt. És semmi esetre se nyugodj bele, hogy Hungarian helyett magyart írjanak*”³⁶⁶ Rendkívül érdekes olvasni ezt az idézetet, egyrészt azért mert betekintést nyerhetünk abba, mennyire nehézkes lehetett a könyv kiadása, szerkesztése és a szerző saját elképzeléseinek keresztülvitele ekkora távolságból.³⁶⁷ Másrészt pedig mert ez a cím, amelyhez Kállay ragaszkodott, gyakorlatilag röviden és tömören, az ő politikai ars poetica. Ő sosem magát, saját személyét akarta előtérbe helyezni, mindig a magyar érdekeket, mindig a nemzetet. Tevékenysége miniszterelnökként, az emigrációban emlékiratai írásakor és a politikai emigráció aktívan cselekvő tagjaként sosem róla, sosem személyes ambíciókról szólt, hanem a hazájáról, a hazánkról.

A levélből kiderült, hogy a vízum ügyintézés sajnos késett, a hivatalos információk

---

³⁶³ Ebben írt egy javaslatot Kállaynak, miszerint a szövegben tegyen említést az 1943-as stratégiai kérdéseket érintő svájci tárgyalások kapcsán Allen Dulles-ről is, aki 1942-ben csatlakozott az amerikai katonai hírszerzéshez, az OSS-hez amelynek európai központja Bernben volt. A javasolt kiegészítés belekerült a könyvbe.

³⁶⁴ Délamerikai Magyarság 1953. május 22.25. évf., 3279. szám, 54.o.

³⁶⁵ JAM KGY2020.1.145.1. báró Bakách-Besseney György levele Kállay Miklós részére, 1953. május 22. New York

³⁶⁶ JAM KGY2020.1.146.1-2. Kállay Miklós levele báró Bakách – Besseney György részére, 1953. június 9. Róma

³⁶⁷ Báró Bakách – Besseney György június 30. kelt leveléből kiderül az is, hogy a Columbia University Press szerkesztősége július második felében nyári szabadságra megy és „*addigra ezt a dossziét le akarják zárni. Ilyen körülmények között, minden hőség dacára, én is itt maradok júl. végéig, hogy lehetőséghez képest mindent tető alá hozzunk. Holnap egyébként odakértek a cím kérdés további megbeszélésére. Nem tudom most mit akarnak, de a „Magyar Premier” címet kereken visszautasítom és erélyesen fogom képviselni a Hungarian Resistance címet.*” JAMKGY 2020.1.149.1. báró Bakách-Besseney György levele Kállay Miklós részére, 1953. június 30. New York

birtokában ezért Kállay úgy döntött utazásukat szeptemberre halasztják: „*Tegnap beszéltem Mayers úrral. Aki azt mondja, hogy azt hiszi, hogy júli 15-re megkapom a vizát, viszont személyes felelősséggel garantálja, hogy augusztusra meg lesz. Ilyen körülmények között, természetesen, már különben is kétséges utazási tervünket, természetesen szeptemberre halasztottuk és azt hiszem, ahogy a hajójáratokat nézem 20-ára lehetünk ott. Vargának egyidejűleg kelt levelemben ezt megírtam és kértem, hogy ezt olyan formában publikálja, hogy nyilvánvaló legyen, miszerint nem engem terhel a mulasztás.*”³⁶⁸ Fontosnak tartotta ugyanis, hogy a Bizottmány azon tagjai is, akikkel nem tartott kapcsolatot, tudomást szerezzenek a késlekedésnek okáról. Kállay ugyanis az utazás kényszerű halasztása miatt aggódott, hogy az emigrációs közvélemény bizalmát elveszíti így tehát saját részről törekedett a magyar ügy napirenden tartására. Az így fennmaradó időt természetesen már emigrációs tevékenységének szentelte, terve szerint május 29-én Párizsba utazik, ahol találkozni fog Auer Pállal, Tompusszal³⁶⁹, Gácserral³⁷⁰ és lehet, hogy lesz alkalma előadást is tartani.

XV. Kállay Miklós első nyilvános szereplése az emigrációban

Párizsban Kállay, akit Auer Pál nagy előkészületekkel várt, 1953. július 2-án sajtóértekezletet tartott. Erről a Délamerikai Magyarság is beszámolt 1953. július 17. megjelenő számában. Kállay párizsi útjával kapcsolatban Bakách-Besseney válaszleveléből újfent az emigrációs intrika érhető tetten: „*Az a körülmény, hogy párizsi utad körül A. P. (Auer Pál) annyit szorgoskodik és hogy ugyanakkor Peyrer és Közi is ott lesznek, - némi aggodalmakat keltett úgy itten, mint Londonban is, mint azt Ullein Tóni leveléből láttam. Attól tartanak úgy látszik, hogy előre lekötni vagy lekompromittálni kívánnak bizonyos irányok mellett. Mindenkinek azt mondtam, hogy korábban keljen fel, aki Téged bármibe is, ami nem felel meg elgondolásaiddnak, belerántani próbálna. Mindazonáltal örülnék, ha minél előbb pár sort kaphatnék Tőled (nem saját megnyugtatósomra, mert erre nincs szükség), hanem, hogy legyen módom hivatkozni Reád, hogy minden ilyen kombinációt kvázi nevedben is megcáfolhassak.*”³⁷¹ Látható

---

³⁶⁸ JAM KGY2020.1.146.1-2. Kállay Miklós levele báró Bakách – Besseney György részére, 1953. június 9. Róma

³⁶⁹ báró Radvánszky Antal

³⁷⁰ Gácsér Imre bencés szerzetes volt. A párizsi Magyar Katolikus Misszióban az ő feladatai közé tartozott a kivándorlási ügyek. 1946 – 1960. között lekipásztor Párizsban és a Magyar Menekültügyi Iroda vezetője. 1960-ban a rend Brazíliába, Sao Paulo-ba helyezi át. 1960 – 66. között a Délamerikai Magyar Hírlap főszerkesztője és kiadója, 1970-től a Buenos Aires – i Magyar Hírlap főmunkatársa. 1970 – 1990. között a Sao Paolo-i Könyves Kálmán Szabadegyetem rektora volt. (BORBÁNDI 1989. ill. BORBÁNDI 1992., <http://mek.oszk.hu/04000/04038/html/g.htm#G%C3%A1cserImre> 2022. február 8.)

³⁷¹ JAM KGY2020.1.149.1. Báró Bakách – Besseney György levele Kállay Miklós részére, 1953. június 30. New York

tehát, hogy Kállay Párizsba érkezése máris okozott némi pozícióharcot, már ami az ő valamely irányba történő elköteleződését jelenti. Bakách-Besseney persze világosan látta, hogy „korábban kell felkelnie annak”, aki Kállayt meggyőződése ellenére akarja meggyőzni igazáról. Az mindenesetre fontos körülmény, hogy Auer Pál, aki Nagy Ferenc miniszterelnöksége idején volt párizsi követ, ilyen tisztelettel fogadta Kállay Miklóst. Az 1953. július 2-án tartott sajtóértekezleten is ő köszöntötte a volt miniszterelnököt „*megemlítve, hogy mind a jobb, mind a baloldal örömmel fogadta annakidején a Magyar Nemzeti Bizottmány Végrehajtó Bizottságába történt beválasztását.*”³⁷²

Ez a sajtóértekezlet azért fontos és kiemelkedő, mert Kállay ekkor szólt első alkalommal a nyilvánossághoz. Gondolatait az emigrációról, a Bizottmányról ekkorra már sok tekintetben ismerjük a leveleiből, de a nyilvánosság ekkor hallhatta első alkalommal szavait. A cikkből kiderül, hogy nem mondott ellent addigi álláspontjának, hangsúlyozta, hogy fontos az „*egészséges emigrációs közszellem létrehozása*” ez az elsődleges és csak másodlagos szempont a vezetők személye. Jól látta, hogy „Amerika idealizmusára és szabadságszeretetére kell építeniük”, aminek eredménye máris látszik: az amerikai részről létrehozott emigrációs intézmények „személyében” a Nemzeti Bizottmányok és a Szabad Európa Rádió, majd azzal a fontos gondolattal folytatta, hogy „*A Bizottmány létező valóság, és ha rossz, meg kell javítani.*” Ebből is kitűnik, mennyire tájékozott volt a Bizottmányt illető belső vitákkal kapcsolatban. Gondolatmenetét azzal zárta, hogy az amerikai külpolitikát kell segítenünk, azzal segíthetik távolról a magyar-ügyet is, mert csak Amerikától várhatják a rab nemzetek felszabadítását.³⁷³ Bakách-Besseney már július 4-én írta neki, hogy „*Remélem nem fárasztottak ki túlságosan párizsi „barátaid” (sic!), és most egy ideig a nyugalomnak és egészségednek fogsz élni.*”³⁷⁴ Majd folytatta, „*Tegnap kaptam levelet Mrs. Hughes-tól, aki közli, hogy Auer meghívta őt coctailre Veled együtt és hogy utóbbi körülményre való tekintettel a meghívást elfogadta. Így tehát valószínűleg tegnap megismerkedtél ezzel a kedves asszonnyal, kinél nagyobb barátja Közép – Európának, különösen Magyarországnak nincsen*”³⁷⁵ és aki eddig is már tisztelőd közé tartozott, ami a kapcsolatok felvétele után csak kimélyülhet.”³⁷⁶ Kállay számított is erre a találkozóra, mert egy korábbi levelében már írta, hogy úgy számolja, amikor Párizsban lesz,

³⁷² Délamerikai Magyarorság 1953. július 17. 25. évf., 3594. szám, 1. o.

³⁷³ Délamerikai Magyarorság 1953. július 17. 25. évf., 3594. szám, 1. o.

³⁷⁴ Augusztus folyamán Kállay nyári szabadságát töltötte, amit korábban meg is írt Bakách – Besseneynek, nyilván emiatt írta tehát a fentiek Kállaynak. „*Párizsból tervünk Reichenhallba menni, hogy bronchitiszemet végre kigyógyítsam.*” JAM KGY2020.1.146.1-2. Kállay Miklós levele báró Bakách – Besseney Györgynek 1953. június 9. Róma

³⁷⁵ Úgy gondolom ugyanennyire kiemelendő ebben a kontextusban Széchenyi Lászlóné Gladys Vanderbilt neve is.

³⁷⁶ JAM KGY2020.1.150.1. báró Bakách – Besseney György levele Kállay Miklós részére 1953. július 2. New York

ott lesz már a városban a Hughes házaspár is.³⁷⁷ Bakách-Besseney az előbb idézett levelében beszámolt a könyv megjelenését övező teendőiről is, amelyről korábban a címadás okán írt. Ez az ügy zajlott még ekkor is, hiszen a Columbia University Press nyári szabadságolása előtt – ideillő kifejezéssel élve – pontot kívánt tenni a végére. A címmel kapcsolatos vitás kérdésről Bakách – Besseney így írt Kállaynak: „*Tegnap a Columbia Universityn megbeszélés volt a könyv cím tárgyában, melyen rajtam kívül 4 amerikai úr vett részt, köztük az egyetem propaganda osztályának főnöke. Most, hogy részletesen megmagyarázták álláspontjukat, több megértéssel vagyok velük szemben.*”³⁷⁸ Míg Kállay saját, magyar szemszögéből nézte és ragaszkodott az általa megfelelőnek tartott címhez, addig az amerikaiak, akik az amerikai piacnak szánták a könyvet már más elképzelésekkel fordultak a kérdés felé. Bakách-Besseney pedig, aki tárgyalt velük a két álláspont között kapta a közvetítő és képviselő szerepét. Az amerikaiak végül meggyőzték őt, amiről Kállaynak is beszámolt: „*A kiindulás természetesen az, hogy szeretnék minél több pénzt keresni a könyvön és hogy az amerikai publikum ízlését és kívánságait általában és könyvcímek tekintetében különösen ők ismerik legjobban.*”³⁷⁹ Ezt természetesen Kállay nem láthatta át, saját írását természetesen saját elképzelései szerint kívánta kiadni, de itt szólt közbe az amerikai üzleti érdek. Ez persze nem jelentette azt, hogy megaluvásra lett volna szükség, Bakách-Besseney sietett magyarázattal szolgálni Kállaynak: „*A Hungarian Resistance címet nem tartják jónak, mert a) töménytelen könyv jelent meg erről a korszakról és a publikum érdeklődését csak úgy lehet felkelteni, ha már a címben is kidomborodik, hogy egyéni történetről és nem ált. helyzetképről van szó. b) a Resistance szó az amerikai irodalom és olvasóközönség szemében egyenlő az Underground-mozgalommal, mert azonosítják a francia Resistance-al, mely a dolog természeténél fogva földalatti mozgalom volt. A Te esetében pedig ennek éppen az ellenkezője áll, - Te mint a kormány feje próbáltál harcolni és nem vonultál a Mátrába vagy a Bakonyba.*”³⁸⁰ Világos, érthető indoklás, amely kifejezi az amerikaiak egyéni, emberi történetek iránti érdeklődését, illetve rávilágít az apró finomságokra, amelyekre egy magyar nyelvű, magyar témájú könyvkiadásnál figyelni kell. Az amerikai kiadó számára pedig fontos volt, hogy Bakách-Besseney világossá tegye: a „madgyar” szó használata a magyar fél számára kellemetlen hangzású, ezért legyen ez is lefordítva angolra. A Kállay és Bakách-Besseney által ajánlott alcímet pedig annyira „bombasztikusnak” tartották, hogy attól tartottak, hogy az levonna a könyv „tudományos értékéből”.³⁸¹ Ezért mást

³⁷⁷ JAM KGY2020.1.146.1-2. Kállay Miklós levele báró Bakách – Besseney Györgynek 1953. június 9. Róma

³⁷⁸ JAM KGY2020.1.150.1. báró Bakách-Besseney György levele Kállay Miklós részére 1953. július 2. New York

³⁷⁹ JAM KGY2020.1.150.1. báró Bakách-Besseney György levele Kállay Miklós részére 1953. július 2. New York

³⁸⁰ JAM KGY2020.1.150.1. báró Bakách-Besseney György levele Kállay Miklós részére 1953. július 2. New York

³⁸¹ JAM KGY2020.1.150.1. báró Bakách-Besseney György levele Kállay Miklós részére 1953. július 2. New York

javasoltak és kérték, hogy járuljon hozzá a fő- és alcímhez, amelyet Bakách-Bessenyei közölt Kállay számára, és amelyen végül a könyv megjelent: *„Hungarian Premier – A personal account of a nation’s struggle in the Second World War”*.³⁸²

Kállay párizsi látogatásának pozitív kicsengése volt, amelyről Bakách-Bessenyei is örömmel értesült, amelyet Kállaynak is megírt július 21-én keltezett levelében: *„(...) hogy szereplésed igen sikeres volt és jelentékeny mértékben hozzájárult a Bizottmány iránti bizalmatlanság enyhüléséhez.”*³⁸³ Erre volt igazából szükség, többek között ezt tűzte zászlajára Kállay. Ráadásul ennek az utazásnak köszönhetően tudta újra felvenni a kapcsolatot néhány külföldi ismerősével, barátaival és ez nem csak a társasági élet szempontjából volt fontos.

A Sztálin halálát követő feszültséggel teli, ugyanakkor mégis pozitív fordulatot váró időszakot mindenki érzékelte. Bakách-Bessenyei is írt Kállaynak arról, hogy a világ minden bizonnyal változás előtt áll, bár a változást lassú folyamatként vizionálta: *„A világhelyzet a dolgok méhében rejlő belső abszurditás folytán Sztálin halála óta lassanként mozgásba jött és – teljesen a vezető politikusok intenciói ellenére – mégis reánk nézve kedvező irányban fejlődnek. Azt hiszem ez a fejlődés aránylag független lesz a politikusok elhatározásaitól, Vasfüggönyön innen és túl, de persze még nagyon sokáig fog tartani. Meglepő fordulatokkal azonban gyakran fogunk találkozni.”*³⁸⁴ Az érdekes elgondolás a részéről, hogy miért tartotta a politikusok elhatározásaitól függőnek a fejlődést. Ezt a gondolatot sajnos nem fejtette ki hosszabban, de talán amiatt írta, mert Sztálin halála váratlan volt, amely eseménynek hatására nem tervszerűen rendeződhetnek át a hidegháború vonalai. Bízott benne ő is és sokan, hogy a világpolitikában és ennek hatására az emigrációs politikában is jó irányban fog bekövetkezni a változás, emiatt pedig kifejezetten szerencsésnek tekintette Kállay aktív szerepvállalásának kezdetét: *„Ilyen körülmények között valóságos áldásnak tartom, hogy elfogadtad a Végrehajtó Bizottsági tagságot. Habozásom amikor ez a kérdés felvetődött csak azon alapult, hogy a helyzet akkor még reménytelenül statikusnak látszott.”*³⁸⁵ Majd amellet, hogy örömteli várakozásának adott hangot, fontos megjegyzést tett: *„Már előre örülök annak, hogy idejöveteled után az összes problémákat – beleértve a lengyeleket és cseheket – Veled részletesen átbeszélhetem. Nem szabad elfelejteni, hogy az egész magyar emigrációban Te vagy az egyetlen aki Külügyminiszter is volt, még pedig igen nehéz időkben.”*³⁸⁶ Kállay kezében ez mondhatni egy adu volt, hiszen miniszterelnöksége idején ő töltötte be a külügyminiszteri tárcát is, amely

³⁸² JAM KGY2020.1.150.1. báró Bakách-Bessenyei György levele Kállay Miklós részére 1953. július 2. New York

³⁸³ JAM KGY2020.1.150.1. báró Bakách-Bessenyei György levele Kállay Miklós részére 1953. július 21. New York

³⁸⁴ JAM KGY2020.1.151.1. báró Bakách-Bessenyei György levele Kállay Miklós részére 1953. július 21. New York

³⁸⁵ JAM KGY2020.1.151.1. báró Bakách-Bessenyei György levele Kállay Miklós részére 1953. július 21. New York

³⁸⁶ JAM KGY2020.1.151.1. báró Bakách-Bessenyei György levele Kállay Miklós részére 1953. július 21. New York

1942 – 1944. között nem szükséges magyarázni, mennyire volt embert próbáló feladat. Ezzel a küzdelmes tapasztalattal a háta mögött vágott bele az amerikai emigrációs közéletbe, ugyanakkora elánal, ahogyan a háború idején szolgálta Magyarország érdekeit. A párizsi útról az emigrációs sajtó is beszámolt röviden, a naprakész Délamerikai Magyarság 1953. július 28. számában írt arról, hogy Kállay nyári szabadságát tölti Reichenhallban, amellet pedig kitért a Párizsban tett látogatására is: *„Kállay Miklós volt miniszterelnök feleségével együtt Bad Reichenhallban nyaral. Mint jelentettük, Kállay Miklós nagyszerű előadást tartott Párizsban és érintkezésbe lépett a vasfüggöny mögötti népek emigrációs vezetőivel. Elsősorban Gafencu volt román külügyminiszterrel. Kállay augusztusban tér vissza Rómába, ahonnan szeptember első napjaiban hajózik át az USA-ba, hogy tevőlegesen is részt vegyen a Magyar Nemzeti Bizottmány munkájában. Kállay Miklósnak az aktív magyar politikába való újbóli bekapcsolódását az emigráció konstruktív elemei a legnagyobb örömmel és meglelégedéssel vették tudomásul.*”³⁸⁷ A nyaralására egyébként Bakách-Bessenyei is reflektált, bizalmas, baráti hangnemen, az előzőleg idézett levelében így írt Kállaynak: *„Remélem Reichenhall minden bajodat megszünteti, s a régi friss erődben fogsz megérkezni ide az újabb küzdelmek színterére.*”³⁸⁸

A párizsi út új lendületet vitt Kállay életébe, a közéleti események felpezsdülését tapasztalta. Ezek nem mind pozitív kicsengésű történések voltak, a müncheni székhelyű Szabad Európa Rádióval kapcsolatban például megírta, mennyi nézeteltérés van az amerikai fenntartó és a magyar munkatársak között, ami nyilvánvalóan a történelmi háttér különbségeiből, az élettapasztalatbeli különbségekből adódott. A magyarok a Szabad Európa Rádióban saját emigrációs szócsövet láttak, a tulajdonos amerikaiak pedig nem értették, hogy mi okból vannak a magyaroknak önálló gondolataik, hiszen világos kell, hogy legyen számukra is, hogy az amerikai külpolitika és az amerikai gondolkodásmód képviselete miatt vannak ott. Kállay beszámolójában így írta rádiót érintő zűrzavaros kérdésekről: *„Nagyon szomorú a helyzet a müncheni rádiónál. Egyszerűen úgy mondhatom, hogy Griffith úr őrzöng. Zathureczkyt elcsapták, mert azt mondta egy kitűnő előadásában, hogy addig nem lesz mérnök, orvos, tanár, stb. míg azok nem magyar és keresztény kultúrában nevelődnek. Ez, szerinte antimarxista, tehát a szocialistákat sértő és antiszemita kijelentés. /Úgy tudom, pl. Foster Dulles is állandóan keresztény világnézetéről beszél./ Tompusznak nekimentek, mert újságjában kifogásolta, hogy a Levente-mozgalmat a Hitler-Jugenddel azonosítja egy bemondás és kérdi, hogy akkor a cseh Sokol-mozgalmat miért nem vonják szintén be. Most hallom, hogy egyik óráról a má-*

³⁸⁷ Délamerikai Magyarság 1953. július 28. 25. évf., 3597. szám, 5.o. „Magyarok mindenfelé” c. cikk

³⁸⁸ JAM KGY2020.1.151.1. báró Bakách-Bessenyei György levele Kállay Miklós részére 1953. július 21. New York

sikra kidobták Stankovичot, de nem tudom még, hogy miért. Távol vagyok attól, hogy Eckhardtal ebben a kérdésben legkevésbé is egyetértsek. Nagyon értelmes azonban a Máriaffy felfogása, viszont tudom, hogy ezt az amerikaiak nem értik meg.”³⁸⁹ Kállay tartott attól, hogy a rádió politikailag baloldali irányba tolódna. Ennek hangot is adott konkrétumként kijelentve ezen aggodalmát, illetve virágnyelven is ugyanígy: „Az amerikaiaknak azt kellene belátniuk, hogy Magyarország nem az aminőnek Jászy stb. lerajzolták, ma még kevésbé mint valaha is volt. De ezt csak akkor értenék meg, ha be tudnánk bizonyítani, hogy hozzájuk a „keresztes hadjárat” programhoz munkatársak nem ezek, és veszélyes játék, akármilyen szép mondás is, a kutyát szőrével gyógyítani.”³⁹⁰ Ez több mint célzás, de nyilván bizalmas körben „hangzott” el, tehát nem a nagy nyilvánosságának szánva. Kitűnik belőle, hogy a rádió amerikai vezetésének baloldaliságát Kállay egy fajta veszélyes naivitásként érzékeli, jogosan.

XV.1. A vízum ügyintézés elhúzódnása és az emigrációs hétköznapiak

Azonban még ekkor sem kapta meg a vízumot Kállay, pedig utazását – ekkor már – mindenki szeptemberre várta. Ennek okát, okait kereste és rá nem jellemző elkeseredett hangnemben írt is róla levelében: „Most rátérek a magam dolgára. Mióta levetted a kezéd rólunk, megállt minden. Én nem tudom mi van ezzel a szimpatikus Mayers úrral, aki július 15-re ígérte a vízumot. Eszembe jut még egy utolsó kijelentése „nem ajánlom, hogy megkérje a Vizitátor vízumot, csak nagy komplikációk lennének belőle”. A gondolatot ő vetette fel és nem reflexió volt. Tudod, Györgyöm, sok, ami sok. Háromnegyed évig ugratni valakit, egyebektől eltekintve, a mi korunkban és helyzetünkben kicsit furcsa. Mert vagy tényleg én nem kellek az amerikaiaknak, de még ennél is nagyobb baj, ha olyan az adminisztrációja az új adminisztrációnak, hogy technikai okokból vagy nem tudom milyen ellenállásokkal szemben, egy ilyen bagatell dolgot nem intéznek el. Most fogalmunk sincs mit csináljunk. Hazajöttünk a kánikulára, hogy rajtunk ne múljon semmi. Hajójegyet előjegyeztettem, még egy hetem van visszamondani. Lakásom szeptember 1-től nincs és ami a legnagyobb baj a kedvem kezd igen lohadni. Ha megindul Varga visszatérésével a magyar politikai élet, arról ha lemaradok, akkor már későn is érkezem. Kedves Györgyöm, mindezeket csak neked kesergetem, kifelé mindig legerősebb Amerika-barát politikát hirdetek, amit tartok is, de Előtted nem titkolom, hogy másképpen gondoltam fogadásomat.”³⁹¹ Teljesen érthető mennyire felzaklathatta Kállayt ez az állandó várakozással egybekötött készenléti állapot, amelynek a kezdetén még ő is ifjonti lelkesedéssel ru-

³⁸⁹ JAM KGY2020.1.152.1. Kállay Miklós levele báró Bakách-Besseney György részére 1953. augusztus 7. Róma

³⁹⁰ JAM KGY2020.1.152.1. Kállay Miklós levele báró Bakách-Besseney György részére 1953. augusztus 7. Róma

³⁹¹ JAM KGY2020.1.152.1. Kállay Miklós levele báró Bakách-Besseney György részére 1953. augusztus 7. Róma

gaszkodott neki az új kihívásoknak, tele tervekkel és ötletekkel. Bakách-Besseney közvetítette felé az amerikaiak álláspontját érkezéséről, hogy a vasfüggöny mögötti legprominensebb államférfira tekintenek a személyében és, hogy ahol most szükség van rá az az Egyesült Államokbeli emigrációs közélet. Ehhez képest, a tavaszból nyár lett a nyárból ősz és még továbbra se kapta meg az utazáshoz szükséges papírjait. Mi ez, ha nem csalódás a számára? Természetes, hogy a kedve „lohadni” kezdett, hiszen már úgy érezte, az amerikai fél részéről azért van ennyi késlekedés, mert nem igazán akarják a kiutazását és ezzel a lassú elkedvetlenítéssel hagyják magára. A közélet pedig számított rá, számított szeptemberi érkezésére.

XV.2. Kállay Miklósról és Nagy Ferencről

A „Magyarság” című Pittsburg-i emigráns lap lelkesen és tisztelettel vitte hírét, hogy Kállay Amerikába érkezésével már két egykori miniszterelnök fogja képviselni a magyar ügyet az amerikai emigrációban. Minden mesterkélttség nélkül respektálták Kállay munkásságát, és bizakodva tekintettek Amerikába érkezése elé: *„Ha semmi közünk sem volna Kállay Miklóshoz, Magyarország egykori alkotmányos miniszterelnökéhez, akkor is szeretettel és örömmel kellene tehát köszöntenünk Amerika alkotmánytisztelő, szabad földjén. Egy ilyen rendkívüli tehetségű ember, akárhogy is ítélnénk meg múltbéli működését, csak hasznot hozhat a magyar ügynek most.”*³⁹² Az újságcikk hosszan fejtegette, milyen jelentőséggel bír a magyar-ügy képviselete és mennyire fontos, hogy az ellenségeskedéseket, nézeteltéréseket az emigrációban maguk mögött hagyják. Ugyanakkor nem toxikus pozitivitással kell, hogy az eseményekre tekintsenek. Gyakorlatilag mintha maga Kállay írta volna a cikket, az ő gondolatait halljuk vissza, valóban precíz rálátással a dolgok állására: *„A Magyarság (az idézett újság) alkalom adtán hirdette, hogy feledjük az otthoni ellentéteket, de nem engedhette meg magának azt a luxust, hogy politikai hibákra, melyek az emigráció idegeit marják, rá ne mutasson! Igaz, hogy vannak kérdések, melyek csak odahaza a felszabadult Magyarországon intézhetők el. Kérdések, melyek a régebben kivándorolt magyarság érdeklődési körén kívül esnek. Nem jó ilyenekkel az emigráció békéjét és nyugalját kavargatni. Sajnos néha szükséges. Végeredményben idekünn csak egy fontos: mi az, ami a magyar ügynek ma a Nyugat előtt hasznos és tetszetős.”* Ebben több, az emigrációra vonatkozó általános és fontos megállapítás olvasható. Egyik volt ezek közül, hogy egy újság nem engedheti meg magának, hogy - mindamelllett, hogy a békétlenség ellen is hallatja a hangját – szó nélkül hagyja azokat az esetleges hibákat, amelyeken érdemes lenne változtatni, javítani. Illetve, hogy rávilágít arra, hogy a korábban kivándorolt magyarságot nem valószínű, hogy minden hazai helyzetet érintő kérdés érinti

---

³⁹² Magyarság, 1953. augusztus 28. 29. évf., 31. szám 1. o.

vagy érdekli. Ez azonban nem a magyar-ügy iránti érdektelenségből fakadt, hanem egyszerűen a térben és időben való távolság az anyaországtól hozta ezt magával. Ahhoz lehetne hasonlítani, mint amikor rég nem látott rokonok, barátok találkoznak egymással, akik fontosak egymásnak és örülnek a viszontlátásnak, de nem kezdenek el teszem azt részletekbe menően munkahelyi konfliktusokról panaszkodni a másoknak, hiszen ennyire nem részesei egymás mindennapjainak. Akkor szükséges az ilyesmit részleteiben tárgyalni, ha az már mondjuk, a munka elvesztésével járna. Ugyanez vonatkozik nagyban az emigráció mindennapjaira is. Amellett, hogy a cikk írója tájékozottságáról vall, hogy tisztában van vele, hogy Kállaynak az emigrációban sok megoldandó feladattal kell szembenéznie. Úgy tűnhet, sokan vártak arra, hogy ezeket majd a volt miniszterelnök fogja megoldani: „*Sok száz függő kérdés, sok feladat vár itt rá.*”³⁹³ A cikk ráadásul kendőzetlen őszinteséggel hasonlította össze az általuk említett két miniszterelnököt, Kállay Miklóst és Nagy Ferencet, kritikával illetve a fiatalabbat: „*Ha befelé a béke és megértés embere lesz, kifelé, főleg a többi dunavölgyi emigráció felé sokat tehet.* (ti. Kállay) *Nem véletlenül hangoztatjuk a befelé való megértést és békét. A másik miniszterelnök-viselt politikusunk, - nem tesszük sose véka alá véleményünket, - éppen ezen a téren vétett a legtöbbet. Kállay Miklóstól mi azt várjuk, amit a nálánál sokkal fiatalabb Nagy Ferenc nem tudott elkezdni, mert egyszerűen nem volt stílusa és emelkedettsége hozzá.*” Kemény és őszinte szavak, amelyet valószínűleg a Kállayval való régebbi ismeretségből fakadó szimpátia sugallhatott.

Kállay miniszterelnökségének idejéből ekkoriban az emigrációban még többen képviseltették magukat, mint kortársai, kollégái, egykori diplomaták, politikusok, közéleti személyek. Ők az ún. negyvennégyesek, akik fenntartásokkal viseltettek a negyvenhetesekkel szemben, akik a szovjet megszállás alatt a kommunista infiltráció idején viseltek kormánytisztviseléseket. A negyvenhetesek aduja ezzel szemben az volt, hogy őket a világháborút követő rövid demokratizálódó időszakban, szabad választások útján küldte a parlamentbe a szavazati jogával élő magyar lakosság.³⁹⁴ Emiatt az ellentét miatt érte sok megvetés Nagy Ferencet magát és a negyvenhetes emigránsokat, ami meglehetősen tévutakra vezető gondolkodás.

Jó példa rá a fentebb említett arról, hogy bizonyos anyaországi kérdések, problémák a kint élő magyarságot nem érdeklik, vagy nem érintik, és emiatt nem foglalkoznak vele. Nem az anyaország nem érdekli őket, hanem a távolság mind térben, mind pedig időben. Fontos körülmény ugyanis a negyvenhetesek és negyvennégyesek között, hogy a negyvennégyesek nem voltak tanúi annak az időszaknak, amelynek végén, amikor már nem volt más választá-

---

³⁹³ Magyarország, 1953. augusztus 28. 29. évf., 31. szám 1. o.

³⁹⁴ NAGY 1984. 67.

suk a negyvenhetesek köréből sokan az emigrációt választották. Ítéletet hoztak felettük anélkül, hogy minden körülménnyel tisztában lettek volna. Ez tűnik ki a Magyarság című lap cikkeiből is, amely kemény szavakkal olvassa Nagy Ferencre minden vélt vagy valós bűnét: *„Nem szégyelljük bevallani, hogy mi is ott leselkedtünk a többi magyar menekülttel, amikor megjött a hír, hogy Nagy Ferenc összekülönbözött Rákosival és Svájcba szökve lemondott! Akkor is azt mondtuk, - a múlt önmagában nem lehet választóvonal. Ha Nagy Ferenc odahaza orosz kényszer alatt alá is írt halálos ítéleteket, be is börtönöztetett ártatlanokat, - majd kiérkezik és feltárja menekült magyar testvéreinek a kényszerítő okokat s keresni fogja a kiengesztelődés módját.”*³⁹⁵

Nagy Ferenc óriási hendikeppel indult az emigrációba, ráadásul erről neki valószínűleg fogalma sem volt. Egyes régebbi emigránsok szemében akkora problémát jelentett a jelenléte, hogy a viszony köztük kibékíthetetlen volt. Ők voltak azok, akik nem vettek tudomást arról, hogy a háború után megváltozott a világ és benne Magyarország is. Annak a világnak ők már nem voltak tanúi, mert korábban emigráltak és számukra megállt a magyarországi idő akkor és ott, amikor elhagyták az országot. Pedig az élet zajlott tovább, kicsit másképp és Nagy Ferencnek és kormányának nagy szerepe volt abban, hogy jó felé billenjen helyre a hétköznapi élet kereke. Azt, hogy az egyébként jelentéktelen, Moszkvából támogatott kommunista párt tagjai milyen aljasságokhoz fordultak a hatalom megszerzéséért és, hogy ez Nagy Ferencet és társait is váratlanul érte, arról a korábban emigráltak nagy részének fogalma sem volt. A cikk Nagy Ferencre hárítja az emigránsok közötti szakadékat, pedig az ilyen és ehhez hasonló cikkek voltak - többek között - amelyek szították az ellentéteket. Kállaytól a cikk írója nem kevesebbet vár az emigránsok nevében, mint hogy békét teremtsen az emigrációban, kezdve azzal a gesztussal, amelyet Nagy Ferencről is vártak volna. Mégpedig, hogy tisztázza mit miért tett a múltban és ha hibát vétett, ismerje el: *„A jobboldali éppen úgy mondja ki, ebben és ebben tévedtem és az oroszok alatt idealizmusból otthonmaradtak most itt ismerjék be: ők teljes zsákutcába jutottak. Reméljük Kállay Miklós megmagyarozza majd annak a kisszámú makacsnak, akik még mindig a Rákosi-parlament padsoraiból nézik a magyar múltat és jövőt, hogy az összefogás nem kezdődhetik azzal, hogy egymás fölött továbbra is néptörvénszéket ülünk. – Bízunk benne, hogy amennyi baj származott abból, hogy már volt itt egy magyar miniszterelnök, annyi jó származik belőle, hogy ezentúl egy helyett kettő lesz. Talán Nagy Ferenc is észreveszi, hogy egy csárdába két dudás került...”*³⁹⁶

Az ilyen cikkek nem voltak ritkák ebben az időszakban, Nagy Ferencet sok emigráns

³⁹⁵ Magyarság, 1953. augusztus 28. 29. évf., 31. szám 1. o.

³⁹⁶ Magyarság, 1953. augusztus 28. 29. évf., 31. szám 1. oldal

gyanakvással kezelte, ami az ismeretség hiányából illetve a pozíciók elfoglalás miatti konfliktusból, valamint a politikai-generációs különbségekből adódott. Pedig Nagy Ferenc a magyar érdekeket képviselte az emigrációban és erre tette fel ő is az életét, mint ahogyan sok más kollégája is. Kihasználta a külföldön kínálgató lehetőségeket és az emigrációs évek alatt gyakorlatilag nemzetközi jelentőségű politikussá vált, folyékonyan megtanult angolul, tájékozódott a világpolitikai eseményekben.³⁹⁷ Ebben hasonlóságot lehet felfedezni Kállay és közte, hiszen angolul mindketten később, az emigrációban tanultak meg - bár Nagy Ferenc tizenhat évvel volt fiatalabb Kállaytól -, folyamatosan tájékozódtak a nemzetközi politikát és a magyarságot érintő kérdésekben. Családi háttérükben volt nagyobb a különbség, míg Kállay ősnemes család sarja volt, akinek egyenes út vezetett európai egyetemekre és kiterjedt kapcsolati hálójával rendelkezett politikai karrierje megkezdésekor is, addig Nagy Ferenc egy apró Baranya vármegyei faluból, kisparaszti családból jutott el a miniszterelnöki székig. Ez csupán a körülmények ismertetése és nem valamiféle mérlegelése a politikai tevékenységük eredményességének. A cikkhez visszatérve az mindenesetre szintén kitűnik belőle, hogy Kállay Miklóst sokan és nagyon várták Amerikába.

XV.3. A vízum késlekedése, aggodalmak, tervek

A vízumának ügyintézése azonban továbbra is parkoló pályán volt, amely miatti aggodalmainak hangot adott előzőleg idézett levelében. Bakách-Besseney György 1953. augusztus 13-án érkezett válaszában sietett megnyugtatóni: „*Hogy mindjárt annál a pontnál kezdjem, mely pillanatnyilag legjobban érdekel mindkettőnket, bizony meg kell mondanom, hogy a vízum – ügy sok gondot és bosszúságot okoz. Csak arra kérnélek, hogy semmiképpen se adj hitelt a mindenféle pletykáknak és kombinációknak, melyek ugyan romantikusabban hangzanak, de azt hiszem nem felelnek meg a tényeknek. Az itteni adminisztráció általában, vízum ügyekben pedig különösen, olyan leírhatatlanul bonyolult és rendetlen, hogy ilyen esetek bármikor előfordulnak.*”³⁹⁸ Majd azzal folytatta, hogy az ügyet intéző Mr. Mayers felettesétől Mr. Leichtől azt az információt kapta, hogy július 27-én elment az instrukció a nápolyi konzul részére, hogy szolgáltassa ki Kállay vízumát. Erre válaszul Bakách – Besseney csak annyit mondott, hogy ezt már néhány alkalommal volt szerencséje hallani, de sajnos azt követően nem történt semmi hitelt érdemlő esemény és bízik benne, hogy ezúttal a tényeknek megfelel, amit hallott. Ezen kívül Washingtonban is volt és az ügygel kapcsolatban is érdeklődött nem mástól, mint Allen Dullestől, akit a levélben csak monogrammal jelöl: „*(...) egy héttel ezelőtt Washington-*

³⁹⁷ CSICSERY – RÓNAY 1995. 104.

³⁹⁸ JAM KGY2020.1.153.1. báró Bakách – Besseney György levele Kállay Miklós részére 1953. augusztus 13. New York

ban voltam A. D.-nél, kitől megkérdeztem, hogy mikor múltkori látogatásom kapcsán érdeklődött vízum ügyed állása után milyen választ kapott? D. azt felelte, hogy a dolog rendben van.”³⁹⁹ Bár igyekezett megnyugtatni Kállayt, mégis van a hangnemben némi aggodalom az ő részéről is, mert nem érti a késlekedést. Azt javasolta Kállaynak, hogy addig semmiképp se vegyen hajójegyet, amíg a vízuma nincs a kezében, hiszen láthatja, mennyire nem lehet ezekre a megnyugtató válaszokra sem tervezni a jövőt. Fontos megjegyezni, hogy azoknak a leveleknek, amelyekben az ügyintézésrel kapcsolatos híreket osztották meg egymással, azok is értékes információkat tartalmaznak a kapcsolatok bemutatása szempontjából. Itt például az Allen Dulles-szel való közvetlen nexus⁴⁰⁰, amellyel minden jel szerint Bakách-Besseney György rendelkezett⁴⁰¹. Mindemellett pedig az emberi gesztusok is kitűnnek, itt éppen az okkal érzett türelmetlenség: „*Voltak pillanatok, amikor olyan dühös voltam, hogy arra gondoltam, ultimátumot adok nekik, hogy amennyiben x dátumig nem vagy itten, lemondok és otthagynom az egész társaságot. Utóbb azonban meggondoltam, mivelhogy most már minden áron ki kell tartani amellet, hogy ide átjöjj és ha egyszer itt vagy, akkor megbeszélhetjük a további teendőket.*”⁴⁰² Azzal kapcsolatban azonban nyomatékosan kérte Kállayt, hogy semmiképpen se tekintse ezt a késlekedést a személye elleni ignorációnak, mert talán máshol annak vehetné, de ebben az esetben ilyesmiről szó sincs.⁴⁰³ Annak pedig, hogy mennyire várta, hogy Kállay végre kiutazzon Amerikába – hiszen bár leveleztek folyamatosan, de az aktív cselekvés nem ezt jelentette – annak majdnem minden levelében, így ebben is, hangot adott: „*Mindig meg voltam győződve, hogy osztrák és lengyel vonatkozásban senki sem kelthet olyan bizalmat magyar részről, mint Te és ezt illetékesekkel való beszélgetéseim alapján megismételhetem. Egyáltalában igen messzemenő terveim vannak Veled kapcsolatban, melyeket majd személyesen fogok Neked előadni.*”⁴⁰⁴

Irigylésre méltó az a lelkesedés, ami a leveleket közel hetven év távlatából olvasva is

---

³⁹⁹ JAM KGY2020.1.153.1. báró Bakách-Besseney György levele Kállay Miklós részére 1953. augusztus 13. New York

⁴⁰⁰ „Besseney Györgytől úgy értesültem, hogy Allen Dulles, aki Neked szintén tisztelőd, vette kezébe az egész dolgot. (ti. a kiutazást). JAM KGYDok.Itsz.nélkül. Varga Béla levele Kállay Miklósnak 1953. szeptember 4.

⁴⁰¹ Egy másik idézet ugyanebből a levélből is ezt támasztja alá, amikor arról számolt be Kállaynak, hogy sok prominens személy utazik el nyári szünidőre, Európába is: „A. D. is elment /vagy legalább is azt mondta nekem, hogy átmegy/ pár hétre Európába, pedig neki természetesen bizonyos szerepet kell játszania idejöveteleddel kapcsolatban.” JAM KGY2020.1.153.1. báró Bakách-Besseney György levele Kállay Miklós részére 1953. augusztus 13. New York

⁴⁰² JAM KGY2020.1.153.1. báró Bakách-Besseney György levele Kállay Miklós részére 1953. augusztus 13. New York

⁴⁰³ JAM KGY2020.1.153.1. báró Bakách-Besseney György levele Kállay Miklós részére 1953. augusztus 13. New York

⁴⁰⁴ JAM KGY2020.1.153.1. báró Bakách-Besseney György levele Kállay Miklós részére 1953. augusztus 13. New York

átüt, hiszen két karrierjük csúcán túlvan lévő - egy volt miniszterelnök és egy volt diplomata – hatvan feletti férfiről beszélünk, akik olyan tetterővel vették számba az elintézendő feladatokat, és mint két ifjú titán vágta neki, hogy a magyarság ügyét képviseljék, hogy sokan vehetünk példát róluk. Kállay szeptember 5-én egyébként tájékoztatta Bakách-Besseneyt, hogy a vízuma valóban megérkezett Nápolyba augusztus első napjaiban, „*de ahhoz még senki hozzá sem nyúlt.*”⁴⁰⁵ Ebben kérte illetve tanácstalan volt, hogy kérje-e Bakách-Besseney és Varga Béla közbenjárását, hogy haladhasson az ügy. Ugyanis a vízum kapcsán ő levélben megkereste az azt intéző hivatalt, de nem kapott választ. „*Ha hagyjuk a dolgokat úgy menni, ahogy Nápolyban szokás, karácsonyra jó, ha kiérkezem.*”⁴⁰⁶ - írta Bakách - Besseneynek és milyen igaza lett sajnos, ugyanis az év végére érkezett meg az Egyesült Államokba. Majd méltatlankodva jegyezte meg, hogy „*(...) nagy pocskéklás az én koromban hónapokra semmittevésre kényszeríteni valakit, ha egyáltalán azt hiszik, hogy valamit használhatna.*”⁴⁰⁷ Értve ez alatt, hogy ha Amerikában úgy gondolják, Kállay személye hathatós lenne az emigrációban, akkor igazán igyekezhetnének a papírok intézésével. Mindeközben Bakách-Besseney szintén nyári ősz eleji szabadságát töltötte, amire Kállay így írt barátjának: „*Remélem szabadságról nagyon jó kondícióban jössz vissza, ez se bosszantson fel*”⁴⁰⁸, „*én már flegmával nézem.*” Ugyanebben a levélben visszatér egy korábbi esethez, amelyről 1953. augusztus 7. levelében írt:⁴⁰⁹ „*A müncheni rádió (értsd: Szabad Európa Rádió) a legjobb úton halad arra felé, hogy Eckhardtnak legyen igaza. Levente-ügyben tanúsított magatartása nem lehetetlen, hogy a magyar rezisztenciának végét jelenti, de mindenestre biztos, hogy hallgatóinak tekintélyét elveszítette, és nagyon ártott az Amerika iránti szimpátiának, amely pedig a vasfüggöny mögött legteljesebben Magyarországon volt meg.*”⁴¹⁰ Ebben a konfliktus és intrika hálóban a sorok között szükséges olvasni, onnan érhető meg a lényeg, amely majd ezt követően hangzik el Kállay részéről a levélben és idézni fogom én is hamarosan. Kállay sosem, egy írásában

⁴⁰⁵ JAM KGY2020.1.155.1. Kállay Miklós levele báró Bakách-Besseney György részére 1953. szeptember 5. Róma

⁴⁰⁶ JAM KGY2020.1.155.1. Kállay Miklós levele báró Bakách-Besseney György részére 1953. szeptember 5. Róma

⁴⁰⁷ JAM KGY2020.1.155.1. Kállay Miklós levele báró Bakách-Besseney György részére 1953. szeptember 5. Róma

⁴⁰⁸ Úgy értette, hogy Bakách-Besseneyt ne bosszantsa fel a szabadságának ideje alatt, hogy lassú és bonyolalmas a vízummal kapcsolatos papírmunka.

⁴⁰⁹ „*Tompusznak nekimentek, mert újságjában kifogásolta, hogy a Levente-mozgalmat a Hitler-Jugenddel azonosítja egy bemondás és kérdi, hogy akkor a cseh Sokol-mozgalmat miért nem vonják szintén be. Most hallom, hogy egyik óráról a másikra kidobták Stankovичot, de nem tudom még, hogy miért. Távol vagyok attól, hogy Eckhardttal ebben a kérdésben legkevésbé is egyetértsek. Nagyon értelmes azonban a Máriaffy felfogása, viszont tudom, hogy ezt az amerikaiak nem értik meg.*” JAM KGY2020.1.152.1. Kállay Miklós levele báró Bakách-Besseney György részére 1953. augusztus 7. Róma

⁴¹⁰ JAM KGY2020.1.155.1. Kállay Miklós levele báró Bakách-Besseney György részére 1953. szeptember 5. Róma

vagy megnyilatkozásában sem mond ellent magának, nem hazudtolja meg önmagát, ugyanis itt is kitűnik az álláspontja: azt tartotta fontosnak, hogy a rádióban ne hangozzon el olyasmi, ami az amerikai fél bírálatainak számítana. Azt írta, hogy az „Amerika iránti szimpátiának” ártott ez az eset, ami valószínűnek tartom, hogy - szintén esetenként rá jellemző módon - kissé túlzó megállapítás volt és túl nagy jelentőséget tulajdonított ennek a momentumnak. Az ide vonatkozó szakirodalomban nem találtam például erre utaló beszámolót, elemzést. Mindenesetre a kiemelendő itt az a tény, hogy Kállay féltve óvta az Amerika iránti szimpátia meglétét és ez számára kizárólag a magyar-ügy miatt volt fontos, mert szemet hunyt afelett, hogy az emigrációs szervezetek létrehozása amerikai részről nem az elesettek iránti szimpátia és valami karitatív cselekedet volt, hanem politikai szempontból érdekében állt. Kállay pedig kizárólag a magyar érdekvédelem lehetőségét látta ebben, és ha ezt bármi fenyegette, azt kritikával illette. A levelében - amelyre korábban hivatkoztam, hogy idézni fogom – így írt erről: *„Én ebből természetesen más következtetést nem vonok le, minthogy még jobban lobogtatom az amerikai zászlót, ha ügyetlen kezek ezt nehezzé is akarják tenni.”*⁴¹¹ Az ő szemében az amerikai zászló lobogtatása valójában a magyar érdekek melletti kiállást jelentette, nem mást. Ugyanezen gondolatokat bővebben ugyanezekben a napokban – 1953. szeptember elején – kifejtette Vajay Szabolcs részére is, aki a dél-amerikai magyarság egyik kiváló képviselője és szószólója volt: *„Ma a magyar politika sikerének egy kulcsa van, megszerezni USA szimpátiáját és megértését és segítségét. Sehonnét semmit nem várhatunk, csak tőlük. Alkotásaik a Bizottmány, a Free Europe rádió nagyszerűek. Helyes, hogy írtál erről. De megírhatod, egész nyugodtan, hogy minden magyar ügy és törekvés és remény, amelyik nem az amerikaiakon és így kreációikon keresztül fut, eleve értelmetlen, bukásra ítélt.”* Majd azzal folytatta, hogy: *„Bár előre megmondom Neked, hogy teljes csalódás esetén is Amerika mellett maradok és kell maradnunk. Valahogy úgy, ahogy apáink 67-esek voltak, akármennyire is utálták az osztrákokat, vagy akár a Habsburgot, mert tudták, hogy a Monarchia nélkül nincs Magyarország. A kiegyezés utáni 48-asok a kiegyezés utáni Kossuth Lajos voltak a Monarchia sírásói, a mostani nyilasaink és jobboldaliaink elődjek.”*⁴¹² Fontos, hogy emellett a gondolatmenet mellett megálljunk, hiszen egyrészt súlyos kijelentéseket tartalmaz, másrészt még jobban megismerhető általa Kállay motivációja és politikai meggyőződése. Az idézet első felében a sokszor hangoztatott elvét írta le, mely szerint egyedül az amerikaiak „kreációin” keresztül lehet a magyar-ügynek érvényt szerezni az emigrációban és minden más szervezet, egyesület kudarc-

---

⁴¹¹ JAM KGY2020.1.155.1. Kállay Miklós levele báró Bakách-Besseney György részére 1953. szeptember 5. Róma

⁴¹² JAM KGYDok.ltsz.n., Kállay Miklós levele Vajay Szabolcs részére, 1953. szeptember 3. Róma

ra van ítélve. Mivel ismerjük Kállay indíttatását, ezért nem meglepő ez a kissé sarkos megfogalmazás, ő ugyanis nyilván az aktív politikai emigrációs szervezetek körére értette ezt, nem pedig az emigrációs kulturális élet, vagy bármely más hagyományörzéssel, illetve művelődéssel kapcsolatos körre. Úgy gondolta csak annak a szervezetnek van valódi értelme létezni és benne a magyar-ügyet képviselni, amely valódi kapcsolatokkal és háttérrel rendelkezik ahhoz, hogy ne csupán tervei, hanem a tervek megvalósításához eszközei is legyenek. Ezt pedig véleménye szerint Amerikában kizárólag egy amerikaiak jóvoltából működő szervezet tudja csak. Az idézet második fele érdekes amiatt, mert teljes magabiztossággal jelentette ki benne, hogy „előre megmondom Neked, teljes csalódás esetén is Amerika mellett maradok”, ami azt hihetnénk, hogy az Amerika iránti lojalitásból fakad, ez azonban nem teljesen így van. Bár nem tudjuk, hogy a teljes csalódás alatt mit értett, mindenestre fontos megjegyezni, hogy Kállay nem Amerika iránt volt elkötelezett, hanem Magyarország és annak léte iránt, és ha a szabad Magyarország érdekeit az amerikaiak karolták fel, akkor ezt a lehetőséget kell kihasználni. Mert ahogyan fentebb már említettem, hogy Amerikának is érdekében állt politikailag a Free Europe Committee megalapítása és működtetése, úgy a magyar emigrációnak is érdekében állt ebben benne lenni és tevékenyen részt vállalni. Kiváló megállapítás a részéről, hogy a kiegyezés időszakához nyúlik vissza az összehasonlítás kapcsán, amelyet olvasva úgy érezhetjük, hogy a Kossuthra tett megjegyzése miatt, valamiféle mítoszrombolás történt. A párhuzam amiatt érdekes, mert Kossuth a magyarok nagy emigránsa és Kállay szintén az emigrációból írta ezt róla. Kállay szemében azonban Kossuth és a 48-asok tevékenysége veszélyt jelentettek a Monarchiára, ám tudnunk kell, hogy Kállaynak ebben sem a Monarchia, hanem Magyarország léte volt az elsődleges szempont. Mindig az ország léte és biztonsága volt számára a legfontosabb, soha nem kockáztatta volna azt, és aki ezt tette, az ő szemében hazárdjátékot játszott hazánk kárára. Egy hónappal korábban írt Varga Bélának a Nemzeti Bizottmány elnökének, és ebben a levélben is kifejti gondolatait, ám akkor az európai álláspontokat is górcső alá véve: *„Minden vonatkozásban az emigrációban úgy mint a külpolitikában a dolgok súlypontja itt van Európában. A nagyszerű amerikai politikát is itt kell támogatni és védeni. Nem lehet annak sikere, míg Európa nem áll teljesen Eisenhower-Dulles mögé, és a mi ügyünk nem lesz addig teljességgel képviselhető, míg az emigráció nincs túlnyomó többségben a Bizottmány mögött.*”⁴¹³ Tény, hogy Európa, különösen Franciaország illetve Párizs a politikai emigráció központja volt és a kapcsolati háló miatt nem volt elhanyagolható az óceán két oldalán élő emigránsok közötti összhang kérdése. A Nemzeti Bizottmánynak pontosan emiatt

---

⁴¹³ JAM KGYDok.ltsz.nélkül, Kállay Miklós levele Varga Béla részére, 1953. augusztus 11. Róma

volt szerte Európában képviselte, ám amiről Kállay írt és ideálisnak tartott az rávilágított arra, hogy nem állt a Bizottmány mögött teljes mellszélességgel az emigráns magyarság. Kállay saját szempontjai szerint érthetetlennek tartotta, hogy miért nincs ez így, de egészen egyszerűen az emigránsok nagy része elutasította az amerikai fennhatóságot és nem kívánt olyan szervezetnek része lenni, ahol idegen hatalom „diktál”. Ez a nézőpont ugyanannyira releváns, mint Kállayé.

Kállay végül 1953. október elején jutott hozzá vízumához, amelyért Nápolyba utazott, hogy átvegye.⁴¹⁴ Nem telt tétkedéssel az utazást megelőző időszak sem, egyrészt azért mert rengeteg szervezéssel járt maga az utazás előkészítése is, hiszen sokáig bizonytalanul várták a fejleményeket vízum ügyben. Emiatt a hajójegyet csak akkor tudták megvenni, amikor már biztosság vált az utazás időpontja. Másrészt pedig mert ahogyan Kállay szellemesen megírta: „*De azt hiszem pár hét késedelem nem változtat semmit. Szükségem is van valami időre még. Nekifeküdtem az angolnak, a memoirokat szótár nélkül olvasom, de ez könnyű és másnak is ajánlani fogom, hogy saját könyvéből tanuljon angolul.*”⁴¹⁵ Majd hozzátette az utazás előtt érzett ráeszmélésüket a helyzetre: „*Tudod Mártával most eszmélünk rá, hogy talán örökre elhagyni Európát, családot, hozzátartozót, ismeretségi kört, mit jelent.*”⁴¹⁶ Emellett pedig október 14-én, mint a Magyar Nemzeti Bizottmány Végrehajtó Bizottságának tagja, részt vett a Bizottmány olaszországi képviselőjének szervezésében megvalósult értekezleten, amelynek témája a magyarországi kényszermunkatáborok emberi jogokat sárba tipró volta, amely ellen az emigrációban élő politikusok ezúttal Rómában emelték fel szavukat. A Katolikus Magyarok Vasárnapja⁴¹⁷ című hetilapja beszámolt az eseményről: „*A MNB olaszországi képviselője október 14-én, délután 6 órára értekezletre hívta meg a római magyar kolónia számos tagját, hogy ismertesse előttük a magyarországi kényszermunkatáborok embertelen intézményét s egyben felhívja a szabad világ figyelmét s tiltakozását az emberi szabadságjogok ily barbár megsértése ellen. Az értekezletet báró Apor Gábor v. szentszéki magyar követ, a MNB olaszországi megbízottja nyitotta meg, üdvözölve a jelenlévő Kállay Miklós v. magyar miniszterelnököt, a NB végrehajtó bizottságának tagját és Msgr. Közi-Horváth Józsefet, a Közép- és Ke-*

⁴¹⁴ „Hogy mennyi keserűségem volt, azt ezennel ígérem, hogy elfelejtem, azt pedig, hogy Neked ez mennyi dolgot, bajt csinált, azt nagyon kérlek Te felejtsd el. /De ezt én nem!/ JAM KGY2020.1.156.1. Kállay Miklós levele báró Bakách-Besseney György részére, 1953. október 11. Róma

⁴¹⁵ Kállay Miklós levele báró Bakách-Besseney György részére, 1953. október 11. Róma

⁴¹⁶ Kállay Miklós levele báró Bakách-Besseney György részére, 1953. október 11. Róma

⁴¹⁷ A lap Clevelandben alakult 1894-ben, alapítója Böhm Károly plébános volt. 1941-től az erdélyi ferencesek vették át a lap vezetését, amelyet 1958-tól Ohióban Youngstownban jelentettek meg. Szerkesztője 1951-től Eszterhás István, 1977-től Dunai Ákos, 1985-től Kiss Barnabás és Ligeti Angelus ferences szerzetesek. A hetilap évkönyveinek kiadása mellett könyvkiadással is foglalkozott. Borbándi Gyula: Nyugati magyar irodalmi lexikon és bibliográfia <http://mek.oszk.hu/04000/04038/html/k.htm#KatolikusMagyarokVas%C3%A1rnapja> 2023. 03. 14.

let- Európai Keresztény Demokrata Pártok Uniójának és a Keresztény Magyar Népmozgalomnak az elnökét.”⁴¹⁸ Magáról az eseményről egyébként a római emigrációban élő Hlatky Endre a Magyar Rádió volt igazgatója, egykori sajtóállamtitkár is írt Bakách-Besseney Györgynek, bár az ő levelében október 13-i dátum szerepel: „A kényszermunka kérdésében holnap 13-án tartok értekezletet a római kolónia vezetőbb egyéniségeivel és azokkal, akik az itteni sajtóval vmint az olasz és vatikáni rádióval kapcsolatban állnak. Az értekezleten részt vesz Kállay Miklós és Közi-Horváth József VB tagok is.”⁴¹⁹ Úgy gondolom, nagy jelentőségű az esemény, hiszen egy kis ország embertelen tragédiájára hívta fel a figyelmet, bár talán már későn. Az elején elhangzott, lényegében közös ars poeticájuk, amelyet Közi-Horváth József tolmácsolt a résztvevőknek: „(...), hogy római tartózkodása alatt folytatott beszélgetései során Kállay Miklóssal kölcsönösen megállapodtak abban, hogy a magyar emigrációs politika célja nem a személyi ellentétek feszegetése, a belpolitikai véleménykülönbségek kiélezése és vitatása, hanem minden véleménykülönbségen túl a lehető legteljesebb összefogás az egyedül fontos külpolitikai cél: magyar hazánk, magyar népünk felszabadítása érdekében.”⁴²⁰ Majd Közi-Horváth József menekültekkel történet beszélgetéseinek tapasztalatát osztotta meg a résztvevőkkel, amelyek még Ausztriában és Németországban a vasfüggönyön túlról érkezettekkel folytatott. A beszámolók szerint megállapítható, hogy nem léteztek csatlós nemzetek, csak csatlós kormányok, amelyek a megszálló szovjet hadsereg erejére támaszkodva vitték véghez a Szovjetunió és a kommunisták akaratát. Ugyanez a gondolat ismerős lehet, hiszen Kállay is ezt az elvet hangoztatta dél-amerikai körútja során elhangzott beszédeiben. Talán itt hallotta a volt miniszterelnök és saját gondolatmenetébe is elhelyezte nem sokkal később, hiszen találó és rávilágít a lényegre. Közi-Horváth konkrét szám adatokkal alátámasztott beszédében a kommunisták kudarcát állapította meg a társadalom maga mellé állításában, amely tetten érhető a magyarok között. Majd ugyanígy borzasztó számokat közöl a kényszermunka-táborba elhurcolt honfitársainkról, az egész történelmi Magyarország területéről. Mert ez zajlott Kárpátalja, Felvidék és Erdély területein is, ahol az elszakított térségekben a határon túli magyarság megmaradása hajszálon függött. Kállay Miklós a beszédet követő felszólalásában ígérte, „hogy Amerikában minden erejével és igyekezetével azon lesz, hogy Magyarország felszabadítása érdekében minden építő magyar erő összefogjon.”⁴²¹ Ezt követően pedig ötta-

⁴¹⁸ Katolikus Magyarok Vasárnapja 1953. november 15. 60. évf., 45. szám 2. o.

⁴¹⁹ JAM KGYDok.ltsz.nélkül, Hlatky Endre levele báró Bakách-Besseney György részére, 1953. október 12. Róma

⁴²⁰ Katolikus Magyarok Vasárnapja 1953. november 15. 60. évf., 45. szám 2. o.

⁴²¹ Katolikus Magyarok Vasárnapja 1953. november 15. 60. évf., 45. szám 2. o.

gú bizottság alakult, hogy a magyarországi kényszermunkatáborok ügyét napirenden tartsa az olaszországi közvélemény előtt.⁴²²

XVI. Kállay Miklós az Amerikai Egyesült Államokban

XVI.1. Kállay Miklós fogadtatása New Yorkban

Az emigrációs magyar sajtó képviselői közül a Californiai Magyarság című lap volt az első, amely beszámolt Kállay Miklós Amerikába érkezéséről 1953. december 25. kiadott számában. Rövidhírei között szerepelt a pár soros híradás: „*Kállay Miklós volt miniszterelnök többször elhalasztott utazására most került sor. Mire e sorok megjelennek, a volt miniszterelnök valószínűleg megérkezett New Yorkba.*”⁴²³ Két nappal később pedig már a Katolikus Magyarok Vasárnapja számolt be arról, hogy Mindszenty József bíboros, hercegprímás börtönbe hurcolásának ötödik évfordulójára emlékezett az emigráns magyarság New Yorkban, a Szent István egyházközség Fehér Termében, ahol nagygyűlést tartottak és ahol beszédet mondott Kállay Miklós volt miniszterelnök is.⁴²⁴ Kállay tehát alig hogy megérkezett, nem tétlenkedett azonnal részt vett, sőt beszédet mondott egy jelentős emigrációs eseményen. A lap következő év január 10. számában írt hosszabb beszámolót a rendezvényről. Ebből kiderült, hogy a Szent István egyházközség Fehér Terme alig tudta befogadni a rengeteg résztvevőt, a zsúfolásig megtelt helyszínen Gáspár János plébános Mindszenty József egykori káplánja köszöntötte a megjelenteket. Őt követte New York állam Republikánus Párti belügyminiszterének, Thomas J. Curran beszéde, aki Mindszenty történelmi szerepét, a magyarság akkor helyzetét ismertette hallgatósága előtt: „*A szenvedő és cselekvő ellenállás növekszik a Vasfüggöny mögött. A hullámok Magyarországon emelkednek. Magyarország lakossága, mint a többi államoké is – a szovjet blokk országaiban – nem orosz.*”⁴²⁵ *Ma már nem kaphatunk híreket Mindszenty Józsefről. De amit a vörösök nem értenek meg: nincs nagyobb, fennköltebb, földi és lelki koronája az életnek, mint a szabadság ügyéért elviselt vértanúság. Mindszenty messzefénylő szimbóluma a kommunizmus elleni küzdelemnek.*”⁴²⁶ Illetve a Szent Koronának a magyar kereszténység legjelentősebb szimbólumának jelentőségéről is szólt, beszédét pedig lelkes zárszóval fejezte be. Ám ez nem volt több mint amerikai típusú üres lelkesítés, akár-

⁴²² Katolikus Magyarok Vasárnapja 1953. november 15. 60. évf., 45. szám 2. o.

⁴²³ Californiai Magyarság 1953. december 25. 31. évf., 52. szám

⁴²⁴ Katolikus Magyarok Vasárnapja 1953. december 27. 60. évf., 51. szám címlap

⁴²⁵ Nem túl világos, miért tette ezt a megállapítást. Feltételezem a nemzeti önálló identitást akarta ezzel hangsúlyozni.

⁴²⁶ Katolikus Magyarok Vasárnapja 1954. január 10. 61. évf., 2. szám címlap

csak egy szép díszlet, amelynek színpad felé néző oldalán gyönyörű tájat láthatunk, de ha mögé nézünk üres karton és lécek látványa fogad. Szép szavakból Amerikában pedig nincs hiány: „Magyar amerikai barátaim, fel a szívvel! Jó az idő, amikor Magyarország széttöri a vörös kényuralom bilincseit, amikor Magyarország ismét elfoglalja méltó helyét a világ nagy nemzetei között, és szabad lesz, boldog, gyarapodó, életerős, bizakodó és tele színnel-szépséggel. És azon a napon, amikor eljő a szabadság Szent István koronája, egy nagy és hős nemzet vezérlő csillaga, ismét vissza fog térni Magyarországra.”⁴²⁷ A jó szándék persze nem vitatható, ugyanakkor azt szükségesnek tartom hozzátenni, hogy Magyarországnak sem akkor sem máskor nem volt szüksége visszaszereznie helyét a nagy nemzetek között, lévén, hogy sosem veszítette el ezt a helyet. Ahogyan Kállay és Közi-Horváth is fogalmazott, nincsenek csatlós nemzetek, csak csatlós kormányok.

Kállay Miklós és felesége 1953. december 23-án szerdán, az Andrea Doria nevű óceánjárón érkezett New Yorkba, ahol a 44. utcai kikötőben fogadták őket a magyar emigráció prominensei, köztük a már fent említett Gáspár János plébános is, mint a Mindszenty-nagygyűlés elnöke, aki megragadta az alkalmat arra, hogy felkérje a volt miniszterelnököt, hogy legyen az ünnepség magyar főszónoka.⁴²⁸ Kállaynak tehát ez volt az első amerikai szereplése, alig négy nappal megérkezése után. A Katolikus Magyarok Vasárnapja című lap így idézte első nyilvános szavait a magyar emigrációhoz: „Bizony éppen tíz éve volt a múlt héten, hogy utoljára szólottam. A Felsőházban a költségvetési vita záróbeszédét mondtam. A felsőházi tagok közül, akinek beszéde után felálltam, a Mezőgazdasági Munkás Kamarák egyik felsőházi kiküldöttje volt, napszámos, gazdasági munkás. Azzal végezte beszédét, hogy egy nagy vihar elseperhet mindent, de a kis falusi házat, a dolgos kezét és – így mondotta: „a házak körül a mezítlábas kis apróságot” semmi a világon nem képes megtörni, elpusztítani. Ő most ezek nevében tesz hűségfogadalmat magyarságáról, egyetemes nemzeti érzéséről és ígéretet ezek szolgálatára. Sokakat meghatott ez a beszéd, talán a legjobban engem, aki már tudtam, de meg nem mondhattam, hogy mi következik. A primás, Mindszenty elődje, Serédi Jusztinián volt akkor. Szinte látszott, hogy felcsillámlik neki az idő, amikor – akárcsak mint sorban elődei – maga is mezítlábas falusi kisfiú volt. Ilyen gyönyörű út a hercegségig, talán csak nálunk a mi vallásunkban volt lehetséges. És minderről azért szólok, mert abban a korszékben, amelyben akkor Serédi ült, ma Mindszenty Józsefnek kellene ülnie, annak akinek nem tudjuk, most van-e palástja, amely a hideg ellen védje. (...) Mindszenty az új idők nagy

⁴²⁷ Katolikus Magyarok Vasárnapja 1954. január 10. 61. évf., 2. szám címlap

⁴²⁸ Katolikus Magyarok Vasárnapja 1954. január 10. 61. évf., 2. szám címlap

*hitvédője! (...) A nemzet egészében mögéje állt, a hitvédőből szabadságharcost alakított.*⁴²⁹ Beszédének folytatásában a „vallási szabadságharc” eseteire hozott példákat a magyar történelemből, rávilágítva arra, hogy a hit védelmezőinek nemes sorába most Mindszenty József is belépett. Majd a katolikus vallást párhuzamba állította a szabadság eszméjével, hiszen a hit megélése a diktatúrában paradox módon a szabadságélmény megélését jelenti. Hiszen ez az, amit szabad akaratából, dacolva a veszéllyel, tesz meg a hívő ember: *„A katolikus templomok csordulásig megteltek, mert hitük hajlékán túl, a szabadság hajlékai lettek és minden más templomban is a szabadság gondolata elválaszthatatlan lett Mindszenty József nevétől.*⁴³⁰ Majd Magyarországot a szabadságharcosok nemzetének nevezte, bár múlt időben, és felszólított, hogy annak kell maradnunk a jelenben és a jövőben is egyaránt. És bár Magyarország kis ország, - *„Kicsik, gyengék lettünk.”* mondta - most mégis kivételes lehetőséget kapott, hiszen *„nagy szerencsénk van, a szabadság gondolatának élére, ami bizony a történelemben az elnyomottak, a gyengébbek kisajátított szava volt, ma a világ, a történelem és nem a múlt, hanem a jövő legnagyobb népe, nemzete, hatalma állt, az Amerikai Egyesült Államok.*⁴³¹ Ezt olvasni a túlzások és dagályos stílus mellett is érdekes, mert ugye nem régen még ellentétes oldalon állt a két ország a világháborúban. Ugyanakkor természetesen érthető Kállay Amerika-méltatása, tisztában volt vele, hogy retorikailag ott erre van szükség és valószínűnek tartom, hogy ő maga elismerően nyilatkozott Amerikáról akkor is, ha szavai nem a nyilvánosságnak szóltak. Beszédében a Mindszenty iránti tiszteletre alapozva hívta fel minden emigráns magyar figyelmét az egység fontosságára: *„Együtt kell maradnunk az alatt a Mindszenty zászló alatt, amely otthon mindenkit magához vonzott. Itt ne legyen így?(...) Mindszentynek tartozunk, áldozatot kell felmutatni neki, amit csak azzal tehetünk, ha az összefogás magyar gondolatát, a megértést, egymás iránti megbecsülést, amely ő körülötte született meg néhány év távlatában, nem áruljuk el, nem temetjük el, itt, a szabadság honában. Mert akkor sem Mindszentyhez, sem magyarságunkhoz, sem ehhez az országhoz, amely magához ölelt bennünket, méltók nem lehetünk.*⁴³² Kállay szavai teljes mértékben tükrözik az emigrációban képviselt hitvallását és nagyon szép párhuzamba állította a Mindszenty iránti tisztelettel. Ez, mint első amerikai beszéde, méltó belépő volt az aktív emigrációs politikai életbe.

Fontos még megjegyezni, hogy bár személyesen nem volt jelen, de John Foster Dulles külügyminiszter üzenetet küldött az évfordulóról megemlékező magyarok számára. Fontos azért, mert számos politikai emigráns élt akkor az Egyesült Államokban és így is ott volt a

⁴²⁹ Katolikus Magyarok Vasárnapja 1954. január 10. 61. évf. 2. szám 2. o.

⁴³⁰ Katolikus Magyarok Vasárnapja 1954. január 10. 61. évf., 2. szám 2. o.

⁴³¹ Katolikus Magyarok Vasárnapja 1954. január 10. 61. évf., 2. szám 2. o.

⁴³² Katolikus Magyarok Vasárnapja 1954. január 10. 61. évf. 2. szám 2. o.

külgügyminisztérium látószögében a magyar kérdés. Dulles gondolatait egyébként Gáspár János közvetítette a hallgatóság számára: „*Boldog vagyok, hogy üzenhetek azoknak, akik Mindszenty József Magyarország kardinálisa, bebörtönzésének ötödik évfordulója alkalmával összegyülekeznek. (...) Mindszenty Józsefnek az ügye, aki az emberi szabadságot és hitet korunk mindkét nagy tirannizmusával szemben védte, a mi időnkben még nincsen lezárva. Mindszenty József ügye elevenen él honfitársaink lelkiismerete és szerte a világ minden szabad népének lelkiismerete előtt. Igazságtalan bebörtönzése pedig nap-nap után növeli azoknak az erkölcsi szegénységét, akik fogságban tartják.*”⁴³³ Rajta kívül egyébként Thomas E. Dewey New York állam kormányzója és Irving M. Ives és H. Alexander Smith szenátorok írtak néhány megemlékező gondolatot az egybegyűltek számára. A lap ezeket is idézte, melyet valószínűleg szintén Gáspár János tolmácsolásában hallhattak. Dewey kormányzó szavai igazán méltóságteljes hangot ütöttek meg: „*Az egész világ nemzetei - tekintet nélkül mi a vallásuk - elborzadnak azoktól a szenvedésektől és megkínzásoktól, amelyeknek a bátor főpapot, Mindszenty József őeminenciáját alávetették. Büszkén csatlakozom azoknak a hangjához, akik összesereglettek 27-én, hogy tüntetve emlékezzenek meg Isten e vitéz férfiának bebörtönzéséről. Csak helyeselhető, hogy amerikaiak – a felekezetek összessége – dicsőítik ennek a nagy főpapnak odaadását és hősiességét.*”⁴³⁴ Azt viszont tegyük hozzá, hogy bár remélhetőleg az idézet nem volt teljes, ugyanakkor az idézetben sem hangzott el az, hogy magyar főpapról beszélnek a magyar emigráció prominensei előtt, de nyilván a politikus számára a szavazók megnyerése volt az elsődleges az emigránsok közül pedig sokan nem voltak amerikai állampolgárok. Dewey kormányzóval szemben viszont Ives szenátor már első mondatával az emigránsokhoz szólt: „*Mindszenty József bebörtönzésének ötödik évfordulóján őszinte együttérzésemet küldöm a gyűlés résztvevőinek és minden magyar eredetű polgártársamnak.*”⁴³⁵ Majd pedig ezzel folytatta: „*Mindszenty József azokkal szembeszállva, akik nem ismerik az Istent csak az erőszakot, nem csak Magyarország lovagias népének, de a Vasfüggöny mögött rabbá tett minden népnek a bátorságát megerősítette, hogy elviseljék terheiket, amíg az orosz megszállóktól végleg meg nem szabadítják, fel nem szabadítják őket.*”⁴³⁶ Az utolsó mondat, mintha teljesen passzív helyzetű országoknak írná le a szovjet megszállás alatt lévőket. Mintha arra várnának, hogy valaki jöjjön és szabadítsa fel őket. Nyilván nagyon mély gondolatokat nem kell keresnünk egy-egy ilyen politikusi üzenetben, de valamelyest mindenképpen tükröznek egy álláspontot, még ha érintőlegesen és illedelmesen is. Mindemellett az azonban igaz, hogy az amerikaiak

⁴³³ Katolikus Magyarok Vasárnapja 1954. január 10. 61. évf. 2. szám 2. o.

⁴³⁴ Katolikus Magyarok Vasárnapja 1954. január 10. 61. évf. 2. szám 2. o.

⁴³⁵ Katolikus Magyarok Vasárnapja 1954. január 10. 61. évf. 2. szám 2. o.

⁴³⁶ Katolikus Magyarok Vasárnapja 1954. január 10. 61. évf. 2. szám 2. o.

néhány gesztusa elültethette a megszállt országok népeiben az Amerikából érkező segítség reményét.

A Mindszenty tiszteletére tartott nagygyűlésről helyszíni közvetítést adott a Voice of America és a Szabad Európa Rádió is, illetve a beszédek mellett fellépett Mezey Zsigmond operaénekes, Bock Ferenc zongoraművész valamint a Szent István Egyházközség gyermekkórusa.⁴³⁷

A Délamerikai Magyarság 1954. január 12. számában számolt be hosszabb cikkben Kállay 1953 decemberi Amerikába érkezéséről, amelynek szalagcíme Kállay szavai voltak: „*Magyar politikát csinálok Amerikában!*”⁴³⁸ A cikket az Új Hungária jóvoltából közölték a lapban és még Rómából jelentkezett, ahol a cikk írója a Piazza di Spagna-n találkozott a volt miniszterelnökkel: „*A nagy forgatagban a sok idegen arc közt hirtelen egy ismerős: Kállay Miklós. Semmit nem változtattak rajta az emigrációs évek. Jellegzetes járása, galambősz feje, jól ismert markáns vonásai: minden a régi. A Piazza di Spagnán, Kállay Miklós úgy hat, mint egy élő, igaz üzenet a múltból, a közelmúlt történelmének legizgalmasabb fejezetéből. (...) A volt magyar miniszterelnök azonban nem beszél a múltról. A jövőbe néz, ahol újabb feladatok várnak reá. Holnap indul Amerikába.*”⁴³⁹ Fontosnak és érdekesnek is tartottam ezt a cikket idézni, mert a levelezése mellett és annak ismeretében is közelebb hozzá Kállay személyét. A cikk első bekezdése, amelyet idéztem különleges hangulatot áraszt és betekintést nyújt az indulás pillanataiba, amikor egyik emigrációból, egyik idegen országból – de mégis még Európában – indul a „galambősz” Kállay egy másik idegen országba, de ezúttal másik kontinensre is. Az írás mégsem szomorú hangulatú, hanem lelkes és bizakodó, ugyanakkor komoly is. A cikk hangulata persze az újságíró munkáját dicséri, de Kállay volt az, - hiszen már szinte ismerjük - akiből ez a hangulat áradt, ő volt az, aki bizakodott és tette készen állt a másnapi utazás elé. Az újvilágba utazott a szónak földrajzi és átvitt értelmében is. Majd egy - innen, hetven év távlatából tudva és ismerve az eseményeket, az események alakulását - rendkívül fájdalmas gondolatmenettel folytatta: „*Persze mindnyájan arra gondolunk, hogy egyszer majd hazamegyünk. Adja Isten, hogy ez a legszebb álmunk mindnyájunknak valóra váljék. Ebből a szempontból az a magyar a nagy érték, aki az emigrációban, nehéz körülmények közt is megtalálta elhelyezkedését, megfelelően boldogult. Ha majd az otthoniak haza hívják az emigrációt, elsősorban rájuk számítanak. Az otthoniak tudják, hogy ezekben bízhatnak, tudják, hogy a nagy újjáépítésben majd ezekre lesz a legnagyobb szükség, ők lesznek a leghasz-*

⁴³⁷ JAM KGYDok. Itsz.nélkül: Meghívó az 1953. december 27. megrendezésre kerülő Mindszenty József bebörtönzésének ötödik évfordulójára tartott nagygyűlésre

⁴³⁸ Délamerikai Magyarság 1954. január 12. 25. évf., 3639. szám 3. o.

⁴³⁹ Délamerikai Magyarság 1954. január 12. 25. évf., 3639. szám 3. o.

nosabbak.”⁴⁴⁰ A volt miniszterelnök bizakodása példaértékű. Ő, ahogyan az emigráció politikai életében is a jó gyakorlatok elsajátítására hívta fel a figyelmet, hogy azt majd otthon kamatoztathassák Magyarország háború utáni és a kommunista diktatúra utáni újjáépítésében a hétköznapi élet szemszögéből is ugyanezt tartotta ideálisnak. Az ő véleménye az, hogy alapvetően minden jót és hasznosat, amit a nagyvilágban látnak, vigyenek haza, mert otthon, Magyarországnak van rá szüksége. Az újságíró azzal a megállapítással folytatja, hogy az emigrációs politikai életnek „*utóbbi időkben kétségtelenül egyik legérdekesebb eseménye az, hogy Kállay Miklós elindul Amerikába*”⁴⁴¹ ugyanis Kállay köztisztelőben álló személy volt és sokan várták, hogy higgadt és békés együttműködésre törekvő tanácsaival úgyszólván rendet tegyen a sokszor békétlen és vitás helyzetek tömkelegében lévő emigrációs politikai életben. Ez egyébként nem valamiféle légből kapott elvárás volt a részükről, hiszen Kállay minden mondatával, minden megnyilatkozásával azt sugallta, hogy kész megoldani a problémás helyzeteket: „*Európát azzal az érzéssel hagyom el, hogy nem csak nem akarok, de nem is tudok hinni az emigrációban mutatkozó politikai ellentétek áthidalhatatlanságában. A politika éppen a véleménykülönbségek kiegyenlítésének művészete.*”⁴⁴² Majd hangsúlyozza, hogy a személyi ellentéteket nem tartja maga részéről relevánsnak, a politikát nem az apró-cseprő sokszor személyes viták viszik előre, sőt azok általában még lassítják is a megoldandó feladatokat. Kállay egyébként mindig értetlenül állt az olyan helyzetek előtt, amikor látta mennyire elvesznek egyesek a személyi ellentétekben, egyéni törekvésekben és sérelmek kiküszöbölésében és miért nem látják be, hogy ezek mindig gátat emelnek a magyarság ügyének tiszta képviselője elé. Ő a nagy egészet látta, a feladatokat, a problémákat, a megoldási lehetőségeket, a belsőt a külső körülményekkel összehangolva. Nem tudta, hogy ez a tulajdonság nagyon kevesek sajátja. Szolgálatnak nevezte kitűzött céljainak megvalósítására való törekvését, majd ezzel folytatta: „*Magyar politikát megyek csinálni Amerikába. Mert a mi politikánk csak ez lehet: száz százalékosan magyar és száz százalékosan amerikai.*”⁴⁴³ Az amerikai külpolitika ekkoriban támasza lehetett az emigrációs magyar politikának, tehát a helyszín abszolút ideális volt a célok megvalósításához. Kállay úgy fogalmazott: „*Magyar politika most csak egy lehet: az, amely egyetemes nemzeti érdekeinket, vagyis a rabságban élő ország felszabadítását szolgálja. (...) A sok szörnyűség után most megadatott nekünk, hogy a szabad nemzetek, élükön Amerika, magukévá tették a mi ügyünket. Ennél nagyobb megnyugvásunk nem*

⁴⁴⁰ Délamerikai Magyarorság 1954. január 12. 25. évf., 3639. szám 3. o.

⁴⁴¹ Délamerikai Magyarorság 1954. január 12. 25. évf., 3639. szám 3. o.

⁴⁴² Délamerikai Magyarorság 1954. január 12. 25. évf., 3639. szám 3. o.

⁴⁴³ Délamerikai Magyarorság 1954. január 12. 25. évf., 3639. szám 3. o.

lehet.”⁴⁴⁴ Kállay Miklós személye az amerikai külpolitika képviselői szerint is elismerésre méltó volt, ugyanis ő volt az első Vasfüggönyön túli országból érkező politikus, akit New Yorkba érkezésekor a Szabad Európa Bizottság (National Committee for Free Europe) delegált tisztviselője személyesen üdvözölt. Illetve az amerikai sajtó képviselői is jelen voltak az eseményen, így a New York Times és New York Herald Tribune munkatársai rögtön interjúkat készíthettek a volt miniszterelnökkel. Erről a Délamerikai Magyarság számolt be 1954. január 22. számában. Arról nem szól a beszámoló, hogy amerikai részről megemlézésre került-e utazásának hónapokon keresztül történt halasztása, illetve, hogy milyen okból kifolyólag nem kapta meg a vízumot több mint fél éven keresztül úgy, hogy mindeközben az ügy gördülékenységéről számoltak be neki. Valószínűnek tartom, hogy nem. Báró Bakách-Besseney György Kállay Kristófnak, Kállay Miklós fiának írt levelében beszámol Kállay érkezése felett érzett örömről és arról, hogy fogadtatása a Free Europe Committee és a sajtó részéről nagyon jó volt. Illetve arról, hogy a volt miniszterelnök folyamatosan tanulja az angolt és könyvének megjelenését februárra várják: *„Nem szeretném befejezni a levelet anélkül, hogy meg ne említsem, hogy mennyire örülök Édesatyád megérkezésének s annak, hogy hál’Istennek testileg és lelkileg kitűnő kondícióban van. Fogadtatása, - úgy a sajtó mint a Free Europe részéről – igen jó volt és mindnyájan sokat várunk itteni működésétől. Magam részéről csak arra kérttem, hogy ne siessen, vegyen magának időt az emberek és a helyzet tanulmányozására, mivel sajnos elég hosszú emigrációs idő áll előttünk. E napokban be fog költözni New Yorkba, ami úgy a vele való kapcsolatot, mint az Ő általános tájékozódását meg fogja könnyíteni. Fentiekén kívül még nagyon a lelkére kötöttem, hogy gyakorolja magát minél intenzívebben az angol nyelvben, amely nélkül itt igen nehéz érvényesülni. Könyve februárban fog megjelenni, és azt hiszem nagy feltűnést fog kelteni.”*⁴⁴⁵ Fontos megjegyezni, hogy sajnos ebből az időszakból már nem származnak levelek Kállay Miklós és Bakách-Besseney György között, hiszen már egy városban tartózkodnak, és néhány ritka alkalmat kivéve, nagyobb részt nincs szükségük az egymással való kommunikáció ezen formájára.

A Magyar Nemzeti Bizottmány Végrehajtó Bizottságának első olyan ülése, amelyen Kállay Miklós volt miniszterelnök is személyesen részt vett, 1954 első ülése is volt egyben, az év január 30-án. Ezen az eseményen az összeférhetlenségi ügy kirobbanása óta először vett részt Eckhardt Tibor is. Varga Béla a Bizottmány elnöke elismerő méltató szavakkal köszöntötte körükben a volt miniszterelnököt, aki megköszönve a kedves köszöntést válaszában a

---

⁴⁴⁴ Délamerikai Magyarság 1954. január 12. 25. évf., 3639. szám 3. o.

⁴⁴⁵ JAM KGYDok. ltsz.n., Báró Bakách – Besseney György levele Kállay Kristóf részére, 1954. január 17. New York

bizottmány tagjaihoz szolt és „*céltudatos tevékenységre és harmonikus összmunkára kérte*” őket.⁴⁴⁶ Az ülést közös ebéd és kötetlen beszélgetés követte, Délamerikai Magyarság pedig úgy aposztrofálta az eseményt, mint Kállay első sikeres lépését Amerikában: „*A bizottmányi aktivitás újraéledését, mint Kállay Miklós első észak-amerikai sikerét lehet elkönyvelni.*”⁴⁴⁷ A Bizottmány egyébként eddig is aktív volt, bár valószínű Eckhardt Tibor személyes jelenléte is ékes példája volt annak, hogy Kállayt, mint béketeremtőt várták köreikbe.

XVI.2. Varga Béla imája a washingtoni szenátus megnyitóján

A magyar politikai emigráció rendkívül nagy eseménynek lehetett részese és tanúja 1954 februárjában, amelyről a Délamerikai Magyarság „*Helyszíni tudósítás a washingtoni szenátus és képviselőház történelmi napjáról*” címmel megjelent hosszú lélegzetvételű cikkében számolt be 1954. február 23-án. Az amerikai szenátus képviselőházában is megemlékeztek Mindszenty József bebörtönzésének évfordulójáról, ahol hét képviselő szólalt fel és tartott beszédet Mindszenty tiszteletére, hiszen a hercegprímás neve egybeforrt az egész magyarság elnyomásának ügyével, Mindszenty személye szimbólummá vált, a szabadság szimbólumává. A szenátusi ülések kezdetén hagyományosan elhangzó imát ezúttal - a szenátus meghívására - Varga Béla a Magyar Nemzeti Bizottmány elnöke, katolikus pap és pápai prelátus mondta.⁴⁴⁸ Varga Béla tisztában volt az ügy hangsúlyosságával, 1953 szeptemberében kelt levelében így írt róla Kállaynak: „*az egész magyar kérdést Mindszenty nevével újra napirenden lehetne tartani a világ fórumain.*”⁴⁴⁹ A szenátusi ülés megkezdése előtt 1954. február 8-án délelőtt 11 órától Richard Nixon alelnök tanácsstermében, Varga Béla sajtókonferenciát tartott a sajtó megjelent képviselőinek, ahol beszélt Mindszenty ügyéről és a magyarság szovjet megszállás alatti helyzetéről is. A szenátus ülése délben vette kezdetét, amelyen a magyar politikai emigráció prominensei is részt vettek. Ott volt többek között: báró Bakách-Bessenyei György, Fábián Béla, és két volt miniszterelnökünk, Kállay Miklós és Nagy Ferenc is, illetve Bacskai Béla az Amerikai Magyar Szövetség főtítkára, Borshy-Kerekes György és Vasváry István az amerikai magyar református közösségek vezető lelkészei és sokan mások. Majd Nixon alelnök és Varga Béla megérkezésével kezdetét vette Varga Béla imája, amelyet a Délamerikai Magyarság című lap is közölt: „*Mindenható Atyánk, Istenünk, gyengék oltalma, hatalmasok*

⁴⁴⁶ Délamerikai Magyarság 1954. február 12. 25. évf., 3648. szám 3. o.

⁴⁴⁷ Délamerikai Magyarság 1954. február 12. 25. évf., 3648. szám 3. o.

⁴⁴⁸ A történelmi eseményről gróf Edelsheim Gyulai Ilona, Horthy István özvegye beszámolt naplójában: „*Az évfordulóra való tekintettel Washingtonban a szenátus megnyitó imáját Monsignor Varga Béla, a Magyar Nemzeti Bizottmány elnöke olvasta fel. Ezt addig sohasem tette külföldi, főleg nem katolikus pap.*(Gróf Edelsheim Gyulai Ilona - Horthy István kormányzóhelyettes özvegye: *Beccület és kötelesség 2. 1945-1998. Európa Könyvkiadó, Budapest, 2010. 209.*

⁴⁴⁹ JAM KGYDok. ltsz.n., Varga Béla levele Kállay Miklós részére 1953. szeptember 4.

ura, Hozzád fohászkodik szolgálád. Imánk összefonódik azoknak a millióknak eget ostromló könyörgésével, akik a vasfüggöny mögött, vigasztalan börtöncellákból, internáló táborok sötét zugaiból és a titkosrendőrség kínzókamráiból esengenek Hozzád. Hallgasd meg imánkat, Uram és szabadítsd meg őket a gonosztól. Oh, Urunk, adj erőt nekünk, ahogy megerősítetted a Te szolgálodat Mindszenty kardinálist, aki egészen a börtön ajtóig megrendíthetetlenül tudott harcolni a zsarnoki hatalommal. Elítéltetésének öt éves évfordulóján, most hadd újítsuk meg fogadalmunkat, hogy Beléd vetett reménységgel, meg nem alkudva munkálkodjunk tovább a Te békédért itt a földön és a szeretet győzelméért az emberek között. És amikor itt a szabadság hatalmas bátyáján a Te gondviselő kegyelmedért esdek, nemzetek parancsolója, add, hogy sohase csalatkozzanak a mi igyekezetünkben és munkánkban gyermekeidnek azok a milliói akik a rabszolgaság sötétségében sem törtek meg az önkényuralom kegyetlen korbácsa alatt. Légy irgalmas hozzájuk és terjeszd fölénk oltalmazó karodat, hogy ápolhassuk bennük annak reményét, hogy megéri az összeomlását minden zsarnokságnak. Könyörgök Mennyei Atyánk, áraszd reánk isteni jóságodat, hogy a törvényhozásnak ez a háza maradjon Isten szabad gyermekeinek bevezethetetlen vára, az élethez, a szabadsághoz és boldogsághoz való jogainak védelmében, s a fény amely innen árad szerte a világba, verje vissza a sötétség hatalmát, a zsarnokságot és mindazokat, akik megtagadják a Te Szent nevedet. Mindenható Teremtőnk, aki az embert a képmásodra szabadnak teremtetted, acélozd meg lelkiünket és karunkat, hogy erőt vehessünk iszonyúságain a zsarnokságnak, amely a Te országod kapuit ostromolja itt a földön, Amen!”⁴⁵⁰ Az imádságot követően a képviselőházban hangzik el Alvin H. Bentley képviselő, egykor Magyarországon szolgált diplomata beszéde, aki abban az időszakban volt az amerikai magyar nagykövetség munkatársa, amikor Mindszenty ellen folytatott „hadjáratot” a kommunista hatalom. Erről az időről osztotta meg személyes tapasztalatait a volt diplomata, akinek volt szerencséje személyesen is meghallgatni Mindszenty bíboros által celebrált misét, amely a Szent István Bazilikában hangzott el, a letartóztatása előtt nyolc hónappal.⁴⁵¹ Bentley képviselő beszédét követően egymás után hat képviselő kívánt felszólalni, hogy tiszteletüket fejezzék ki Mindszenty bíboros előtt. A felszólaló képviselők a Délamerikai Magyarság című lap beszámolója szerint a következők voltak: Frelinghuysen new jersey-i, Louis C. Rabout michigan-i, Charles J. Kresten wisconsin-i, Ray J. Madden indiana-i, képviselő, a katyni tömegmészárlást kivizsgáló kongresszusi bizottság elnöke, Jacob Javits new york-i, valamint Frances P. Bolton ohio-i képviselőasszony, aki a képviselőház külügyi bizottságának tagjaként beszédében úgy fogalmazott, hogy Mindszenty bíboros elítélésének

⁴⁵⁰ Délamerikai Magyarság 1954. február 23. 25. évf., 3650. szám címloldal

⁴⁵¹ Délamerikai Magyarság 1954. február 23. 25. évf., 3650. szám 8. oldal

ötödik évfordulója rá kell, hogy világítson a kommunista hatalom egész világot fenyegető veszélyére, illetve ennek felmérésére: „*Állandóan emlékeznünk kell arra, hogy a vörös ár az emberi szabadságot mindenütt veszélyezteti.*”⁴⁵² Varga Béla ezért számos nyugati ország vezetőjének, külügyminiszterének, diplomatának, az ENSZ részére, az Egyesült Államok kormányának, a szenátus és a képviselőház tagjai, amerikai nagyvárosok polgármestereinek, választási vezetőknek, társadalmi szervezetek képviselőinek írt levelet, a szomorú évforduló kapcsán szólítva meg őket és kérve segítségüket „*a magyar nép szabadságának megvalósítása érdekében*”.⁴⁵³ Varga Béla a washingtoni látogatást követően sajtókonferenciát tartott New Yorkban 1954. február 9-én, amelyen tájékoztatta a megjelenteket az ott zajlott eseményekről.

XVI.3. Kállay Miklós élete Amerikában

Kállay Miklós a washingtoni történelmi jelentőségű esemény mellett számos társasági rendezvényen is megjelent. Ahogyan az 1954. január 15-én a Magyar Piarista Diákszövetség szervezésében, New Yorkban a Park Avenue-n található Hotel Delmonico Kristály-termében megrendezésre került piarista bálon, mint a new york-i magyar emigráció prominenseinek egyike.⁴⁵⁴ A bál bevételét az egyetlen szabad földön lévő magyar piarista iskola tanulóinak javára ajánlották fel. Majd 1954. március 8-án az Amerikai Erdélyi Szövetség new york-i csoportjának rendezésében megvalósult őstörténelmi előadás sorozat, amelyen a volt miniszterelnökkel a hallgatóság körében találkozhattak a résztvevők, és akit Koréh Ferenc, az est házigazdája a Szabad Európa Rádió munkatársa külön tisztelettel köszöntött.⁴⁵⁵ Az Amerikai Magyar Szövetség 1954. március 14-én tartotta ún. szabadságünnepét, a március 15-i eseményekre emlékezve, New Yorkban a Yorkville Casinóban, ahol Kállay Miklós tartotta az ünnepi beszédet.⁴⁵⁶ Kállay itt azt emelte ki beszédében, hogy a magyar történelem „*a zsarnokság elleni nemzeti ellenállások sorozata*”. Majd azzal folytatta, hogy „*A világháború után a trianoni országcsontkító szörnybéke ellen folytatódott a magyarság ellenállása, s most az orosz zsarnokság és a kommunista szolgásgal száll szembe.*” Beszédének végén az amerikai magyar közösségek összefogására szólított fel.⁴⁵⁷

1954 márciusában a Délamerikai Magyarság beszámolt a Magyar Nemzeti Bizottmány Végrehajtó Bizottságának 1954. évi első üléséről is, bár dátum nélkül. Az ülésen jelen voltak Varga Béla elnök, báró Bakách-Besseney György, Barankovics István, Eckhardt Tibor, Fá-

⁴⁵² Délamerikai Magyarság 1954. február 23. 25. évf., 3650. szám címloldal

⁴⁵³ Délamerikai Magyarság 1954. február 23. 25. évf., 3650. szám címloldal

⁴⁵⁴ Katolikus Magyarok Vasárnapja 1954. február 7. 61. évf., 6. szám 7. o.

⁴⁵⁵ Katolikus Magyarok Vasárnapja 1954. március 21. 61. évf., 12. szám 7. o.

⁴⁵⁶ Californiai Magyarság 1954. március 26. 32. évf., 13. szám 6. o.

⁴⁵⁷ Katolikus Magyarok Vasárnapja 1954. április 4. 61. évf., 14. szám 6. o.

bián Béla, Nagy Ferenc, Peyer Károly, Pfeiffer Zoltán és immár Kállay Miklós is. A Végrehajtó Bizottság tagjait Varga Béla köszöntötte, majd beszédének illetve fohászának végén a személyesen jelenlévő Kállay Miklóst köszöntötte és kérte fel beszámolójának megtartására: „*Igentisztelt Végrehajtó Bizottság! Ülésünknek egyetlen pontja Kállay Miklós VB tagtársunk beszámolója. Mielőtt Kállay Miklóst felkérném beszámolója az elmondására, - őszinte, igaz magyar szívvel, barátsággal és szeretettel köszöntöm őt közöttünk a Végrehajtó Bizottság ülésén!*”⁴⁵⁸ Sajnos Kállay ezen felszólalását az újság nem közölte, csak Varga Béla beszédéből emelt ki több részletet, amelyek többször is a volt miniszterelnök egykori és jelenlegi tevékenységét méltatták. Illetve kiemelte, hogy „*Nem volt nemzetünk történelme folyamán súlyosabb feladat, melyre hazafi vállalkozott, mint ez a mi vállalkozásunk. Azt az egységet, amelyet magunk között megteremtettünk, félretéve a pártpolitikát, csak teljesebbé, egészségesebbé és munkaképesebbé szabad tennünk. Kállay Miklós volt magyar miniszterelnök bevétele a VB tagjai közé, ideérkezése, bekapcsolódása munkánkba, hitem szerint az egységünket teljesebbé, munkaképességünket fokozottabbá tette.*”⁴⁵⁹ Meglátásom szerint nem volt szükséges az összehasonlítás a korábbi történelmi eseményekkel, de nyilván Varga Béla részéről ez inkább a hangsúlyosság miatt hangzott el. Azt is megfigyelhetjük, hogy ő is a Bizottmány egységének fontosságát emeli ki, ahogyan Kállay is számos alkalommal, illetve, hogy mennyire fontosnak ítéli meg egyensúlyi szempontból a volt miniszterelnök Amerikába érkezését. Ezt a tényt, illetve azt, hogy mennyire prominens és köztisztelőben álló személy volt az amerikai emigráció köreiből Kállay Miklós az is alátámasztja, hogy az 1954. május 9-én Pittsburghbe tervezett „Kovács-ünnepély”⁴⁶⁰ magyar szónokának Kállayt, mint ahogyan a sajtó fogalmazott: „*Magyarország volt, utolsó alkotmányosan szereplő miniszterelnökét*” kérték fel. Pittsburgh, ami Pennsylvania állam második legnagyobb városa, New Yorktól, ahol Kállay Amerikába érkezését követően letelepedett, több mint ötszáz kilométerre fekszik mai viszonyok között több mint hat órás autóútra a metropolisztól. Ez persze Amerikában nem jelent nagy távolságot, de azért magyarként hosszúnak ítélnék meg egy ekkora utat. Tehát Kállayt nem csak New Yorkban várták. Mint kiderült, a volt miniszterelnök, feleségével, Fényes Mártával már május 8-án Pittsburghbe érkezik majd és beszédét az ünnepség helyszínén a Pittsburghben ma is álló „Soldiers and Sailors Memorial Hall” – ban fogja tartani. Ezt a nagyszabású ünnepséget - amelyet igen korán beharangozott a pittsburghi lap - megelőzően Kállay a Magyar Heli-

⁴⁵⁸ Délamerikai Magyarok, 1954. március 26. 25. évf., 3657. szám címloldal

⁴⁵⁹ Délamerikai Magyarok, 1954. március 26. 25. évf., 3657. szám címloldal

⁴⁶⁰ A „Kovács-ünnepélyt” egy a Függetlenségi-háborúban George Washington seregében szolgált és hősi halált halt magyar katonának, Kovács Mihálynak tiszteletére szervezte a pittsburghi magyarság és az Amerikai Magyar Szövetség. (Magyarság, 1954. március 26. 25. évf., 3657. szám, címloldal)

kon Társaság⁴⁶¹ első előadója volt az 1954-es évben március 28-án. Előadásának címe: „Magyarország 1944. március 19-én bekövetkezett német megszállása és annak következményei”, ehhez a sajtóértesülések szerint egyáltalán nem meglepő módon emlékiratait vette alapul.⁴⁶²

Az emigráns szervezetek körében a magyarországi kényszermunkatáborok kérdésének napirenden tartása fontos feladat volt. Ezen okból szervezett ülést a Közép-Európai Keresztény Demokrata Unió New Yorkban a Carnegie Endowment épületében az Egyesült Nemzetek Gazdasági és Szociális Tanácsának tagjai részére. A fogadással egybekötött ülésen részt vett többek között Varga Béla, báró Bakách-Besseney György, Eckhardt Tibor, Acsay László, Horányi Tibor akiket Bizottmányi tagokként sorolt fel a sajtó. Ez csak amiatt érdekes, mert látható, hogy Eckhardt továbbra is tagja volt a Bizottmánynak, csak a Végrehajtó Bizottsági tagságáról mondott le. Az amerikai magyar emigráció tagjai ezúttal újabb bizonyítékokat, adatokat szolgáltatottak a kényszermunkatáborokról az Egyesült Nemzetek delegációi számára.

1954 májusában jelent meg Amerika szerte Kállay Miklós könyve a „Hungarian Premier”, amelyről a Californiai Magyarság írt rendkívül lelkes hangvételű beharangozót, amelynek végén így fogalmaztak: „*A könyvet különben elnevezhetnénk az újabb kori magyar történelem „Hungarian Premierjének” (kötelező iskolai olvasókönyvének) is, hiszen az Óhaza feltámasztásához szolgáltatja az erkölcsi alapkövek és a józan indokok egész sorát.*”⁴⁶³ Kiemelték a kiadás körülményeit, miszerint a Columbia University Press gondozásában és Carlile Aymler McCartney professzor előszavával jelent meg a kötet, amely így még nagyobb hangsúlyt kaphat, hiszen az amerikai piacon keresztül nemzetközi olvasóközönségre is szert tehet. Figyelemre méltó, hogy a könyv amerikai megjelenéséről 1954. június 15. számában a Dél Keresztje című Ausztráliában, Sydneyben megjelenő emigráns magyar lap is beszámolt, megjegyezve, hogy valószínűleg néhány hónapon belül Ausztráliában is kapható lesz. Így is történt, októberben az Ausztráliában élő olvasók is kézbe vehették a volt miniszterelnök emlékiratait.

A Délamerikai Magyarság 1954. május 18. megjelenésében beszámol – sajnos dátum nélkül – az Erdélyi Magyar Szövetség new yorki csoportja által szervezett előadásról. A rendezvény főszervezője Teleki Béla volt, aki Kállay ismeretségi körébe tartozott és előadásában Erdély helyzetéről, az térséget érintő kérdésekről illetve az Erdélyi Magyar Szövet-

---

⁴⁶¹ A Magyar Helikon Társaság 1951 – ben alakult meg Torontóban, de mellette new yorki székhelye is volt. Alapítói Eckhardt Tibor és Borsi Tivadar voltak, akiknek célja ezzel „a magyar kultúra és szellemi élet fenntartása volt.” Ennek érdekében történelmi, ismeretterjesztő, kulturális előadásokat szerveztek. (BORBÁNDI 1992. www.mek.oszk.hu)

⁴⁶² Katolikus Magyarok Vasárnapja 1954. április 4. 61. évf., 14. szám 3. o.

⁴⁶³ Californiai Magyarság 1954. május 14. 32. évf., 20. szám 3. o.

ség célkitűzéseiről beszélt. Ennek elhangzása után számos jelenlévő hozzászólása következett, többek között a volt miniszterelnöké is, aki gróf Bethlen István és Teleki Pál „állásfoglalásairól közölt érdekes adatokat”.⁴⁶⁴ Egyébként érdekes volt megfigyelni, hogy az újságíró a cikkben a felszólalók közül egyedül Kállay hozzászólásáról írt, a többieknek csupán a nevét sorolta fel. A nagy érdeklődést mutató eseményről a lap hosszú cikkben számolt be.

A nagy sajtónyilvánosságot kapott pittsburghi „Kováts–ünnepség”, amelyen az amerikai Függetlenségi háborúban harcolt és hősi halált halt Kováts Mihály⁴⁶⁵ halálának 175. évfordulójáról emlékezett meg a nagy számú pittsburghi magyarság és amelyen Kállay Miklós volt a magyar szónok, a Magyarság című lap rendkívül hosszú cikkben számolt be részletesen. Az írás Szebedinszky Jenő⁴⁶⁶ újságíró munkája. Hangvétele tiszteletteljes, de nem pátozsos és Kállayról rendkívül elismerően, mint a magyar emigráció bölcs öregjéről ír, aki előtt mindenki kalapot emel. Ráadásul a meghívás elfogadásával a pittsburghi rendezvény országos jelentőséget nyert, különösen úgy, hogy Kállay Miklós az utolsó alkotmányos magyar miniszterelnök, aki még személyesen köztük van a két világháború közötti és a világháborús miniszterelnökök közül. Érdekes körülmény, hogy Kállayt a cikk írója elismeréseképpen, Kossuthhoz hasonlítja: „(...) Kállay Miklóst, akihez hasonló magyar miniszterelnök csak még egy, Kossuth Lajos járt Amerika földjén.”⁴⁶⁷ Holott egy nem sokkal korábbi leveléből vett idézetből tudjuk, hogy Kállay olyan szavakkal illette a volt kormányzót, hogy abba még egy sokat olvasott történész is belepirul: „Valahogy úgy, ahogy apáink 67-esek voltak, akármennyire is utálták az osztrákot, vagy akár a Habsburgot, mert tudták, hogy a Monarchia nélkül nincs Magyarország. A kiegyezés utáni 48-asok a kiegyezés utáni Kossuth Lajos voltak a Monarchia sírásói, a mostani nyilasaink és jobboldaliaink elődjai.”⁴⁶⁸ Az újságcikk többek között azt a körülményt is közölte az olvasókkal, hogy Kállay nem kért honoráriumot az előadásáért, amivel még nagyobb elismerést „vívott ki” már érkezése előtt. Ahogyan olvassuk a cikk sorait, érezhető belőle, hogy az írója igyekezett aprólékosan beszámolni az eseményekről, így aki

---

⁴⁶⁴ Délamerikai Magyarság 1954. május 18. 25. évf., 3670. szám 8. o.

⁴⁶⁵ Kováts Mihály (1724 – 1779.) az amerikai Függetlenségi-háború harcosa, ezredes. Harcolt az osztrák örökösödési háborúban, 1746 – ban porosz szolgálatba lépett, majd a hétéves háborúban az osztrákok elleni csapatokban harcolt. 1761-ben lépett ki a porosz seregből és Lengyelországba akart utazni. A határon azonban elfogták, Bécsbe szállították, ahol Mária Teréziától kegyelmet kapott, majd őrnaggyá nevezte ki. 1776-ban Amerikába utazott, ahol jelentkezett az amerikai hadseregbe. 1778-ban már Washington tábornok a Pulaski-légió ezredes-parancsnokává nevezte ki. Harcolt az angolok és az indiánok ellen New Jersey-nél, majd Dél-Karolinába vezényelték át. Charleston ostrománál esett el 1779. május 11-én. Lengyel bajtársával Kazimierz Pulaskival az „amerikai lovasság atyjaként” vonultak be a történelembe. (www.mek.oszk.hu) 2023. 03.24.

⁴⁶⁶ Szebedinszky Jenő újságíró, Budapesten a 8 órás Újság munkatársa volt, 1945-ben emigrált. 1950-től a Pittsburgh –ben megjelenő Magyarság című hetilap főszerkesztője és tulajdonosa.

⁴⁶⁷ Magyarság 1954. május 14. 29. évf., 20. szám címlap

⁴⁶⁸ JAM KGYDok.ltsz.nélkül, Kállay Miklós levele Vajay Szabolcs részére, 1953. szeptember 3. Róma

nem volt ott az is képet kaphatott minden történésről. Kállayt igazi regényes stílusú személy-leírással is bemutatja, ahogyan azt sok más újságcikkben is megfigyelhetjük, ha személyesebbé kívánják tenni azt. Illetve nyilván amiatt is, mert fénykép és filmfelvétel ritkábban készült ezekről az alkalmakról, és sokak számára, akik nem voltak ott, ez ad betekintés. És arról se feledkezzünk meg, hogy Kállayt a magyarság nagy része régen, évek óta nem látta. Emiatt írnak sokszor arról az újságírók, hogy hogyan festett a volt miniszterelnök és tették ezt nagy tisztelettel: *„Megérkezett Kállay. - Milyen ember? - kérdezték, akik eddig csak hírből ismerték. Mint ember: 67 esztendő. Ismert, mélyen ülő, éles tekintetű szeme fölött két dús-fekete szemöldök. Hosszú haja és annyira karakterisztikus magyar bajusza már hófehér. Ezért oly idegen számunkra, amikor a pittsburghi nagy újságokban a harmadik oldalakon hozott képét nézzük. - A bajusza, mely arcának jellegzetességéhez tartozott ezelőtt, amikor még sötétbarna volt, a képeken nem látszik. Beszéde, hangja, sima modora, közvetlensége a régi. Fellépése sem változott sokat, biztonsága megmaradt.”*⁴⁶⁹ Kállay többször emlegetett angoltudása pedig remekül teljesített. Az újságíró nyilván nem tudhatta, hiszen csak a szűk baráti körében volt ez beszédtema, hogy aggódott az angolja miatt. Arról volt csak tudomása a nyilvánosságnak, hogy Kállay addig nem beszélt angolul, emiatt írta Szebedinszky, hogy *„Lawrence polgármester szobájában ért az első kellemes meglepetés. Széles karosszékéből választékos angol-sággal beszélt a polgármesterrel és a küldöttség büszkén vehette tudomásul, hogy tolmácsra nincs semmi szükség. Így volt később, a sajtófogadáson is, melyen sűrűn villantak a fényképezőgépek lámpái, miközben a volt miniszterelnök jobbra-balra egymás után, szabatosan válaszolt a kérdésekre.”*⁴⁷⁰ Kérdezték Mauthausenről, Dachauról, olaszországi éveiről, családjáról. Elhunyt feleségéről az újságírók – kérésére – nem kérdezték. Magyarország helyzetével kapcsolatban kijelentette: *„A magyar nemzet ma sem kommunista!”* S hozzátette, hogy ha otthon szabad választásokat tartanának, a kommunista párt csak három százalékos támogatottságot érne el. Bizodalma a magyar parasztságban van, hiszen őket nem lehet ezzel az ideológiával megfertőzni. Ebben nagy igazsága volt, de sajnos a kommunistáknak a „meggyőzéshez” aljas eszköztár állt a rendelkezésükre. Így tehát a magyar parasztságot ellehetetleníteni, megfenyegetni, a családjukkal zsarolni és kényszerpályára állítani tudták. Az a megállapítása, amely szerint Európában csak azon országokban van „táptalaja” a kommunizmusnak, ahol nem ismerik azt, fontos és hangsúlyos. Ezekben az országokban Nyugat – Európában szerencsésükre nem ismerik a kommunizmus alapvetően életképtelen, ám annál inkább kártékony és mind rövid- mind hosszútávon romboló hatását.

⁴⁶⁹ Magyarország 1954. május 14. 29. évf., 20. szám címlap

⁴⁷⁰ Magyarország 1954. május 14. 29. évf., 20. szám címlap

Kállay pittsburghi látogatása amerikai emigrációjának kezdetén történt, ennek okán természetesen szó volt miniszterelnökségének két évéről is, a Nemzeti Bizottmánybeli tagságáról, a Bizottmány helyzetéről, sőt Nagy Ferencről alkotott véleménye is mindenkit érdekelt. Kállay igazi úriember és kiváló diplomata, erről ő maga tett minden alkalommal bizonyosságot. Így tehát kollégájáról, a szintén volt miniszterelnök Nagy Ferencről sem beszélt bírálóan, hiszen a háború végén a fogságban, majd az olaszországi emigrációban a hírek lassabban, töredékesen jutottak el hozzá. Azt pedig külön kiemelte Nagy Ferencsel kapcsolatban, hogy az amerikaiak őt küldték nemrégiben Japánba, hogy ott előadó körutat tegyen és felhívja a figyelmet a kommunizmus veszélyeire. Akárcsak 1956 nyarán Kállayt Dél-Amerikába. Hallgatóságát felszólította a békés megértésre és arra, hogy ne általánosítsanak, mert mindenkinek egyéni története és tettei vannak. Kállay másnap a Soldiers and Sailors Memorial Hallban több mint ötszáz megjelent előtt mondta el ünnepi beszédét, amelyre még több vendéget vártak csak az aznap a városban bekövetkezett közlekedési sztrájk miatt voltak sokan akadályoztatva. A természetesen így is nagy létszámú közönség figyelmesen és lelkesen hallgatta amikor „*a volt miniszterelnök csendes, de érces, nyugodt hangján megkezdte az ünnepi beszédét*”.⁴⁷¹ Amellett, hogy tiszteletét fejezte ki Kováts Mihály huszár ezredes előtt, beszélt az aktuális, a magyarság helyzetét érintő kérdésekről is és lelkesítő hangon beszélt arról, mennyire fontos a magyar szabadság elérésében Amerika szerepe: „*Sohase legyünk együtt úgy, hogy édes magyar hazánkra ne gondoljunk! Arra, hogy vissza kell szerezniünk a szabadságát!! Annak a Magyarországnak, melynek most ellenség hada és a nemzet leghitványabbjai ülnek a nyakán. - Nekünk súlyos feladataink vannak és nagy felelősségünk. Bennünket csak Amerika nagysága és hatalma menthet meg, - éppen ezért minden Amerikában élő magyarnak kötelessége, hogy teljes tudását és minden erejét, tehetségét, szorgalmát és jóakarátát felajánlja és odaadja Amerikának.*”⁴⁷² Mindenképpen érdekes ez a mondat, talán jogosan mondhatjuk, hogy túlzó is egyben. Mégis ugyanarra a megállapításra juthatunk a tények ismeretében, hogy Kállay a magyar-ügy képviselétéért minden tőle telhetőt megtett és ezt várta másoktól is. Nem Amerika miatt, hanem Magyarország miatt, amelyen meglátása szerint csak Amerika segíthet. 1954 májusában az ohio-i Clevelandben is járt, bár ott nem nyilvános szereplésen, hanem rokon látogatáson, de az újság erről is beszámolt megjegyezve mellette, hogy tárgyalásokat folytatott más környékbeli emigránsokkal is.⁴⁷³ Nyilvános nagy előadást tartott azonban a youngstown-i Magyar Napon, ahol kiemelte, hogy minden kint élő magyarnak fontos feladata

⁴⁷¹ Magyarország 1954. május 14. 29. évf., 20. szám 2. o.

⁴⁷² Magyarország 1954. május 14. 29. évf., 20. szám 2. o.

⁴⁷³ Katolikus Magyarok Vasárnapja 1954. május 30. 61. évf., 22. szám 5. o.

megtartani anyanyelvét, ápolni a magyar kultúrát, különben elvesznek a népek olvasztótégelyében és jelentéktelenné válnak.⁴⁷⁴ Amint láthatjuk, Kállay Miklós rendkívül nagy lendülettel lépett amerikai földre és gyakorlatilag megérkezését követően azonnal beszédeket, sajtótájékoztatókat tartott, interjúkat adott és folyamatosan hírt adtak a lapok a különböző kisebb vagy nagyobb rendezvényeken történő szerepléseiről. Még arról is írt az Amerikai Magyar Népszava, 1955. március 17. számában, hogy a Magyar Nemzeti Bizottmány magas színvonalú március 15-i rendezvényén a volt miniszterelnök ezúttal nem volt jelen, mert Philadelpiában tartott beszédet, de üdvözlét küldte a new yorki Carnegie Hall Recital termében ünneplőknek.⁴⁷⁵

XVII. „Levél magyar ügyben” - Kállay Miklós nyílt levele a magyar emigrációhoz 1955. március 25.

Ebben a nyílt levélben Kállay Miklós egy évi Egyesült Államokbeli tartózkodása során tapasztaltokról kívánt írni, kifejezetten a magyar emigrációhoz szólva. Gondolatmenetét egy fájdalmas összesítéssel kezdi, mely szerint 1955-ben már tíz éve „hontalanként” él és politikai tevékenysége ezen időszak alatt emlékiratainak megírása volt. Illetve az, hogy 1953 decemberében az Egyesült Államokba költözött és a következő év januárjától pedig a Magyar Nemzeti Bizottmány Végrehajtó Bizottságának tagja lett.⁴⁷⁶ Emlékiratainak megírásában - ami megállapíthatjuk, hogy bár kényszerűségből emigrációban, de szerencsés módon először angol nyelven jelent meg - az az elért eredmény sarkallta, hogy a nemzetközi olvasóközönség tudomást szerezzen a magyar álláspontról és ne csupán egyoldalú, nagyhatalmak által sulykolt véleményt hallhasson rólunk. Szándéka szerint ez lett volna az „utolsó szolgálata” hazájának és az elkövetkező éveket politikai szempontból visszavonultan kívánta tölteni.

Ami miatt mégis úgy döntött, hogy vállalva a nyilvánosságot és az emigrációs politikai szerepvállalást a tengerentúlra költözik, az az Egyesült Államok kormányának nyílt állásfoglalása volt a kommunista megszállás alatt élő nemzetek mellett. Illetve az, hogy Kállay Miklós számos volt kollégája élt akkor már Amerikában és biztatták a kiutazásra, amit olyan szempontból könnyű szívvel tett meg, hogy az olasz mentalitással nem igazán szimpatizált és úgy érezte ott nem történik előrelépés a rab népek ügye kapcsán. Nem érezte azt, hogy Nyugat-Európa kompetens lenne egy a szovjetek és a kommunizmus elleni vállalt állásfoglalás és

⁴⁷⁴ Magyarság 1954. augusztus 6. 29. évf., 30. szám címloldal

⁴⁷⁵ Amerikai Magyar Népszava 1955. március 17. 55. évf., 65. szám 4. o.

⁴⁷⁶ A Magyar Nemzeti Bizottmány tagjainak sorába 1952-ben választották be.

az elnyomott országok mellett történő kiállításban. Sokkal inkább látta azt, hogy az Amerikai Egyesült Államok az az ország, ahol lehetőség van érdemi emigrációs politizálásra és a meglatása valóban hajszálpontos volt. *„Oda megyek, ahol a rabnépek felszabadítása akkor úgy látszott, hivatalos programmá tétetik, amit Amerika soha vissza nem vont, de hivatalos tényezői minden aktualitáskor máig megerősítettek. Ez az egy tény megszabja a hazáját akaró számkivetett magyar útját.”*⁴⁷⁷ Ez a kijelentése is arra világít rá, hogy számára az bírt jelentőséggel, hol szolgálhatja Magyarország ügyét. Az Egyesült Államok olyan platformot teremtett a megszállt országok emigráns politikusai számára, ami addig példa nélküli volt. *„A hazáért küzdeni kell mindenütt, egy pillanatig sem szabad lanyhulni, akárhová vetett is a sors, de a felszabadításért való harcba szerves, elismert módon való bekapcsolódásra alkalom, lehetőség egyedül itt van.”*⁴⁷⁸ Írta a nyílt levélben Kállay Miklós, s az idézett gondolatban fontos szó az „elismert”, ami rávilágít arra, mennyire jelentős az amerikai kormány által létrehozott és támogatott Free Europe Committee, vagyis Szabad Európa Bizottság, amely az emigráns politikusok hivatalos szervezete volt, és amelynek megalapítása Kállay Miklóst is lenyűgözte. A gesztust, amelyet az amerikai kormány nyújtott számukra felbecsülhetetlen értékűnek tekintette és ennek elismerésére buzdította a magyar emigrációt. Kállay Amerikára, mint vendéglátó országra tekintett és akárcsak amikor vendégségbe megyünk, elfogadjuk azt amivel kínálnak, de sosem szólunk bele a háziak belső ügyeibe, a magánéletébe és nem rendezzük át a lakásukat sem, csak mert nekünk úgy jobban tetszik. Ugyanígy kezelte a helyzetet Kállay is, aki úgy gondolta óriási felelőtlenség volna nem elfogadni a felajánlott lehetőséget. *„Aki ellen-szegül ennek az adottságnak, aki nem ragadja meg a világ első hatalmának feléje nyújtott kezét, az nem szolgálja hazája ügyét.”*⁴⁷⁹ Gondolatmenete világos és érthető, hiszen aki az aktív emigrációs politizálás mellett döntött – volt olyan egykori politikus, diplomata, aki nem – annak Magyarország ügyét képviselni elsődleges, és ha ehhez a vendéglátó ország anyagi és erkölcsi háttérrel nyújt, kötelességük élni vele. Nem véletlenül került erre ilyen mértékű hangsúly, ugyanis a Szabad Európa Bizottság és a szárnyai alatt működő Magyar Nemzeti Bizottmány megítélése az amerikai magyar emigránsok körében nem volt éppen összhangban azzal, amit képviselni kívánt. Az eltérő véleményeket a szervezettel kapcsolatban Kállay már korábban megtapasztalta, ezért is hangsúlyozta minden adandó alkalommal a saját, teljesen reális alapokon nyugvó álláspontját. Kállay úgy gondolta, hogy ha van hivatalos szócső, amit az emigráns politikusok kezébe adnak, akkor használni kell és nem szerette az emigráció hétköz-

---

⁴⁷⁷ Kállay Miklós: Levél magyar ügyben, New York, 1955. 1.o. (JAM KGY Dok. Itsz. nélkül)

⁴⁷⁸ Kállay Miklós: Levél magyar ügyben, New York, 1955. 1.o. (JAM KGY Dok. Itsz. nélkül)

⁴⁷⁹ Kállay Miklós: Levél magyar ügyben, New York, 1955. 1.o. (JAM KGY Dok. Itsz. nélkül)

napjait egyébként nagyon is jellemző köznapi csatározásokat. Ő ezeken felül tudott emelkedni és zavarta, hogy mások nem. Úgy érezte ezzel a hozzáállással nem előre haladnak. Lassítják az elvégzendő munka folyamatát. Az emigrációban élők akárcsak a hajótöröttek, nem tudták megtalálja-e őket valaki és hazajutnak-e valaha így muszáj berendezkedniük a szigeten, ahová a tenger sodorta őket. Mindamellet pedig a hazajutás reménye tartotta bennük a lelket és adott tevékenységükhöz akaraterőt és lendületet.

A Szabad Európa Bizottság jelentőségét mi sem bizonyítja jobban, hogy 1955. év elején az Amerikai Egyesült Államok elnöke, Eisenhower televízió és rádió interjúkban beszélt arról, hogy a Free Europe Committee és a Crusade for Freedom szervezetek céljai és tevékenysége hihetetlenül fontos és felhívást intézett az amerikai néphez, hogy támogatásukkal protestáljanak ezek mellett. Beszédeiben kiemelte, hogy a legbiztosabb védelem a kommunizmus terjedésével szemben, ha a rab nemzetekben a hit lángját ébren tartják és nem veszítik el a reményt, hogy országuk felszabadulhat a szovjet megszállás alól.⁴⁸⁰ Az más kérdés, hogy semmit nem tettek annak megakadályozása érdekében, hogy ez bekövetkezzen. Kállay Miklós nagy volumenű államférfi lévén azonban az aktuális helyzet pozitív oldalát figyelte és erre hívta fel az emigránsok figyelmét is: *„Képzeljünk el ilyen kijelentést, ilyen személyiségtől, máshol a világon!”*⁴⁸¹ És valóban kiválóan látta, hogy ennek a nyilvánosság előtt elhangzott beszédnek Eisenhower részéről óriási, véleményformáló jelentősége van. Ami akkor zajlott a Szovjetunió érdekszférájába tartozó országok melletti hivatalos kiállással amerikai részről az példa nélküli és ezt Kállay is tudta: *„Itt a rab nemzetek szervezetei lüktető életet élnek és beilleszkedve az amerikai politikába, részei annak. A történelemben példa nélkül való, hogy a világ leghatalmasabb nemzete a rab nemzetek ügyének szolgálatára egy külön óriási intézményt állít fel, amely nem csak az amerikai iránynak megfelelő általános anti-bolsevista politikát csinál és támogat, de fenntartja, lehetővé teszi és munkájába bekapcsolja a rab nemzetek menekültjeiből alakult szervezetek működését.”*⁴⁸² Ezek azok a kvalitások, amelyek számavétele után Kállay is jogosan várja az emigrációban élő politikusok lelkesedését és a szervezet elismerését. Azonban ő is látja, hogy hiába, mert: *„De azután jön a kifogás, hogy a Free Europe Committee ilyen vagy olyan politikai és világnézeti beállítottságú.”*⁴⁸³ Kállay mégis belátásra inti az emigránsokat: *„Nekünk meg kell érteni, hogy néha az irányelvekben és a személyek összeválogatásában őket más szempontok vezetik, mint bennünket, akik közről láttuk, szenvedve, vérezve éltük át a szörnyű időket. Ők madártávlatból nézik a dolgokat, tár-*

⁴⁸⁰ Kállay Miklós: Levél magyar ügyben, New York, 1955. 1. o. (JAM KGY Dok. ltsz. nélkül)

⁴⁸¹ Kállay Miklós: Levél magyar ügyben, New York, 1955. 1. o. (JAM KGY Dok. ltsz. nélkül)

⁴⁸² Kállay Miklós: Levél magyar ügyben, New York, 1955. 1. o. (JAM KGY Dok. ltsz. nélkül)

⁴⁸³ Kállay Miklós: Levél magyar ügyben, New York, 1955. 1. o. (JAM KGY Dok. ltsz. nélkül)

gyilagosnak és helyesnek gondolják, ha minden árnyalatot felhasználnak egyedüli céljuk, a bolsevizmus elleni harcban.”⁴⁸⁴ Kállay még csupán egy éve tartózkodott az Egyesült Államokban, a megállapításai azonban messzemenőbbek, hiszen olaszországi emigrációja alatt is ellátták őt friss hírekkel a tengerentúlról. Ez a tájékozott széles látókörűsége érezhető a hozzáállásán, beszédeinek tartalmán. Azt azonban aláhúzta, hogy a speciálisan és saját szempontjaink szerinti magyar-ügy érdekképviselőjét csakis ők, a magyar emigránsok képviselhetik.⁴⁸⁵ Akármennyire is elismeri az amerikaiak által létrehozott, közösen anti-bolsevista érdekeket képviselő szervezeteket, a magyar érdeket csak a magyar emigránsok képviselhetik, amelyre hivatalos platformot a Magyar Nemzeti Bizottmány nyújt.

Kállay Miklós számára a Bizottmányi tagságot már annak megalakulásakor felajánlották alapítói, ő azonban akkor még csak távoli szemlélője volt a háború után kibontakozó emigrációs politizálásnak és még Olaszországban élt, de már készült az Egyesült Államokba, amikor 1952-ben ő is tagja lett ennek a nem parlamentáris szervezetnek. Erre Kállay több alkalommal – ebben a nyílt levélben is – felhívta a figyelmet: „*A Magyar Nemzeti Bizottmány megítélésénél nem szabad megfeledkezni arról, hogy az alapfogalmakat tisztázva megállapítsuk, hogy az nem parlament, a Végrehajtó Bizottság pedig nem kormány. Ami a Magyar Nemzeti Bizottmányt illeti, nem csak a terület, az állampolgárok és a szuverenitás egyéb tényezői hiányoznak, de tagjai szétszórta élvén a világban, összejönniük sem lehet, ami a parlamentáris élet lényegét, a szóbeli meggyőzést, a kérdések kitárgyalását eleve lehetetlenné teszi.*”⁴⁸⁶ Ez persze semmit sem von le annak értékeiből, hiszen az egyetlen komoly apparátussal rendelkező politikai szervezet, amely a magyar érdekeket, Magyarország érdekeit képviseli a szabad világban. Illetve azt sem jelenti, hogy a Nemzeti Bizottmány ne állhatna ki a magyar érdekek mellett abban az esetben is, amikor nem a Szovjetunió irányából érkezik „támadás”. Nem jelent tehát szolgálalkúséget a megteremtett lehetőségekért cserébe. Ezt hangsúlyozni az emigráció felé fontos volt, Kállay is tisztában volt a jelentőségével, hiszen a Free Europe Committee szárnyai alatt működő Bizottmányt sokszor érte az a kritika, hogy az amerikai külpolitikai érdekeket képviseli.⁴⁸⁷ És bár csak egy éve tartózkodott ekkor Kállay Amerikában, mégis több példát is tudott felhozni annak bizonyítékaként, hogy a Magyar Nemzeti Bizottmány Végrehajtó Bizottsága teljes összhangban lépett fel, valamennyi alkalommal, amikor a nemzeti érdekek mellett kellett kiállni. Az első ezek között 1953 decemberében történt. Kállay Miklós ekkor érkezett meg az Egyesült Államokba, amikor is a Végrehajtó Bizottság a

⁴⁸⁴ Kállay Miklós: Levél magyar ügyben, New York, 1955. 2. o. (JAM KGY Dok. ltsz. nélkül)

⁴⁸⁵ Kállay Miklós: Levél magyar ügyben, New York, 1955. 2. o. (JAM KGY Dok. ltsz. nélkül)

⁴⁸⁶ Kállay Miklós: Levél magyar ügyben, New York, 1955. 2. o. (JAM KGY Dok. ltsz. nélkül)

⁴⁸⁷ VÁRDY 2000. 479.

Szabad Európa Bizottság elnökének azon nyilatkozatával foglalkozott, amely egyfajta állásfoglalás volt a részükről a trianoni békediktátum érvényességének tekintetében, különösen Csehszlovákiát illetően. A Végrehajtó Bizottság erre válaszul közölt levelében kifejtette, hogy ezen álláspont tarthatatlan, pontos adatokat idézve cáfolta meg a trianoni szerződés érvényességére vonatkozó elméletet. Emellett pedig kiemelte, hogy Magyarország szomszédos országaival fennállnak vitás kérdések, „*amelyeknek megoldására a tartós béke biztosítása, csak a helyesen értelmezett önrendelkezési joga alapján a népeknek, az erkölcs és igazság szellemében valósíthatók meg.*”⁴⁸⁸

Ahogy említettem, Kállay Miklós 1953 decemberében érkezett az Egyesült Államokba, ahol a new yorki kikötőben a National Committee for Free Europe kiküldött képviselője hivatalosan fogadta. Egyébként ő volt az első a vasfüggönyön túlról érkező politikusok között, akit ilyen fogadtatás várt az óceán túlsó partján. Érkezésekor azonnal interjú adott a New York Times és a New York Herald Tribune munkatársainak.⁴⁸⁹ Amerikába érkezését élénk érdeklődés fogadta. Ő pedig lendületesen vetette bele magát az emigrációs politikai életbe. 1954. február 8-án ott volt a szenátus új ülészakájának megnyitóján a washingtoni Capitoliumban, amely esemény különlegessége volt, hogy azt a Magyar Nemzeti Bizottmány képviselőjében Varga Béla a Bizottmány elnöke nyitotta meg. „*Utána az Alsóházban elhangzott Bentley képviselő nagy Mindszenty beszéde, amelyhez öten szóltak hozzá. Ismét kérdezem, elképzelhető-e ez másutt?*”⁴⁹⁰ Kállay igyekezett minden ilyen jelentőségteljes eseményre felhívni az emigráció figyelmét, hogy mindenki számára világos legyen: ezek másutt valóban elképzelhetetlenek, ugyanakkor ne vegyék természetesnek sem a lehetőségeket, ugyanakkor éljenek vele. a Végrehajtó Bizottság elnökéhez 1954 nyarán egy nyilatkozat érkezett a kisanthoz tartozó politikai csoportok részéről, amelyben bíralták a Magyar Nemzeti Bizottmány és a Végrehajtó Bizottság egyes tagjai részéről tapasztalt irredenta álláspontot. Kállay Miklós jól átlátta, hogy ez is egy kiemelendő példa arra, hogy a Bizottmány újfent egyhangúan állt ki a nemzeti érdekek mellett. A levélre válaszul ugyanis nyilatkozatban fejtették ki álláspontjukat az ügyel kapcsolatban, miszerint „*Annak megállapítása után, hogy az említett nyilatkozat egy szóval sem cáfolja meg azokat a történelmi tényeket, amelyből a Magyar Nemzeti Bizottmány Végrehajtó Bizottsága, illetve annak egyes tagjai megemlékeztek, újból a legnyomatékosabban kijelentjük, hogy a Magyar Nemzeti Bizottmány a népek önrendelkezési*

---

⁴⁸⁸ Kállay Miklós: Levél magyar ügyben, New York, 1955. 3. o. (JAM KGY Dok. ltsz.n.)

⁴⁸⁹ Délamerikai Magyarország 1954. január 22. 25. évf., 3642. szám 8. o.

⁴⁹⁰ Kállay Miklós: Levél magyar ügyben, New York, 1955. 3. o. (JAM KGY Dok. ltsz.n.)

*jogának alapján áll és ezt az elvet a jövőben sem fogja feladni.*⁴⁹¹ Majd hozzátette, hogy a kapott levél lényegesen erélyesebb hangot ütött meg, mint a nyilatkozat, amelyet válaszul közöltek. Érdekes egyébként belegondolni, hogy harmincnégy évvel a trianoni békediktátum aláírása után, tízezer kilométerre Magyarországtól, a második világháború utáni amerikai magyar politikai emigráció tagjainak esetleges irredenta álláspontot képviselő véleménye hogy felkorbácsolta egyes kis-antanthoz tartozó politikai csoportok kedélyeit. Arra mindenesetre jó volt, hogy a Végrehajtó Bizottság számára alkalom nyílt egyhangúlag kiállni az általuk képviseltek mellett.

Sokkal inkább aggasztó volt az az 1954 folyamán, Sztálin halálát követően Hruscsov által meghirdetett politikai irányvonal, amely a Szovjetunió szatellit államaival a békés egymás mellett élésre szólított fel. Amely világpolitikai szempontból hordozott magában pozitív elemeket, Kállay azonban mindezt magyar szemszögből nézve elítélendőnek tartotta, hiszen ez meglátása szerint azt jelenthette, hogy „*Elfogadni ma a feltétel nélküli (a rab népek felszabadítása nélküli) ko-exisztenciára vonatkozó kommunista tételt, végzetlenül feltétel nélküli megadáshoz vezetne a jövőben.*”⁴⁹² El lehet képzelni, mennyire felzaklató lehetett a Szovjetunió által hirdetett „békés együttélés” politikájával szembesülni magyar nézőpontból, közvetlenül a Rákosi-terror időszaka után. A mi szempontjaink szerint ez egyfajta „fátylat rá” magatartás, amelyhez a nagyhatalmak és több nyugati ország asszisztáltak. A Magyar Nemzeti Bizottmány Végrehajtó Bizottsága hosszabb nyilatkozatban adott kifejezést ellenérzéseinek ezzel kapcsolatban. Kállay tehát a fenti példákkal mind alátámasztotta állítását, miszerint a Magyar Nemzeti Bizottmány amellet, hogy az amerikai hidegháborús külpolitikával nagyobb részben egyetért, nem rejti véka alá azt sem, ha azzal ellentétes a véleménye. Illetve memorandumokban és nyilatkozatokban áll ki apparátusának teljes egyetértésével a magyar érdekek mellett, és nem hagy szó nélkül semmilyen magyar érdekeket ért atrocitást. Kállay elismeri, hogy a Végrehajtó Bizottság tevékenységének nagy része „*bizalmas természetű és nem hozható nyilvánosságra*” amit a közvéleménynek tiszteletben kell tartania és fontos, hogy ennek ismeretében ítéljék meg a Bizottmány tevékenységét.

A Magyar Nemzeti Bizottmány a magyar érdekek mellett állt ki több nemzetközi szervezetben is, amelyekben más vasfüggöny mögötti országokkal együtt szerepelt azok tagjai között. Ilyen volt például az Európai Rab Nemzetek Közgyűlése (*Assembly of European Captive Nations, ACEN*) az amerikai kezdeményezésre a Szabad Európa Bizottság támogatásával 1954. szeptember 20-án megalakult, a kelet-európai emigráns nemzeti bizottságok tevé-

⁴⁹¹ Kállay Miklós: Levél magyar ügyben, New York, 1955. 3. o. (JAM KGY Dok. ltsz.n.)

⁴⁹² Kállay Miklós: Levél magyar ügyben, New York, 1955. 3. o. (JAM KGY Dok. ltsz.n.)

kenységét összehangoló testület. Magát a szervezetet kilenc olyan nemzet emigrációba kényszerült képviselői hozták létre, amelyek a második világháború után szovjet megszállás alá kerültek. Megszervezésében részt vett Nagy Ferenc volt miniszterelnök is.⁴⁹³ Tagországai a következők voltak: Albánia, Bulgária, Csehszlovákia, Észtország, Lengyelország, Lettország, Litvánia, Magyarország, Románia. Üléseit az ENSZ-szel párhuzamosan tartotta és határozatait az ENSZ tagjai is megkapták.⁴⁹⁴ Létjogosultságuk volt, ugyanis az ENSZ-ben a kelet-közép európai országok érdekeit vagy nem, vagy nem megfelelően képviselik ezért szükségesnek látták egy kifejezetten ezen térség érintettjeinek platformot biztosítani saját képviseletükre.⁴⁹⁵ Ennek köszönhetően a szovjet megszállás alatt élő nemzetek problémáinak napirenden tartása megoldódott, ráadásul mivel amerikai kezdeményezésre jött létre ez is, ezért amerikai politikai körökben is elismert szervezetről volt szó.

Kállay fontosnak tartotta felhívni a figyelmet arra a tényre, hogy a Magyar Nemzeti Bizottmánynak 1955 elején tizenhét képviselője van, amely képviselők a háború alatti és előtti Magyarország diplomáciai karából kerültek ki és „*kitűnő helyi összeköttetések felett rendelkeznek*”, amellyel szolgálták tovább a magyar ügyet. Ennek kapcsán hozta fel példának azt a humanitárius segílyt, amelyet a Magyar Nemzeti Bizottmány Végrehajtó Bizottságának elnöke kezdeményezésére küldtek az árvíz sújtotta Magyarország számára amerikai részről.⁴⁹⁶ Kállay szerint ekkoriban változás történt amerikai szempontból Magyarország megítélésével kapcsolatban is, amit ő az Amerikai Kongresszus 83. ülészsaka által kiadott ún. „10 számú jelentés” megjelenésével magyaráz. Ebben ugyanis külön foglalkoznak Magyarország történelmének bemutatásával is 25 oldalon keresztül, amelynek hitelességét Kállay is elismerte.⁴⁹⁷

Elismerően nyilatkozott a müncheni székhelyű Szabad Európa Rádióról is, amelyet fennállása óta már akkor is sok kritika ért. Kállay azonban megértően viszonyult annak hibáihoz, véleménye szerint a majdnem kétszáz főt foglalkoztató média intézmény nincs könnyű helyzetben, hiszen minden eredménye azon múlik, milyen erőket tud mozgósítani. „*Elismerem azt is, hogy van egy-egy közlemény, amelyet nem helyeslünk.*”⁴⁹⁸ – írja, ugyanakkor nem osztotta azt a véleményt, hogy csupán amiatt, mert nem mindig értenek vele egyet mindannyian, ezért szükséges lenne meghurcolni, hiszen lehetetlen mindenki ízlésének megfelelő rádiót működtetni. És éleslátással megjegyezte: „*Az otthon, és ez mindennél fontosabb, mégis csak*

⁴⁹³ www.lexikon.katolikus.hu 2022. 04. 22.

⁴⁹⁴ Kállay Miklós: Levél magyar ügyben, New York, 1955. 4. o. (JAM KGY Dok. ltsz.n.)

⁴⁹⁵ KÁDÁR LYNN 2006. 164.

⁴⁹⁶ Kállay Miklós: Levél magyar ügyben, New York, 1955. 4. o. (JAM KGY Dok. ltsz.n.)

⁴⁹⁷ Kállay Miklós: Levél magyar ügyben, New York, 1955. 4. o. (JAM KGY Dok. ltsz.n.)

⁴⁹⁸ Kállay Miklós: Levél magyar ügyben, New York, 1955. 4. o. (JAM KGY Dok. ltsz.n.)

ennek köszöni kapcsolatát a külvilággal és velünk. Bizonyosan nagy része van abban a töretlen magyar bele nem nyugvásban, amit ma otthon látunk.”⁴⁹⁹ Megfigyelhetjük, hogy Kállay minden emigrációban készült írásában eljut következtetései során oda, hogy lehetnek persze emigrációs belső ellentétek, nem ért mindenki mindennel egyet de a legfontosabb szempontok nem ezek. Nem az a leglényegesebb, hogy ők hogyan látnak bizonyos eseményeket, jelenségeket, intézményeket, média megjelenést, hanem az, hogy hogyan viszonyul ezekhez az otthoni közvélemény, van-e hatással az otthoniakra, és ha igen, akkor milyennel? Mert a belső nézeteltérések sosem lehetnek olyan hangsúlyosak, mint a magyarországi magyarok helyzete és véleménye.

Gondolatmenetét a Nemzeti Bizottmány megalakulásának körülményeinek elemzésével folytatja. „A Nemzeti Bizottmány itt alakult meg Amerikában, abban az időpontban, amikor az amerikaiak is belátták, hogy reménytelen a kommunistákkal való kooperáció illúziója.”⁵⁰⁰ Tudvalevő, hogy már a háború alatt is bizalmatlan volt egymással a két szuperhatalom, bár szovjet oldalról volt ez inkább érezhető, mint fordítva. Az azt követő időszakban, a náci Németország legyőzése és a békekötések után már nem volt közös ellenség, ami összetartotta volna ezt a szövetséget és kialakult a kétpólusú világ. A hidegháború korai szakaszában pedig, mint tudjuk, ilyen és ehhez hasonló intézmények, szervezetek alakultak a kommunizmus terjeszkedésének megakadályozására. „Ez magyarázza az összetételét.”⁵⁰¹ Folytatja Kállay, aki szerint nyugaton esetenként magyarázatra szorul, hogy miért nincs jelen akár a Bizottmányban sem a baloldali képviselő. Ami nyilván az eltérő politikai múlt okán érthető nehezen nyugaton, részünkről teljesen evidens. Kállay egyébként tisztában volt azzal, hogy a Végrehajtó Bizottsági tagok között vannak ellentétek, közte és egyes tagok között is mert másképp látják és emlékeznek az elmúlt időszakokra, de az emigráció aktuális feladatait illetően nem merült fel közöttük lényeges különbség. A jövőben pedig bárhogya is alakulnak a dolgok a lényeg, hogy „remélem egyformán hűek leszünk a nagy magyar nemzeti gondolathoz.”⁵⁰²

Szorgalmazta a Nemzeti Bizottmány apparátusának kiszélesítését és ez alatt elsősorban a fiatalokat értette. Hogy mennyire fiatalokat, az ebből nem derül ki. Hiszen a Nemzeti Bizottmány tagjai különböző korosztályokat reprezentáltak attól függően ki mikor hagyta el Magyarországot és melyik kormány idején volt otthon aktív politikus vagy diplomata. Sajnos bizonyos idő elteltével az idősebbek nevei már kevésbé csengenek ismerősen a fiatalabb generáció számára, szükséges tehát, hogy kineveljék az emigrációban aktív szerepet vállalók

⁴⁹⁹ Kállay Miklós: Levél magyar ügyben, New York, 1955. 4. o. (JAM KGY Dok. ltsz.n.)

⁵⁰⁰ Kállay Miklós: Levél magyar ügyben, New York, 1955. 5. o. (JAM KGY Dok. ltsz.n.)

⁵⁰¹ Kállay Miklós: Levél magyar ügyben, New York, 1955. 5. o. (JAM KGY Dok. ltsz.n.)

⁵⁰² Kállay Miklós: Levél magyar ügyben, New York, 1955. 5. o. (JAM KGY Dok. ltsz.n.)

utánpótlását. Az azonban kezdettől tapasztalható kifejezetten negatív és visszatartó erővel bíró állapot, hogy „*az emigráció széles körei annyira kimélyítették a szakadékot egymás között, hogy az együttműködés alapfeltételeit nem találtam meg és nem is látom azokat mindaddig, amíg ez így marad. Az otthon pedig nem egyes csoportok harcát, hanem az emigráció áldozatos együttműködését várná el tőlünk.*”⁵⁰³ Az emigrációs belső ellentétek miatti felszólalás Kállay részéről állandó jelenséggé vált az írásaiban és beszédeiben. Szinte tanárként inti helyes viselkedésre egykori kollégáit, az emigráns politikusokat, hogy ne fecséreeljék az idejüket intrikákra. Illetve ami még nagy hiányosság a Bizottmány részéről, hogy nem fordít kellő figyelmet a szerte emigrációban élő magyarsággal való kapcsolattartásra, magyarul közönségkapcsolatra. „*Ez végzetes, nagy hibája, hátránya a magyar ügynek. Képzeljük minő más lenne a helyzet és súlyunk, ha a hivatalos szerv mögött állana az egész magyarság nem pedig támadná azt, legnagyobbrészt, túlnyomórészt igaztalanul.*”⁵⁰⁴ Ezek az „igaztalan” támadások pedig nem más, mint az információ hiány illetve a kapcsolattartás hiánya miatt érték a Bizottmányt. Kívülállók részéről ugyanis sok kérdést felvetett a működése, az amerikai kormánnyal való kapcsolata és a feléjük érkező csekély mennyiségű információ miatt rengeteg alkalom volt a félreértésre, a belemagyarázásba, a konspirációs elméletek gyártásába. A Bizottmány azonban részben rászolgált az őt ért kritikákra, hiszen például Kállay kezdeményezését is, kevésbé szigorú előírások mentén új tagok felvételét leszavazták, amit Kállay is meglepetten és csalódottan vett tudomásul. Ez a momentum alátámasztja a Bizottmányt folyton ért kritikát, miszerint nem nyitott, elzárkózó, a pozíciókat belső körében tartja.

Nyílt levelében kitér még egy érzékeny kérdéskörre, amely meglátása szerint is újra és újra reflektorfénybe kerül, ez pedig a miniszterelnöki-alap kérdésköre. Ez alatt az 1944 februárjában miniszterelnöki döntés alapján létesült pénzalapot értjük, amelyet Kállay Miklós kezdeményezésére, magánemberek finanszírozásából hoztak létre azzal a céllal, hogy egy esetleges német megszállás esetén a külföldre menekülő legitim magyar kormány részére nyújtsion biztos hátteret annak működtetéséhez.⁵⁰⁵ Kállay így fogalmaz ezzel kapcsolatban: „*Az alap létesítése egy teljes novum volt, egy politikai elhatározás, egy történelmi cél érdekében átmeneti időre, a nemzet igazi képviselőjének fenntartására.*”⁵⁰⁶ Mint miniszterelnöki-alap természetesen nagy érdeklődésre tartott számot, ráadásul mivel titoktartás kötelezte a letéteményeseket, ezért a találgatás is sűrű volt körülötte. Ami persze teret engedett a már a Bizottmány kapcsán is emlegetett találgatásoknak. Kállay a levélben leszögezte, hogy mint kezdeményező

⁵⁰³ Kállay Miklós: Levél magyar ügyben, New York, 1955. 5. o. (JAM KGY Dok. ltsz.n.)

⁵⁰⁴ Kállay Miklós: Levél magyar ügyben, New York, 1955. 6. o. (JAM KGY Dok. ltsz.n.)

⁵⁰⁵ Joó András: A „Nemzet Aranya” – A Kállay-alap története-tények és kérdőjelek, Századok, 2020. 2. szám

⁵⁰⁶ Kállay Miklós: Levél magyar ügyben, New York, 1955. 6. o. (JAM KGY Dok. ltsz.n.)

felet, és mint volt miniszterelnököt, őt terheli a felelősség az alappal kapcsolatban ugyanakkor hivatalos titoktartás esküje köti, ezzel pedig lezártnak tekinti a vitát, hiszen ahogyan világosan leírta: „Így magammal hordozom a felelősséget azokkal, akiknek megbízást adtam és akiknek adott tájékoztatásuk után a felmentést megadtam. Mert legyen bár magánszemély, ehhez jelenleg egyedül csak nekem van jogom.”⁵⁰⁷

Tudni kell, hogy az emigrációba kényszerültek nagy része nem hosszútávra tervezte külföldi tartózkodását. Úgy gondolták még az ő életük során eljön az az idő, amikor Magyarországra visszatérve kamatoztathatják az Amerikában vagy Nyugat-Európában szerzett politikai tapasztalatokat és ezzel segíthetik majd az ország talpra állását. Ezt Kállay több alkalommal is megfogalmazta így ezen nyílt levélben is: „*Minekünk más programunk nem lehet ha hazamegyünk, mint teljes lélekkel csatlakozni az otthoniakhoz. Összeállni velük az ország újjáépítésében és a nagy egységben, amit hiszek, hogy otthon meg lesz, semmi visszavonást nem okozni.*”⁵⁰⁸ Teljes meggyőződéssel hittek és akartak hinni abban, hogy haza fognak tudni menni és újra bekapcsolódhatnak a politikai életbe. Ám a belső ellentétekkel, ami közöttük zajlik, szerinte csupán az ellenségeik számára adnak lehetőséget a kárörvendésre ráadásul egyes, szintén emigrációba vonult politikailag támadhatatlan személyt pontosan ezek a konfliktusok tántorítanak el attól, hogy közéjük állva erősítsék a magyar-ügy szolgálatába állt emigránsokat. E felett érzett sajnálatának és hiányérzetének Kállay hangot ad levelében: „*Tudom, sokan vannak mégis, akik egyformán gondolkoznak, egyformán ítélik meg a helyzetet, ám nem jönnek ki visszavonultságukból, pedig politikailag támadhatatlanok, mert a marakodás porondján, - és ebben igazuk van – úgy érzik, nincs keresnivalójuk. Mégis az ő véleményüket szeretném tudni. Az ő bírálatukat hallani. Én őket látom legtöbbször súlyban és számban hontalanságunk százezrei között és azt hiszem, ezeket az elvonultakat várják legjobban haza. Tulajdonképpen e sorokat őhözadjuk intézem. Ővelük érzem közösségben magamat és küldöm messziről, szörnyű messziségbe magyar kézszorításomat. Kelt New York, 1955. március 25-én.*”⁵⁰⁹ Számos levelében, nyilvánosságnak szánt írásában és sajtómegjelenéseiben beszélt arról, mennyire káros az emigrációban tapasztalható folyamatosan jelenlévő belső csatározás, az intrika, a múltbeli nézetkülönbségek ütköztetése, ám itt a nyílt levél zárógondolatával fogalmazta meg legkifejezőbben mennyire idegen tőle mindez. Fájdalmas számára is, hogy azok, akik képességeikkel sokat tudnának adni a magyar képviselőlet ügyének, pontosan amiatt nem teszik, amit ő is mélységesen elítél és ami ellen újra és újra felemeli a hangját. És

⁵⁰⁷ Kállay Miklós: Levél magyar ügyben, New York, 1955. 6. o. (JAM KGY Dok. ltsz.n.)

⁵⁰⁸ Kállay Miklós: Levél magyar ügyben, New York, 1955. 7. o. (JAM KGY Dok. ltsz.n.)

⁵⁰⁹ Kállay Miklós: Levél magyar ügyben, New York, 1955. 7. o. (JAM KGY Dok. ltsz.n.)

fájdalmas a tény azért is, mert az emigráció keserű kenyere, nekik a legkeserűbb. Ahogyan Kállay is fogalmazott: „és küldöm messziről, szörnyű messziségbe magyar kézszorításomat.”

Nyílt levelében, Kállay Miklós az amerikai magyar politikai emigrációban addig eltöltött rövid idő alatt is teljesen reális képet festett annak helyzetéről. Megállapíthatjuk, hogy sajnálatos módon azok a hibák, hiányosságok vagy hibás gondolatmenetek, amelyek javításra szorultak volna a későbbiekben is fennálltak. Ilyenek a belső csatározások, pozícióharcok, intrikák, a bizalmatlanság a Bizottmány felé az emigránsok részéről. Kállay mégis folytatta a munkát, cikkeket írt, interjúkat adott és előadásokat tartott a kint élő magyaroknak.

XVII.1. A Szabad Európa Rádió interjúja Kállay Miklóssal 1955.

A nyílt levél nagy sajtóvisszhangot kapott, így 1955 áprilisában a Szabad Európa Rádió is megkereste a volt miniszterelnököt, hogy az írás kapcsán interjút készítsenek vele. A felvevő utáni első kérdés a levél megírásának okát firtatta. Kállay válaszában az egységesítésre való törekvést emelte ki, mint fontos tényezőt.

Ugyanis meglátása szerint az emigrációnak egyik nagy hátránya az, hogy mivel otthon politikailag más – más utakon jártak ezt folytatják az emigrációban is, de egy fontos tényezővel nem számolnak: „Amíg otthon politizáltunk, pártok és szándékok mögött a magyar nép tömegei álltak. Itt abból, amit pártnak nevezünk, hiányzik a legnagyobb és döntő tényező, a nép akarata.”⁵¹⁰ Az interjút készítő Kóréh Ferenc⁵¹¹ újságíró rávilágít, hogy ez az üzenet alapvetően az emigráns magyarságnak szól, de nyilván az Amerikában töltött egy évét követően a tapasztalatokról az otthoniaknak is mondana „megszívlelendő dolgokat”. Kállay válasza annak fényében, hogy a Szabad Európa Rádióban hangzott el – tehát sokan hallhatták – igazán elgondolkodtató és szomorú is egyben: „Úgy érzem igen. És üzenetemnek nyilván ez a fontosabbik része. Mi idekint csak egy letört, a szélvihar által űzött, hajtott ága vagyunk a nagy magyar törzsnek. A magyar ügy otthon van és ott is teljesül be. Ha most azt kérdezi, hogy ezzel a beteljesedéssel kapcsolatban idekinti tapasztalataim után mit tudok mondani, akkor azt felelhetem, nyugodt lelkiismerettel felelhetem, hogy meggyőződésem szerint nincs elérhetetlen messzeségben az az idő, amikor a lehetetlen helyzet, ami ma a világon, különös-

⁵¹⁰ Szabad Európa Rádió interjú Kállay Miklóssal 1955. április 18. (JAM KGY Dok. ltsz.n.)

⁵¹¹ Kóréh Ferenc (1909 – 1997.) 1948 – ban menekült el Magyarországról az Egyesült Államokba. A new yorki Szabad Európa Rádió munkatársa volt 1951 – 1974. között. (BORBÁNDI 1992. www.mek.oszk.hu)

*képpen a nekünk legfontosabb helyen, a Vasfüggöny mögött uralkodik, megváltozik.*⁵¹² Kállay itt diplomatikusan arra tett utalást, hogy meglátása és az Amerikában töltött egy évének tapasztalatai szerint Magyarországon hamarosan változások fognak történni. Kállay nem a hírszerzéssel vagy titkosszolgálati ügynökökkel volt kapcsolatban, hogy ezt mondja. Egyedüli oka ennek az volt, hogy hallgatta és figyelte az amerikai híreket, eseményeket, a külpolitikai törekvéseket, az elnök beszédeit. Ebből nem egyedül neki, hanem sokak számára is ez a következtetés születhetett és alapvetően úgy gondolom, hogy ez egy borzasztóan letaglózó és szomorú tény. Kóréh Ferenc erre azt kérdezte tőle, hogy a háborúra gondol-e, amikor erre a változásra utal? Kállay azonban elutasította a háború lehetőségét, meglátása szerint a szabad világ nem akar háborút, csak békét. Ugyanakkor a béke érdekében ki kell küszöbölni minden olyan tényezőt, amely „gyúlékony” és háborút okozhat, ha szikrát kap. Ilyen tényező a magyar-kérdés is, amely nincs megoldva, ugyanis abban az állapotban, amelyben éppen van az nem megoldása a kérdésnek. Addig pedig békéről nem lehet beszélni, véleménye szerint, hiszen *„lehetetlen helyzetek fenntartására nem lehet tartós megegyezést építeni. Egy ilyen megegyezés nem szüntetné meg a háborús veszélyt, hanem provokálná azt...”*⁵¹³ Amerikáról pedig egyik benyomása, hogy a *„a leghatalmasabb tényező, mindenek feletti hatalom és akarat, a közvélemény, a nép akarata.”* Emellett az, hogy két dolgot akarnak mindenek felett: igazságot és békét. Ez a kettő pedig összefügg, hiszen alapozni a békét csak igazságra lehet és *„tartósan csak békében élhet az igazság”*. Majd azzal a gondolatmenettel folytatta, amelyből érezhető, hogy valódi a bizalom az amerikaiak iránt, hiszen a nem régmúltba visszanyúló történelmük tették őket ilyené: *„Ezt értettem meg egyre jobban itt, Amerikában. És hitem, bizalmam elsősorban nem is az Egyesült Államok fölényes hadi felkészültségében van, hanem ennek a népnek törhetetlen akaratában, a zsarnokság és elnyomás ellen érzett gyűlöletében és a szabadság védelmére való elszántságában. Ez az elszántság egyre jobban érik, s minden nap közelebb hoz a szabadságeszme elkerülhetetlen győzelméhez.”*⁵¹⁴ Az amerikai néplélekben az igazi amerikai szellemben bízott és valójában minden oka meg is volt rá. Az antikommunista közhangulat, az amerikai külpolitika, az emigránsok irányában tett gesztusok és az amerikaiak igazságszeretete mind e felé a bizalom felé terelték a volt miniszterelnök gondolatait. Kóréh Ferenc erre hozzátette, hogy az emberek otthon is ebben bíznak, amely hozzászólás tovább lendítette Kállay gondolatait is: *„Igen, és én meg akarom erősíteni ezt a reményt. Mert hiszek*

---

⁵¹² Szabad Európa Rádió interjú Kállay Miklóssal 1955. április 18. (JAM KGY Dok. ltsz.n.)

⁵¹³ Szabad Európa Rádió interjú Kállay Miklóssal 1955. április 18. (JAM KGY Dok. ltsz.n.)

⁵¹⁴ Szabad Európa Rádió interjú Kállay Miklóssal 1955. április 18. (JAM KGY Dok. ltsz.n.)

abban, amit mondok, és mert ez a remény élteti az embert és a nemzetet.”⁵¹⁵

Meglátása szerint a remény az, ami az embereket cselekvőképessé teszi, ugyanakkor nem vakmerővé. Mert a reményvesztettség érzése az, ami kétségbeesett tettekre hajtja az embert, akkor már kevésbé gondolkodik józanul. „*A remény a magyarság fenntartója és ez jól van így, mert csak csüggedt népen vehet erőt a pusztulás.*”⁵¹⁶ - mondta Kállay az interjúban és ezek a szavak valóban a rá jellemző higgadt, de bizakodó erőre vallanak. Az újságíró következő kérdése a tapasztalatra és a történelmi távlatokban való gondolkodásra irányult: „*Hogy látja innen, azt is mondhatnám: történelmi távlatból a magyar nép magatartását a mai súlyos világhelyzetben?*”⁵¹⁷ Kállay „*a magyar gondolkodás lényegévé lett magasabbrendűséggel*” magyarázta, hogy miért tudnak az otthoniak egy megszálló ország és rendszer alatt is boldogulni és túlélni. „*A magyar nép magasabb rendű, értékesebb, mint mai parancsolói. És ezt azok is tudják, s félnek is a magyar néptől...*”⁵¹⁸ - fogalmazott Kállay, akinek szavai a Horthy-korszak, Trianon utáni kultúrfölény elméletét idézték, de abszolút nem negatív módon. Az országot megszálló szovjet hadsereg és a Szovjetunióból importált kommunista ideológia törekvése „a múltat végképp eltörölni”, hogy egy gyökértelen, történelméhez nem ragaszkodó, hitét elhagyó, csak a pártban és elvtelen vezetőiben bízó generációkat neveljen. Ez az ő „vallásuk” és ez az, amivel Kállay tisztában volt és tudta azt is, mivel - a magyarok ezer éves küzdelmes történelmének és szabadságszeretetének életben tartásával - győzhetők le, még ha a megszállás tényén ez nem is változtat. Kóréh Ferenc azon kérdésére, hogy mire alapozza ezt Kállay, a volt miniszterelnök arra mutatott rá, hogy az utóbbi évek történéseire illetve arra, hogy a megszálló, idegen hatalom otthoni képviselőinek tetteit a félelem vezérli.

Az újságíró utolsó kérdése az interjú folyamán a jövőre vonatkozott: „*Hadd kérdezzem még meg, hogy mit tart a legfontosabbnak a jövő útján?*”⁵¹⁹ Kállay gondolatmenetét azzal kezdte, hogy nem híve a tanácsadásnak onnan az óceán másik partjáról, azonban szeretné, ha üzenete, gondolatai a családhoz, a magyar családhoz jutnának el. A magyar család jelenti a jövőt, a reménységet: „*A magyar jövőnek alapja és biztosítéka, a család, amely erejét, egészségét, regeneráló képességét ebben a szörnyű pusztulásban is meg tudta őrizni. A magyar jövőnek a magyar családban kell meghúzódnia, élnie és megmaradnia. Addig nem féltsem a magyar népet, amíg családi életét megőrzi és amíg a gyermek a családban nő fel.*”⁵²⁰

⁵¹⁵ Szabad Európa Rádió interjú Kállay Miklóssal 1955. április 18. (JAM KGY Dok. ltsz.n.)

⁵¹⁶ Szabad Európa Rádió interjú Kállay Miklóssal 1955. április 18. (JAM KGY Dok. ltsz.n.)

⁵¹⁷ Szabad Európa Rádió interjú Kállay Miklóssal 1955. április 18. (JAM KGY Dok. ltsz.n.)

⁵¹⁸ Szabad Európa Rádió interjú Kállay Miklóssal 1955. április 18. (JAM KGY Dok. ltsz.n.)

⁵¹⁹ Szabad Európa Rádió interjú Kállay Miklóssal 1955. április 18. (JAM KGY Dok. ltsz.n.)

⁵²⁰ Szabad Európa Rádió interjú Kállay Miklóssal 1955. április 18. (JAM KGY Dok. ltsz.n.)

A gondolatai valódi érték- és időtálló gondolatok, amit fontosnak tartottam idézni, mert gondolatainak megosztásával még jobban megismerhetővé válik az emigrációban élt volt miniszterelnök. Az interjút azzal fejezte be, hogy a fiatalság védelmére szólította fel az idősebbeket, az egyházat. Felidézte a háborús éveket is, amikor arra irányult törekvése, hogy a minél kevesebb magyar katona menjen a frontra, hogy fennmaradjon a magyarság: „*hogy nem szabad a magyar fiatalságot, a magyarság életfáját pusztulásba vinni.*” Ugyanerre kell a háború után is figyelni és figyelmeztetni mindenkit, ezért szólította fel a magyar családapákat az övéik védelmére: „*Őket kérem, hogy szerencsés megmaradásukból - ti. a háborúból való hazatérés – vonjanak le egy nagy, szent kötelességet: őrizték a magyar családot, neveljék, ha kell minden áldozattal a magyar gyermeket. A magyarságnak meg kell maradnia!*”⁵²¹ Ezzel zárult az interjú, amely fontos gondolatokat tartalmazott az elejétől a végéig, alapvetően minden egyes sora alátámasztja a Kállayról eddig megállapított jellemzőket és azt is, hogy soha nem hazudtolta meg önmagát, soha nem lehetett tőle olyan nyilatkozatot olvasni, amelyben ellentmondott volna saját magának, korábbi kijelentéseinek. Ő egy igazi hazáját szerető, büszke magyar ember volt, akinek az emigrációban is mindig a magyarság sorsa és fennmaradása volt az első. Az interjú pedig lényeges kiegészítése a nyílt levélnek, amellyel az emigrációban élőkhez fordult.

XVIII. Az 1950-es évek világpolitikai szempontból benne Magyarország helyzete

Az időszak, amikor Varga Béla és Nagy Ferenc az Egyesült Államokba érkeztek nem csak az ő életükben jelentett fordulatot, hanem a világtörténelemben is. A hidegháború ekkor veszi kezdetét, s a világháború alatt még szövetségesként harcoló két szuperhatalom az Amerikai Egyesült Államok és a Szovjetunió fokozatosan egymás ellen fordult, majd kialakult a kétpólusú világ. A háborút együtt nyerték meg, mert az amerikaiak és a britek a Szovjetunió nélkül nem tudtak volna győzelmet aratni a harmadik birodalom felett. A háború nehézségei összekovácsoltak egy olyan koalíciót, amelynek közös volt az ellensége ugyan, de ezen kívül nem sok minden kötötte össze őket.⁵²² Rendszerszinten egészen más elképzeléseik voltak a saját belügyeiket és a világpolitikát illetően, vagyis a háború utáni világot teljesen másképp képelték el és mindkét ország meg volt győződve a saját igazáról. Az amerikai demokrácia - bár igen sok ellentmondással működött, elég a rabszolgaságra, a bennszülött lakosság majdnem teljes kiirtására majd rezervátumokba kényszerítésére, majd a hidegháború első szakaszában is létező faji szegregációra, mely az afroamerikai lakosság diszkriminációja volt alap-

⁵²¹ Szabad Európa Rádió interjú Kállay Miklóssal 1955. április 18. (JAM KGY Dok. ltsz.n.)

⁵²² GADDIS 2020. 20-21.

vető polgári jogaiktól megfosztva őket, gondolni – alapvetően nem központosított elveken működő, a hatalmi ágakat egymástól elkülönítő, választásokon alapuló rendszer. Ezzel szemben a Szovjetunió, melyet a bolsevik forradalom hívott életre, a központosított hatalom képviselőjévé vált.⁵²³ A társadalmat osztályrendszerre osztva a munkásosztályt felemelve és irreálisan nagy hatalomhoz juttatva ugyanakkor ezzel egy időben kizsákmányolva, mely rendszerben az előrejutás feltételei között prioritást élvezett a munkásosztálybeli származás. Vele ellentétben, az Egyesült Államok - bár sajátos módon értelmezte a demokráciát - a lehetőségek hazája, amelyben ha valaki tanul és vállalkozik, akkor irreleváns kérdéssé válik a származása.

A második világháborúban a Szovjetunió óriási veszteségeket szenvedett, a katonai és civil áldozatok száma a becslések szerint huszonhét millió fő, amely az amerikai áldozatok számának körülbelül kilencvenszerese. Amerikának meg volt az a mérhetetlenül nagy előnye, hogy hatalmas kiterjedésű országa geopolitikai elhelyezkedése miatt nem vált hadszínterré. Ezt a Szovjetunió azonban nem tudta elkerülni. Nagy- és kisvárosokat, az ipart, a mezőgazdaságot és rengeteg orosz állampolgárt pusztított el a háború. Ennek következtében, a Szovjetuniót óriási áldozatvállalása a Hitler elleni háborúban, országának hatalmas kiterjedése és európai érdekszférája miatt döntő befolyás gyakorlására jogosította fel a háborút követő rendezésben.⁵²⁴ Amerika és a Szovjetunió között a kapcsolat egyébként már a háború alatt sem volt felhőtlen, a feszültség közöttük mondhatni a levegőben volt.

George F. Kennan, aki a háború utolsó szakaszában 1944 nyarától a moszkvai nagykövetség minisztertanácsosa volt, emlékirataiban ír arról az időszakról, amelyet ekkor a Szovjetunióban töltött.⁵²⁵ Kennan számára nem volt ismeretlen a terep, hiszen 1935-36-ban mint másodtitkár szolgált a moszkvai amerikai nagykövetségen.⁵²⁶ A nyelvet kitűnően beszélte és rendkívüli módon kötődött az országhoz, érdekelte a kultúrája, a hétköznapijai. Sokszor használta ki az alkalmat arra, hogy anélkül, hogy tudtak volna kilétéről, illetve elsősorban arról, hogy külföldi, elvegyüljön a nép között, bejárja a városokat és a vidéket.⁵²⁷ A kötődése azonban nem ideológiailag értendő, a kommunizmust, a diktatúrát elítélte. Így tehát érdekeseek azok a meglátásai, amit a háború végén tapasztalt, amikor nem egyszerű diplomataként, hanem egy szövetséges ország nagykövetségének minisztertanácsosaként volt jelen. A háború előtt is az volt a benyomása, hogy résztvevőként nem tud „becsatlakozni” az oroszországi

---

⁵²³ GADDIS 2020. 21-24.

⁵²⁴ GADDIS 2020. 20-24.

⁵²⁵ KENNAN BUDAPEST, 2020.

⁵²⁶ Dr. Fehér Zoltán: Nekrológ: George F. Kennan – Egy realista diplomata az amerikai külpolitika alakításában, In: Kül-Világ – A Nemzetközi Kapcsolatok folyóirata, II.évf. 2005./2-3.

⁵²⁷ KENNAN 2020. 173.,178.

hétköznapi életbe, mert éreztették vele, hogy kívülálló és ez a háborúban sem változott meg, holott a Szovjetunió és az Amerikai Egyesült Államok egymás szövetségesei voltak. A szovjet hatóságok, melynek kinyújtott karja a titkosrendőrség volt, nem nézték jó szemmel, ha egy külföldi csak úgy spontán érdeklődést mutatott az országuk iránt főleg, ha az érdeklődés túl ment azon a ponton, amennyit a rendszer mutatni kívánt magából.⁵²⁸ A visszaemlékező Kennan egyébként úgy érezte, hogy „(...) – kivéve talán későbbi moszkvai nagyköveti élményeimet – soha jobban nem nehezedett rám a szovjet hatóságoknak a diplomatákra vonatkozó elszigetelési kísérlete, mint az Oroszországba való visszatérésem utáni első hetekben a háború utolsó hónapjaiban. Nemcsak a háborús együttműködés és barátság látványos látszathomlokzatával lehetett nehezen összeegyeztetni, amit a nyugati szövetségesek bármi áron fenn akartak tartani, de sokunk belső érzéseivel is, akik ott szolgáltunk, és meg voltunk hatódva az orosz nép szenvedéseitől, hősiességétől és türelmétől, amit a háború viszontagságaival szemben tanúsítottak. Csak a legjobbat kívántuk nekik. Duplán nehéz volt ilyen körülmények között, hogy úgy kezeltek minket, mintha valamiféle különös kórság hordozói lettünk volna.”⁵²⁹ A hidegháború előestéin mindenképpen figyelembe kell venni az ehhez hasonló benyomásokat, amik nem csupán érzésekben nyilvánultak meg. Kennan munkájából adódóan kapcsolatban állt a helyi diplomáciai dolgozókkal, s egyik – meg nem nevezett – szovjet barátjának tudomására is hozza, hogy reméli „nem találják majd szükségesnek örök időkre kartávolságban tartani a barátaikat (...) Mi most állítólag szövetségesek vagyunk, Önök viszont egyénenként továbbra is úgy kezelnek minket, mint kémeket.”⁵³⁰ A barátja válaszában azt fejtette ki – miután kijelentette, hogy az orosz népnek szüksége van a diktatúrára amiatt, hogy mértéket tudjon tartani és önfegyelmet tudjon gyakorolni -, hogy egészen egyszerűen kénytelenek azt tanítani, hogy minden külföldről feltételezzék a kémkedés gyanúját. A miértje ennek szerinte az, hogy önuralomra tanítsák az oroszokat, hogy úgy viselkedjenek, ahogyan egy nagyhatalom állampolgárainak kell. Kennan jogosan lép fel ez ellen azzal az érveléssel, hogy ez feltételezési önbizalomhiányt a részükről, amire semmi okuk sincsen, ráadásul felesleges feszültséget kelt a szövetséges ország képviselőiben. Akik nem csupán papíron szövetségesek, hanem támogatták a Szovjetuniót háborús erőfeszítéseikben és több milliárd dollárnyi amerikai termék felett biztosítottak számukra rendelkezést. A szovjet barát azonban kimondta, amit a későbbiekben a politika nagyban is bizonyítani fog: „A mi népünknek nem szabad elfelejtenie, hogy kapitalista környezetben élnek (ti. a külföldi diplomaták), és a barát talán ma még barát, de

---

⁵²⁸ KENNAN 2020. 173-174.

⁵²⁹ KENNAN 2020. 178.

⁵³⁰ KENNAN 2020. 178.

lehet, hogy holnap már ellenség. Nem engedhetjük meg önöknek, hogy közelebbről megismerkedjenek a népünkkel. Különféle dolgokat mesélnének nekik az országaikról, a magasabb élet-színvonalról, arról, ami önök szerint a boldogabb élet. Összezavarnák őket, meggyengítenék hűségüket a saját rendszerükhöz.”⁵³¹ A háború utolsó hónapjainak egyikében a moszkvai nagykövetség minisztertanácsosa és egy szovjet diplomáciai dolgozó között lezajlott baráti beszélgetés gyakorlatilag leképezi a következő évek politikáját. A háborúnak hamarosan vége, a közös ellenség, Hitler még nem tűnt el a föld színéről, de hamarosan el fog. Ennek folytán pedig a szövetség oka fogyottá válik majd, hiszen minden más elválasztja őket egymástól. A háború befejezése előtt Sztálin gyakorlatilag ugyanezt a megállapítást tette, miszerint „A szövetség köztünk és a kapitalisták demokratikus csoportja között azért működhet, mert érdekükben állt megghiúsítani Hitler hatalomra jutását. A jövőben a kapitalistáknak ez a csoportja is az ellenfelünk lesz.”⁵³² Ez persze nem ment egyik napról a másikra, az odáig vezető út még néhány diplomáciai konfliktussal ki volt kövezeve.

A háború végére körvonalazódott egy terv az Egyesült Nemzetek Szövetségének megalapításáról, melynek előkészítésére 1944. augusztus 21 - szeptember 28. között megtartották a Dumbarton Oaks-i konferenciát.⁵³³ George F. Kennan, aki maga is részt vett ezen, számos kérdés és kétely gyötörte az eredményességgel illetve a szervezet szükségességével kapcsolatban. Az alapkoncepció az, hogy egy nemzetközi biztonsági szervezet azért jön létre, hogy a status quo fenntartásával elkerüljék a jövőbeli háborúkat. Azonban a szervezet alapításában azok a nagyhatalmak vesznek részt, akiknek érdekükben állt ezt a fenntartani, vagyis elégedettek a fennálló nemzetközi erőviszonyokkal, és ha ez az alapkoncepció megszűnik vagy átalakul, tehát valamelyik nagyhatalom érdekében a status quo megváltozása áll, akkor máris értelmét veszti a szövetség fennállása. Kennan egy sokkal rugalmasabb szervezet felállítását preferálta, amely nehézségek nélkül tud reagálni a nemzetközi politikai élet változásaira.⁵³⁴ A szervezet felállításának másik alaptétele, hogy megakadályozzon egy kisebb hatalommal rendelkező országnak egy nagyobb ország által történő megszállását. Ez azonban szerinte igen naiv gondolkodást tükröz, mert ha nincs háború a megszállás sem – többnyire – nyíltan történik. Itt jönnek képbe a bábállamok, a szatellita kormányok, akik képviselői kiszolgáltatják saját országukat és népüket egy nagyhatalomnak, s ennek fejébe személyes gazdasági gyarapodásuk a jutalom. Kennan pedig tisztában volt azzal jó pár oroszországi külszolgálatban töltött év után, hogy Sztálin nem a békére törekedett, hanem egy olyan világra, amiben saját ér-

---

⁵³¹ KENNAN 2020. 179.

⁵³² GADDIS 2020. 27.

⁵³³ KENNAN 2020. 197.

⁵³⁴ KENNAN 2020. 197-198.

dekeit és hatalmi törekvéseit érvényesítheti. Ha ez békés úton sikerül, rendben van, de ha nem, az is. A hatalmi egyensúlyt a világban a nagyhatalmak között elosztva képzelte el, ahol az amerikai az angol és az orosz hegemonia szabja meg a nemzetközi politikát. Ebből következően Sztálin logikája szerint, hogy a másik két nagyhatalom ismerje el a Közép-Kelet-Európa felett létrejövő szovjet érdekszférát. Mert az ez irányú törekvés 1944 nyarán már kialakulóban volt.⁵³⁵

Kennan egyébként megkérdőjelezte a saját maga állításait és kételyeinek okát. Pontosan azért, hogy azok indokára konstruktív válaszok születhessenek. Úgy gondolta, hogy az Egyesült Államok részéről súlyos félreértéseken alapuló politikát alkalmaznak, ugyanakkor szükségesnek érezte, hogy alátámassza a teóriája helyességét vagy elismerje azok helytelen-ségét. Talán a háborúban átélt trauma más meglátásba helyezte Oroszország számára is a világ szemlélését? Talán a marxizmusnak is meglátják azt a hibáját, miszerint nem szabad tú-lontúl bizalmatlannak lenniük és lehetséges az együttműködés kommunista és nem kommu-nista országok között is, hisz nem ez a meghatározó szempont, nem kell, hogy az legyen, szu-verén államok kapcsolatfelvételek?⁵³⁶ Azonban rá kellett jönnie néhány hétnyi moszkvai tartózkodást követően, hogy a helyzet nem változott, sőt mintha még inkább becsontosodott volna. Úgy érezte, mindezen sok évi tapasztalaton alapuló megfigyeléseiből születő meglátá-sait meg kell osztania felettesével, így 1944 szeptemberében megírta „*Oroszország – Hét év-vel később*” című esszéjét, amiről saját maga írta azt, hogy „*Jobb írás volt, tágabb kitekinté-sű, kiegyensúlyozottabb, és specifikusabb, mint az úgynevezett X-cikk, amit két és fél évvel később írtam, és ami részben ugyanerre az alapra épült, és valójában igen sok mindent e ko-rábbi írásból merített.*”⁵³⁷ A meglátásai mondhatni, hajszálpontosak és érdekes módon pszi-chológiai vagy legalább is környezeti megfigyeléseket is tartalmaznak magáról Sztálinról és a Kreml Oroszországon élőködő urairól. Kennan szemén keresztül láthatjuk, milyen törekvé-sek vezették a háború végén a Szovjetuniót, hogy Németország hatalmának likvidálása szinte új lendületet adott számukra a hatalmi gépezet beindítására a Szovjetunióval határos országok fölé magasodó érdekszférájuk kiterjesztésére. Míg az amerikai és a brit államférfiak a háború utáni nemzetközi együttműködések terveit dolgozták ki a béke és a status quo fenntartására, addig ezt Moszkva naiv, irreális törekvésnek tartotta.⁵³⁸ De „Rómában viselkedj úgy, mint a rómaiak” elvén a szovjet vezetők is úgy látták, „*ha a győzelem ára az, hogy irreális dolgokat*

---

⁵³⁵ KENNAN 2020. 198-199.

⁵³⁶ KENNAN 2020. 202-203.

⁵³⁷ KENNAN 2020. 203-204.

⁵³⁸ KENNAN 2020. 447-448.

mondunk, miért ne?”⁵³⁹ Kennan ismerte Oroszországot és ismerte a szovjet külpolitikai elképzeléseket. Nem véletlenül tette ezt a megállapítást: „*Senki sem akadályozhatja meg Oroszországot, hogy elvegyen, ha elhatározta, hogy elvesz. Senki sem veheti rá Oroszországot, hogy adjon, ha elhatározta, hogy nem ad.*”⁵⁴⁰ Sztálin úgy gondolta, Oroszország óriási háborús veszteségei miatt ennek arányában jóval nagyobb kárpótlás jár az országnak. Ugyanakkor mindezen veszteségek csorbították országának erejét is, hogy a követeléseinek érvényt szerezzen. Így tehát nem volt más választása, mint együttműködni a britekkel és az amerikaiakkal, bár emellett meg volt győződve arról is, hogy a kapitalista országok kapzsiságuk folytán előbb vagy utóbb egymás torkának esnek és így a kiábrándult európaiak a kommunizmus ideológiája felé forduljanak. A célja tehát egyáltalán nem az volt, hogy hatalmi egyensúly alakuljon ki az öreg kontinensen, hanem hogy úgy domináljon Európa felett, ahogyan Hitler is akart volna.⁵⁴¹

Az amerikaiak törekvéseiben mindig szerepet játszott az a dilemma, hogy részt vegyenek az európai konfliktusokban, vagy sem. Arról meg voltak győződve, hogy demokráciájuk, az általuk teremtett rendszer, melynek alapja a Függetlenségi Nyilatkozat, követendő példaként szolgálhat mindenki számára, de geopolitikai szempontból egyáltalán nem voltak veszélyben. Félő volt azonban, hogy az ország biztonságát bizonyos szempontból veszélyeztetheti, ha Európában háború dül, azonban így is a tragikus Pearl Harbour elleni japán támadás volt az, ami eldöntötte számukra a kérdést és beléptek a háborúba. Rooseveltt a háborút ön maga számára a hatalmi egyensúly szempontjából „igazolta”, az amerikai nép felé pedig az önrendelkezésért vívott harcként. Az amerikai-angol cél saját elképzeléseik összeegyeztetése volt az oroszok területi követeléseivel, illetve a „befolyási övezetek” létrehozásával, amelyek biztosítják majd a Szovjetunió határai mentén az egykori szövetségeseik jelenlétét.

Az álláspontok egyébként akkor lehettek volna összeegyeztethetőek, ha olyan ellentmondás érvényesül, hogy minden kelet-európai ország Moszkva elvárásainak megfelelően választja meg vezetőit. Erre azonban Finnország és Csehszlovákia kivételével máshol nem került sor, és ahogyan a sokat szenvedett Lengyelországban történt, Sztálin rájuk kényszerített egy Moszkvának engedelmeskedő szatellita kormányt, úgy történt meg ugyanez néhány éven belül a többi érdekszférájukba tartozó országban, így Magyarországon is. Rooseveltt két héttel halála előtt elkeseredetten jelentette ki: „*Sztálin minden egyes ígéretét megszegte, amit Jaltá-*

---

⁵³⁹ KENNAN 2020. 448-449.

⁵⁴⁰ KENNAN 2020. 449.

⁵⁴¹ GADDIS 2020. 25-29.

ban tett.”⁵⁴² Rooseveltnak ezért a naiv és elkeseredett elszólásáért nem szükséges elővenni a zsebkendőket. Ugyanis neki sem voltak álmatlan éjszakái Kelet-Közép Európa országai sorának alakulása miatt. Ezen belül pedig Magyarország helyzete a háború alatt és után számukra abszolút nem volt fontos kérdés. A magyar politikai elit soraiban helyet foglaló németellenes elemek jóhiszeműen bíztak abban, hogy ha az ország angolszász megszállás alá esne, akkor mind a német mind pedig a szovjet megszállás elkerülhető lenne⁵⁴³, azzal ugyanis tisztában voltak, hogy mindkettő súlyos következményeket vonhat maga után. Egy ilyen stratégiai lépés, amelynek részét képezte volna, hogy a szövetségesek Berlin felé Magyarországon keresztül kell, hogy vonuljanak, bár több ízben is felmerült, mint lehetőség, ezt a teheráni konferencián 1943 decemberében mégis elvetették.⁵⁴⁴ A németellenes és a háborúból való kiugrást szorgalmazó magyar politikai elit abban bízott, hogy a szövetségesek átlátják majd Magyarország nehéz helyzetét, hogy két nagy birodalom a szovjet és a náci német között kell lavíroznunk. A szovjet infiltrációtól tartva ugyanúgy, ahogyan a német megszállást elkerülve, kilépni a háborúból, amelynek kulcsa az lenne, ha az országot az angolszászok szállnák meg. Kállay Miklósról köztudomású volt, hogy németellenes. Így az ő menesztését Hitler követelte Horthytól, ráadásul a Kállay-kormány béketapogatózásai sajnos nem maradtak titokban. Ez sem Kállay malmára hajtotta a vizet. A britek egyébként a velük történt tárgyalások során Magyarországtól feltétel nélküli megadást kértek akkor, amikor nekünk Berlint a lojalitásunkról kellett meggyőznünk, hogy elkerüljük az ország német megszállását. Patthelyzet állt fenn, amelyen nem segített az a felismerés, amelyet Szegedy-Maszák Aladár a Külügyminisztérium politikai osztályának vezetője állapított meg, hogy a magyar diplomácia jóhiszeműen túlbecsülte a Duna-medence stratégiai jelentőségét a nyugati hatalmak számára.⁵⁴⁵ Ez a jelentősebb szempont, de ne menjünk el mellett a tény mellett sem, hogy mindemellett a szövetségesek igen kevés szimpátiát viseltek Magyarország iránt. Rideg számításuk végeredménye pedig az lett, hogy egyenesen a hasznot látták meg abban, ha az országot a németek megszállják, ehhez ugyanis a németeknek csapatokat kellett elvonni a nyugati hadszíntérről.⁵⁴⁶ Ugyanakkor kijelenthetjük, hogy Magyarország jóhiszemű bizalma a nyugati hatalmak felé eltöri amelllett, amelyet az amerikai elnök és a brit miniszterelnök megállapítottak a világpolitika alakulásáról. Rooseveltnak és Churchillnek is arra a következtetésre jutottak, hogy a Szovjetunióban ekkor egy demokratikus társadalmi átalakulás zajlik. Ezen kívül bíztak az amerikai és szovjet

---

⁵⁴² GADDIS 2020. 37-38.

⁵⁴³ BORHI 2005. 24.

⁵⁴⁴ BORHI 2005. 24.

⁵⁴⁵ BORHI 2005. 26.

⁵⁴⁶ BORHI 2005. 27.

kapcsolatok a háború utáni kedvező jövőjében. Az, hogy fennállt Közép-Kelet Európa tartós szovjet megszállásának veszélye a háború végével, már annyira nem volt releváns számukra. Roosevelttel keresetlen őszinteségét nem példázza ezen kijelentésétől, amit Spellmann new yorki bíborosnak mondott semmi, miszerint „a nácik kelet-európai szövetségesei megérdemlik sorsukat”⁵⁴⁷. Ennek fényében – bár Kállay emigrációja idején már új elnöke volt az Egyesült Államoknak – nehéz nem elszorult torokkal figyelni az Amerikába kényszerült volt diplomata megfeszített munkáját, amelyet a kommunista uralom alatt roskadozó Magyarország és a magyar nép érdekében tettek egész hátralévő életükben.

Az újabb fordulatot az amerikai-orosz kapcsolatok békétlenségében az atombomba hozta. Ezt azonban Roosevelttel elnök már súlyos betegsége miatt bekövetkező halála miatt már nem érte meg, ezért a helyére kerülő alelnöke Harry Truman az Egyesült Államok új elnöke vett részt Sztálinnal és Winston Churchill-lel, illetve a közben a helyére kerülő új angol miniszterelnökkel Clement Attlee-vel az 1945. július 17. és augusztus 5. között megrendezésre került potsdam-i konferencián. Az Egyesült Államok bel- és külpolitikájában új korszak vette kezdetét egy még meglehetősen bizonytalan időpontban, a háború végén. Trumannak a találkozó során szándékában állt meggyőzni Sztálint Amerika megbízhatóságáról és baráti jobbját nyújtani a szovjet diktátor felé, illetve tudomására kívánta hozni, hogy az Egyesült Államok új fegyvert fejlesztett ki: az atombombát. Sztálin nem lepődött meg túlságosan a hír hallatán, amit az amerikaiak rezignáltságának tudtak be, míg ki nem derült a szovjet hírszerzés már hónapokkal azelőtt tudomást szerzett a fegyver létezéséről. Az amerikai vezetés abban bízott, hogy az atombomba híre a szovjetekben nagyobb kompromisszumkészséget fog ébreszteni.⁵⁴⁸ Ennek fényében Truman biztosítéka barátságáról, már másképp fest. Amerikának olyan fegyver került a birtokába, amelynek bevetéséhez nem volt szükség hadseregre és addig elképzelhetetlenül nagy pusztítást hajtott végre, viszont a támadó félnek egyetlen katonája sem vész oda. Az atombomba meglétével történő politizálást a hidegháború előszelének is tekinthetjük. Döbbenetes a tény, hogy a potsdam-i konferencia után egy nappal Japánban Hirosima városa felett az Egyesült Államok ledobta az atombombát, amelynek pokoli pusztítása során becslések szerint 90-140 ezer ember halt meg.

---

⁵⁴⁷ BORHI 2005. 24.

⁵⁴⁸ GRAUBARD 2007. 284-287.

XIX. Az arisztokrácia szerepe az amerikai magyar emigráció életében Kállay Miklós kapcsolati hálóján keresztül

A 20. század eseményei igen sok alkalmat adtak az amerikai magyar emigráció létszámának növekedéséhez. Az országból történt kivándorlás több hullámban zajlott, értelemszerűen a világegésekhez és gazdasági válságokhoz kapcsolódva. Ezek következtében a magyarság társadalmának széles köre életének egy következő szakaszát az amerikai kontinensen kezdte meg. Ebbe a körbe beletartoztak az ország régi arisztokrata családjainak tagjai is, akik közül legtöbbször a második világháború utáni diktatúrák tombolása idején hagyták el Magyarországot, a visszatérés reményében. Leggyakrabban ez nem következett be, de voltak, akik a rendszerváltás után, illetve az azt megelőző időszakban hazalátogattak. Ezek azonban már csak könnyes nosztalgikus vagy éppen kiábrándult vendégeskedések maradtak, hiszen az életük és a közvetlen családjuk másik földrészhez kötötte őket.

Maga az emigráció olyan mértékű változást hozott minden emigráns életébe, amire előtte semmilyen módon nem tudtak volna felkészülni és bár a kiutazást a kinn élő rokonok, barátok segítségével lebonyolították és talán várta is őket a kikötőben egy jóakarójuk, aki ellátta őket gyakorlati tanácsokkal, mégis a hétköznapi élet fonalát nem vehette fel helyettük senki. Idegen országban, idegen kultúrában egy ismeretlen kontinensen kezdtek új életet, ami nem mindenkinek ment egyformán és nem mindenki számára járt együtt a sikerrel. Az alábbi tanulmányban változatos példákat olvashatunk az arisztokrata családok egyes tagjainak élet-történetén keresztül, akik a világegések után az Amerikai Egyesült Államokban ették a hontalanok keserű kenyerét és kezdtek valami egészen újba.

XIX.1. Gróf széki Teleki Béla

Gróf széki Teleki Béla⁵⁴⁹ élete kiváló példa az arisztokrata családok társadalmi szerepvállalására. A gróf nagy szerepet vállalt az erdélyi magyarság politikai képviseletében. Az erdélyi országgyűlési képviselők között részt vett 1940. december 14-én, a második bécsi döntést követően az Erdélyi Párt megalakításában. Az Imrédy-féle Magyar Megújulás Pártjával szemben az erdélyi képviselők a kormánypárt politikájának támogatóiként léptek fel, az erdélyi érdekek releváns képviselőiként⁵⁵⁰.

Az észak-erdélyi önálló magyar politikai párt alapító nagygyűlése Kolozsváron volt 1941. május 28-án, ahol elfogadták a pártprogramot és megválasztották az Erdélyi Párt vezetését. Elnökké gróf Teleki Béla, zsigósi földbirtokost választották meg, ügyvezető alelnöke

⁵⁴⁹ gróf széki Teleki Béla (1899-1990.) földbirtokos, diplomás mezőgazdász, politikus, országgyűlési képviselő, az Erdélyi Párt elnöke, az Amerikai Erdélyi Szövetség Elnöke.

⁵⁵⁰ Ludvig Daniella: Erdélyi Odisszea – A Teleki ikrek története, Korunk-KOMP-PRESS, Kolozsvár, 2018. 147.

Albercht Dezső országgyűlési képviselő, alelnökei pedig dr. Kolumbán József ügyvéd, Ember Géza szatmári képviselő, dr. Mikó Imre az Erdélyi Párt országos politikai főtitkára lettek. A párt törekedett arra, hogy a korábbi politikai tömörülések bázisain vármegyei, városi és községi szinten egyesítse a magyarokat. Így néhány hónap leforgása alatt tömegpárttá vált, tagsága folyamatosan bővült, szinte egész Észak-Erdély társadalma reprezentálva volt sorai között. 1943 év végére összesített tagsága több mint 220 000 főt tett ki. A német megszállást követően azonban a párt helyzete folyamatosan romlott, s bár Teleki Béla kereste a szövetségeseket és koalíciós tárgyalásokat is kezdeményezett, mindennek ellenére az Erdélyi Párt fokozatosan megszűnt, miután 1944. augusztus 23-án kiadásra került a politikai pártokat feloszlató kormányrendelet,⁵⁵¹ ráadásul Románia átállásával a román csapatok a szovjetek oldalán megindultak Észak-Erdély visszafoglalására. Ekkor jött létre az Erdélyi Magyar Tanács, melynek tagjai voltak észak-erdélyi politikusok, egyházi méltóságok, antifasiszta mozgalmak résztvevői, az erdélyi magyar értelmiségiek, szakszervezetek. Az EMT elnöke gróf Teleki Béla lett. 1944. szeptember 12-én memorandumot intéztek Horthy Miklós kormányzóhoz, melynek célja volt elsősorban Erdélynek a háborús pusztítástól való megkímélése, így tehát a sürgős fegyverszünet megkötése. Horthy néhány napon belül fegyverszüneti delegációt küldött Moszkvába, azonban az események ezt követően más irányt vettek, s a sikertelen kiugrási kísérletet követően október 16-án Szálasi Ferenc lett Magyarország miniszterelnöke.⁵⁵² Azonban az Erdélyi Magyar Tanács működése nem volt eredménytelen, tevékenységüknek köszönhető Kolozsvár fontosabb intézményeinek védelme, az egyetem és a gyárak helyben maradása a háborús inváziók alatt.⁵⁵³

A megszálló szovjet csapatok letartóztatták és elhurcolták Kolozsvárról, fogságba került Budapesten az Andrássy út 60. szám alá.⁵⁵⁴ 1945-ben szabadult és az Egyesült Államokba disszidált. Az emigráció aktív tagja lett, emellett ingatlanforgalmi irodában vállalt munkát. Mint emigráns erdélyi politikus fontosnak tartotta, hogy az anyaországi mellett a kisebbségi magyarság összefogására is történjenek lépések. Ez azonban a Magyar Nemzeti Bizottmány egyébként is hihetetlenül széles koalíciójában nem valósult meg, így a trianoni határokon kívül eső emigráns magyarok saját szervezeteket alapítottak. Így alakult meg 1952 őszén az Észak- és Dél-amerikai Erdélyiek Szövetsége, s egyúttal felhívást is intéztek az emigrációban élő erdélyiek csatlakozására a Szövetséghez. A később egyszerűen Amerikai Erdélyi Szövet-

---

⁵⁵¹ Murádin János Kristóf: Az Erdélyi Párt dominanciája és az anyaországi pártok térnyerési kísérletei Észak-Erdélyben 1940-1944. között (Erdélyi Múzeum 80. köt. 1. szám 2018. www.epa.oszk.hu)

⁵⁵² LUDVIG 2018. 180.

⁵⁵³ LUDVIG 2018. 186.

⁵⁵⁴ LUDVIG 2018. 193.

ségnek nevezett szervezet célkitűzéseire tartozott összeköttetést teremteni és tartani az emigrációban élő erdélyiekkel, az Egyesült Államok lehetőség szerinti platformjain Erdély ügyében minden adandó alkalommal szót emelni, s nem utolsó sorban Erdélyt magát, sok évszázados történelmét, hányattatott sorsát megismertetni az amerikai közvéleménnyel.⁵⁵⁵ Teleki Béla így tehát a Magyar Nemzeti Bizottmány tagja, majd 1952-1989 között az Amerikai Erdélyi Szövetség, alapító elnöke volt.

Az Amerikai Erdélyi Szövetség az erdélyi magyarság nyugati kormányok felé történő képviselői, valamint az erdélyi származású emigránsok összefogását, ellátását, tájékoztatását biztosító szervezet volt. A Szövetség legismertebb tagjai között volt tehát Teleki Béla, Wass Albert, Teleki Géza valamint az egykori Erdélyi Párt számos disszidens országgyűlési képviselője. A szervezet központja kezdetben Cleveland-ben, később New Yorkban lett és elnökévé gróf széki Teleki Bélát választották meg, aki volt országgyűlési képviselőként és az Erdélyi Párt elnökeként kiterjedt kapcsolati hálójával rendelkezett. Teleki ötlete volt egy szélesebb körű erdélyi szövetség tető alá hozása is, melyben az Amerikai Erdélyi Szövetség, az Innsbruckban székelő Pro Transylvania Szövetség az Erdélyiek Párisi Szövetsége és az Erdélyiek Münchener Szervezőbizottsága vesznek részt, s így született meg az Erdélyi Világszövetség szervezete 1954 szeptemberében. A Szövetség 1959-ben már elegendő tőkével rendelkezett ahhoz, hogy saját folyóiratot indítson. A Transylvania Erdélyi Tudósító című lap negyedévente jelent meg. Főszerkesztője először dr. Páll György, majd az ő 1975-ben bekövetkezett halála után Teleki Béla lett, később pedig Cseh Tibor, majd Horváth Arany végezte a szerkesztési munkákat a lap 2010-ben történt megszűnéséig.⁵⁵⁶

Kállay Miklós és Teleki Béla között egyelőre egy levélváltásáról van tudomásom, melyben Teleki igen közvetlen hangnemben ír a volt miniszterelnöknek: „*Györgytől (Bakách-Bessenyei) és Tibortól (Eckhardt) nagy örömmel hallottam, hogy készül az USAban és, hogy a Nemzeti Bizottmányban is részt szándékozol venni. Ott jelenleg olyan botrányos helyzet van és a magyar emigratio körében olyan osztatlan megvetésnek és utálatnak örvend, hogy eddig igen jó neved megóvása érdekében, bizonyos rendezéshez és elvi átszervezéshez föltétlenül ragaszkodnod kellene, mielőtt részt veszel.*”⁵⁵⁷ Ezzel utalva a Magyar Nemzeti Bizottmányt körülvevő vitákra és ellentétekre, melynek oka nyilvánvalóan a Bizottmányban létrejött igen széles körű koalícióban kereshetőek, így igen nagy erőfeszítést kívánt annak egyben tartása.

---

⁵⁵⁵ Hermann Gabriella: Az Amerikai Erdélyi Szövetség története 1952-1977, 2011. (www.academia.edu) 2018. január

⁵⁵⁶ Hermann Gabriella: Az Amerikai Erdélyi Szövetség története 1952-1977, 2011. (www.academia.edu) 2018. január

⁵⁵⁷ Teleki Béla levele Kállay Miklósnak, New York 1952. 09. 18. (JAM KGY Dok. Itsz.n.)

Teleki Béla az emigrációban fontosnak tartotta az ifjúsággal való kapcsolattartást, hiszen bennük látta a megalakult szervezetek utánpótlását és ehhez szükség volt a fiatalok tájékoztatására minden Erdélyt, Magyarországot és az emigrációt érintő ügyben. Felismerve az együttműködés lehetőségét a fiatalabb generációval, az Emberi Jogok Romániában Bizottság hatékonyabb érdekvédelmi módszerekkel dolgozó szervezete munkáját is segítette. Az emigráns szervezetek összehangolásának feladatait általában véve is az ebben nagy gyakorlattal rendelkező Teleki Béla látta el. A politikai jellegű kezdeményezés szerepét így egy idő után, az 1970-es évek végére az Emberi Jogok Romániában Bizottság vette át még Teleki életében, de az Amerikai Erdélyi Szövetség, mint kulturális szervezet tovább működött a kétezres évek elejéig.⁵⁵⁸ Teleki Béla New Yorkban hunyt el kilencven éves korában, s életének legvégéig az Amerikában élő erdélyi magyar emigrációs közösségek aktív lelkiismeretes tagjaként dolgozott.

XIX.2. Gróf Széchényi Endre⁵⁵⁹

A 20. század elejétől a Magyarországot gazdasági okokból elhagyó kivándorlók száma 1913-ra meghaladta a kétmillió főt. Ez a folyamat odáig vezetett, hogy az ország egyes régiói elnéptelenedtek, falvak, járások váltak a súlyos munkaerőhiány áldozatává. A kivándorlás egyik legnépszerűbb célállomása az Amerikai Egyesült Államok volt, ott azonban pontosan a tömeges bevándorlás miatt a 19. századi törvényekhez képest sokat szigorítottak a befogadás menetén és nagymértékben korlátozták a kivándorlásra jogosultak körét.⁵⁶⁰

Az első világháború után újabb kivándorlási hullám érte el a tengerentúli államokat, rájuk azonban már az 1921-es *Quota Act* törvény volt érvényben, mely a korábbi szabad bevándorlási korszak végét jelentette és az egyes országokra nézve külön-külön megszabta a bevándorlási keretszámot. Ezt a törvényt azonban 1924-ben tovább szigorították az *Immigration Restriction Act* törvény életbe léptetésével.⁵⁶¹ Az új bevándorlási politika egyik célja volt a bevándorlók számának csökkentése, illetve a bevándorlók szelektálása. A törvényhozók nyíltan ugyan nem mondták ki, de a korlátozásokból kitűnt, hogy a cél elsősorban a katolikusok, a zsidók, az olaszok, a szláv népek és a magyarok bevándorlásának feltartóztatása volt. Tovább szigorítva pedig „nevén nevezték a gyermeket”, s megszületett 1927-ben a

---

⁵⁵⁸ Hermann Gabriella: Az Amerikai Erdélyi Szövetség története 1952-1977, 2011. (www.academia.edu) 2018. január

⁵⁵⁹ Gróf Széchényi Endre (1902-1982.) Somogy megye főispánja 1939-1944. között, a második világháború utáni dél-amerikai magyar emigráció aktív tagja.

⁵⁶⁰ Torbágyi Péter: Magyarok Latin-Amerikában, A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága, Budapest, 2004. 13-14.

⁵⁶¹ TORBÁGYI 2004. 42.

Quota of National Origin, vagyis származás szerinti kvóta törvény, mely alapján Európából évente összesen 150 000 személy bevándorlását engedélyezték, melynek maradék 30%-án oszthatott az európai országok nagy része, leginkább Kelet-Közép-Európa.⁵⁶² A korlátozó rendeletek miatt az első világháborút követően egyre nagyobb arányban indult bevándorlás Latin-Amerika országaiba. Különösen az Egyesült Államokhoz közeli térségek vonzottak nagyobb tömegeket, így Kuba és Mexikó, de ezek mellett népszerű célország lett Brazília, ahol az 1920-as évek végén már 70-80 000 magyar élt, akik legnagyobb arányban a parasztság soraiból kerültek ki, új hazájukban ugyanis bőven találtak megművelhető földeket. Argentínában is több tízezer magyar élt, de sokan telepedtek le Venezuelában, Uruguayban, Chilében, Peruban, Paraguayban és Kolumbiában is. A Latin-Amerikában élő magyarok összlétszáma a második világháborút megelőzően nagyjából 150-180 000 főt tehetett ki. Számos emigrációs lap alapítása köthető ehhez az időszakhoz, melyeket legnagyobb arányban, Buenos Airesben és Sao Paulóban adtak ki; ilyenek voltak a Magyar Lapok, a Délamerikai Magyarság, az Új Világ, a Délamerikai Magyar Hírlap és az Új Magyarság.⁵⁶³ Az emigráció életének szerves részét képezte az egyesületi élet megszervezése és az abban való aktív részvétel. Minden kivándorlási hullám újabb egyesület-alapításokat hozott, így volt ez a második világháború idején emigrálni kényszerültekkel is Argentínában. A régebbi egyesületek elvesztették érdekeltségeiket az újonnan érkezettek szemében, így született meg az igény arra, hogy létrehozzanak egy, a szellemi és kulturális igények kielégítésére szolgáló szervezetet.

1948. augusztus 28-án megalakult gróf Széchényi Endre és dr. Szabó Gyula⁵⁶⁴ kezdeményezésére a Magyar Összefogás, ismertebb, közkedveltebb nevén a Centro Húngaro. A dr. Luttor Ferenc⁵⁶⁵ vezette, nyolcvanhat főt számláló egyesület célja „az Argentínában élő magyarság közművelődési, társadalmi összefogása, gazdasági gyámolítása, valamint lelki és szellemi erőinek, nemzeti és valláserkölcsei alapon való fejlesztése” volt.⁵⁶⁶ A Centro Húngaro szervezet női, vigalmi, ifjúsági, sajtó és propaganda szakosztályt tartott fenn, melyek közül

---

⁵⁶² Puskás Julianna: Kivándorló magyarok az Egyesült Államokban 1880-1940., Akadémiai Kiadó, 1982. 165. 166.

⁵⁶³ Anderle Ádám: Magyarok Latin-Amerikában, Rubicon 2008/1 Emigrációk

⁵⁶⁴ Szabó Gyula (1901-1981.) tanonciskolai igazgató, országgyűlési képviselő, cserkészvezető. 1949-ben emigrált, Argentínában telepedett le, ahol az argentinai magyar emigráció kiemelkedő képviselője, illetve a Külföldi Magyar Cserkészszövetség egyik vezetője lett. (www.lexikon.katolikus.hu)

⁵⁶⁵ Luttor Ferenc (1886-1953.) 1908-ban szentelték pappá, 1918 és 1928 között lelkész Balatonfüreden, 1929-től pápai prelátnak, 1943-tól Nagyváradon kanonok. 1947-ben Argentínába emigrált és Buenos Airesben telepedett le. Óriási szerepe volt az argentinai magyar emigráció egyesületi, közösségi életének szervezésében, egyik alapító tagja a Centro Hungaró-nak, az Egyesületek Tanácsának és a Mindszenty Akadémiának, amelynek első elnöke is volt. Nevéhez fűződik a balatonfüredi, neorómán stílusú római katolikus templom (tervezte: Fábíán Gáspár), a mellette lévő iskola és a plébániához építtetése. Platanos városában (Argentína) a Platanosi Magyar Angolkisasszonyok Intézetének templomkertjében van eltemetve. (www.ekmk.hu)

⁵⁶⁶ TORBÁGYI 2004. 119.

fontos kiemelni az utóbbi által a deportáltak érdekében indított nagy erkölcsi és anyagi sikerrel záruló segélyakciót. 1955-ben tágasabb épületbe költözhetek, így indult be az egyesület könyvtára is. Ugyanebben az évben 426 fős taglétszámmal büszkélkedhettek. Pezsgő társadalmi és kulturális élet indult ekkoriban az argentinai magyar közösségben és eseményeik, mindennapi tevékenységük tudósítására létrejött a Magyar Ház című lap is, mely később a Magyar Ház Értesítője néven volt ismert.⁵⁶⁷

A Centro Húngaro székhelye a Cerrito 1241. szám alatti Magyar Ház volt, mely számos más magyar intézménynek adott helyet. Itt működött a Mindszenty Akadémia, a Pázmány Péter Szabadegyetem, az 1949-ben alakult Magyar Harcosok Bajtársi Közössége „Czetz János argentin főcsoportja”, a Szabad Fórum, a Délamerikai Színjátszó Társulat, a Mérnökök és Technikusok Köre, a Zrínyi Ifjúsági Kör, a Magvető című lap szerkesztősége, valamint két cserkészcsapat: a 39. számú Magyarok Nagyasszonya leány- és a 12. számú Kinizsi Pál fiúcsapat. Közülük a Zrínyi Ifjúsági Kör és a két cserkészcsapat voltak azok, melyek a fiatalok magyar nyelvű oktatásában és nevelésében óriási részt vállaltak.⁵⁶⁸

Széchényi Endre Somogy megye egykori főispánjaként (1939-1944.) dolgozott Kállay Miklós mellett, annak miniszterelnöksége idején. 1944-ig feleségével a marcali kastélyban laktak, majd néhány hónap után tovább mentek Ausztriába és Argentínában telepedtek le. Buenos Airesben a dél-amerikai magyar emigráció aktív tagja lett, rendszeresen tartott beszédeket például magyar nemzeti ünnepeken is, melyeknek idegenben még nagyobb súlya volt: „(...) *Hogy ne fájna a Szent Istvánról való emlékezés minékünk mostani vándoroknak, István király tengerentúlra szakadt unokáinak, hogy ne sajdulna föl a mi szívünk az emlék ragyogásában, mikor tudjuk, hogy odahaza Szent István földjén gyász uralkodik, a magyar nép rabságban és nyomorúságban sínylődik. Hogy ne felhőznél be a mi hazavágyó lelkünket az a tudat, hogy az otthoniaknak saját hazájukban még olyan ünnep sem jut, mint a száműzötteknek.*”⁵⁶⁹

Széchényi tagja volt a dr. Luttor Ferenc által 1949-ben Buenos Aires-ben alapított Mindszenty Magyar Tudományos és Kulturális Akadémiának. Az akadémia célja volt, hogy a tudományokkal, az irodalommal, a művészetekkel, társadalmi és gazdasági kérdésekkel foglalkozó argentinai magyar emigráció tagjait összefogja, s közös tudományos platformot nyújtson számukra. A fentiekből látható, hogy Széchényi Endre azok között az emigránsok között foglalt helyet, akik szívükön viselték az emigráció kulturális életét, szellemi gazdagítását. Az

---

⁵⁶⁷ TORBÁGYI 2004. 118. 119.

⁵⁶⁸ TORBÁGYI 2004. 119.

⁵⁶⁹ Délamerikai Magyarság 1956. augusztus 31. 28. évf., 3806. szám

1953. május 20-án az argentinai kiadású 1949-1955. között fennállt Magyar Út, később Magyarok Útja című lapban megjelent írása is ezt támasztja alá. Az „Építsünk vagy romboljunk?” című cikkében kérdéseket intéz olvasóihoz az emigráns létre kényszerültek számára hirtelen rájuk szakadó szabadság megéléséről. Hiszen véleménye szerint, ha külföldön nem szabályozza őket vagy ad keretet az életüknek „a hazai törvénytár paragrafusai és a hagyományok kötelmei” akkor kikerülve a hazai társasági és kulturális életből egy fajta nihilbe, gyökértelen életmódba süppedve elsodorhatják a szenvedélyek. Azonban erre csakis az egyén mondhat nemet, ha a hazátlanságba kényszerült magyar magára vállalja, hogy tovább viszi mindazt a kulturális örökséget, amelyet otthonról hozott. Ugyan nem „kötik” hazai társadalmi elvárások, de szólhat hozzá a lelkiismerete, a tanult önfegyelem és a jó ízlés. Majd ennek kapcsán rátér arra, hogy az emigráció közéletében aktívan részt venni „egyáltalán nem hálás dolog”. Mégis van, aki vállalja közülük, hogy azok számára is egy fajta útmutatást adjon, akiben nincs annyi elhivatottság. Pedig az aktív közéleti tevékenység magával hozza nem csak az elismerő szavakat és dicséreteket, hanem a számtalan kritikát is azok részéről, akik a partvonalról igyekeznek eloltani a lelkesedés lángját. Ezek azok az emigránsok, akik eddig még semmit sem tettek le az asztalra, helyette éles kritikával illetik aki letesz valamit. Mellettük vannak olyanok, akiknek meg van a képességük, hogy értékes munkával gyarapítsák az aktív emigránsok sorát, de különböző okokból nem teszik.⁵⁷⁰ Ez természetesen fájdalmas tény, de a hazátlan létre kényszerülés volt, akiket némaságra és passzivitásra, csendes gyászba sodort. Széchenyi Endre úgy fogalmazott velük kapcsolatban, hogy „passzivitásukon legfeljebb szomorkodhatunk”.⁵⁷¹ A kritikához visszatérve pedig hangsúlyozta, hogy azt is elfogadják, hiszen szükség van rá „de kritika címén mások becsületében gázolni csak azért, mert nincs mód a jóvátételre, - azt hiszem több, mint ízléstelenség. Kritika címén rombolni: ma bűnnek számít!...”⁵⁷²

Láthatjuk tehát, hogy az emigrációs közéletben aktívan dolgozni óriási lelkesedést kívánt, hiszen el kellett érniük, hogy azok is elkezdjék fontosnak érezni a magyar hagyományok továbbvitelét és életben tartását, akik a választott új hazában a beilleszkedés nehézségei és a mindennapi élethez szükséges dolgok megteremtése mellett ezt egy idő után elengedték

---

⁵⁷⁰ Széchenyi Endre: Építsünk vagy romboljunk? Magyarok Útja 1953. május 20., In: Némethy Kesserű Judit: Az argentinai magyar emigráció története 1948-1968., D) melléklet, A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága, Budapest, 2003., 301.

⁵⁷¹ Széchenyi Endre: Építsünk vagy romboljunk? Magyarok Útja 1953. május 20., In: Némethy Kesserű Judit: Az argentinai magyar emigráció története 1948-1968., D) melléklet, A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága, Budapest, 2003., 301.

⁵⁷² Széchenyi Endre: Építsünk vagy romboljunk? Magyarok Útja 1953. május 20., In: Némethy Kesserű Judit: Az argentinai magyar emigráció története 1948-1968., D) melléklet, A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága, Budapest, 2003., 301.

volna. Meg kellett teremteniük azokat a platformokat, amelyek a közösséghez tartozás erejével érték el a nemzeti identitás megélését és továbbélését. Ennek eredménye egyébként látható a mai harmadik, negyedik generációs emigránsok körében különösen a Magyarországtól ennyire távoli szóránymagyarság körében. A magyarságtudatnak egy olyan esszenciája van jelen ezekben a közösségekben, ami egészen különleges.

Amikor 1956 nyarán a volt miniszterelnök dél-amerikai körútját tervezte, Széchényi Endrével is felvette a kapcsolatot, aki Buenos Aires-i látogatásának egyik főszervezője volt. 1956. augusztus 20-án Kállay Miklóst az argentinai lengyel emigráció egyesületeinek elnöke meghívta az Argentínai Lengyel Unió Székházába, más argentinai emigrációban élő, vasfüggöny mögötti nemzetek emigrációs vezetőivel együtt. Az egybegyűltek ebből az alkalomból deklarációt adtak ki, melyben egyhangúlag elutasították a Szovjetunió térnyerését és a nemzetközi szinten működő kommunista szerveződések, a kommunista infiltrációt. A nyilatkozat aláírói között magyar részről ott volt Kállay Miklós, Bobrik Arno a Magyar Nemzeti Bizottmány argentinai képviselője, volt diplomata, Bethlen Gábor, Széchényi Endre és Keleméry Tamás a Magyar Harcosok Bajtársi Közösségének argentinai főcsoportjának vezetője.⁵⁷³ Széchényi Endre rendszeresen szerepelt a Délamerikai Magyarság hasábjain, mint az argentinai magyar emigráció kiemelkedő képviselője, azonban életéről ezen kívül egyelőre keveset tudunk. 1968-ban neve még szerepelt a Mindszenty Akadémia tagnévsorában, későbbi évekből azonban egyelőre nem áll rendelkezésünkre forrás. Ami azonban az ismert folyóiratokból és levelekből kitűnik az mindenképpen az, hogy gróf Széchényi Endre emigrációs éveiben sem vonult vissza a közélettől, annak kimondottan prominens személyisége volt és tevékenységével, szervezőmunkájával a magyar ügyet szolgálta Dél-Amerikában.

XIX. 3. Gróf széki Teleki Andor ⁵⁷⁴

Gróf széki Teleki Andor és ikertestvére, Ernő 1902. szeptember 11-én születtek Kolozsváron gróf Teleki Ferenc és gróf Teleki Ferencné Losonczi báró Bánffy Anna gyermekeként. A két fiú az erdélyi főnemesi széki Teleki család katolikus paszmosi ágának utolsó férfi leszármazottai voltak. A Horthy-korszakban mindketten igen magas tisztségeket töltöttek be. Andor legmagasabb pozíciója a Magyar Királyi Külkereskedelmi Hivatal elnöki tisztsége volt, melynek révén a külgazdasági kérdésekért volt felelős. Azonban 1945-ben ez az ígéretes karrier kettétört. Andor a szovjet rendszer előrenyomulása elől Dél-Amerikába menekült, s Buenos Airesben telepedett le. Ikertestvére, Ernő a Romániához tartozó Erdélyben maradt,

⁵⁷³ Délamerikai Magyarság 1956. augusztus 18.28. évf. 3804. szám

⁵⁷⁴ Gróf széki Teleki Andor (Kolozsvár 1902- Buenos Aires 1978.)

megjárta a légereket, kitelepítették, s kirekesztett osztályidegenként élt szülőföldjén. A testvérek folyamatosan tartották egymással a kapcsolatot levélváltások útján, melyeket a román titkosszolgálat minden alkalommal előzetesen felbontott és elolvasott.⁵⁷⁵ Többezer magyar emigráns érkezett Argentínába 1945 és 1949 között, a dél-amerikai ország ugyanis nem szabott feltételeket a bevándorláshoz, aminek oka volt az is, hogy a Perón vezette ország szívesen látta a képzett, de szülőhazájukban ellehetetlenített európai munkaerőt. A magyarok szakképzettsége és fegyelmezett munkamorálja vonzóvá tette őket az argentin munkaerőpiacon. A kormány pedig számos, beilleszkedést segítő szociális juttatást biztosított nekik: ingyenes orvosi ellátásban részesülhettek, a gyerekek térítésmentesen végezhatték az iskolát. Ezen kedvezmények mellett sem volt könnyű az új, választott hazában boldogulni főleg akkor, ha értelmiségi volt az illető. Teleki Andor Argentínába érkezésekor, nem jól mérve fel helyzetét, visszautasított két álláslehetőséget is, melyeket a volt budapesti olasz kereskedelmi attasé a legnagyobb olasz vaskohászati üzem elnöke, illetve a francia kereskedelmi tanácsos ajánlottak neki, s ezen felismerését ikertestvérének is megírta. Beilleszkedését nehezítette a spanyol nyelvtudás hiánya, ezen kívül pedig az, hogy ő nem tartozott azon emigránsok közé, akik bármilyen új helyzetben, új kontinensen rátermetten állnak a jövő kihívásai elé, s bár ez a rátermettség sokszor összefüggésbe hozható az életkorral ám nem minden esetben, mint ez már Kállay Miklósnál és báró Bakách-Bessenyei Györgynél látható volt. Ők túl a hatvanon is aktívan bekapcsolódtak az emigrációs politizálásba, sőt Kállay az angol nyelvet is ekkoriban sajátította el.⁵⁷⁶

A negyvenes éveiben járó Teleki Andor nem volt még idősnek mondható ekkoriban, s kezdetben az emigrációs élet szervezésére is tett kísérletet. Megalapította az Argentin-Magyar Társaságot, melynek tagjai arisztokraták, volt diplomaták, földbirtokosok voltak, ám az összefüggések jellege egy idő után közös vacsorákra, kártyapartikra, divatbemutatókra redukálódott. Leveleiből kitűnt, hogy nem érezte jól magát Argentínában de költözésre sem vállalkozott. Családjának genealógiai kutatását végezte az Európából magával vitt, kimenekített családi iratok segítségével. Ez volt az a tevékenység, ami a szeretett múlthoz kapcsolta őt, mivel nem igyekezett beilleszkedni választott új hazájába, s inkább azon volt, hogy lakásából kizárja az idegen szót, az idegen kultúrát. Arról pedig végképp letett, hogy az emigrációban karriert fusson be.⁵⁷⁷ A Mindszenty Magyar Tudományos és Kulturális Akadémia tagja lett ugyan 1961-től, de közszereplést igen ritkán vállalt. A régi barátokkal, ismerősökkel azonban tartotta

---

⁵⁷⁵ LUDVIG 2018. 13.

⁵⁷⁶ LUDVIG 2018. 280.

⁵⁷⁷ LUDVIG 2018. 281.

a kapcsolatot, hiszen az összejövetelek az otthoni időket idézték, s hol egymásnál, hol vendéglőkben ült össze a társaság. Örömteli esemény volt 1958. június 21-én Bethlen Katalin, Bethlen István egykori miniszterelnök unokájának és báró Rosen Gergely esküvője, melyen a vőlegény tanúja gróf Teleki Andor volt⁵⁷⁸. A jeles alkalomra a magyar urak díszmagyart öltöttek, hiszen, aki csak tehetett, magával vitte Magyarországról a drága és féltett ruhadarabot.⁵⁷⁹

Andor kiterjedt levelezést folytatott a Teleki család világban szétszóródott tagjaival, elsősorban családtörténeti munkája kapcsán. Igyekezett a rokoni szálakat felgöngyöltetni, családi történeteket lejegyeztetni levelezőpartnereivel. S időközben, mivel családot sem ő, sem ikertestvére nem alapított, úgy döntött, az általa Magyarországról kimentett Teleki-iratok helye Magyarországon van, így ennek kapcsán levelezésbe kezdett 1952-től a Levéltárak Országos Központjának egyik történészével, Borsa Ivánnal.⁵⁸⁰ A családi ereklyéket, melyeket szintén magával vitt Dél-Amerikába, apránként küldte vissza, részletes leírást mellékelve hozzá a Münchenben élő unokaöccseinek, valamint testvérének, Ernőnek. Emellett az emigrációba kényszerült arisztokrata fiatalokkal tudatosan törekedett a kapcsolattartásra, mivel bennük látta ezen családok jövőjét és aggasztották a kiháló arisztokrata családokról érkező hírek.

Amikor Kállay Miklós 1956 nyarán dél-amerikai körútjára indult, ellátogatott Argentínába is. A Délamerikai Magyarság című lap hasábjain szerepel Teleki Andor neve is azok között, akik a repülőtéren fogadták a volt miniszterelnököt. Kállay utazásának előkészítéskor felvette a kapcsolatot dél-amerikai emigrációban élő ismerőseivel, volt kollégáival, többek között Teleki Andorral is, aki így írt Kállaynak 1956. június 8-án Buenos Airesből: „(...) *sem a múltban, - sem a jelenben, de a jövőben sem vagyok foganatos semmiféle „közzszereplésre” – és pedig azon egyszerű oknál fogva nem, - mert Ernő ikertestvérem Romániában 3 és fél esztendő telt kényszerű munkán, - Degenfeld Miksa sógorom pedig fiával együtt ugyancsak be volt börtönözve, - tehát velük szembeni leteleltetés kötelességem az, hogy soha semmi tekintetben ne hallassak magamról, - mellyel esetleg súlyosbíthatnám amúgy is szörnyű helyzetüket.*”⁵⁸¹

Az igaz, hogy Andor Kállay látogatásakor semmilyen nyilvános szereplést nem vállalt, kivéve a reprezentatív megjelenéseket, hiszen számos partit és fogadást adtak a volt miniszterelnök tiszteletére, ami valószínű nosztalgikus hangulatúvá válhatott a régen látott barátok, ismerősök körében. Azonban Andor élethelyzetét ismerve, nem lehet elmarasztalni azért, amiért nem írta meg Kállaynak, hogy számára az emigrációs élet csupán a régi életének hal-

⁵⁷⁸ Délamerikai Magyarság 1958. június 27. 31. évf., 3894. szám

⁵⁷⁹ LUDVIG 2018. 282.

⁵⁸⁰ LUDVIG 2018. 284. 285.

⁵⁸¹ Teleki Andor levele Kállay Miklósnak 1956. június 8. (JAM KGY Dok.Itsz. nélkül)

vány mása, aminek foszlányait lakása falai között őrizte. Ugyanakkor elévülhetetlen érdeme, hogy minden szabadidejét a genealógiai kutatásoknak és a családi kapcsolatok ápolásának szentelte, így az emigráció életének csendes tanúja volt, akiről elmondhatjuk, hogy a magyar ügyet szolgálta ő is, mint az emigráció „harcos” politikusai, de egészen más módon alkotva maradandót.

1974 októberében hazalátogatott Kolozsvárra, hogy több mint harminc év után találkozhasson súlyos beteg ikertestvérével. Otthoni tartózkodását természetesen ügynöki jelentésekből is ismerjük, ám azok sokkal többet feltételeztek Andor emigrációs tevékenységéről, mint amivel ő valóban „szolgálhatott”. Ezek azért annyit elárulnak, hogy nem voltak túl jól informálva a személyét illetően. Andor és Ernő két hetet töltöttek együtt, sok mindent kellett bepótolniuk, a viszontlátást pedig fényképen is megörökítették. Ekkor látták egymást utoljára. Andornak Argentínába való visszatérése után folyamatosan romlott az egészségi állapota, szervezete torokrákkal küzdött. Az Ernőnek írott levelekből kiderül, hogy nyomorúságos állapotban, rettentő nélkülözésben élte utolsó éveit, folyamatos kórházi ellátásra szorulva. Egyre kevesebb barát volt mellette, de ők – a szűk baráti kör – a végsőkig kitartottak mellette. 1978. január 22-én hunyt el, hamvait a Rio de la Plata folyóba szórták.⁵⁸²

XIX. 4. Gróf Széchenyi Lászlóné Vanderbilt Gladys⁵⁸³

A gróf Széchenyi László feleségeként ősi magyar családnevet viselő amerikai milliomos lányból lett grófné Cornelius Vanderbilt⁵⁸⁴ vasút- és gőzhajómágnás unokája volt. A korántsem olyan jómódú Széchenyi gróf nem hajszolta a dollármilliomos amerikai „hercegnők” kegyét. A fiatalok állítólag Karlovy Varyban találkoztak először, mások tudni vélik, hogy Londonban keresztezték egymás útját. Gladys Vanderbilt, II. Cornelius Vanderbilt hetedik, legkisebb gyermeke volt. A kislány elképzelhetetlen gazdagságba született, családjának vagyona a Rockefellerrekével vetekedett.

Széchenyi László és Gladys Vanderbilt élete egészen egyszerűen úgy alakult, hogy a 22 éves amerikai mágnáslány beleszeretett a 27 éves magyar grófba, akivel 1908-ban házasodtak össze és öt lányuk született, akiket később osztrák, magyar és angol arisztokraták vettek feleségül. László és Gladys Budapesten megvásárolták⁵⁸⁵ az Andrássy út és Bajza utca

---

⁵⁸² LUDVIG 2018. 305. 307.319. 320. 321. 322.

⁵⁸³ (Newport, Rhode Island 1886-1965. Washington D.C.)

⁵⁸⁴ Cornelius Vanderbilt (1794-1877.) amerikai üzletember, vasút- és hajómágnás, az USA valaha élt egyik leggazdagabb embere volt.

⁵⁸⁵ „Adásvételi szerződés, ingatlanok átruházása – mindez olyan szürkén és jelentéktelenül hangzik. (...) Néha azonban mégis megesis, hogy e poros szavak mögött elrejtőzik egy-egy társaságbeli szenzáció egy kis romanti-

sarkán álló Erdődy-Semsey-villát, melyet kibővítettek⁵⁸⁶, így az Andrássy út legpazarabb, 4000 négyzetméteres palotája lett.⁵⁸⁷ Gróf Széchenyi László 1921-től a magyar kormány megbízásából a Magyar Királyság washingtoni követségének vezetője majd londoni követe lett, 1938-ban halt meg 59 évesen. A Times magazin nekrológiájában megemlékezett arról, hogy a gróf és felesége odaadó társadalmi és jótékonyági tevékenységet folytatott élete során.

Gladys Vanderbilt nem volt arisztokrata származású, újjazdag család hetedik gyermekeként mégsem hiányzott belőle az odaadó segíteni akarás. Számos újságcikk szól segélyakcióiról, jótékonykodásáról. Már házasságkötésük után nem sokkal olvashatjuk a Heti Szemle hasábjain az 1910. április 20-i számban, hogy 600.000 koronás alapítványt juttatott a Széchenyi-Vanderbilt házaspár a Magyar Tudományos Akadémia részére, hogy annak kamataiból külföldi egyetemeken magyar közjog, irodalom és történelem tanszékeket alapíthassanak. Ugyanebben az évben, októberben arról írtak, hogy a házaspár a remetevasgyári⁵⁸⁸ római katolikus iskola építésére 3500 koronát és saját birtokok telkét adományozták. 1932-ben a los angelesi olimpiai játékok szervezésekor költséghiány merült fel a magyar vízi sportok tagjainak kiutaztatásánál, melynek kiküszöbölésére Széchenyi László ajánlotta fel segítségét.⁵⁸⁹

Emellett az amerikai magyar emigrációt megsegítő segélyakciók is fűződnek a nevéhez. Élete során több kivándorlási hullámnak lehetett tanúja, az eseményeket élénk figyelemmel kísérte és ahol csak tudott segített. Így tehát a század elején 1904 novemberében újjá alakult New York-i Magyar Menház az emigránsok segítése érdekében mecénásai között ott találjuk gróf Széchenyi Vanderbilt Gladyst, aki férje révén közismerten magyarbarát volt.⁵⁹⁰ A Magyar Vöröskereszt újjászervezése érdekében indított országos gyűjtés során Széchenyiné távirati úton 5000 dollárt adományozott a szervezet javára, írta a Magyar Országos Tudósító 1940 júliusában. A második világháború után, az akkor már özvegy Gladys Vanderbilt részt

---

ka és az említésük révén föltámadnak elmúlt idők elhomályosuló emlékei. Mindjárt érdekes, romantikus és pikánszine van a dolognak, ha a két szerződő felet például Bánffy Dezső bárónak és Széchenyi László illetve Széchenyi Lászlóné Vanderbilt Gladysnek hívják.” FÜGGETLEN ÚJSÁG, 1909. május 29. szám)

⁵⁸⁶ Az átépítéshez egy new yorki építész bízta meg. Ernst Flagg (1857-1947.) a párizsi École des Beaux-Arts-on végzett amerikai építész volt, aki ekkor már másfél évtizedes tapasztalattal rendelkezett. A munka 1911-re készült el és az így 4000 m²-es lakóterületűre bővített Széchenyi-Vanderbilt palota vetélytárs nélkül maradt az Andrássy úti villanegyed épületei között. Az eredetileg Erdődy-Semsey villaként ismert épületet előző és következő tulajdonosai több alkalommal átépítették, azonban a Széchenyi-Vanderbilt féle építkezést arányaiban meg sem közelítették. (Gábor Eszter: Az Erdődy, Semsey, Vanderbilt Gladys palota, Budapesti Negyed 1. 1993. nyár – Az Andrássy út)

⁵⁸⁷ Horváth Sándor: Feljelentés – Egy ügynök mindennapjai, Libri Kiadó, Budapest, 2017. 7. 8. 9.

⁵⁸⁸ A Széchenyi-Vanderbilt házaspár 800.000 koronáért vásárolták meg a remetevasgyári birtokot és erdőseget előző tulajdonosától, gróf Károlyi Imrétől., Zemplén, 1908. május 6. 36. évf., 37. (4742.) szám

⁵⁸⁹ Délamerikai Magyarorság 1932. február 20. 4. évf., 236. szám

⁵⁹⁰ VÁRDY 2000. 234.

vett az Amerikai Magyar Segélyakció munkájában is. A segélyakció hét éven keresztül működött, s először a magyarországi magyarokat majd 1947 után főleg a nyugat-európai menekülttáborokban élő magyaroknak nyújtott segítséget. Megalakulásakor gyógyszerszállítmányt küldtek Magyarországra, később élelmiszert, ruhát, cipőt és más használati holmikát több ezer magyar család részére. A kommunista térnyerést követően a segélyezés iránya az emigrációba kényszerülő, s emiatt menekülttáborokban élők felé fordult.⁵⁹¹ 1946 márciusában Széchenyiné Gladys Vanderbilt nem kevesebb, mint tízezer dollárt adományozott az Amerikai Magyar Segélyakciónak, mely adomány a legnagyobb volt, amit addig egy személy juttatott a szervezet által a segítségre szoruló magyar családok részére.⁵⁹²

Bakách-Bessenyei György levelezéséből azt is megtudjuk, hogy a Magyar Nemzeti Bizottmány elnökével, az emigrációban élő Varga Bélával is megismerkedett, akit – ismeretlen lévén amerikai felső körökben – Széchenyiné Vanderbilt Gladys olyan estélyekre hívta meg melyeket ő adott, és amin alkalma nyílhatott a társasági életbe való bekapcsolódásra.⁵⁹³ Az 1956-os forradalom és szabadságharcot követően Széchenyi Gladys és Mrs. J. Hughes védnöksége alatt gyorssegélybizottság alakult New Yorkban. A First Aid for Hungary részére megalakulásától kezdve azonnal folyósították az adományokat.⁵⁹⁴ Az özvegy grófné élete végéig segítette a nehéz helyzetben élő magyar családokat, Magyarországon és az emigrációban egyaránt. Ha arra volt szükség, a vagyonát osztotta meg, de láhattunk példát arra is, hogy kapcsolatai révén nyújtott segítséget közvetlen vagy közvetett magyar ismerőseinek. Élhetne volna a gazdagok könnyed életét, gondolhatta volna úgy, hogy népes családjának tagjai majd adakoznak helyette is. Özvegységre jutott, férjét harminc év házasság után elveszítette, de a tragikus esemény után is a magyarok segítője maradt.

XIX.5. Gróf zabolai Mikes Johanna⁵⁹⁵

Gróf zabolai Mikes Johanna is az emigrációba vonuló arisztokrácia sorait gyarapította, mégsem arról emlékezem meg vele kapcsolatban, hogy milyen bizottságban, egyesületben vagy jótékonyági szervezetben tevékenykedett. Férje gróf Teleki Géza⁵⁹⁶ volt (Teleki Pál miniszterelnök fia), ám házasságkötésükre Teleki Géza válását követően került sor. Teleki

---

⁵⁹¹ VÁRDY 2000. 439. 440.

⁵⁹² Délamerikai Magyarság 1946. március 21. 18. évf., 2477. szám

⁵⁹³ JAM KGY Dok.ltsz.n.

⁵⁹⁴ Délamerikai Magyarság 1956. november 3. (A cikk a 8. oldalon található, ahol a dátum november 9.) 28. évf., 3815. szám

⁵⁹⁵ Gróf zabolai Mikes Johanna (Budapest 1911 – 2008. Washington)

⁵⁹⁶ széki gróf Teleki Géza (1911-1983.) etnográfus, geológus, egyetemi tanár, politikus, cserkészvezető. Gróf Teleki Pál miniszterelnök fia.

Géza első felesége Darányi Jolán volt, akitől három gyermeke is született, de 1940-re kapcsolatuk megromlott. Válásukat 1943 februárjában mondták ki, s még ugyanebben a hónapban Teleki Géza elvette feleségül a gyermekkora óta jól ismert Mikes Johannát. Az esküvőt követő tizedik hónapban megszületett egyetlen gyermekük, Géza.⁵⁹⁷

Idősebb Teleki Géza a világháború vége felé titkos fegyverszüneti tárgyalásokon vett részt Moszkvában. A Debrecenben megalakult Ideiglenes Nemzeti Kormányban 1944. december 22–1945. november 15-ig vallás- és közoktatásügyi miniszteri tárcát vitte, majd 1945 után visszavonult a politikai élettől. Ezt követően a József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemen oktatott, részt vett a Duna-völgy térképének szerkesztésében. A nyilvánvalóvá váló kommunista hatalomátvétel és a koncepciós perek elől a család egy fiú gyermekükkel kalandos, veszélyekkel teli úton jutott ki az országból és az Amerikai Egyesült Államokban telepedett le.

Hanna grófnő, ahogy mindenki hívta, már gyerekkorában megtanulta: „*Úgy nőttünk föl, hogy az ember azért van, hogy tegyen, és nem azért, hogy a zsebibe tegyen.*” Édesapja, Mikes Ármin zabolai birtokán láthatta ennek ékes példáját. A gróf komoly és felelős munkáltató volt, sorházat építtetett, iskolát, óvodát dolgozói gyermekeinek. Az erdélyi arisztokratától egyébként sem állt távol a társadalmi felelősségvállalás és a vállalkozások világa. Birtokaikat, ahogy lehetőségeik engedték, fejlesztették, korszerűsítették. A zabolai Mikes család kiemelkedő példája mindennek, s a birtokain dolgozók biztos megélhetést találtak ott: a faki-termelésben, fűrésztelepen, gyufagyárban, a malomban és a mintagazdaságban.⁵⁹⁸ A munkához és az élethez ez a szüleitől örökölt tette kész hozzáállás jellemezte az emigrációba kényszerülő Hanna grófnőt. Édesanyja, Bethlen Klementina, Bethlen István miniszterelnök nővére, a zabolai birtokon élő rászorulókon segített, az első világháború után árvaházat létesített a helyi árva gyerekek részére, gondoskodott ruházódásukról. Ennek utánpótlása végett szövődét alapított Zabolán, mely az ő vezetése alatt működött, később pedig Hanna grófnő vette át idősödő édesanyjától az ezzel kapcsolatos munkákat.^{599 600}

A Teleki család 1949 júniusában érkezett New Yorkba, majd Charlottesvillben telepedtek le. A családfő munkát kapott a Virginia Egyetem földrajzi intézetében. Telekiék az emigráns élet azon szegletével ismerkedtek meg, ahol nincsenek magyar közösségek, ráadásul mivel kisgyermekkel érkeztek Amerikába, gyakorlatilag muszáj volt beilleszkedniük a hétköznapi amerikai életbe, már csak az iskoláztatás miatt. Azonban a kis Gézát kommunistának

⁵⁹⁷ Hulej Emese: Egy Teleki gróf Afrikában, Helikon, 2014. 36. 37. 38.

⁵⁹⁸ HULEJ 2014. 51.

⁵⁹⁹ HULEJ 2014. 52.

⁶⁰⁰ Háromszék 1991. szeptember 3. 451. szám

titulálták és nem csak az amerikai gyerekek, akikkel egy közösségbe járt, hanem a tájékozatlan szüleik is, s mindezt csak azért, mert Közép-Kelet-Európából érkezett. Óriási lelki vívódást okoz ez a kisfiúnak, aki úgy érezte, csak akkor fogadják majd be, ha tökéletesen megtanul angolul mi több, otthon is angol nyelven fog ezentúl beszélni. Ezt természetesen édesanyja, akinek Erdély után fájt a szíve és nagyon nehezen viselte az emigrációt, nem nézte jó szemmel. Idősebb Teleki Géza ezzel szemben érdeklődve figyelte az amerikai világot maga körül, új életet akart kezdeni Amerikában, felesége viszont nem tudott elszakadni a múlttól, Erdélytől s ez az ellentét a házaspár között végül váláshoz vezetett.⁶⁰¹ Ennek már csak következménye volt, hogy a családfő megismerkedett egy hölgygel, aki miatt kezdeményezte a válást.⁶⁰²

1954-ben Hanna a fiával New Yorkba költözött, ám volt férjétől gyerektartást nem kapott. Vagyis az erdélyi grófnő New Yorkban gyermekét egyedül nevelő, elvált asszony lett, aki semmilyen szakmával nem rendelkezett. Volt viszont kiváló neveltetése, jó modora és tettekrevalósága. Divatszalonban dolgozott, főzött és varrt pénzért, mosogatást vállalt, később pedig amerikai gyerekek táboroztatásában vett részt, ahol franciát és németet tanított. Mindezekben nem csak az motiválta, hogy fiát és magát eltartsa, hanem természetesen úgy érezte, hogy az otthon maradt családtagoknak is segítenie kell.⁶⁰³ Egy egyszobás lakásban lakott, amihez fürdőszoba sem tartozott. Hanna grófnő végül szembe találta magát az emigráns szülők égető kérdésével: gyermeke anyanyelvi oktatása milyen módon történjen, vagy bekövetkezzen-e egyáltalán? A grófnő ragaszkodott a hivatalos magyar nyelvű iskolai oktatáshoz, ezért az amerikai állami iskola után Géza délutánonként a buffalo-i piaristáknál tanult, igaz rengeteg nélkülözés mellett.⁶⁰⁴ Édesanyja ezt megelégedve, s arisztokrata családi kapcsolatait latba vetve pártfogókat keresett – számos barátnője ment férjhez amerikai mágnásokhoz, mely házasságokban az évszázados arisztokrata nevek és az óriási vagyonok szerencsésen kiegészítették egymást – és talált fia számára, aki így bejutott a felső tízezer egyik elitiskolájába a St George's Schoolba.⁶⁰⁵ Egy anekdota szerint éppen az éves „Szülők Napját” szervezték az iskolában, ahova Hanna grófnő nem tudott eljutni a munkahelyéről, ezért megkérte egy kedves barátnőjét, hogy menjen el helyette. Ez a barátnő pedig nem más, mint gróf Széchenyi Lászlóné Vanderbilt Gladys, aki egyébként jól beszélt magyarul is és több alkalommal vendégül látta Gézát, hiszen tudta, otthon milyen nélkülözések között éltek. Míg New Yorkban élt

---

⁶⁰¹ HULEJ 2014. 66. 67. 68. 69.

⁶⁰² „Hanna grófnő”, magyar dokumentumfilm, 2002., rendezte: Sztanó Hédi

⁶⁰³ „Hanna grófnő”, magyar dokumentumfilm, 2002., rendezte: Sztanó Hédi

⁶⁰⁴ HULEJ 2014. 71.

⁶⁰⁵ HULEJ 2014. 75.

Hanna számára elsődleges volt, hogy az Erdélyben maradt családtagokon segítsen, így gyűjtött ruhaneműt, szappant, élelmiszert, mosószert, gyógyszereket majd megrakott bőröndökkel – volt rá példa, hogy hét telepakolt bőröndöt hozott át Amerikából - nyáron Erdélybe ment, hogy szétossza az ajándékokat a nélkülözőknek. A rendszerváltás után többször látogatott haza, de már nem költözött vissza Magyarországra, mert, bár Amerikát igazán sosem szokta meg, végeredményben a családja ott élt. Washingtonban hunyt el 2008. március 10-én. Hamvait végakarata szerint hazahozták Zabolára, s a zabolai református templomban helyezték örök nyugalomra.⁶⁰⁶

Az arisztokraták szerepe az amerikai emigráció életében a 20. század folyamán nem volt elhanyagolható és ezt ebből a néhány példából is láthatjuk. Azok az arisztokraták, akik a 20. század derekán az Egyesült Államokba emigráltak, vállalták azt a felelősséget, ami a nevükkel és címükkel járt, ha másképp nem akkor úgy, ahogyan Teleki Andor: visszavonultságban családtörténeti kutatásoknak szentelve idejét. Láthattunk példát egy erdélyi nagyasszony emigrációs megpróbáltatásaira, ami egészen eltér a férfiak kinti életétől, nekik ugyanis volt szakmájuk, végzettségük. Mikes Hanna mégis megtalálta a boldoguláshoz vezető utat ráadásul úgy, hogy önzetlenül, vagyon nélkül is mindig arra törekedett, hogy az Erdélyben maradt családtagjainak és a zabolaiaknak segítsen. Láthatjuk, hogy nagyon változatos módon éltek a fent említett arisztokraták Amerikában, de egy valami közös bennük: a belső készítés a társadalmi felelősségvállalásra.

XX. A dél-amerikai magyar emigráció

Kállay Miklós 1956 nyarán Dél-Amerika országaiba utazott a Szabad Európa Bizottság megbízásából, ahol a kommunizmus veszélyeire, a kommunista infiltrációra, a kommunista ügynöktevékenységre hívta fel a figyelmet. Útja során természetesen ellátogatott a helyi magyar közösségek egyesületeihez, részt vett ünnepeken és rendezvényeken. Az utazását megelőző fejezetben fontosnak tartottam, hogy betekintést nyerjünk a dél-amerikai magyar emigráció történetébe, életébe, akik már a 19. század végétől gyarapították a dél-amerikai magyar emigráció létszámát. Dél-Amerika országai kedvelt célpontok voltak a kivándorlóknak, hiszen az Amerikai Egyesült Államok az első világháborút követően szigorított bevándorlás politikáján. Ugyan a harmincas években a bevándorlás visszaesett, de 1938-tól az európai események és a szigorodó zsidótörvények hatására, sokan választották új hazájuknak Argentínát, Chilét, Uruguayt vagy Paraguayt⁶⁰⁷. Argentína azonban szintén szigorúbb feltéte-

⁶⁰⁶ „Hanna grófnő”, magyar dokumentumfilm, 2002., rendezte: Sztanó Hédi

⁶⁰⁷ TORBÁGYI 2004. 94-95.

leket szabott az odaköltözni vágyóknak, így érvényesült igazán Uruguay liberális bevándorlás politikája, mely lehetővé tette, hogy az európai bevándorlók 1932-ig gyakorlatilag minden papír nélkül bejuthassanak az országba. Sokan azok közül, akik ekkoriban telepedtek le Dél-Amerikában szegény munkások, napszámosok voltak, kevesebb volt köztük a jobb módú kereskedő, vagy szellemi munkával foglalkozó, így tehát a harmincas évek elején bár 6000-8000 között ingadozott a magyarok száma például Uruguayban, ez mégsem jelentette azt, hogy szervezetekbe tömörültek volna. Bár társadalmilag viszonylag hasonló rétegekről beszélünk, élethelyzetükből adódóan a megélhetés problémája volt számukra az első és sokan egyik napról a másikra igyekeztek megteremteni a fennmaradáshoz szükséges pénzt. Az azonban igaz, hogy akik nem csak állomásként tekintettek erre az országra, azok egy idő után megtalálhatták ott a számításaikat. Bobrik Arno⁶⁰⁸ odaérkezésekor rögtön pozitív benyomásokról számolt be jelentésében⁶⁰⁹, melyet kétségbe nem vonhatunk, de valószínű, hogy a diplomáciai protokoll beszámoló a lakosság helyzetéről, ráadásul egy frissen kinevezett követ részére, talán nem annyira árnyaltak.

A harmincas évek végére azonban egyre több egyesületről hallani, a kezdeti nehézségek után a munka mellett jutott idő az emigránsoknak társasági életet is élni, ráadásul az ezekben való aktív részvétel sokszor megkönnyítette az ottlétet is az emigránsok számára.

---

⁶⁰⁸ Boldvai Bobrik Arno az Osztrák-Magyar Monarchia konzuli testületében kezdte diplomáciai karrierjét, később a külügyminisztériumban folytatta. Az első világháború után ő is tagja volt a párizsi magyar békedelegációnak és jelen volt a trianoni békediktátum aláírásának aktusakor. 1939 szeptemberében a külügyminisztérium (külügyminiszter: Csáky István 1938.12.10-1941.01.27.) kérésére I. osztályú követi tanácsosi címmel felruházott II. osztályú követi tanácsosnak I. osztályú követi tanácsossá való kinevezését, valamint részére a rendkívüli követi és meghatalmazott miniszteri cím adományozását javasolja, emellett felterjesztették a buenos aires-i magyar királyi követi tanácsos vezetésére. A dél-amerikai követi tanácsos cím nem kisebb feladattal járt, mint Argentína, Chile, Uruguay és Paraguay magyar képviseletének ellátása 1939 decemberétől. Pozíciójában Haydin Albert rendkívüli követi és meghatalmazott miniszteri címmel felruházott II. osztályú, volt kanadai főkonzul követte. Bobrik dél-amerikai posztját fenntartva 1943-1944. között Bobrik Arno a Vichybe delegált magyar nagykövetség vezetője is volt.⁶⁰⁸ Ezekén kívül követi tanácsosi, főkonzulként, követi tanácsosként szolgált még Bulgáriában, Ausztriában, Lengyelországban, a Vatikánban⁶⁰⁸, mint ideiglenes ügyvivő.⁶⁰⁸ Bobrik tehát munkája folytán sokat ingázott, így először csak diplomáciai megbízásból utazott Dél-Amerikába, ahová 1939 decemberében érkezett. (Bene Krisztián: Szemelvények a franciaországi Magyar Függetlenségi Mozgalom levelezéséből (1944-1945.) http://epa.oszk.hu/01500/01500/00015/pdf/EPA01500_lymbus_2018_723-744.pdf (2022. október 12.) (Minisztertanácsi jegyzőkönyvek 1867-1944. *Javaslat Boldvai Bobrik Arnó, I. osztályú követi tanácsosi címmel felruházott II. osztályú követi tanácsos kinevezésére I. osztályú követi tanácsossá, részére a rendkívüli követi és meghatalmazott miniszteri cím adományozására (KüM) 1939. 09. 22. 2. napirendi pont* <https://www.eleveltar.hu/digitalis-tartalom?source=preservica&ref=preservica::6a8eb7a2-5ce3-4fae-9fbd-071e04698cb3> (2022. október) (Minisztertanácsi jegyzőkönyvek 1867-1944. *Kanadában Winnipeg székhellyel magyar konzulátus felállítása és élére Haydin Albert magyar királyi főkonzul kinevezése (KüM) 1927. 04. 22.* <https://adatbazisokonline.mnl.gov.hu/adatbazis/minisztertanacsi-jegyzokonyvek-1867-1944/adatlap/59636> (2022. október) (Külügyi Közlöny 1937. október 30. 17. évf., 10. szám) (BENE 2018. http://epa.oszk.hu/01500/01500/00015/pdf/EPA01500_lymbus_2018_723-744.pdf 2022. október) „A vatikáni magyar követ jelenti...”, szerk. B. Lőrincz Zsuzsa, Kossuth Kiadó, Budapest, 1969., Külügyi Közlöny 1921-1943., A Külgazdasági és Külügyminisztérium kiadványai.

⁶⁰⁹ TORBÁGYI 2004.133-136.

Ilyen volt például az Uruguayi Magyar Önszegélyező Szövetkezet is, mely jól működő koloniális egyesületté gyarapodott és melyről Bobrik Arno is elismerően írt beszámolójában.⁶¹⁰ Az önszegélyező egyesület alakulása logikus lépés volt a részükről, hiszen magyarországi éveik alatt is találkozhattak ilyen egyesületekkel, a Horthy-korban ugyanis még nem volt kiépült állami szociális háló, így a munkások, kereskedők, különböző vallási felekezetűek önszegélyező köröket alapítottak.⁶¹¹ Ez Dél-Amerikában feltételezett a részükről némi rugalmasságot, elkerülhetetlen volt ugyanis a kis közösségekben, hogy különböző felekezetű és társadalmi rétegből jövőek ne érintkezzenek egymással.

A Paraguayban élő magyarok között ezzel szemben nem a segélyezés kapott hangsúlyt, a fővárosban, Asunciónban élő magyarok viszonylag rövid idő alatt jutottak az anyagi biztonságig, így már nem a megélhetés kapcsán fontos szociális kör alapítása volt elsődleges, hanem a társaság kulturális igénye kapott hangsúlyt. Bobrik Arno így ír erről beszámolójában: „Az Asunciónban és környékén élő magyarok egy-két kivétellel iparosok. Szépen prosperálnak, sőt egyesek bizonyos vagyonhoz is jutottak...Mind, kivétel nélkül, sorsukkal meg vannak elégedve: a megélhetés könnyű, a klíma egészséges, sőt kellemes annak, aki megszokta a nyári meleget, a bennszülött lakosság – nevezetesen az alsóbb néprétegek – igen becsületes, a viszonyok patriarchálisak, a munkatempó mérsékelt és mindenki, aki csak valamivel többet dolgozik, mint a bennszülöttek igen könnyen találja megélhetését. Jellemző, hogy azon kérdésre, nem kellene-e egy magyar segélyegyletet létesíteni, azt a választ kaptam, hogy egész Paraguayban nincs olyan magyar, aki segélyezni kellene.”⁶¹² Magyarország egyébként 1933. óta tart fenn diplomáciai kapcsolatot Paraguayjal, ugyanakkor képvisellete a Buenos Aires-i követség alá tartozik. Ezért volt nagy feladat és igényelt nagyfokú diplomáciai tapasztalatot ezen országok képvisellete, hiszen Bobrik Arno is Argentína, Chile, Uruguay és Paraguay képviselétét látta el Buenos Airesből. Nem csoda, hogy Bobrik első nyilatkozatában a Délamerikai Magyarság című lapnak adott interjújában⁶¹³ mindamellett, hogy megtiszteltetésének adott hangot, időt kért a magyarságtól, hogy megismerhesse azokat a politikai, gazdasági vezető személyiségeket, akikkel munkája kapcsán összeköttetése lesz, hogy megismerhesse mind ezen országok politikai, gazdasági, társadalmi körülményeit és természetesen a kinn élő nem elhanyagolható arányú magyarság életébe is betekintést nyerhessen. Munkája kezdetekor te-

⁶¹⁰ TORBÁGYI 2004. 142.

⁶¹¹ Kertész Tünde Fruzsina: Debrecen város szociális helyzete a 20. század elején: A Debreceni Tisztifőorvosi Hivatal 1921-1936. közötti iratainak feldolgozása In: „A mi tendenciáink...” Szakkollégiumi Tanulmányok 1. Hatvani István Szakkollégium Debreceni Egyetem Tudományegyetemi Karok szerk. Dávid Ágnes – Jován Katalin, Debrecen 2012.,

⁶¹² TORBÁGYI 2004. 165.

⁶¹³ Délamerikai Magyarság 1940. január 20. 11. évf., 1533. szám 3. o.

hát körutazásra indult, hogy az első találkozásokat megejtse.

A korabeli sajtó beszámolt aktív részvételéről a magyar emigráció életében: ott volt minden bálon, nemzeti ünnepek ünnepein, díjátadókon. Ez természetesen munkájának része volt, ugyanakkor a korabeli cikkek tanúsága szerint Bobrik Arno igen hamar közkedvelt és elismert tagja lett a dél-amerikai magyarság életének. Alig egy évi kinntartózkodás után kérték fel a „Magyarok Dél-Amerikában” című készülő kötet előszavának megírásához.⁶¹⁴ A latin-amerikai magyar emigráció történetírása a harmincas évek végén, a negyvenes évek elején óriási fejlődésen ment keresztül, a kinn élők fontosnak tartották, hogy a magyar emigráció életének közös történetét megörökítsék, így született meg például az egyik legjelentősebb összefoglaló mű, mely Argentína, Uruguay, Paraguay, Chile, Bolívia, Peru és Kolumbia magyar kolóniáinak történetét dolgozza fel a két világháború közötti időszakban.⁶¹⁵ A követ és felesége nem csak a kulturális vagy társasági életben vettek részt, a társadalmi szolidaritás ugyanúgy részét képezte hétköznapijaiknak. A második bécsi döntés után bekövetkező népeségmozgás miatt nagyjából kétszázezer magyar lakos vándorolt román fennhatóság alól magyar fennhatóság alatt álló területekre. Ezen hírek hallatán Bobrik Arno felesége intézett segélykérő szavakat a dél-amerikai magyarsághoz, hiszen mint emigrációban élők és hazájukat kényszerűségből elhagyok tisztában voltak annak minden nehézségével. A Délamerikai Magyarság hasábjain hirdetve⁶¹⁶ gyűjtést szervezett a menekült erdélyi magyarok részére, hogy a hideg időben legyen ruhára, élelemre való, emellett nagy érdeklődés mellett 1940. november 12-én estélyt is szerveztek a menekült erdélyi magyarság részére. Óriási felelősségtudatról tett ez a gesztus tanúságot, hiszen több tízezer kilométer távolságból is úgy érezték, segíteniük kell. Az Erdélyi Menekültek Segélyezési akciójára az adományokat a Magyar Királyi Követésnél gyűjtötték, majd onnan küldték tovább az anyaországba.

Bobrik Arno két évi szolgálat után 1942 januárjában adta át a buenos aires-i központú követség vezetését Semsey Andor követségi tanácsosnak, majd visszatért Budapestre. Semsey Andor, mint követségi ügyvivő vette át a posztot. Ezt követően Bobrik a Vichybe delegált magyar nagykövetség vezetője lett, 1943-1944. között. Magyarország német megszállása után a Sztójay-kormány őt és mindazon diplomatákat, akik megtagadták a német bábkormány szolgálatát magyar állampolgárságától megfosztották, az ez után is külföldön tartózkodó Bobrik Arnót a Szálasi-kormány idején más „áruló” külképviseleti megbízottak ügyével

---

⁶¹⁴ Délamerikai Magyarság 1940. október 19. 11. évf., 1650. szám 5. o.

⁶¹⁵ Torbágyi Péter: Magyar vándormozgalmak és szóránközösségek Latin-Amerikában a második világháború kitöréséig, doktori értekezés, Szegedi Tudományegyetem, Szeged, 2007. https://doktori.bibl.u-szeged.hu/id/eprint/1272/5/Torbagy_i.phd.pdf 2017. március

⁶¹⁶ Délamerikai Magyarság 1940. október 22. 11. évf., 1651. szám 3. o.

együtt vésztörvénytörvények elé vitték Budapesten, majd távollétében őt és más diplomátákat kötél általi halálra ítélték⁶¹⁷. A Buenos Airesben dolgozó Semsey Andor a megsejllás hírére nyilatkozatot tett, miszerint nem ismeri el a Sztójay-kormányt alkotmányosnak, s Magyarország törvényes miniszterelnökének Kállay Miklóst tekinti.⁶¹⁸ Ezt követően ő is, mint sok más külföldön szolgálatot teljesítő diplomata disszidált. Egy darabig még Párizsban időzött, később visszament Dél-Amerikába és Argentínában telepedett le végleg. A háborút követően, majd a kommunista hatalomátvétel után rengetegen döntöttek úgy, hogy elhagyják Magyarországot, így a 20. század második felének egy nagymértékű emigrációs hulláma érte el az Egyesült Államokat és Dél-Amerikát is, ami felélénkítette az emigrációs egyesületi életet is. Az Egyesült Államokban pedig ebben az időben, a hidegháború kezdetén hívták életre azt az amerikai magánszervezetet, mely a polgári demokrácia, a szabad világ értékeit volt hivatott közvetíteni a kommunista rezsim alatt görnyedező közép-kelet európai országokban, s mely a National Committee for Free Europe nevet viselte⁶¹⁹. A Szabad Európa Bizottság egyik osztályaként pedig megalakult a Magyar Nemzeti Bizottmány is, mely célja szerint az emigráció központi szervezeteként kellett volna, hogy működjön, kvázi emigrációs kormányként. A cél részben elértnek volt mondható, hiszen tagjait és magát a bizottmányt az amerikai kormány elismerte és anyagilag támogatta. Az már más kérdés, hogy az amerikai magyar emigráció körében nem volt osztatlan a sikere. Mindenesetre a negyvenes évek vége és az ötvenes évek eleje az emigrációban élők számára aktív hétköznapiakat hozott, sorra alakultak az egyesületek a politikai szintér teljes palettáját felsorakoztatva. Az emigránsok azonban – bár közös pont volt életükben az anyaország, a távoli otthon elmosódó képe – nem ugyanazon okokból hagyták el Magyarországot, így a régi emigránsok közé nehezen vagy sehogy sem tudtak beilleszkedni az újak, valamint az egy hullámban érkezők között is meg volt ugyanezen okok miatt a konfliktusra való rengeteg forrás. Az 1947-1948. között Argentínába érkezők között mégis több közös pont volt, mégpedig, hogy mindannyian szinte kivétel nélkül értelmiségi körökben forogtak addig, s így emlékeik, érdeklődésük sokban hasonlított egymásra. Keresték egymás társaságát, legtöbbször Buenos Aires Belgrano negyedében a Schubert Haus nevű német vendéglőben, ahol megfogalmazódott a konkrét szellemi és kulturális igényeket kiszolgáló egyesület alakításának terve. Ennek folytán 1948. augusztus 28-án létrejött gróf Széchényi Endre és dr. Szabó Gyula kezdeményezésére a Magyar Összefogás, később ismertebb nevén a Centro

---

⁶¹⁷ Délamerikai Magyarország 1945. március 20. 16. évf., 2324. szám 5. o.

⁶¹⁸ Délamerikai Magyaróság 1944. április 4. 16. évf., 2178. szám

⁶¹⁹ Kertész Tünde Fruzsina: Kállay Miklós életének és politikai pályájának alakulása a második világháborút követően, In.: Amerikai magyarok – magyar amerikaiak, Új irányok a közös történelem kutatásában, szerk. Ambur László – Rakita Eszter, Eger 2019.

Húngaro.⁶²⁰ Ennek célja az Argentínában élő magyarság közművelődési és társadalmi összefogása, nemzeti és vallás-erkölcsi alapon való fejlesztése. Továbbá, fontosnak tartották megjegyezni, hogy tagjait az argentinai köztársaság iránti hűségre nevelje, hogy Argentína fontos és hasznos polgárai legyenek. A Centro Húngaro elnöke dr. Luttor Ferenc⁶²¹ pápai prelátus lett, aki mint az argentin belügyminisztérium bevándorlási osztálya által kinevezett Buenos Aires-i Magyar Menekültügyi Bizottság elnöke, rendkívül sokat tett az Argentínába érkező magyar menekültek ügyében.⁶²² Az 1948-ban tartott alapító ülésre 86-an gyűltek össze, az első tagnévsor 314 nevet sorol fel, 1949. szeptember 17-én pedig már 371 személy tagságát jegyzik. Ekkor kérvényezték, hogy a Centro Húngaro jogi személyiséggel rendelkezessen, mely egyedi jogi aktus volt a régi magyar egyesületek között.⁶²³ Az újonnan alakult egyesület nem csupán azzal a nem elhanyagolható, nagy feladattal nézett szembe, hogy a kinn élő magyarság számára a kulturális élmények megélésének vágyát teljesítse, hanem azzal az alapvető igénnyel is szembesült, mely a kivándorlás során még nem, csak a letelepedéskor lett prioritás: a fiatalok taníttatása. Erről szólt Falvy György felhívása a Magyarok Útja 1949. november 4-i számában, melynek címe: „A buenos airesi húszévesek gondja”, melyben kifejti, hogy sok fiatal eljutott ugyan az érettségiig a kivándorlást követően azonban nem volt lehetőségük továbbtanulni, mert megélhetés után kellett nézniük. Otthoni körülmények között rendszeren ezek a fiatalok egyetemre mentek volna, s megjegyzi *„Sehol a világon nincs ma egy csomóban annyi tudós, professzor, tanár, nevelő, mint itt Argentínában. Ismeretesek a nehézségek. Mégis kérünk mindenkit, akiket illet, a leendő Mindszenty Akadémia szerveit, a Centro Húngaro vezetőségét: teremtsenek lehetőséget a mi tanulásunkra.”*⁶²⁴ A Centro Húngarónak így született meg az ifjúsági csoportja, ahol havonta tartottak irodalmi délutánokat, majd pedig a Mindszenty Akadémia tagjainak közreműködésével, előadás sorozatokat. A Mindszenty Magyar Tudományos és Kulturális Akadémia gondolata állítólag már egy Argentínába tartó hajó fedélzetén felvetődött. Megalakulása hivatalosan mindenestre 1950. december 18-án volt, s céljának tekintette a magyar kultúra ápolását, a magyar-argentin kapcsolatok kiépítését, „a leigázott Magyarország igazának ismertetése és ébrentartása”.⁶²⁵ 1951-ben alakultak meg az Akadémia osztályai, melynek osztályelnökéül egy Argentínán kívül élő magyar szakembert választottak, ezzel is hangsúlyozni kívánva, hogy az Akadémia az egész külföldi magyar ér-

---

⁶²⁰ TORBÁGYI 2004. 118-119.

⁶²¹ Luttor Ferenc (Székesfehérvár 1886 – Buenos Aires 1953.) apostoli protonotárius, követségi tanácsos. 1948-ban érkezett Argentínába, az argentinai magyar emigráció egyik vezető személyisége.

⁶²² TORBÁGYI 2004. 117.

⁶²³ NÉMETHY KESSERÚ 2003.

⁶²⁴ NÉMETHY KESSERÚ 2003. 41.

⁶²⁵ NÉMETHY KESSERÚ 2003. 55.

telmiséget képviseli. 1951-ben az Akadémia tagjai az egyetemista korú fiatalok kérésére már hat ismeretterjesztő előadást tartottak, de az ifjúság ettől formálisabb egyetemi körülményeket igényelt. Ennek folytán megalakult a Pázmány Péter Szabadegyetem. A Centro Húngaro az ún. Magyar Ház épületében kapott helyet a Cerrito 1241. szám alatt⁶²⁶, mely több egyesületnek is helyet biztosított, azonban távolabb székelő intézményekkel is kapcsolatot tartott fenn. Ilyen volt a Luttor Ferenc által 1951-ben alapított Platanosi Magyar Angolkisasszonyok Intézete, amely nem kisebb feladatot látott el, mint a magyar nyelvű elemi iskolai oktatást az emigrációban élő magyar gyerekek részére. Az általuk alapított iskolának 1975-ig 1071 növendéke volt.⁶²⁷ Az alapító máterek vezetése mellett a rendtársak oktatták a kicsiket, ezen kívül nyári táborokat⁶²⁸ is szerveztek a gyerekeknek. A táboroztatásban az emigráció szinte minden közéleti szereplője kivette a részét valamilyen formában, így Bobrik Arnónak is hálás volt a közösség, hogy minden vasárnap ő vitte a gyerekseregnek az ebéd utáni süteményt. Ezen kívül rendszeresen, komoly anyagi támogatást juttatott az egyesületek részére.

A Mindszenty Akadémia első tagnévsorában 1950-ben már olvashatjuk Bobrik Arno, egykori diplomata nevét, aki választott új hazájában aktív emigrációs közéleti szereplő lett, volt hivatásához híven. 1952 áprilisában pedig ő is jelen volt a Pázmány Péter Szabadegyetem nyitó ünnepségén. Bobrik Arno ekkor már a Magyar Nemzeti Bizottmány argentínai megbízottjaként foglalt helyet a sorok között.⁶²⁹ A Bizottmány egy 1950-ben készült kimutatás szerint 21 országban tartott fenn diplomáciai képviseletet, mely irodák élén egykori követek és külügyi képviselők álltak, így tehát Bobrik Arno Argentínában képviselte az MNB ügyét és érdekeit. Azonban a Centro Húngaro tagjainak sorából kilépett⁶³⁰, ami 1953 júliusában történt. Ettől függetlenül Bobrik továbbra is aktív tagja maradt az argentínai magyar emigrációnak, bár sokan a Centro Húngaroval történt szakítását nem nézték jó szemmel. A Centro Húngaro berkein belül már Luttor Ferenc életében is számos nézeteltérés gyűrűzött annak tagjai között. Mindezek pedig Luttor Ferenc halála után még inkább eszkalálódtak, ugyanis a szélsőjobboldali elemek kívánták a maguk arculatára szervezni az egyesületet. Ezt természetesen a baloldali politikusok sem nézték tétlenül és ők is szervezkedésekbe kezdtek saját pozíciójuk megerősítése érdekében. A Centro Húngaro tisztújító közgyűlésére 1953. július 1-jén

---

⁶²⁶ TORBÁGYI 2004. 119.

⁶²⁷ TORBÁGYI 2004. 119-120.

⁶²⁸ Délamerikai Magyarorság 1953. 03. 13. 25. évf., 3262. szám 7. o.

⁶²⁹ NÉMETHY KESSERŰ 2003. 61.

⁶³⁰ Kilépését Kállay Miklósnak írt levelében Sorg Antal személyével való ellentétével magyarázza. Ráadásul ezt Varga Béla (a Magyar Nemzeti Bizottmány elnöke) és báró Bakách-Bessenyei György (MNB tagja) utasítására tette. Mindez feltételezi, hogy Sorg Antallal a Magyar Nemzeti Bizottmánynak volt ellentéte, de ennek oka további kutatásaim tárgyát képezi. (JAM KGY Dok.ltsz.n.)

került sor, amely során az ún. mérsékelt vonalú „kék lista” elbukott és győzött az ún. szélsőjobbaldalt képviselő „fehér lista”.⁶³¹ A szélsőségesnek való titulálás valószínűleg egyes esetekben túlzó, ugyanis a tisztújítás során vezetőségbe került gróf Széchenyi Endre, Somogy megye egykori főispánja politikai múltját nézve nem tekinthető szélsőjobbaldalinak. A kifejezést tehát ebben az esetben helyén kell kezelni, hiszen a tisztújításkor nem volt nyilasok kerültek pozícióba, de ezt egy balliberális beállítottságú politikus csalódottságában másképp láthatta. Ugyanakkor volt olyan személy, az argentinai magyarság körében, aki valódi megosztottságot okozott az emigránsok között aktív szereplésével: Sorg Antal. Sorg Antal (1895 - 1978.) a Horthy-kor híres építésze és építési vállalkozója, híres iparmágnás, aki harcolt az első világháborúban, tartalékos hadnagyként szerelt le majd 1921-ben végzett a József Nádor Műegyetemen, mint okleveles építészmérnök. A diploma megszerzését követően Argentínában szerzett gyakorlatot szakmájában egy német építőipari cégnél 1921. és 1926. között. Hazatérve az 1930-as években a Budapesti Építőmesterek Ipartestületének elöljáróságának rendes tagja, majd 1933-35. között családi részvénytársaságának képviselője lett az Építőmesterek és Építési Vállalkozók Syndicatusában. Itt jön az a tény, amely miatt személye védhetetlenné válik, ugyanis 1938-ban tagja volt a Magyar Nemzeti Szocialista Pártnak. Közismerten németbarátanak és antiszemitanak tartották, Magyarországot pedig SS-katonák segítségével hagyta el 1944 novemberében.⁶³² Múltja miatt tehát érthetően enyhe kifejezés, hogy megosztó személye volt a dél-amerikai magyar emigrációs közösségnek, ugyanakkor argentinai tevékenysége kifejezetten a magyar kultúra továbbvitelére, a fiatalok felé közvetítésére irányult a Mindszenty Akadémia tagjaként.

A Magyar Nemzeti Bizottmány, mint már fentebb említettem nem örvendett osztatlan sikernek a dél-amerikai emigránsok körében, aminek legfőképpen a kellő tájékoztatás hiánya okolható az MNB részéről– bár a Délamerikai Magyarság hasábjain megjelentek informatív cikkek róla. Valamint azon profán ok miatt sem szívlelhatték, mert az Egyesült Államokban New Yorkban működött, így fizikailag távol, kevés hír és esemény jutott el Dél-Amerika országaiba a bizottmány működésének kapcsán. Az viszont köztudott volt, hogy a mindenkori amerikai kormány erkölcsi, és ami fontosabb, anyagi támogatását élvezte ez pedig a nehéz helyzetben lévő, közadakozásból a felszínen maradó dél-amerikai egyesületek – bár ez nem csak a dél-amerikai egyesületekre igaz – szemében igen csak bántó volt. Így tehát Bobrik Arno, aki addig közkedvelt személy volt az argentinai magyarok között, valamennyire veszi-

---

⁶³¹ LYMBUS 4. 2021. 151.

⁶³² Fehér Csaba: A Sorg-család és a vállalatbirodalom rövid története, In: FONS – Forráskutatás és Történeti Segéd tudományok XXI. évf. 2014. 2. szám

tett népszerűségéből, hiszen egy amerikai szervezet képviselője lett,⁶³³ de továbbra is Argentínában élt, ami ennek kapcsán feltételezett a részéről némi megfigyelő álláspontú képviseletet is.

XX.1. Kállay Miklós dél-amerikai körútja 1956 nyarán

Talán ezt a népszerűtlenséget vette észre a Free Europe Committee, vagyis a Szabad Európa Bizottság, amikor úgy döntött dél-amerikai körútra küldi az általuk a vasfüggöny mögötti legprominensebb államférfinak tartott volt magyar miniszterelnököt, Kállay Miklóst. Amikor az 1956 nyarára tervezett útját előkészítette számos levelet váltott a dél-amerikai magyar ismerősökkel, volt kollégákkal így Bobrik Arnóval is, aki az argentinai látogatását szervezte.

Kállayról amerikai emigrációs éveiről megállapíthatjuk, hogy kiutazásától kezdve aktívan részt vett az emigráció politikai életében, 1955-ben az Európai Rab Nemzetek Szövetségének konferenciáján kiemelkedő ügynek minősítette a szovjet kommunista infiltráció és a beépített ügynökök elleni küzdelmet. Amiről Kállay beszélt, és amitől az amerikaiak is tartottak, valós veszély volt. Szintén ebben az évben európai körutazásra indult, ahol előadásokat tartott, számos interjút adott például a Szabad Európa Rádióknak is. 1956. április 3-án New Yorkban tartott előadást az Amerikai Magyar Könyvtár és Történelmi Társulat termében, New York-i magyar középiskolásoknak. A beszámolóiból megtudjuk, hogy Kállay beszélt a fiataloknak a magyar történelemről, a magyarokat ért csapásokról – ugyanakkor hangsúlyozta, hogy majd meg fog változni otthon a helyzet és mindannyian hazamehetnek, akik az emigráció kenyerét eszik és otthon szükség lesz rájuk is, fiatalokra. Ez alapvetően jellemző volt rá és több kortársára az emigrációban, hogy nem tekintették a külföldi életet véglegesnek, hittek abban, hogy Magyarországon hamarosan változni fog a helyzet és a kommunizmus elbukik. Azonban azzal is tisztában volt, hogy nem folytathatják majd ott a politizálást, ahol abbahagyták hazatérésük után, emiatt hangsúlyozta, hogy az emigrációs ellentéteket és acsarkodást félre kell tenniük és arra kell törekedniük, hogy a nyugati demokrácia szellemében kiművelve, megújulva térjenek majd haza Magyarországra, hogy ott a magyarság, az ország sikeréért

---

⁶³³ Ennek ad hangot gróf Széchényi Endre 1956. június 17-én Buenos Airesből keltezett levele Kállay Miklós részére, melyben így ír: „A Nemzeti Bizottmányt és annak működését itt nem jó szemmel nézik és annak kimondott ellenesei, főleg azért mert senki sincsen tisztában azzal, mi a N.B. s mi annak a feladata. A vezető pozíciókat betöltő személyek nagyobb része nem sympatikus. Ezekről az van elterjedve (Bobrikról is), h. súlyos pénzeket vágnak zsebre saját életfenntartásukra az emigráns magyarsággal, annak ezer gondjával, bajával pedig nem törődnek. – Bobrikot nem szeretik és az a pusztá tény, hogy ő jelentette be idejöveteledet már elegendő volt a nemtetszés kiváltására. Az itteni magyar egyesületek oly értelmű határozata, hogy mint magánembert szívesen látnak körükben, de kitértek az elől, hogy mint egyesületek hivatalosan fogadjanak világosan rámutat a közhangulatra.” (JAM KGY Dok.ltsz.n.)

dolgozhasanak.⁶³⁴ Sikeres tevékenységét támasztja alá, hogy a következő évre a Free Europe Committee dél-amerikai körúttal bízta meg Kállayt - ahogyan az amerikai részről elhangzott -, a vasfüggöny mögötti legprominensebb államférfinak nevezték a volt miniszterelnököt.

A megbízás 1956 nyarára szólt és nagyjából bő három hetes utazást jelentett. A dél-amerikai sajtó több mint 300 közleményben méltatta Kállay egyéniségét és a rab népek érdekében vállalt misszióját.⁶³⁵ A dél-amerikai magyar sajtó is folyamatosan közölte cikkeit Kállay útja során, sőt már azt megelőzően is hírt adtak a volt miniszterelnök nyári utazásáról.⁶³⁶ Dél-Amerika országaiban ekkoriban nagyjából 200 000 magyar emigráns élt⁶³⁷, legtöbben közülük Buenos Airesben és Sao Paulóban. Kállay Argentína, Brazília és Chile országaiba tett látogatást, valamint tervben volt egy uruguay-i utazás is, de azt az útja során jelentkező betegség miatt le kellett mondania.

Az utazás előkészületei már 1956 tavaszán elkezdődtek, Bobrik már ekkor tájékoztatta Kállayt arról, hogy a Bizottmány nem kedvelt eleme az emigrációnak és benne látta ennek nézőpontváltóját, hiszen bízott benne, hogy Kállay a MNB munkájáról, az amerikai mentalitásról beszélve a nagyközönség előtt, elég lesz a meggyőzésükhöz. Bobrik egyébként Széchényi Endrével⁶³⁸ ellentétben úgy látta, hogy a Centro Húgaroban és más egyesületekben Kállay Miklóst lelkesen fogják fogadni, ez a vélemény majd később árnyalódik kissé. Kállay így írt utazásának hírére egyik rokonának, a fiáéval megegyező nevet viselő Kállay Kristófnak⁶³⁹: „*Komoly vállalkozásról van szó és bizony annak sikere elsősorban a rioi a legfontosabb pont sikerétől függ és ez a Te kezébe van letéve. Én a Free Europe óhajára, a saját nevemben megyek. Mind aki voltam és aki reprezentálok a szabad magyarságot. De természetesen mögöttem áll a Captive Nations Assembly, különböző antibolsevista szervek és egyesületek és természetesen az MNB.*”⁶⁴⁰ Bár Kállay dél-amerikai körútja a Free Europe Committee megbízásából a kommunizmus veszélyeire a kommunista ügynöktevékenység

---

⁶³⁴ Délamerikai Magyarság 1953. január 20. 25. évf. 3248. szám

⁶³⁵ Szabad Európa Rádió, New York, Kóréh Ferenc interjúja Kállay Miklóssal 1956. (JAM KGY Dok.Itsz.n.)

⁶³⁶ Délamerikai Magyarság 1956. április 13. 28. évf., 3785. szám

⁶³⁷ Pongrácz Attila: A saopaulo-i magyarság 1945-1990 című doktori értekezés, Szegedi Tudományegyetem Történettudományi Doktori Iskola, Szeged 2008.

⁶³⁸ Széchényi Endre (1902-1982.) Somogy megye egykori főispánjaként (1939–1944) dolgozott Kállay Miklós mellett, annak miniszterelnöksége idején. 1944-ig feleségével a marcali kastélyban laktak, majd néhány hónap után tovább mentek Ausztriába és Argentínában telepedtek le. Széchényi Buenos Airesben a dél-amerikai magyar emigráció aktív tagja lett. - Kertész Tünde Fruzsina: Az arisztokrácia szerepe az amerikai magyar emigráció életében a 20. században Kállay Miklós kapcsolati hálóján keresztül, In: A magyar arisztokrácia társadalmi-közéleti kapcsolatai és szerepvállalása, Speculum Historiae Debreceniense 26., szerk. Papp Klára, Püski Levente, Novák Ádám, Debrecen, 2019.

⁶³⁹ Kállay Kristóf Ervin (1920-1990.) 1948-ban emigrált Magyarországról és Brazíliában, Rio de Janeiro-ban telepedett le. www.lexikon.katolikus.hu 2017. január

⁶⁴⁰ Kállay Miklós levele Kállay Kristóf Ervin részére, 1956. március 29. New York (JAMKGY Dok. Itsz.n.)

kártékony és életveszélyes terjedésének veszélyeire kellett, hogy felhívja a figyelmet, tehát elsősorban nem az emigrációban élő magyarok látogatása volt a fő cél. Természetesen azonban, mint egykori miniszterelnök, mint idegenbe szakadt hazafi örült a lehetőségnek, hogy újra találkozhat rég nem látott barátaival, kollégáival. Azzal azonban tisztában volt, hogy – ez leveleiből kiderül - diplomata képességeit is latba kell vetni, hiszen utazásának nem akart amerikai színezetet adni és a magyarokat nem akarta meggyőzni a Magyar Nemzeti Bizottmány hasznos munkájáról, nem érezte úgy, hogy ez feladata volna. Bobrik Arno is igazi diplomataként viselkedett, a szervezés kapcsán. Minden egyesületből delegáltakat kért Kállay fogadására, a későbbi koktél partikon pedig szintén nem helyezett előtérbe egy egyesületet sem, hanem a magyar kolónia prominens tagjainak meghívásával⁶⁴¹ az argentinai magyar emigráció, vezető személyiségei mutatkozhattak be, egyesületeiket képviselve természetesen. Ő szervezte meg Kállay programját magyar és argentin vonalon is, ráadásul a sajtóval is ő vette fel a kapcsolatot, melynek eredményeként 86 tudósítást számoltak össze⁶⁴² csak az argentin újságokban, tévében és rádióban.

Kállay is írt programot, amelyeket a helyi szervezők részletesen kidolgoztak, majd közösen elfogadták a javasolt programot és mindig hangsúlyozta, hogy mint hivatalos személy fontos számára a kapcsolatépítés, hiszen az amit képvisel, a kommunizmus veszélyére való figyelemfelhívás a kelet-közép európai helyzet és benne a magyar-ügy jelentőségére. A Free Europe Committee megbízásából érkezve a magyarokkal, mint magánember fog találkozni és a „nagy magyar kérdésekről” szeretne beszélni velük, ugyanakkor a napi emigrációs politika nem érdekli⁶⁴³, ami teljesen érthető, hiszen nem akart az ügyes-bajos dolgokba belefolyani, utazása szempontjából ez nem volt releváns. Bobrik Arno hangsúlyozta azt a nem elhanyagolható tény, hogy Dél-Amerika országai közül Argentína az egyetlen állam akkoriban, amely diplomáciai kapcsolatot tart fenn Magyarországgal, így a kormánynak bármennyire is antikommunista, bizonyos fokig tekintettel kell lennie a kommunista magyar követséggel szemben.⁶⁴⁴

A Nemzeti Bizottmány munkája helyzete és feladata nem volt egyszerű. A közjogi kérdésekben ugyan tisztázta magát, tehát elhelyezkedett egy politikai jogfolytonosság keretein belül, de a benne alakuló koalíció olyan széleskörű kellett, hogy legyen, melynek egyben tartása nehéz feladat volt. Így tehát a Bizottmány életét viták és ellentétek tarkították. Amikor Kállay megbízást kapott a dél-amerikai körútra, igen széleskörű levelezést bonyolított a dél-

⁶⁴¹ Bobrik Arno levele Kállay Miklós részére 1956. május 10., Martinez (JAMKGY Dok. Itsz.n.)

⁶⁴² Bobrik Arno levele Kállay Miklós részére 1956. szeptember 18. (JAMKGY Dok. Itsz.n.)

⁶⁴³ Kállay Miklós levele Bobrik Arno részére 1956. május 18. (JAMKGY Dok. Itsz.n.)

⁶⁴⁴ Bobrik Arno levele Kállay Miklós részére 1956. június 8. (JAMKGY Dok. Itsz.n.)

amerikai magyarság általa jól ismert képviselőivel. A levelezés célja elsősorban az volt, hogy tájékozódjon az ottani helyzetről, mind a magyar emigráció, mind pedig a dél-amerikai politika kapcsán. Ennek a precíz levelezésnek eredményeképp rengeteg információ birtokába jutott a dél-amerikai magyar kolóniák mindennapi életéről, szerveződéséről, konfliktusairól. Kállay többször is leszögezte, hogy a magyarságot, mint magánember, mint idegenbe szakadt atyafi szeretné meglátogatni, mert hivatalos programjába nem tartozik az, hogy kifejezetten nekik előadásokat tartson. A levelezéséből ugyanis kiderült, hogy a dél-amerikai magyarok nem szimpatizálnak a Magyar Nemzeti Bizottmánnyal és annak vezetőségével, aminek több oka is volt. Az egyik, hogy valószínűleg nagyon kevés információ jutott el a dél-amerikai magyar egyesületekhez, így érezhették azt, hogy az MNB nem foglalkozik a problémáikkal, kevés figyelem fordult feléjük. *„Nagyon sokat és szívesen akarok együtt lenni a magyarokkal, mindenkiel örömmel jövök össze, akik keresi az alkalmat, de beszélgetéseinket és beszédeimet egy magasabb nívón akarom tartani, a helybeli illetve általános emigrációs nézeteltérésektől inkább szeretném távol tartani magamat.”*⁶⁴⁵

A levelekben azonban többször is találkozhatunk a Nemzeti Bizottmány igen erős bírálatával, kritikájával és ezek nem egy-egy ember véleményét, hanem közösségi álláspontját hivatottak képviselni. *„De ugye nem veszed rossznéven, ha mindannyiunk közös megállapítása alapján – teljes őszinteséggel – talán nem kellemeset is mondva és kissé hosszadalmasabban tájékoztatlak az itteni helyzetről. A Nemzeti Bizottmány nem népszerű – sem a régi kívándorolt magyarok (nagyobb részt elszakított területekről menekültek annak idején a megszállók elől, kisebb része kommunista) sem az újabb emigránsok előtt – akik túlnyomóan az értelmiség és katonatisztek soraiból kerültek ki. Egyértelmű panaszuk, hogy nem foglalkozik az emigráció ügyeivel.”*⁶⁴⁶ Egy másik idézetben is hasonló, ha nem szigorúbb véleményt olvashatunk: *„idejövetelednek híre a magyar kolóniában nem váltott ki lelkesedést, aminek elsősorban az az oka, hogy Benned, akár a Free Europe megbízásából, akár pedig mint magánember jössz, mindenkor a Nemzeti Bizottmány exponensét látják. (...) A Nemzeti Bizottmányt és annak működését itt nem jó szemmel nézik és annak kimondott ellenesei, főleg azért mert senki sincsen tisztában azzal, hogy mi a Nemzeti Bizottmány s mi annak a feladata. (...) a vezető pozíciókat betöltő személyek nagyobb része nem sympatikus. Ezekről az van elterjedve, hogy súlyos pénzeket vágnak zsebre saját életfenntartásukra, az emigráns magyarsággal, annak ezer gondjával, bajával pedig nem törődnek.”*⁶⁴⁷ Így tehát láthatjuk, hogy a szervezés során merült fel,

⁶⁴⁵ Kállay Miklós levele Bánlaky Zoltán részére, New York 1956. 05. 23. (JAMKGY Dok. Itsz.n.)

⁶⁴⁶ Fáy István levele Kállay Miklós részére, Argentína, 1956. 06. (JAMKGY Dok. Itsz.n.)

⁶⁴⁷ Széchenyi Endre levele Kállay Miklós részére, Buenos Aires 1956.06.17. (JAMKGY Dok. Itsz.n.)

hogy Kállaynak több szempontot is figyelembe kell vennie, mint amennyire számított. Az azonban, hogy a Nemzeti Bizottmányt ellenséges szavakkal illették, természetesen nem Kállay ellen szólt. Ő tagja volt a bizottmánynak, de nem annak a képviselőjében érkezett, és ezt válaszaiban hangsúlyozta is.

Kállay levelezéséből kiderül, hogy számos dél-amerikai magyar emigránssal tartotta a kapcsolatot, így felkereste mindhárom látogatásra kitűzött országbeli ismerőseit. A levelek nagy része 1956 tavaszán és nyarán íródott, valamint van néhány olyan, ami a következő években, útjának hatásairól számol be Kállaynak. Fontos kiemelni, hogy az emigrációban élő magyarok, és általában az egyes országokba bevándorló közösségek életének szerves részévé válik választott hazájukban az általuk alapított egyesületek. Az egyesületi élet az emigránsok mindennapjainak azon színtere, ahol van lehetőségük a magyar kultúra ápolására, a magyar identitás megélésére idegenben. Ezért főképp az Argentínából érkező levelekből rajzolódik ki az élénk egyesületi élet, már akkor meglévő hagyományokkal. Több Argentínából érkező levélben is említik Luttor Ferenc⁶⁴⁸ nevét, aki az Argentínában letelepedett magyar emigráció legkiemelkedőbb tagja. Az egyik Luttor Ferenc munkásságát dicsérő és róla is író levélből idézek: *„Boldog emlékü és mindenki által tisztelt és szeretett Luttor Ferenc pápai megbízott vette itt először kezébe az emigráns magyarság ügyeit – segített – ahol csak tudott az egyeseken – tanácsal- állásba, munkába helyezéssel stb. és megalapította a Magyar Házat, - a Pázmány Péter Szabadegyetemet és a Mindszenty Tudományos és Társadalmi Akadémiát (tudósok, professorok, szakemberek kiválóságaiból). Segítette otthonhoz jutni a magyar angolkisasszonyok internátussal egybekötött intézetét – mely a magyar ifjúság nevelése és magyarnak megtartása munkájában – egyre növekvő és minden elismerésre méltó eredményeket ér el.”*⁶⁴⁹ Az általa 1950 körül alapított *Centro Hungaro*⁶⁵⁰ nevet viselő egyesület hozzáállása Kállay látogatásához teljesen reális volt. Kijelentették, hogy Kállay Miklóst, mint magyar embert, egykori miniszterelnököt szívesen fogadják, de kizárólag nem hivatalos formában. Nem akarták az egyesületi élet törékeny belső békéjét kockára tenni. Ez a vélemény általános volt a dél – amerikai egyesületek körében, amelyekbe Kállay látogatást tett.

A dél-amerikai út első állomása Rio de Janeiro volt, amely város 1960-ig Brazília fővárosa. A rioi benyomásairól így írt Kállay Miklós Bakách-Bessenyi Györgynek 1956. július 31-i keltezésű levelében: *„Tegnap tartottam harmadik előadásomat a Kultuszminisztérium termében az*

⁶⁴⁸ Luttor Ferenc (1886-1953.) apostoli protonotárius, követségi tanácsos. (www.lexikon.katolikus.hu) 2017. december

⁶⁴⁹ Fáy István levele Kállay Miklós részére, Argentína, 1956. 06. (JAMKGY Dok. Itsz. nélkül)

⁶⁵⁰ TORBÁGYI 2004. 116.

*Egyház elnyomásáról. Ezzel itteni szereplésem be is fejeződött, holnap megyek Sao Paulóba. (...) Szombaton voltam az Elnöknél húsz percig. Ez a látogatás is megerősített abban, amit kisembertől miniszterig egyhangúan mond: Amerika elhanyagolja Dél-Amerikát gazdasági-
lag, politikailag egyaránt. Ez nem jelenti azt, hogy igazuk van, de a közhangulat ez. (...) öt-
ször-hatszor voltam együtt a Nemzeti Bank elnökével, egy nagyon nyugodt, politikamentes
ember. Minden baj okát, gazdaságát és politikait abban lát, hogy mikor Amerika a Marshall-
plannal az ellenség segítségére sietett Braziliát nagy bajban magára hagyta. Nem bízhatnak
abban, hogy nehéz időben Amerikára számíthatnak. Természetesen ezt a hangulatot kihasz-
náltam és azt magyaráztam, hogy míg a szovjet agressziója politikai és gazdasági vonalon
meg nem szűnik, Amerikának a veszélyeztetett pontokon kell elsősorban helyt állnia, és míg ez
így van, nem adhat annyit, mint amennyit szeretne a déli kontinens részére. Két televízió és két
rádió előadást tartottam különböző formában ezt, valamint a Captiv-blokk gazdasági jelentő-
ségét és azt a slogant használtam ki, aminek itt a legnagyobb sikere volt, hogy nincsenek
satelit-népek, csak ilyen kormányok ezek múlóak a népek örökök stb.”⁶⁵¹ Rio után Sao Pauloba
látogatott. A második ország volt Argentína azon belül Buenos Aires, majd Chile, Santiago de
Chile városa. Itt kell megjegyezni azt, hogy Latin-Amerika országai közül egyedül Argentína
tartott fenn diplomáciai kapcsolatot a Szovjetunió által megszállt Magyarország kormányával.*

A Rio-ban töltött hetekről részletes program áll rendelkezésünkre a forrásokból. Ez állt hivatalos látogatásokból, nyilvános fellépésekből és társadalmi összejövetelekből. A Délamerikai Magyar Hírlap 1957. évi évkönyve is beszámol Kállay Miklós látogatásáról, amely szerint 1956. július 22-én vasárnap a rio de janeiroi magyar kolónia ünnepi szentmisére gyűltek össze, amelyet Jordán Emil⁶⁵² bencés perjel celebrált és amin részt vett feleségével együtt Kállay Miklós volt miniszterelnök is.⁶⁵³ Ünnepeket ekkor szerte a világban élő ma-
gyarság szervezett a déli harangszó és a nándorfehérvári győzelem 500. évfordulójának tiszte-
letére. A misén Jordán atya a következő gondolatokkal zárta szentbeszédét: „A nándorfehé-
rvári hősök példája örök időkre irányt mutat nekünk, hogy a rendíthetetlen hit és a közös ösz-
szefogás csodákat tud teremteni kis közösségek életében is.”⁶⁵⁴ Majd ő maga is ebben az érte-

---

⁶⁵¹ Pongrácz Attila: A sao paulo-i magyarság 1945-1990. doktori értekezés, Szegedi Tudományegyetem Törté-
nettudományi Doktori Iskola, Szeged, 2008. Az idézet forrása: MOL P 2066.5.d.55.d.1. [http://doktori.bibl.u-
szeged.hu/id/eprint/1211/1/Pongracz_Attila_Disszert%C3%A1ci%C3%B3.pdf](http://doktori.bibl.u-szeged.hu/id/eprint/1211/1/Pongracz_Attila_Disszert%C3%A1ci%C3%B3.pdf) 2017. január

⁶⁵² Jordán Emil (1912-1990.) bencés szerzetes. 1939 – ben érkezett Sao Pauloba, emellett szolgált az Egyesült
Államokban, Pittsburgh-ben is. A Sao Pauloi Magyar Ház egyik alapítója volt. www.lexikon.katolikus.hu 2017.
január

⁶⁵³ Délamerikai Magyar Hírlap Évkönyve 1957. szerk. Erdődy Gábor, Délamerikai Magyar Hírlap - Gazeta
Húngara Sao Paulo – Brazília, 1957. (saját példány) 42.o.

⁶⁵⁴ Délamerikai Magyar Hírlap Évkönyve 1957. szerk. Erdődy Gábor, Délamerikai Magyar Hírlap - Gazeta
Húngara Sao Paulo – Brazília, 1957. (saját példány) 42.o.

lemben mondott köszönetet a rioi magyaroknak, akik a nándorfehérvári diadalt ünneplő megemlékezések megszervezésében összefogtak és „hűségesen szolgálták a magyar név jó hírének öregbítését a brazil társadalom körében.”⁶⁵⁵ Ezt követően július 23 – án a Brazil Történelmi Társaság, amelynek elnöke dr. José Macedo Soares külügyminiszter, ünnepi üléséről számolt be a hírlap évkönyve. Az ünnepséget a társulat székházában tartották a déli harangszó és a nándorfehérvári győzelem 500. évfordulójának tiszteletére és amelyen jelen volt Kállay Miklós is.⁶⁵⁶ Ugyan a részletes programok közül csak a rio-i ismeretes, a levelezésekből kiderül, hogy a körút során Kállay három különböző nagy előadást állított össze, valamint néhány rövidebbet, ha esetleg az alkalom úgy kívánja és ezeket mondta el kisebb változtatásokkal, amit a helyi politika esetleg követelt, mint például az, hogy Argentínában is tíz éven keresztül diktatúra volt.⁶⁵⁷ Rio de Janeiro, Sao Paulo, Buenos Aires és Santiago de Chile városaiban.

Ezen nagyobb lélegzetvételű előadásainak három témája a következő volt: az első egy általános, közérdekű bemutatása a Szovjetunió által megszállt országok helyzetéről, a kommunizmus veszélyeiről, ahol Magyarország helyzetére is kitér. Kállay többször is kijelentette útja során a kommunista diktatúra alá eső országok népének védelmében, hogy nem léteznek csatlós nemzetek, csak csatlós kormányok, mert a nemzet örök a kormányok pedig változnak. A második nagy téma volt a történelmi egyházak elnyomásáról a szovjet diktatúra által, a harmadik pedig egy külpolitikai értekezés, az új orosz politikáról és annak globális hatásairól kifejezetten nemzetközi, diplomata közönség részére.⁶⁵⁸

A hivatalos látogatások során, audiencián fogadta őt Brazília és Argentína köztársasági elnöke és alelnöke, találkozott az országok külügyminisztereivel, Rio de Janeiro érsekével, számos miniszterrel, képviselőkkel és szenátorokkal, valamint a városok polgármestereivel. Nyilvános fellépései előadásokból és sajtókonferenciákból álltak. Kállay a buenos aires-i sajtó képviselőit sajtókonferencián fogadta a Crillon Hotel emeleti halljában, ahol megjelent minden jelentős buenos aires-i lap újságírója, illetve a nagy külföldi lapok képviselői is, valamint a távirati irodák tudósítói. Kállay többek között így nyilatkozott: *„Úgy érzem minden vasfüggöny mögötti nép ügyét képviselem és reprezentánsa vagyok a hontalanoknak. Köszönetet mondunk azoknak, akik új otthon és hazát adtak a menekülteknek és azoknak akik elő-*

---

⁶⁵⁵ Délamerikai Magyar Hírlap Évkönyve 1957. szerk. Erdődy Gábor, Délamerikai Magyar Hírlap – Gazeta Húngara Sao Paulo - Brazília, 1957. (saját példány) 42.o.

⁶⁵⁶ Délamerikai Magyar Hírlap Évkönyve 1957. szerk. Erdődy Gábor, Délamerikai Magyar Hírlap – Gazeta Húngara Sao Paulo - Brazília, 1957. (saját példány) 42.o.

⁶⁵⁷ Bobrik Arno levele Kállay Miklós részére 1956. június 8. (JAM KGY Dok.Itsz.n.)

⁶⁵⁸ Kertész Tünde Fruzsina: Kállay Miklós dél-amerikai körútja 1956 nyarán, 2017. 369–378. In: A nyíregyházi Jósza András Múzeum Évkönyve (NyJAMÉ) LIX-II.

segítik a rab népek felszabadítását.”⁶⁵⁹ Kállay augusztus 28-án érkezett Santiago de Chilébe, ahol Rosthy-Forgách Ferenc a Magyar Nemzeti Bizottmány chilei megbízottja fogadta. Chile köztársasági elnöke, Carlos Ibanez del Campo⁶⁶⁰ másnap fogadta Kállay Miklóst.⁶⁶¹ A chilei magyarság képviselőinek kérésének - is - eleget téve és természetesen saját meggyőződésében is beszélt az államelnöknél, minisztereknél, a szenátusban, a kamarában tett hivatalos látogatásain a magyarság nagy ünnepéről, a nándorfehérvári diadal 500. évfordulójáról és ezzel szorosán összekapcsolódva Magyarország akkori helyzetéről. Látogatását nagy sajtóérdeklődés fogadta és követte szereplésén, így a chilei lapokban minden fellépésének tudósítása mellett az évfordulós ünnepek is szerepeltek. A két kamara külügyi bizottsága pedig díszvacsorát adott a volt miniszterelnök tiszteletére a Club de la Union-ban. A lap évkönyve így fogalmazott a látogatásról: „Általában Kállay Miklós szereplése és nyílt keresztény hitvallása igen jó szolgálatot tett az ügynek.”⁶⁶²

Brazíliában két nagyon jelentős szervezet is rendelkezésére állt előadásainak megszervezésében, melyekről fontos említést tennem. Az első közülük a *Cruzada Brasileira Anticomunista*, ami egy egész Latin-Amerikára kiterjedő szervezet, mely jelentős publicitással bírt. Támogatói nagyiparosok és bankárok. Ezen szervezet keretein belül rendezték 1955-ben Rio de Janeiro-ban a Nemzetközi Antibolsevista Kongresszust, így természetes volt, hogy jelentkezett Kállay Miklós előadásának megszervezésére is. Ez az előadás volt hivatott ismertetni a bolsevista infiltráció veszélyeit, különös tekintettel Brazíliára.

A másik szervezet, melyet meg kell említenem a rio-i út során a *Centro Brasileiro da Europa Livre*, mely egyesület Brazíliába menekült diplomatákból alakult és Kállay Miklós látogatása alatt az ő feladatuk volt a sajtó informálása és kézbentartása. A számukra tartott előadás kifejezetten nemzetközi, diplomata hallgatóság számára íródott. Témája az általános nemzetközi helyzet a korszakban, kiemelve az orosz kérdést és a nemzetközi hatalmi politika globális változásait. Ezekon kívül megrendezésre került a katolikus egyetemen az *Université Catholique*-n egy olyan előadás, amely szólt a vallási és egyházi élet problémáiról, az egyház elnyomásáról a Szovjetunió által megszállt országokban. Nem csak Brazíliában és Argentínában, hanem egész Latin-Amerika országaiban az egyház számottevő tényező, így ez az utóbbi kiemelkedően fontos téma. A sajtó számára pedig információkkal kellett szolgálnia a meg-

⁶⁵⁹ Délamerikai Magyarország 1956. augusztus 10. 28. évf., 3802.szám

⁶⁶⁰ Carlos Ibanez del Campo tábornok (1877-1960.) 1927-1931. chilei katonai diktátor, majd 1952-1958. között Chile köztársasági elnöke. Elnöksége alatt a keleti tömb országai iránt nőtt az érdeklődés, több egyesület alakult, melyek az említett országok kulturális értékeit voltak hivatottak bemutatni. (TORBÁGYI 2004. 190.)

⁶⁶¹ Délamerikai Magyarország 1956. augusztus 31. 28. évf., 3806. szám

⁶⁶² Délamerikai Magyar Hírlap Évkönyve 1957. szerk. Erdődy Gábor, Délamerikai Magyar Hírlap – Gazeta Húngara Sao Paulo – Brazília, 1957. (saját példány) 51.o.

szállt országok agrár kérdéseiről, az iparosítás és a termelés hiányosságairól, valamint ezen tényezők befolyását az életszínvonalra. Mindezek mellett természetesen Kállay részt vett, illetve ő maga is szervezett társadalmi összejöveteleket, ebédeket, vacsorákat, coctailleket vagyis fogadásokat, melyeken a fent említett személyekkel volt lehetőség kötetlenebbül is tárgyalni előadásairól, az általa képviselt ideákról.

Bobrik Arno megszervezte a találkozót az argentin köztársasági elnökkel, annak sajtófőnökén keresztül, ismertette Kállay kiutazásának célját és a Free Europe Committee megbízását. Látogatását az argentin kormány szívesen fogadta, hiszen az, amit képviselt teljes mértékben beleillett a kormány antikommunista programjába. Emellett pedig megszervezte az ún. koloniális vacsorát a Buenos Aires-i Magyar Egyesület székházában. Kállay Miklóssal argentinai látogatása után is váltottak leveleket, melyben Bobrik beszámol ottilétének hatásáról. A volt miniszterelnök kiváló érzéssel, kívülállóként mégis baráti jó tanácsokkal látta el Bobrikékat, aki megírta Kállaynak, hogy javaslatára megszerveztek egy a Délamerikai Magyarság című lap köré szerveződő társaságot. A lap nehéz anyagi körülmények között tartotta fenn magát, rengeteg munkával járt a szerkesztése így a magyarság prominens személyiségeinek erkölcsi és anyagi támogatása sokat jelentett meglétéhez.⁶⁶³ Kállay javaslata folytán vettek fel a társemigrációkkal a kapcsolatokat is, így a lengyelekkel, románokkal, akikkel – az utóbbi különösen figyelemre méltó – összefogva együttműködésük sikeres volt Bobrik beszámolója szerint.⁶⁶⁴ Ennek folytán került sor arra is, hogy Bobrik 1956. szeptember folyamán részt vett az Európai Rabnemzetek Közgyűlésének (Assembly of European Captive Nations, vagyis ACEN) delegációjának nemzetközi fogadóbizottságában.⁶⁶⁵ Az ACEN ekkor tartotta dél-amerikai körútját, melyen Argentínába is ellátogatott.

Az argentin kormány szeptember 14-ről 15-re virradó éjszakán, országos szinten tartott házkutatást a kommunista barát egyesületek és egyéb hozzájuk tartozó körök székházai-ban és lefoglalták az ott talált dokumentumokat, amik ezt követően vizsgálat tárgyát képezték. A rádióban pedig rendszeresen kommunista ellenes kiáltványok, a kommunista ügynökök hazacsábítási propagandája elleni felhívások hangoztak el.⁶⁶⁶ Az ügynöktevékenységre való figyelemfelkeltés rendkívül fontos, életmentő szereppel bírt. Kijelenthetjük, hogy Kállay látogatása sokban hozzájárult ahhoz, hogy az argentin kormány erélyes fellépésével lépjen közbe a kommunistákkal szemben, ezt Bobrik Arno is megírta Kállaynak levelében.⁶⁶⁷ Arról azon-

⁶⁶³ Bobrik Arno levele Kállay Miklós részére 1956. szeptember 18. (JAM KGY Dok.ltsz.n.)

⁶⁶⁴ Bobrik Arno levele Kállay Miklós részére 1956. október 23. (JAM KGY Dok.ltsz.n.)

⁶⁶⁵ Délamerikai Magyarság 1956. szeptember 28. 28. évf., 3810. szám 1. o.

⁶⁶⁶ Bobrik Arno levele Kállay Miklós részére 1956. október 23. (JAM KGYDok.ltsz.n.)

⁶⁶⁷ Bobrik Arno levele Kállay Miklós részére 1956. október 23. (JAM KGYDok.ltsz.n.)

ban még nem volt akkor tudomásuk, hogy nem sokkal később mekkora menekülthullámmal és mekkora tragédiával kell újból szembenézniük. Ez a levél ugyanis 1956. október 23-án íródott.

A volt követ teljes mellszélességgel állt a magyar szabadság védelme mellett, a szovjetek fegyveres fellépését sajtónyilatkozatban „barbár bevetésnek” nevezte. Számtalan alkalommal szólalt fel a forradalom alatt a magyar ügyben az argentin országos rádióban, tévében. A Buenos Airesben élő magyarok röpcédulák tízezreit szórták szét a városban „Felhívás az argentin néphez!” címmel, melyben kérik őket, hogy álljanak ki a szabad Magyarország védelméért, követeljék velük együtt a szovjet csapatok kivonását Magyarországról. 1956. november 3-án Bobrik Arno az Amerika Hangja rádióadón adott interjút az ’56-os események kapcsán, melyben beszámol arról, hogy már spanyol nyelvű nyilatkozatot is tett, ahol elmondta az argentinai magyarok büszkén tekintenek a budapesti hazafiak felé és a szívük-lelkük ott van most velük Magyarországon. Teljes meggyőződéssel állt ki amellett, hogy a dél-amerikaiak megértik és mellettük állnak ebben a nehéz helyzetben, hiszen az argentin kormány kommunista ellenes fellépései, az Európai Rab Nemzetek Közgyűlésének dél-amerikai körútja és Kállay Miklós dél-amerikai körútja⁶⁶⁸ az utóbbi hónapokban zajlott le, így – bár előre nem tudhatták az októberi eseményeket – még nagyobb súlyt kapnak ezen események. Az argentin közvélemény és kormány teljes mértékben tájékoztatva volt a szovjet kommunista hatalom Közép-Európára fekélyként való rátelepedéséről. Argentína nem csak lehetőséget adott a kinn élő magyaroknak, hogy szót emeljenek hazájuk szovjet megtámadása ellen, hanem gyógyszer szállítmányt küldött repülővel Magyarországra, rádióüzeneteket sugároztak Magyarországra, gyűjtéseket szerveztek a magyar menekültek és az otthon maradtak részére. A kinn élő magyarok is gyűjtéseket szerveztek, vért adtak és élelmiszer csomagokat küldtek haza,⁶⁶⁹ tehát érezhető volt, hogy minden lehetséges módon segíteni szeretnének honfitársaikon. Arról, hogy az események kedvezőtlenül alakultak, nem Argentína tehetett. Az első ’56-os menekülteket szállító hajó Buenos Aires kikötőjébe 1957. február 1-jén ért partot, fedélzetén 234 magyarral.⁶⁷⁰ Bobrik Arno 1957. március 24-i levelében arról számol be Kállay Miklósnak, hogy az argentin kormány elismerésre méltó módon reagált a magyarországi eseményekre, teljes támogatásukról biztosították és Bobrik is rengeteg alkalommal kapott szót nyilvános sajtóorgánumokban. Az argentinok adakoztak, sokat és sokan nagyjából 11 ezren

---

⁶⁶⁸ Délamerikai Magyarország 1956. november 3. 28. évf., 3815. szám 6. o.

⁶⁶⁹ Délamerikai Magyaróság 1956. december 14. 28. évf., 3819. szám 2. o.

⁶⁷⁰ Délamerikai Magyaróság 1957. február 9. 29. évf., 3825. szám 2. o.

jelentkeztek magyar menekültek, elsősorban gyerekek befogadására.⁶⁷¹ Ennek a rendkívül pozitív hozzáállásnak oka az is, hogy az argentinai magyarok addig nagy szorgalomról, nagy munkabírásról tettek tanúságot, tudvalevő volt róluk, hogy megbízható emberek, akik egyesületi életében nem csak a hagyományőrzés, hanem a jövő felé tekintés az Argentínába való beilleszkedés is fontos szerepet játszott.

A már említett Délamerikai Magyarság című lap köré Kállay Miklós javaslatára szerveződő baráti kör volt az, amely az 1956-os forradalom és szabadságharc első évfordulóján megemlékezést és programokat szervezett. Bobrik Arno beszámolt arról, hogy antikommunista kiállítást szerveztek⁶⁷², 1957 nyarán ők is csatlakoztak ahhoz a hatalmas megmozduláshoz, melyen a világ magyarjai és a velük szimpatizálók vonultak az utcákra a szovjet kommunista rendszer kegyetlen visszaélései és Magyarország megszállása ellen.⁶⁷³ Bobrik nagyon hálás volt Kállaynak a baráti kör alapítására tett javaslatáért, hiszen ennek révén több százezer ember mozdult meg az '56-os forradalom és szabadságharcot követő legelső évben. Azonban az argentin belpolitikai helyzet nem kedvezett az emigráció helyzetének, az 1958-as kormányváltás több nehézséget is hozott, melyekről Bobrik beszámolt Kállaynak 1958-ban, az azt követő időkből azonban egyelőre nincs tudomásom több levélváltásról közöttük. Bobrik Arno továbbra is tagja volt a Magyar Nemzeti Bizottmánynak, bár 1957 után már nem sok szerepe volt ezen intézménynek és az '56-os menekültek megérkezésével jelentősen át is alakult. Az argentinai magyar emigrációs közéletben azonban továbbra is aktívan szerepelt még hatvanas évek elején is, amikor már túl volt hetvenedik életévén. 1962 júliusában⁶⁷⁴ például a Mindszenty Akadémián elhangzott dr. Hamary Dániel előadása „A magyarság mai helyzete és a kelet-nyugati hidegháború” címmel⁶⁷⁵, melynek kapcsán Bobrik Arno is felszólalt, hogy az Akadémia csatlakozzon az Eckhardt Tibornak a magyar nemzet védelmére alakított mozgalomához, melynek célja, hogy az ENSZ felé közvetítse a magyar kérdés fontosságát és napirenden tartását. Mindemellett az 1958-ban írt leveléből is kiderül, hogy töretlen lelkesedéssel és új tervekkel állt a magyar emigráció és a magyar ügy kérdéséhez. További életéről egyelőre keveset tudok, ez további kutatások részét képezi. Annyi azonban bizonyos, hogy Bobrik Arno már nem tért vissza Magyarországra és nyolcvanöt éves korában hunyt el Buenos Airesben.

---

⁶⁷¹ Bobrik Arno levele Kállay Miklós részére 1957. március 24. (JAM KGYDok.ltsz.n.)

⁶⁷² Bobrik Arno levele Kállay Miklós részére 1958. március 23. (JAM KGYDok.ltsz.n.)

⁶⁷³ Délamerikai Magyarság 1957. július 26. 30. évf., 3849. szám

⁶⁷⁴ Délamerikai Magyarság július 26. 30. évf., 3849. szám 7. o.

⁶⁷⁵ NÉMETHY KESSERŰ 2003. 309.P.

Kállay Miklós dél-amerikai útjának hatásáról is van információnk. Egy 1956. szeptember 18. keltezésű levélből, melyet Bobrik Arno egykori diplomata és az argentin magyar kolónia egyik kiemelkedő személyisége írt. Az argentin kormány két héttel az után, hogy Kállay visszautazott New Yorkba, házkutatást tartott az összes kommunista szimpatizáns egyesületek és alakulatok székházaiban és dokumentumaikat lefoglalták. Emellett pedig az állami rádió rendszeresen sugárzott kommunista ellenes beszédeket. Bobrik úgy fogalmaz levelében, hogy ehhez az eredményhez Kállay szereplése is hozzájárult, hiszen addig hónapok óta nem történt semmilyen konkrétum a kommunizmus felszámolása elleni harcban. Ebben és későbbi leveleiben beszámol arról is, hogy Kállay látogatásának az emigráns egyesületi életre is pozitív hatása volt, mert helyes diplomáciai tanácsokkal látta el azok vezetőit. Kijelenthetjük, hogy Kállay Miklós dél-amerikai körútjának, az ő szerteágazó ismereteinek és kiváló retorikai érzékének köszönhetően az általa képviselt ügy célt ért.⁶⁷⁶ A Magyar Nemzeti Bizottmány Végrehajtó Bizottsága 1956. október 10-én tartotta következő ülését, ahol meghallgatták Kállay beszámolóját dél-amerikai útjáról, amelyet az emigrációs csoportokat tárgyaló vita követett.⁶⁷⁷

XX.2. A Szabad Európa Rádió interjúja Kállay Miklóssal 1956.

Az utazást követően a new yorki Szabad Európa Rádió interjút készített Kállayval a volt miniszterelnök new yorki lakásában, útjának eredményeiről, az ottani magyarság helyzetéről és az utazás körülményeiről. Az interjút Kóréh Ferenc készítette 1956 ősze elején, nem sokkal New Yorkba érkezésük után. Ebből kiderült, hogy az út összesen hét hetes volt, tehát igen nagy lélegzetvételűnek mondható. Kállay a fogadtatásával kapcsolatos tapasztalatokról rendkívül elismerően nyilatkozott, mert úgy fogadták, mint aktív államférfit, nem mint emigrációban élő volt politikust. Ehhez természetesen szükséges volt az a szervezeti háttér, amelynek nevében eljár, ugyanakkor nem véletlenül küldte a Free Europe Committee őt, hanem mert a vasfüggöny mögötti országok legprominensebb képviselőjének tekintették. Beszámolt arról is, hogy első előadását az Escola Superior de Guerra katonai akadémia dísztermében, mindjárt megérkezését követő másnap tartotta. Francia nyelvű előadásának címe: „A változatlan szovjet politika” volt, hallgatóságának sorai között pedig a brazil politikai, katonai és társadalmi élet szereplői foglaltak helyet. Előadásáról így nyilatkozott a rádiónak: *„Bevezetőben megemlékeztem a nándorfehérvári győzelem és a déli harangszó 500 éves évfordulójáról és a továbbiakban főleg arra mutattam rá, hogy a rab országok milyen fontos szerepet játszanak a Szov-*

---

⁶⁷⁶ Kertész Tünde Fruzsina: Kállay Miklós dél-amerikai körútja 1956 nyarán, 2017. 369–378. In: A nyíregyházi Jósa András Múzeum Évkönyve NYJAMÉ LIX-II. 2017. 369-378.

⁶⁷⁷ Amerikai Magyar Népszava 1956. október 20. 56. évf., 248. szám 5. o.

jetunió gazdasági életében és, hogy a szovjet külpolitika sokkal erőteljesebb volna, ha nem támaszkodhatnék Magyarország és a többi elnyomottak gazdasági potenciájára.”⁶⁷⁸

Az előadást több órás vita követte, majd másnap az Assembly of Captive European Nations (Rab Nemzetek Szervezete) szervezésében tartott előadást, közben pedig sajtókonferencián vett részt, amelyet az újságíró szakszervezet elnöke nyitott meg. Ugyanezen napon rádióelőadást is tartott, majd a Pen Clubban, a katolikus egyetemen és egy népszerű brazil kultúregyesületben tartott előadásokat. Az előadások közötti fennálló idő pedig a fogadásoké és a sajtónyilatkozatoké volt. Találkozott a brazil nemzeti bank elnökével, akinek hangsúlyozta, hogy a jelenlegi közép-európai térkép és rendszerek csak az ideiglenes helyzetet tükrözik, emiatt a velük kötött szerződések, amelyek a csatlós kormányokkal létrejönnek, szintén csak ideiglenesek lehetnek. A brazil köztársasági elnöknel tett látogatás érdekes információja volt, hogy kiderült, Kubitschek elnök⁶⁷⁹ nagyapja egy felvidéki faluból vándorolt ki Brazíliába. Kállay Miklós és felesége összesen tizenöt napot töltött Rio de Janeiro-ban, személyes szereplései mellett két alkalommal adott televíziós nyilatkozatot, illetve a rádió számára is adott interjút. Megemlékezett Sao Paulóban tett látogatásáról, amely során a katolikus egyetemen tartott előadásán a sao paulo-i bíboros érsek megemlékezett Mindszenty József hercegprímásról. Majd másnap Sao Paulo városának díszközgyűlésén vett részt és tartott előadást: *„Innen is mint mindenhonnan azt a bizakodást hoztam magammal, hogy Dél-Amerika népe nem felejtette el a leigázott népeket.*”⁶⁸⁰

Az interjút hossza miatt három alkalommal ültek össze Kóréh Ferenc és Kállay Miklós, hogy a dél-amerikai útról beszélgessenek. A második rész kezdetén felmerült a kérdés, hogy miért szükséges a vasfüggöny mögötti helyzetet a dél-amerikai országok számára közvetíteni? Miért kell, hogy beszédtema legyen a Kelet-Közép Európától ilyen távol eső helyen a szovjet megszállás? Kállay örült a kérdésnek és azonnal meg is magyarázta: a kommunista ügynökök miatt, a Szovjetunió ugyanis pénzt és energiát nem kímélve küldi szerte a világba ügynökeit, hogy megtévesszék a már kint lévőket és hazautazásra biztassák, vagy jelentéseket tegyenek az emigrációban élőkről. Útjának beszámolóját folytatva elmondta, hogy Brazília után Argentínába érkezett, ahol a buenos aires-i repülőtéren a sajtó képviselői is fogadták. Argentína, ahogyan már korábban említésre került, a Peron-i diktatúra miatt, illetve amiatt, hogy diplomáciai kapcsolatot tartott fenn Magyarországgal Kállay véleménye szerint még

⁶⁷⁸ Szabad Európa Rádió, New York, Kóréh Ferenc interjúja Kállay Miklóssal 1956 ősz eleje (JAM KGYDok.Itsz.n.)

⁶⁷⁹ Juscelino Kubitschek (1902 – 1976.) brazil orvos és politikus, 1956 – 1961. között Brazília 21. elnöke

⁶⁸⁰ Szabad Európa Rádió, New York, Kóréh Ferenc interjúja Kállay Miklóssal 1956 ősz eleje (JAM KGYDok.Itsz.n.)

nagyobb a kommunista infiltráció veszélye, mint más dél-amerikai országokban.⁶⁸¹ Kóréh Ferenc szóba hozta, hogy a különböző beszédek követő vitákon, beszélgetéseken nyilván gyakran felmerülő kérdés lehetett, hogy Kállay hogyan vélekedik a világpolitikai krízis kivezető útjairól? Kállay válaszából kiderül, hogy valóban szinte nem múlt el találkozás, hogy ezt a kérdést fel ne tették volna. Véleményét nyíltan kifejezve válaszolt, mely szerint a nyugati világ bizonyosan nem akar háborús helyzetet produkálni, a Szovjetunió pedig valószínűleg nem is tudna háborút viselni. Majd kifejtette, hogy szerinte egy megszállt ország felszabadításának kívülről kell érkeznie *„és pedig szabad népek közakaratóval és fellépésével. A szabad országok, ha egy akaraton vannak, bármit elérhetnek a szovjettel szemben, mert akármilyen óriássá duzzadt is a kommunista blokk, ereje eltölpül a nyugati világ erőivel szemben.”*⁶⁸² Tehát véleménye szerint a segítségnek kívülről kell érkeznie, ez pedig az amerikai segítségre való utalás volt, bár kiemelte, hogy a dél – amerikai országok igen nagy fejlődésen mentek keresztül az utóbbi időben és látogatása során mindenhol azt tapasztalta, hogy ezen országok az elnyomott, szovjet megszállás alatt élő rab nemzetek barátai, akikkel a kapcsolatot ápolni kell, *„mert a latin-amerikai népek nemzetközi téren igen komoly segítséget jelenthetnek a magyar ügynek.”*⁶⁸³ Kállay tehát dél-amerikai körútja során is minden lehetőséget megragadott, hogy Magyarország ügyét képviselje és fellépjen a Szovjetunió által megszállt országok segítségével, felszabadítása érdekében a szabad világban.

XXI. Az 1956 – os forradalom és szabadságharc az emigráció szemszögéből, benne Kállay Miklós szerepvállalása

A dátumot olvasva tudjuk, hogy a magyarság történelmében eget rengető és mélyen tragikus az 1956 őszén zajlott események. Azon cikkek közül az első, amelyben Kállay is megemlítsre került ebből az időszakból, 1956. november 3-ról származik, amelyben a már említett Bobrik Arno a Nemzeti Bizottmány argentinai képviselője adott rádió interjút arról, hogyan fogadták a dél-amerikai emigránsok a magyarországi híreket. Bár ez nem is igazán kérdés, hogy hogyan, hiszen alapvetően a hírek minden hazájától élő magyart felráztak, mindenki bízott az ügy sikerében. A volt miniszterelnök is tapasztalta dél-amerikai körútján, hogy mennyire szívükön viselik az Észak-Amerikához képest elzártabb közösségekben élő magyar emigránsok is hazájuk sorsát. Megállapíthatjuk azt is, hogy Kállay látogatásának fontossága

---

⁶⁸¹ Szabad Európa Rádió, New York, Kóréh Ferenc interjúja Kállay Miklóssal 1956 ősz eleje (JAM KGYDok.Itsz.n.)

⁶⁸² Szabad Európa Rádió, New York, Kóréh Ferenc interjúja Kállay Miklóssal 1956 ősz eleje (JAM KGYDok.Itsz.n.)

⁶⁸³ Szabad Európa Rádió, New York, Kóréh Ferenc interjúja Kállay Miklóssal 1956 ősz eleje (JAM KGYDok.Itsz.n.)

alátámasztásra került, hiszen láthatták mindannyian mi történt Magyarországon. A Szabad Európa Rádió 1956. október 24-i tudósítása szerint világszerte megmozdultak a magyar közösségek, akik feszült figyelemmel hallgatják az otthoni híreket. New Yorkban az Amerikai Magyar Szövetség rendkívüli ülést hívott össze, majd utcai tüntető felvonulással tiltakoztak a szovjet elnyomás ellen. Küldöttségük felkereste John Foster Dulles külügyminisztert is, hogy felhívják a figyelmet a magyarországi eseményekre, egyúttal kérik az amerikai állam és a szabad világ segítségét Magyarország számára.⁶⁸⁴

Kállay Miklós az 56-os események távoli figyelemmel kísérőjeként és az emigráció aktívan dolgozó tagjaként azonnal ott volt, ahol a segítségnyújtásra szükség volt. Az amerikai emigránsok kezében más lehetőség nem volt, csak az, hogy az Egyesült Államokba érkezőket tárt karokkal fogadják, vagy az otthoniaknak küldjenek pénzt, élelmiszer csomagokat. 1957 januárjában már angol nyelvleckéket adtak a frissen érkezett magyar menekülteknek, az International Rescue Committee szervezésében az Amerikai Magyar Szövetség keleti kerületének helységében. Ennek ünnepélyes megnyitóján Kállay Miklós is beszédet mondott.⁶⁸⁵ Március 15-én, az '56 utáni első március 15-i ünnepek igazi szabadságünnepek voltak szerte a szóránymagyarság kisebb vagy nagyobb szigetein. A New Yorkban emlékező Nemzeti Bizottmány tagjai Varga Béla celebrálásával misén vettek részt, majd Varga Béla beszéde következett, amelyben elvárható és nem meglepő módon kevesellte a Magyarország számára a szabad világból – itt ez alatt azért elsősorban Amerikát kell értenünk – nyújtott segítséget. Az ünnepeket követően, ahol Kállay Miklós is felszólalt, de beszédének tartalmát nem ismerjük, a Nemzeti Bizottmány megjelent tagjai az ENSZ oroszországi delegációjának Park Avenue-i palotája előtt tüntettek az Amerikai Magyar Szövetség tagjaival közösen.⁶⁸⁶ 1957. március 8-án az akkor hosszú ideje fogságban lévő gróf Esterházy János felvidéki mártír politikus elhunyt. A tragédia megrázta az emigráns közösségeket, a Magyar Nemzeti Bizottmány tagjai is megemlékeztek róla, politikai pályafutásáról, a magyarságért való kiállásáról. 1957. március 29-én gyászistentiszteletet tartott érte New York magyarsága a Szent István templomban, ahol megjelentek a Nemzeti Bizottmány, a Paraszt Szövetség, az Erdélyi Szövetség, a Felvidéki Tudományos Társaság, Csehszlovák Magyar Nemzeti Bizottmány, a délvidéki magyarság képviselői és még számtalan közéleti életben résztvevő emigráns, köztük természetesen Kál-

---

⁶⁸⁴ Szabad Európa Rádió 1956. október 24. „Rendkívüli riportsorozat a magyarországi események visszhangjáról” szerk. Konkoly Kálmán <http://szer.oszk.hu/felvetel?i=589273076&n=rendkivuli-riportsorozat-a-magyarorszag-esemenyek-visszhangjarol-a-nyugati-fovarosokban-mukodo-tudositoink-jelentesei> 2022. október

⁶⁸⁵ Amerikai Magyar Népszava 1957. január 28. 56. évf., 23. szám 5. o.

⁶⁸⁶ Amerikai Magyar Népszava 1957. március 23. 56. évf., 70. szám 5. o.

lay Miklós is a Bizotmány tagjai között.⁶⁸⁷

A Végrehajtó Bizottság Varga Béla vezetésével 1957. április 16-án felkereste a washington-i szenátus külügyi bizottságának elnökét. A küldöttség, amelynek tagjai között ott volt Kállay Miklós is, kifejtette aggodalmát az Ausztriában és Jugoszláviában, menekülttáborokban élő magyarok iránt és kérték, hogy Amerika adja meg számukra a bevándorlási engedélyt. Az 1956-os forradalom és szabadságharcot követően ugyanis több mint kétszáz ezer magyar menekült el hazájából, ami egy teljesen új kivándorlási hullámot indított.⁶⁸⁸ A küldöttség tagjai teljes egyetértésben kiálltak mellettük, képviselték a menekültek érdekeit, miszerint nem másoktól fogják elvenni a kenyeret, hiszen a magyarok dolgos, szorgalmas nép és ezt az amerikai magyarok példáján keresztül is láthatják. A küldöttség látogatása sajtóvisszhangot kapott, a magyar menekültek kérdése napirenden maradt.⁶⁸⁹

Az amerikai magyarság a segítségnyújtáson és jótékonyági akciókon kívül rendszeresen szervezett tüntetéseket is az '56-os események tragédiáját követően. 1957. április 27-én délben az orosz ENSZ delegáció székháza előtt a Park Avenuen, ahol korábban is, ez alkalommal körülbelül ezer ember fejezte ki tiltakozását a szovjet agresszió ellen. Az ügy minden hazáját szerető magyart érintett függetlenül attól, mióta élt emigrációban, fiatal volt vagy idősebb, vagy gyermek, férfi vagy nő. Egészen egyszerűen ez a tragédia minden magyar szívében gyökeret vert és nem hagyta nyugodni őket. Ezt az egységet, az újság cikk is megállapította: „*Párt, vallás, minden, ami elválaszthat magyart a magyartól megszűnt ezen a nagyszerű tüntetésen. Csak hű magyar volt ott és senki más.*”⁶⁹⁰ A szomorú ebben az, hogy a székházból senki sem méltatta szóra az egybegyűlt ezer tüntetőt. Májusban folytatták a tüntetéseket, a hónap elején, amelyet ezúttal a református lelkészek, az Amerikai Magyar Szövetség és a Magyar Nemzeti Bizotmány szervezett szintén óriási tömeg gyűlt össze a new york-i ENSZ székház előtt. Majd a szervezet helyettes főtitkára fogadta a tüntetést követően a magyarok kilenc tagú küldöttségét, amelynek tagja volt Kállay Miklós is, akik felszólaltak a hazánkat érintő életellenes jogtalanságokat, amely során ártatlanokat végeznek ki, vetnek börtönbe. Mindezen borzalmak nem folytatódhatnak és nem maradhatnak megtorlás és következmények nélkül. A tüntetők pedig újabb demonstrációt tűztek ki május 16-ra, szintén az ENSZ székház elé.⁶⁹¹ Felmerül a kérdés, hogy Kállay, aki eddig a magyar-ügy érdekében és védelmében több alkalommal is kiállt Amerika mellett és bízott az amerikai segítségnyújtásban, ezt követően

⁶⁸⁷ Amerikai Magyar Népszava 1957. április 11. 56. évf., 86. szám 5. o.

⁶⁸⁸ BORBÁNDI 1989.

⁶⁸⁹ Amerikai Magyar Népszava 1957. április 23. 56. évf., 96. szám 5. o.

⁶⁹⁰ Amerikai Magyar Népszava 1957. április 30. 56. évf., 102. szám 4. o.

⁶⁹¹ Amerikai Magyar Népszava 1957. április 30. 56. évf., 102. szám 4. o.

hogyan vélekedett. A Délamerikai Magyarság hasábjain 1957. május 18-án megjelenő írásában úgy fogalmaz, a háború semmi esetre sem az elérendő béke eszköze. A be nem avatkozásról keserűen ír: *„Ismerem és tudom az összes érveket, amelyek a be nem avatkozás mellett felhozhatók – de tudom és bizonyítani tudom, hogy más érdekek is vannak. A magyar nép felkelése lehet, hogy egy soha vissza nem térő alkalom volt. Ha nem engedték volna olyan gyorsan lerohanni az orosz tankok ezreivel Magyarországot, a százmilliós szatellita, egységesen orosz-ellenes tömegek könnyen lehetséges, hogy már meghozták volna a szovjet felbomlását.”*⁶⁹² A cikkben nem írt nyíltan arról, hogy Amerika miért nem avatkozott közbe, nem kérte számon ugyanakkor érezhető a keserűség a csalódottság is a szavain. A magyarok felé pedig amiatt fordult, ami már egy új emigrációs korszak vitás kérdéseit fogja felvetni, hogy egy ekkora nemzeti tragédia menekültjeinek emigrációs közéletbe való bekapcsolódása mekkora hullámokat fog vetni az eddig sem túl békésnek mondható emigráció hétköznapijaiba. Kállay természetesen az egységre szólított fel, együttérzését kifejezve az akkor érkezettek rengeteget szenvedése felett: *„Nem kérdés, hogy a szabadságharcosoké az első hely és azoké, akik ott-hon végig csinálták a pokol 12 évét. Igen, ezeket kell a szívünkhöz szorítani, dédelgetni, de tudom, mert sokkal beszéltem közülük, ők nem akarnak kizárni senkit a magyar-ügy szolgálataiból, hanem mindenkit egyesíteni akarnak. (...) Hitvány és sehonnai mindenki, aki a magyar egységet nem akarja szolgálni, nem áll be a sorba vagy nem áll földre, ha a nagy ügy ezt kívánja.”*⁶⁹³ Majd azzal a gondolattal fejezi be sorait, hogy mindenki tegye a maga feladatát az emigrációban, mert *„tőlünk az otthon, ha majd hazamehetünk, ezt fogja számon kérni.”*⁶⁹⁴

XXI.1. Kállay Miklós utazásai Kanadába 1955. és 1957.

A volt miniszterelnök, ahogyan láttuk eddig is, amerikai éveiben sokat utazott a Magyar Nemzeti Bizottmány megbízásából, így járt két alkalommal Kanadában is. Először 1955-ben, majd két évvel később. 1955 áprilisában volt Kállay első torontoi látogatása, ahová a Magyar Nemzeti Bizottmány megbízásából érkezett. A Kanadai Magyarság című lap elismerően, de távolságtartóan nyilatkozott róla, kihangsúlyozva, hogy a tisztelet egy magyar embernek szólt, aki egykor Magyarország miniszterelnöke volt *„s, akinek politikai megítélését az emigráció is – igen helyesen – a történelemre bízta.”* Kiemelték továbbá azt, hogy Kállay most is azok közé tartozik, akik mentesek a szélsőséges nézetektől és a higgadt erőt képviselik. Azt azonban hozzáteszi a beszámoló, hogy a tisztelet, ami őt megilleti, nem jár annak a szervezetnek, amelynek megbízásából Kanadába érkezett. A Nemzeti Bizottmányt a következőkben a be-

⁶⁹² Amerikai Magyar Népszava 1957. május 18. 56. évf., 118. szám 1. o.

⁶⁹³ Amerikai Magyar Népszava 1957. május 18. 56. évf., 118. szám 2. o.

⁶⁹⁴ Amerikai Magyar Népszava 1957. május 18. 56. évf., 118. szám 2. o.

számoló – szóban persze, de - alaposan „helyben hagyta”. Rávilágítva arra is, hogy Kállay retorikájában a közéletesség – amely szerint ő a Bizottmány és az azt kritizáló emigránsok között félúton helyezkedik el nézeteiben – véleménye szerint sem az emigrációnak, sem a Bizottmánynak nem használt. Kállay tisztában volt a Bizottmány hibáival, amelynek esetenként hangot is adott és valószínű, hogy volt, akit ez a stílus meggyőzhetett, de nyilván nem mindenkit. Ugyanakkor sajnos a Bizottmány ellen felszólalók általában az amerikai támogatottságot rótták fel, amelynek hasznosságát Kállay hiába próbálta megmagyarázni, ez a kritikusok szemében csupán szerecsenmosdatás volt. A cikk szerzője, mint egyébként sokan mások is, hiányolják a kapcsolatot a magyarság és Bizottmány között, mert szerintük az előbbi inkább – elsősorban anyagi okok miatt – a Free Europe Committee felé nyitott.⁶⁹⁵ Ez a nézőpont a Bizottmányt kritikával illetők körében később sem változott.

Második alkalommal 1957. május közepén utazott, ahol Torontóban és Delhiben fogadta őt a kanadai emigrációs magyarság. Az utazást megelőzően Kállay levelet kapott Nagy Györgytől, a kanadai emigráns magyarok egyik aktív tagjától, aki a szomorú tényben, hogy sokan voltak kénytelenek elhagyni Magyarországot, új a közösséget összetartó teendőket látott: „(...)rengeteg új magyar jött és még több fog jönni. Kanada magyar kolóniája számításunk szerint majdnem meg fog duplázódni. Toronto hamarosan kb. 50.000 háború utáni magyar emigránsnak lesz központja. Sok és nagy feladatok várnak ránk. Ezért indítottuk meg a *MAGYAR ÉLETET*. Remélem, lapunk megnyeri tetszésedet.”⁶⁹⁶ A levél a Magyar Élet címet viselő lap levélpapírjára íródott. A volt miniszterelnök 1957 májusában Torontóban negyven meghívott előtt tartott pártközi megbeszélést, amelyen a szocialisták, a zsidó egyletek képviselői valamint a régebben kivándorolt egyesületek képviselői és tizenöt ötvenhatos szabadságharcos is részt vett, valamint találkozott Toronto polgármesterével, Nathan Philips-szel.⁶⁹⁷ Kállay sok időt fordított ott tartózkodása alatt a Magyar Élet nevű kanadai magyar lap irányának és programjának megtárgyalásával.⁶⁹⁸ Emellett előadást tartott a magyar problémákról, külön hangsúlyozva a nem csak Amerikába, hanem Kanadába érkező nagy létszámú magyar menekültek helyzetét. A Delhiben május 15-én a kanadai magyar dohánytermelők szervezésében tartott előadáson megjelent több más kanadai politikussal együtt a bevándorlási ügyekért felelős miniszter is.⁶⁹⁹

A Delhiben tartott Magyar Nap ünnepséget megelőzően Kállay találkozott és beszél-

⁶⁹⁵ Kanadai Magyarság 1955. május 14. 5. évf., 20. szám címlap

⁶⁹⁶ Nagy György levele Kállay Miklósnak 1957. április 20., Toronto, Kanada (JAM KGYDok.ltsz.n.)

⁶⁹⁷ Nathan Philips (1892 – 1976.) Toronto polgármestere 1955 – 1962. között

⁶⁹⁸ Úti terv, program Kállay Miklós 1957. év májusi kanadai látogatásáról (JAM KGY Dok.ltsz.n.)

⁶⁹⁹ Amerikai Magyar Népszava 1957. május 25. 56. évf., 124. szám 5. o.

getett magyar menekültekkel és a segélyszervezetek vezetőivel is. Meglátogatta a már említett Magyar Élet címet viselő lap szerkesztőségét és a Csárda étteremben folytatták a megbeszélést a torontói magyarság prominenseivel. A Magyar Élet szerkesztőségében informatív beszámolót tartott az Egyesült Államokba menekültek helyzetéről és az amerikai tüntetésekről, amelyekkel napirenden kívánják tartani a magyar forradalom vérbefojtásának ügyét és a Magyarországon zajló kommunista megtorlás embertelenségére a szabad világ figyelmét felhívni. A lap azzal a kérdéssel fordult a volt miniszterelnök felé, hogy „Miben látja ma az emigráció legfontosabb teendőit?” Erre Kállay válasza a következő volt: „*Talán három pontban lehetne e teendőket összefoglalni. Első és mindig legelső marad, küzdelem a felszabadításért. Második: mindent megtenni a menekültekért. Ki kell nyitítani a lezárt kapukat minden országban, ahol munkalehetőség van, elsősorban az USA-ban. A harmadik fontos feladat az emigráció egységének megteremtése, hogy a fenti célokért mindenki együtt harcolhasson.*”⁷⁰⁰ Az emigráció ebben az időben sem volt egységesnek mondható, ugyanakkor az 1956-os magyarországi események egy bizonyos időre összekovácsolták a hazájuktól távol élő magyarságot, nyilván a szélsőségeket nem, de ők minden ésszerű törekvés alól kivételek. Kállay a kérdésre, hogy elérhetőnek látja-e ezeket a célokat a jövőbe vetett hihetetlenül nagy bizalommal válaszolt: „*Igen. Magyarország fel fog szabadulni és hazánkban nagyszerű új magyar világ kezdődik. Addig is lehetetlen azonban, hogy a menekültek kérdése megoldást ne nyerjen, nem lehet előttük egy új vasfüggőnyt leereszteni. Az egységnek pedig meg kell valósulnia, nem választhat el semmi egymástól bennünket, akik a fenti célokért küzdünk. Bűnös mindenki, aki ma a magyar egység útjában áll.*”⁷⁰¹ Láthatjuk, hogy Kállay mennyire szívén viselte a magyarországi ötvenhatos menekültek sorsát, mert minden adandó alkalommal felhívta a figyelmet helyzetükre, a figyelem felhívás pedig csak arra megfelelően prominens személy közvetítésében jut el az illetékesekhez.

Amellett, hogy Kállay részt vállalt továbbra is minden, a magyar-ügyet érintő teendőkben, egy kevésbé komoly eseményről is beszámolót kaphatunk a helyi sajtónak köszönhetően. A Central Parkbeli Tavern On The Green nevű helyen rendeztek jótékonysági bált a Magyar Piarista Diákszövetség iskolájuk működtetésére, amelyben már ötvenhatos menekült fiúk is tanulhatnak ingyenesen.⁷⁰² Emellett pedig olyan prózai oka is volt a bál szervezésének, mint az ismerkedés, párra találás, a fiatal és kevésbé fiatal házások szórakozása, hiszen addig

---

⁷⁰⁰ Hungarian Life – Magyar Élet 1957. május 25. 9. évf., 11. szám címlap

⁷⁰¹ Hungarian Life – Magyar Élet 1957. május 25. 9. évf., 11. szám címlap

⁷⁰² Amerikai Magyar Népszava 1957. június 24. 56. évf., 151. szám 2. o.

az előző év ősztől kezdve az életük nem erről szólt. Ezen bálon ott volt Kállay is, feltehetőleg feleségével az oldalán, bár erről nem írt a sajtó.

XXII. A Magyar Nemzeti Bizottmány megszűnése és az azt követő évek

XXII.1. Protestálás az 56-os események mellett, tiltakozás Nagy Imre és mártírtársainak kivégzése ellen

A new york-i ENSZ székház előtt és környékén szervezett tüntetések szinte mindennapossá váltak ebben az időszakban, gyakorlatilag 1956 októberétől folyamatosan zajlottak és 1957 júliusában már a 113. tüntetésről számolt be az Amerikai Magyar Népszava. Ekkor annyi fejlemény történt, hogy az ENSZ jelentést tárt a szabad világ felé, „*ugyanakkor megsemmisítő vádat emelt az orosz és magyar kommunisták ellen.*”⁷⁰³ A tüntetésen most is, ahogyan eddig minden alkalommal, ott volt Kállay Miklós, feleségével az oldalán. A cikkből kiderül, hogy sok számon kérő levél és megkeresés érkezett az ENSZ szervezetéhez, a késlekedése okán. Azonban tudjuk, hogy a helyzet alapvetően később sem fog változni. Az emigránsok rendszeresen tüntettek, felszólaltak ahol csak tudtak, de Magyarországon ekkor már zajlott a kádári megtorlás, amely minden embertelen eszközzel irtani igyekezett a szívekben a magyar szabadság eszméjét. Ezt viszont szintén tudjuk, hogy nem sikerült nekik.

A Magyar Nemzeti Bizottmány ekkor még továbbra is működött és tagjai bíztak abban, ahogyan Kállay Miklós korábban idézett írásából is láthatjuk, hogy az ötvenhatosokkal együtt még erősebb lesz ez a szövetség. Ez azonban sajnos nem így lett, a Bizottmány gyenge pontjai, az addig is sok bírálatot kapott amerikai támogatásuk miatt az újonnan érkezett ötvenhatosok számára nem volt szimpatikus egy Amerika által támogatott szervezet annak fényében, hogy az Egyesült Államok nem nyújtott segítséget Magyarországnak a szovjet terrorral szemben. Ennek fényében viszont felmerül a kérdés, hogy akkor miért éppen Amerikát választották új hazájuknak? A Magyar Nemzeti Bizottmány így 1957 végén beszüntette működését, az utolsó évben vele párhuzamosan működött Forradalmi Tanács is és helyüket a Magyar Bizottság vette át. Ennek azonban már sok, rengeteget küzdő, régi harcos Bizottmányi tag nem lépett soraiba. Köztük volt Kállay Miklós is és báró Bakách-Besseney György is. Kállay ezt követően is részt vállalt az emigrációs közéletben a magyar-ügy képviselésében, de már nem volt tagja az újonnan alakult szervezetnek, tegyük hozzá, hogy ekkor már a volt miniszterelnök

---

⁷⁰³ Amerikai Magyar Népszava 1957. július 8. 56. évf., 159. szám 5. o.

betöltötte hetvenedik életévét.

Nagy Imre és mártírtársai kivégzésének hírére a világ magyarsága 1958 júniusában megrendült. 1958. július 10-én New Yorkban gyászistentiszteletet tartottak a new yorki Első Magyar Presbiteriánus Egyház szervezésében Nagy Imre és mártírtársainak emlékére. A hír óriási tünteteshullámot indított el újra, hiszen tűrhetetlennek tartották a magyarországi diktatúra ekkora elhatalmasodását. 1958. július 12-én tiltakozó nagygyűlést tartottak az Amerikai Magyar Szövetség Keleti Kerületeinek, a New Yorki Magyar Egyházak és Egyletek Nagybizottsága szervezésében és közreműködésével a new york-i Szent István Római Katolikus Hitközség Fehér-termében, amelyen Eckhardt Tibor és Kállay Miklós is beszédet tartottak.⁷⁰⁴ 1958 nyarán számos tüntetést szerveztek amerikai nagyvárosokban, amelyek közül a new yorki demonstrációkon, ahogyan korábban is Kállay minden alkalommal részt vett. Láthatjuk, hogy a Bizottmány megszűnésével, nem vonult vissza, csak a szervezet működése szűnt meg és alakult át. Kállay munkája ezzel nem állt meg, hiszen a szemében a Bizottmány egy eszköz volt, bár egy igen hasznos eszköz. Ezt azonban sokan nem értették meg, nem látták át úgy a fennálló helyzetet, mint ahogyan ő.

Kállay emigrációs közéleti tevékenysége a Bizottmány megszűnésével ugyanúgy zajlott tovább. 1958-ban Eckhardt Tibor, Apor Gábor, Barcza György, Bakách-Bessenyei György, Bobrik Arno, Chorin Ferenc, Fenyő Miksa, Frey András, Henney Gusztáv, Pelényi János, Wodianer Andor és Kállay Miklós New Yorkban megalapították a Magyar Könyv és Történelmi Társaságot. Ennek célja volt a külföldön megtalálható és Magyarországra vonatkozó történelmi, politikai, diplomáciai, tudományos és művészeti könyvek és dokumentumok összegyűjtése, hogy az kutathatóvá, hozzáférhetővé váljon.⁷⁰⁵ 1959. január 25-én ő volt a new york-i Hítség Rádió éves ünnepi vacsorájának szónoka a már említett Szent István Hitközség Fehér-termében, ahol az alkalomhoz illő beszédet mondott kiemelve a rádió szerepét és fontosságát a kint élő magyarság számára, valamint annak kifejező eszközét, a magyar nyelvet: „*ezt a becses örökséget, adják át utódaiknak.*”⁷⁰⁶

XXIII. Kállay Miklós életének utolsó évei és halála

Széles ismeretségi köre sem tette volna számára lehetővé, hogy visszavonultan éljen és a habitusára sem volt jellemző a visszavonultság. Az, hogy Olaszországban nem vállalt nyilvános szerepet, kényszerű döntés volt, hiszen sem a körülmények, sem pedig a környezet nem volt

⁷⁰⁴ Amerikai Magyar Népszava 1958. július 10. 57. évf., 161. szám 4. o.

⁷⁰⁵ Dél Keresztje – Független Magyarország 1958. július 15. 8. évf., 14. szám 5. o.

⁷⁰⁶ Amerikai Magyar Népszava 1959. február 2. 58. évf., 27. szám 4. o.

megfelelő hozzá. Az Egyesült Államokban egészen más volt a helyzet, az ottani légkör pezsdítő volt a számára még akkor is, amikor a Bizottmány megszűnt, bár való igaz, hogy ekkor már a fősodratú emigrációs politika nem az ő nevéhez fűződött. A gyász is beárnyékolta ekkoriban a volt miniszterelnök életét, 1959. február 19-én elhunyt báró Bakách-Bessenyei György, diplomata, belgrádi, berni és vichy-i követ, a Magyar Nemzeti Bizottmány egyik alapító tagja, a Bizottmány külügyi bizottságának vezetője, Kállay Miklós közeli barátja. A new york-i Szent István Egyházközség templomában tartott gyászmisét Varga Béla celebrálta.⁷⁰⁷

1960 márciusában Kállay szónokolt a new yorki görög katolikus egyház Szent Erzsébet egyesület szervezésében Marina Gyula lelki vezető tiszteletére. Az alkalom, ami miatt összegyűltek az volt, hogy Marina Gyula elvállalta az Amerikai Magyar Szövetség Keleti Kerületének elnökségét, amely így tovább szolgálhatta a magyarság ügyét.⁷⁰⁸ Kállay Európában 1961 késő nyarán kora őszén Európába látogatott, ahol Olaszországba utazott és Firenzében töltött több időt, és ahol találkozott rég nem látott családjának tagjaival is.⁷⁰⁹

A volt miniszterelnököt 1962. február 5-én óriási csapás érte. Felesége, Fényes Márta, aki odaadó, szerető társa volt a hontalanságban, elhunyt. Február 8-án a Szent István Egyházközségben tiszteletére, a templomot teljesen megtöltve, gyászmisét tartott tiszteletére a new york-i magyarság.⁷¹⁰ A szentmise után a new york-i Gate of Haven kísérték utolsó útjára. A gyász hírért számos emigráns magyar lap közölte.

Kállay feleségének halálát követő hónapokban nem vállalt nyilvános szereplést, legközelebb 1962 júniusában a New Yorki Magyar Társaskör nagy gazdasági vitaestjén vett részt, amelyet Eckhardt Tibor rendezett, és amelyen többek között részt vett Chorin Ferenc és Frey András is és amelynek témája Nyugat-Európa gazdasági és politikai integrációja és az Egyesült Államokkal való kapcsolata volt.⁷¹¹ Érdekes kiemelni, hogy Varga Béla meghívására Kállay Miklós részt vett a Magyar Nemzeti Bizottmány megszűnését követően megalakult Magyar Bizottság rendezvényén. 1962. december 27-én a Bizottság díszvacsorát adott Leslie Munro új-zélandi diplomata, politikus tiszteletére, aki a magyar-ügy mellé állt és több alkalommal is felszólalt Magyarország elnyomása ellen az ENSZ – ben.⁷¹² Sajnos azonban egyre kevesebb tudósítást olvashatunk Kállay Miklós előadásairól, beszédeiről. 1966. év elején részt

---

⁷⁰⁷ Amerikai Magyar Népszava 1959. február 25. 58. évf., 47. szám címloldal

⁷⁰⁸ A Jó Pásztor, 1960. március 18. 38. évf., 11. szám 8. o.

⁷⁰⁹ Délamerikai Magyarság 1961. október 12. 34. évf., 4056. szám 7. o.

⁷¹⁰ A Jó Pásztor, 1962. február 16. 42. évf., 7. szám 5. o.

⁷¹¹ Detroiti Újság 1962. június 8. 52. évf., 17. szám, 4. o.

⁷¹² A Jó Pásztor, 1963. január 11. 43. évf., 2. szám, 4. o.

vett az 1956 – os forradalom és szabadságharc tízedik évfordulója alkalmából szervezendő Hungarian Art Festival megbeszélésén, mint a volt Budapesti Képzőművészeti Társulat tagja, többek között Eckhardt Tibor társaságában.

A volt miniszterelnök, az emigráció nagy öregje, akit óriási tisztelet és elismerés övezett, aki teljes egész életét a magyar-ügy képviselésének szentelte, hogy azzal hazáját szolgálja, 1967. január 14-én hunyt el New Yorkban. Kállay Miklósért a new york-i Szent István Egyházközség templomában 1967. január 17-én tartott gyászmisét az amerikai magyarság. A gyászmisét Varga Béla az egykori Magyar Nemzeti Bizottmány elnöke celebrálta, majd a volt miniszterelnök ravatalánál Eckhardt Tibor mondott emlékbeszédet, amelyet a Magyarország című lap közölt. Ebből szeretnék idézni: *„Megrendült lélekkel állok itt, Magyarország miniszterelnökének, Kállay Miklósnak a ravatalánál, hogy mint az ő legrégebb barátja- megemlékezzem róla.- Diákkorunkban találkoztunk először Párisban, 60 évvel ezelőtt, még a Ferenc Józsefi világban. Milyen biztos volt akkor a talaj a lábunk alatt (...) Jártunk a Sorbonnera kiváló tanárainkat hallgatni; esténként odaültünk a Boulevard St. Michelen Szinyei Merse Pál kávéházi asztalához élvezni a művészi vitákat Manetról, Gauguinról, a nagyszerű Rodinról. A francia képzőművészet a fénykorát élte. Szép volt a világ és mi húsz évesek voltunk. Aztán nagyot fordult az idő kereke, - lefelé. Reánk szakadt Trianon és ezernyi szomorúság. Kállay Miklós elvonult gazdálkodni szabolcsi birtokára, rövidesen vezető egyéniséggé nőtte ki ott magát és még fiatalon vármegyéje főispánja lett. Kiegyensúlyozott jellemű, építő szándékú férfi volt (...) Kitartott mindvégig a politikában Bethlen István mellett, - én viszont ellenzéki voltam, de ez nem ártott a barátságunknak. Mint ellenzéki vezér meglátogattam őt kállósemjéni birtokán is. Ameddig a szem ellátott, virágzó almafák voltak ott. Büszkén mutatott rá: „Látod ez az én munkám!” Később is, mikor már belesodródott az országos politikába, földművelésügyi miniszter korában is, első gondolata mindig Szabolcs megyének szólt, még itt is a számkivetésben is, olykor azon tépelődött, hogy mit szólnának Szabolcsban a new york-i állapotokhoz...? A közéleti férfi igazi próbája akkor érkezik el, amikor válságok idején döntenie kell, vajon föléje helyezi-e a nemzet érdekét a saját maga és családja létérdekeinek? (...) Amikor 1942. március 10-én Kállay letette a miniszterelnöki esküt, nem lehettek illúziói a reá váró szinte megoldhatatlan problémákat illetőleg. (...) Óhajtotta és nem kételkedett abban, hogy évek múlva Hitler el fog bukni, - de mindent el kellett követnie avégből is, hogy hazánk ne kerüljön a szovjet uralma alá sem. – Ellenezte és megvetette a zsarnokságot, akár jobbról, akár balról jött a fenyegetés. (...) Eközben következett el, 1943 novemberében a teheráni konferencia,*

mely elsorvasztott számunkra minden reményt. Roosevelt elnök utat tévesztett Teheránban a szovjetet nem csak háborús szövetségesként, de demokrácia gyanánt fogadta. A már beindított békeakciónk ezzel megfeneklett, de az otthoni nemzeti ellenállás vezetői biztonságban tudhaták magukat mindaddig, míg Hitler 1944. március 19-én erőszakkal át nem vette Magyarországon a hatalmat és Kállayt nem hurcolta német fogságba. Az orosz uralomtól most már nem lehetett megmenteni Magyarországot, de Kállay Miklós, a honalapító, ezer éves nemzetség szülőtte arany betűkkel írta be magát a magyar történelembe, mert két hosszú esztendővel megrövidítette a náci uralom magyarországi rémségeit. – Százezer számra mentett meg magyar életet, mikor visszahozta az orosz frontról a magyar csapatokat és szembeállva a németekkel megakadályozta a hazai és odamenekült zsidóság kiirtását. Kállay Miklós ezzel maradandó példát mutatott a világ egész magyarságának, odahaza és a számkivetésben a legszebb keresztény erény, a felebaráti szeretet, a humanizmus önfeláldozó gyakorlására. Kedves Miklós, Te megharcoltad a Magad harcát! Isten veled, nyugodjál békében!”⁷¹³ Fontosnak tartom, hogy Varga Béla beszédét is idézzem, amelyet az Új Európa című lap közölt: „Ha Magyarország ma szabad volna és Kállay Miklós otthon halt volna meg, országos harangzúgás közepette, a parlament kupolacsarnokában ravatalozná fel hálás nemzete. A búcsúztató beszédet az ország legelső embere mondaná. Az ország hercegprimása nagy papi asszisztenciával adná meg az utolsó feloldozást. A parlament külön ülésen törvénybe iktatná Kállay Miklós érdemeit. A vidék, különösen a Nyírség népe tömegesen zárandokolna fel Budapestre, hogy utolsó istenhozzádót mondjon annak a nagy magyarnak, aki annyira szerette népét és akit népe is olya hűségesen szeretett. Mi itt most New Yorkban Szent István templomában adjuk meg Kállay Miklósnak mindazt, amit rabszolgasorban szenvedő népe nem adhat meg. Nem magunk vagyunk itt, akik körülveszik az ő ravatalát, hanem velünk van az egész magyar nép, az otthon szenvedők és a nagyvilágban szétszóródottak. Nem a parlament határozata, hanem az összes élő magyarok elhatározása avatja Kállay Miklóst most itt a nemzet nagy halottjává.”⁷¹⁴

---

⁷¹³ Magyarország 1967. január 27. 43. évf. 4. szám 7.o.

⁷¹⁴ Új Európa 1967. április 6. évf. 4. szám

XXIV. Összegzés, utószó

A levelezésből, az idézett forrásokból, a sajtónyilvánosságot kapott eseményekből, a nyílt levélből és az interjúkból kirajzolódik egy olyan Kállay-kép, amely sok tekintetben hasonlít a miniszterelnöki képhez, amelyet jobban és régebb óta ismerhetünk. Miniszterelnökségének vége Magyarország történelmében is drámai fordulatokat hozott, bár ő minden igyekezetével arra törekedett, hogy ez ne így történjen, a tragédia bekövetkezett. A németek megszállták az országot, Kállay pedig csupán rövid ideig kaphatott menedéket a török követségen, onnan a Gestapo elhurcolta. Attól az időszaktól kezdve, a híreknek csak töredéke jutott el hozzá. Hozzá, aki addig a politikai élet fősodrásában élt, ez után a sopronköhidaai börtön magáncellájában raboskodott, mindenkitől elzárva. Később a mauthauseni koncentrációs táborban ugyanebben az elzártságban volt része, a rabok és a hozzátartozók is csak elszórt információ morzsákból tájékozódva élték mindennapjaikat. A Mauthausenben vele együtt raboskodó Horthy Nickyt is nagy erővel kereste a kormányzó családja, így olvashatunk a sógornőjének napló bejegyzései között arról amikor megtalálták őket és hírt kaptak felőlük: *„Napok óta minden híradást végighallgattunk, hogy Nickyről esetleg megtudjunk valamit. Ma a negyed tizenkettes londoni magyar adásban bementek, hogy Toblach mellett, egy kis faluban megtalálták Schuschniggot, Léon Blumot, Kállay Miklóst és Nickyt! Amikor ezt meghallottuk, Mamával az örömtől sírva borultunk egymás nyakába. De jó, hogy Kállayval együtt van –,* ⁷¹⁵

Kállay azonban megtört emberként élte túl a háborút, a felesége meghalt Budapest ostromakor, az országa, szeretett hazája a végsőkig megtépzva, számtalan áldozattal került ki a háborúból. Ő maga ekkor a reménytelen gyászba süllyedve már Olaszországban volt, mert az amerikaiak oda vitték őt és rabtársait a háború utáni káoszban. Capri szigetén a világégés után már semmi nem volt a régi, ő sem. Mégis maradt benne egy pislákoló láng, amit meglátásom szerint az emlékiratainak megírása élesztgetett benne. Az ugyanis visszarepítette a háború alatti időszakra, gondolatait Magyarországra vitte abba az időbe, amikor még nem lehetett tudni mi lesz a háború vége. Amikor még lehetett - lehetett? - tenni valamit, hogy ne így legyen. Válaszokat keresett, emlékezett, és miniszterelnöki pozícióban eltöltött időszakra úgy tekintett végül lajstromba véve a két nehéz évet, hogy minden tőle telhetőt megtett, legjobb tudása szerint szemben a német hadigépezettel egy nem régóta szétszabdalt ország élén. Az írás lekötötte figyelmét, felvette a kapcsolatot a volt kollégákkal, barátokkal, keresték egymás társaságát a romokban heverő Európában. Olaszországi visszavonultságában már társasági életet élt, meglátogatták a barátok, kollégák és egyre több hírt hallott a politikai emigrációról.

---

⁷¹⁵ EDELSHEIM 2010. II. 67.

Az emigráció, ami egy új életforma volt és amiről Barcza György volt vatikáni és londoni követ így írt 1955-ben a világ távoli pontjáról, Sydneyből az Új Hungária című lap hasábjain megjelent „Az emigráció lélektana” című cikkében: „(...) *nem csak egyszerűen lakhely változtatást jelent, hanem egyben súlyos lélektani megrázkódtatással jár. Sok emigráns azelőtt talán sohasem volt távol hazájától, nem ismert mást, mint a hazai légkört, életmódot, szokásokat. Honi talajban gyökeredzett mélyen és az elszakadás sebe be nem gyógyulhat többé soha. Az idegen környezet ráborul (...) a közelmúltban átélt borzalmak, az állandó rettegés, testi és lelki szenvedés emléke, energiáját megtörte, lelki és szellemi egyensúlya könnyen felbillen.*”⁷¹⁶ Minden emigráns nehéz helyzetből, sokszor tragédiák gyászának súlya alatt került hontalanságba és tegyük hozzá, mert fontos: kényszerűségből.

A volt miniszterelnök és még sokan a környezetében azonban mindezzel a teherrel megtanult együtt élni és egy idő után, előre tekinteni. Nagy szerepe volt ebben a barátoknak, Eckhardt Tibornak, báró Apor Gábornak, báró Bakách-Besseney Györgynek. Bakách-Besseney mint tudjuk, emigrációjának kezdetétől tartotta vele a kapcsolatot és szelíden biztatta az emigráció politikai színpadára lépésére Kállayt. A volt miniszterelnök megfontoltan, akárcsak miniszterelnöki éve alatt, a körülmények megismerése után döntött: irány Amerika, Olaszországban egyébként sem találta a helyét. Amerika óriási változást jelenthetett a számára, de volt, ami motiválta: Magyarország iránti odaadó szeretete. Azt látta, ott tehet az országért valamit és nem azt kell nézni mennyire van messze fizikailag a hazájától, hanem azt, hogy hol lehet tenni és dolgozni és országért. Mert Kállay, aki a nyugodt erőt képviselte, tenni akart, a magyar-ügyért kiállni a szabad világban. Hálás volt az amerikaiaknak, hogy megteremtették azt az emigrációs mozgásteret, amely hivatalos keretet adott tevékenységüknek. Ezt hangoztatta a Magyar Nemzeti Bizottmányban vitázóknak és a Bizottmányt bírálóknak is. Ez azonban soha nem jelentett Amerika felé való szolgálalkúséget, mindössze értékelte a lehetőséget, amit nyújtottak számukra. Célja volt az Amerikában látott jó gyakorlatok elsajátítása, mert távoli tervei és reményei között ott volt, hogy Magyarország szovjet megszállása megszűnik és demokratikus úton választják meg az ország vezetőit, akik akár közülük is kikerülhetnek. Ehhez pedig készülniük és tanulniuk kell. Nem a régi rendszert akarta visszavinni Magyarországra, ezt többször is elmondta, nem egy Horthy-rendszer restaurációt tervezett, hiszen látta, hogy az idők változnak és látta azt is, mennyi hasznos gyakorlatot alkalmaz a fiatal Amerika. Látható tehát, hogy nyitott volt az újra is, tetterre kész, tervezett és ott volt, ahol a magyar-ügyet tudta képviselni. Sokan azonban nem voltak ennyire haladó szelleműek, mint

---

⁷¹⁶ Új Hungária 1955. július 29. III. évf. 30. (121.) szám 7.o. (saját példány)

Kállay, aki sokat bosszankodott amiatt, mert az emigrációban remek politikusok és diplomata-
ták belső csatározásokra vesztegetik az idejüket. Erre minden adandó alkalommal felhívta a
figyelmet, mert ő természetéből adódóan fölötte állt az ilyesminek. Erről Barcza György is
megfogalmazta gondolatait a már idézett újságcikkben: *„Egy letűnt politikai korszak problé-
máinak örökös feszegetése nem csak meddő, de destruktív és káros időtöltés is. Éket ver az
emigrációs csoportok közé, melyeknek hivatása az lenne, hogy a majdani felszabaduláskor
hazatérve egy tömör blokként vegyék fel otthon az újjáépítés munkáját; a vezetés a nagy nem-
zeti problémák megoldása nem a mennyiségileg és fajsúlyilag sokszor jelentéktelen, szétszórt
emigránsokra fog hárulni, hanem igenis első sorban az otthon rekedt, sokat szenvedett honfi-
társakra. Ma, amikor 11 európai nemzet él kommunista rabságban, nem szabadna az emigrá-
cióban pártoknak, „oldalaknak”, csoportoknak létezniök, melyek egymás ellen harcolva elfe-
lejtik, hogy valamennyien első sorban magyarok. (...) De a vezérfonál az legyen, hogy nemze-
tünk sorsát majdan becsületes emberek intézzék, ne pedig embertelen diktatórikus rendsze-
rek.”*⁷¹⁷

Kállay Miklósnak nagy családja volt, népes rokonsága, ő azonban nem egyedül a saját
családjáért és rokonságáért, hanem minden magyarért az egész magyarságért küzdött és szol-
gált. Emigrációs közéletbe való bekapcsolódását érintő dilemmája a családjához fűződött,
védeni akarta őket, nehogy miatta még nehezebb legyen a sorsuk, az életük. Választhatta vol-
na a csendes visszavonulást akár Olaszországban, akár az Egyesült Államokban, de nem tette,
nem tudta megtenni, mert egy cél lobogott előtte Magyarország felszabadítása a szovjet dikta-
túra alól, a magyar-ügy szolgálata bárhol a világon és számára az Egyesült Államok volt eh-
hez a legideálisabb hely, hiszen helyet adott a szabad világban a magyarság hivatalos képvise-
letének. Valószínű, hogy ő is csalódott akkor, amikor világossá vált, hogy Amerika számára
az emigráció pártfogása és a szovjet megszállás alatt élő Magyarország helyzete feletti sajnál-
kozás, csupán egy eszköz, egy kampányfogás. Kállay tisztaszívűségének ez nem volt érthető.
Kállay Miklós élete végéig komoly felelősségtudattal élt az emigrációban, lelkes volt és len-
dülettel lépett Amerika földjére, az egész életét a magyar-ügy szolgálatának szentelte. 1963-
ban írt levelét emiatt is fájdalmas olvasni, de egy igazi magyar ember, egy valódi államférfi
sorait olvassuk, akiben soha nem múlt el a remény, hogy Magyarország újra szabad ország
lesz: *„Kiöregedtünk (Te kivétel vagy!), az idők elmúltak felettünk. Nyomtalanul maradt az
emigrációs munka, ma nem képvisel senki senkit. Én magam vagyok az utolsó, aki magas köz-
jogi funkciót töltöttem be, felelős nemzetvezető voltam. Talán ha 10 év előtt, mikor idejöttem,*

---

⁷¹⁷ Új Hungária 1955. július 29. III. évf. 30. (121.) szám 7.o. (saját példány)

*mögém áll az amerikai magyarság, képes lettem volna a vezetést átvenni. Nem történt meg, aminek a fő oka, a Bizottmány iránti bizalmatlanság volt, most már mindegy, hogy miért, túl vagyunk rajta.”*⁷¹⁸ Majd az elkeseredettségéből újra Magyarország sorsa felé fordul: *„Hazánk sorsa, úgy otthon, mint itt, a megszervezetlen, de hű magyarokra van bízva. És én nem vagyok reménytelen. Ezer év óta kicsi nép voltunk. Ma is, a szörnyű kommunista igában, a hasonló sorsúak között, a legnevesebbek vagyunk. Forradalmunk és népünk magatartása a csúcsra vitt bennünket, a legmostohább körülmények között, mint mostohák – mostohája, elsők vagyunk a nyomorúságban. Törhetetlen magyar erő, az emigráció nagy értékei nélkül is, amit hiszem, hogy soha megtörni nem lehet.”*⁷¹⁹

Kállay élete végéig önazonos maradt, hazájához Amerikában is hű, tisztaszívű, valódi államférfi a szó nemes értelmében. A soraimat az ő szavaival szeretném zárni, amelyet még emigrációs éveinek kezdetén, a Capri szigeten átélt hontalanságban mondott, és ami szívfájdítóan igaz, és amivel jellemezhetjük az emigrációban átélt későbbi éveit is. A történetet Macartney professzor Kállay Miklós ravatalánál mondta el. A professzor meglátogatta őt nem sokkal a háború után Capriban, majd este a Nápolyi-öbölben sétát tettek és a Földközi-tenger csodás naplementéjét nézték, a professzor lenyűgözve gyönyörködött benne és Kállay felé fordulva megjegyezte *„Milyen tündéri szép”* Kállay egyetértett, majd halkán hozzátette: *„Igen, de mi közöm hozzá?”*⁷²⁰

---

⁷¹⁸ JAM KGY2020.1.397.1-2.

⁷¹⁹ JAM KGY2020.1.397.1-2.

⁷²⁰ Joó András: „Jó- és balsorsban egyaránt” – egy magyar úriember emléke, Magyar Hírlap, 2017. március 11. https://www.magyarhirlap.hu/tudomany/Jo_es_balsorsban_egyarant_egy_magyar_uriember_emleke 2023. augusztus 11.

Bibliográfia

„A vatikáni magyar követ jelenti...”, szerk. B. Lőrincz Zsuzsa, Kossuth Kiadó, Budapest, 1969.

A történelem eleven valósága - George F. Kennan és John Lukacs levelezése, szerk. John Lukacs, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2010.

Anderle Ádám: Magyarok Latin-Amerikában, Rubicon 2008/1 Emigrációk
Barcza György: Diplomataemlékeim 1911-1945., Európa Kiadó - História folyóirat közös kiadása, Budapest, 1994.

Bene Krisztián: Szemelvények a franciaországi Magyar Függetlenségi Mozgalom levelezéséből (1944-1945.) (http://epa.oszk.hu/01500/01500/00015/pdf/EPA01500_lymbus_2018_723-744.pdf)

Békés Csaba: Enyhülés és emancipáció, Osiris Kiadó - MTA TK, Budapest, 2019.

Borbándi Gyula: A magyar emigráció életrajza 1945 - 1989. I – II., Európa Kiadó, Budapest, 1989.

Borbándi Gyula: Magyar politikai pályaképek 1938 - 1948., Európa Kiadó, Budapest, 1997.

Borbándi Gyula: Magyarok az Angol Kertben - A Szabad Európa Rádió története, Európa Könyvkiadó, Budapest, 1996.

Borbándi Gyula: Nyugati magyar irodalmi lexikon és bibliográfia, HITEL Budapest 1992.
www.mek.oszk.hu

Borhi László: Magyar-amerikai kapcsolatok 1945-1989. - Források, MTA Történettudományi Intézet, Budapest, 2009.

Borhi László: Magyarország a hidegháborúban - A Szovjetunió és az Egyesült Államok között, 1945 – 1956., Corvina Kiadó, Budapest, 2005.

Borhi László: Nagyhatalmi érdekek hálójában - Az Egyesült Államok és Magyarország kapcsolata a második világháborútól a rendszerváltásig, Osiris Kiadó - MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Budapest, 2015.

Carl J. Jensen III., David H. McElreath, Melissa Graves: Bevezetés a hírszerzésbe, Antall József Tudásközpont, Budapest, 2017.

Csicsery-Rónay István: A harmadik magyar történelmi emigráció, Csillagos órák, Sorsfordító Magyarok – Közelmúltunk közelről V., Occidental Press – Századvég Kiadó, Budapest, 2001.

Dr. Fehér Zoltán: Nekrológ: George F. Kennan – Egy realista diplomata az amerikai külpolitika alakításában, In: Kül-Világ – A Nemzetközi Kapcsolatok folyóirata, II.évf. 2005./2-3.

Dwight D. Eisenhower „Atoms for Peace” című beszéde, amely 1953. 12. 8-án az ENSZ Közgyűlése előtt hangzott el. www.millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/december-8-1953-atoms-peace

Fehér Csaba: A Sorg-család és a vállalatbirodalom rövid története, In: FONS - Forráskutatás és Történeti Segédtudományok XXI. évf. 2014. 2. szám

Gábor Eszter: Az Erdődy, Semsey, Vanderbilt Gladys palota, Budapesti Negyed 1. 1993. nyár – Az Andrássy út

George F. Kennan: Emlékiratok I-II., Antall József Tudásközpont, Budapest, 2020.

Haas György: Száz éve született Varga Béla www.magyar szemle.hu

Gróf Edelsheim Gyulai Ilona - Horthy István kormányzóhelyettes özvegye: Becsület és kötelesség 2. 1945-1998., Európa Kiadó, 2010.

Háromszék 1991. szeptember 3. szám

Hermann Gabriella: Az Amerikai Erdélyi Szövetség története 1952-1977, 2011. (www.academia.edu)

Horváth Sándor: Feljelentés - Egy ügynök mindennapjai, Libri Kiadó, Budapest, 2017.

Hulej Emese: Egy Teleki gróf Afrikában, Helikon, 2014.

Jávor Pál: Egy színész elmondja..., Akadémiai Kiadó, Budapest, 1989. 42.

John Lewis Gaddis: A hidegháború, Antall József Tudásközpont, Budapest, 2020.

John Lukacs: Az Egyesült Államok 20. századi története, Gondolat Kiadó, Budapest, 1988.

Joó András: Kállay Miklós külpolitikája – Magyarország és a háborús diplomácia 1942-1944., Politikatörténeti Füzetek XXVII., Napvilág Kiadó, Budapest, 2008.

Joó András: A „Nemzet Aranya” – A Kállay-alap története-tények és kérdőjelek, Századok, 2020. 2. szám

Kádár Lynn Katalin: Eckhardt Tibor amerikai évei 1941-1972, L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2006.

Kállay Miklós: Magyarország miniszterelnöke voltam 1942-1944., Európa - História, Budapest, 1991.

Kállósemjén, szerk.: dr. Németh Péter 2000.

Kertész Tünde Fruzsina: Az arisztokrácia szerepe az amerikai magyar emigráció életében a 20. században Kállay Miklós kapcsolati hálóján keresztül, In: A magyar arisztokrácia társadalmi-közéleti kapcsolatai és szerepvállalása, Speculum Historiae Debreceniense 26., szerk. Papp Klára, Püski Levente, Novák Ádám, Debrecen, 2019.

Kertész Tünde Fruzsina: Debrecen város szociális helyzete a 20. század elején: A Debreceni Tisztifőorvosi Hivatal 1921-1936. közötti iratainak feldolgozása In: „*A mi tendenciáink...*” Szakkollégiumi Tanulmányok 1. Hatvani István Szakkollégium Debreceni Egyetem Tudományegyetemi Karok szerk. Dávid Ágnes - Jován Katalin, Debrecen 2012.

Kertész Tünde Fruzsina: Kállay Miklós dél-amerikai körútja 1956 nyarán, 2017. 369-378. In: A nyíregyházi Jósa András Múzeum Évkönyve (NyJAMÉ) LIX-II.

Kertész Tünde Fruzsina: Kállay Miklós életének és politikai pályájának alakulása a második világháborút követően, In.: Amerikai magyarok - magyar amerikaiak , Új irányok a közös történelem kutatásában, szerk. Ambrus László - Rakita Eszter, Eger 2019.

Kiss Dávid: Az 1947-es magyar béke-előkészítés az új haderő szervezésének és a határok kialakításának tükrében, In.: Az elfelejtett béke – Tanulmánykötet a párizsi magyar békeszerződés életbelépésének 70. évfordulójára, szerk. Fülöp Mihály, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018.

Klikkharok az emigrációban - Nagy Iván (1904-1972.) délvidéki emigráns magyar politikus válogatott iratai (1949-1954.), Közreadja: Dévavári Zoltán, Lymbus Kötetek, Budapest, 2021

Külügyi Közlöny 17. 1937. (1937.10.30. 10. szám)

Külügyi Közlöny 1921-1943., A Külgazdasági és Külügyminisztérium kiadványai (https://library.hungaricana.hu/hu/collection/magyar_kulugyminiszterium_kiadvanyai_kulugyi_kozlony/)

Ludvig Daniella: Erdélyi Odisszea - A Teleki ikrek története, Korunk-KOMP-PRESS, Kolozsvár, 2018.

Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatal, Felderítő Szemle, IX. évf. 2. szám, 2010.

Magyarics Tamás: Az Egyesült Államok külpolitikájának története, Antall József Tudásközpont, Budapest, 2014.

Minisztertanácsi jegyzőkönyvek 1867-1944. *Javaslat Boldvai Bobrik Arnó, I. osztályú követségi tanácsosi címmel felruházott II. osztályú követségi tanácsos kinevezésére I. osztályú követségi tanácsossá, részére a rendkívüli követi és meghatalmazott miniszteri cím adományozására (KüM) 1939. 09. 22* (<https://adatbazisonline.mnl.gov.hu/adatbazis/minisztertanacsi-jegyzokonyvek-1867-1944>)

Murádin János Kristóf: Az Erdélyi Párt dominanciája és az anyaországi pártok térnyerési kísérletei Észak-Erdélyben 1940-1944. között (Erdélyi Múzeum 80. köt. 1. szám 2018. www.epa.oszk.hu)

Nagy Ferenc miniszterelnök - Visszaemlékezések, tanulmányok, cikkek, szerk. Csicsery-Rónay István, Ezerkiláncszáznegyvenöt Alapítvány - Occidental Press, 1995.

Nagy Ferenc: Küzdelem a vasfüggöny mögött I., Európa Kiadó, História Folyóirat, Budapest, 1990.

Nagy Kázmér: Elvesztett alkotmány - A magyar politikai emigráció 1945-1975., Gondolat Kiadó, Budapest, 1984.

Némethy Kesserű Judit: Az argentinai magyar emigráció története 1948-1968., D) melléklet, A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága, Budapest, 2003.

Oliver Stone-Peter Kuznick: Amerika elhallgatott történelme, Kossuth Kiadó, Budapest, 2014.

Pongrácz Attila: A saopaulo-i magyarság 1945-1990 című doktori értekezés, Szegedi Tudományegyetem Történettudományi Doktori Iskola, Szeged 2008.

Puskás Julianna: Kivándorló magyarok az Egyesült Államokban 1880-1940., Akadémiai Kiadó, 1982. 165. 166.

Sir Winston Churchill fultoni beszéde: A béke hajtóereje, 1946. március 5. (<http://www.okm.gov.hu/letolt/retorika/ab/szoveg/szov/chur.htm>)

Stephen Graubard: Az elnökök - Az amerikai elnöki hivatal átalakulása Theodore Roosevelt-től George W. Bushig, Alexandra Kiadó, Budapest, 2007.

Tim Weiner: A CIA története, Gabo Kiadó, Budapest, 2009.

Torbágyi Péter: Magyar vándormozgalmak és szórványközösségek Latin-Amerikában a második világháború kitöréséig, doktori értekezés, Szegedi Tudományegyetem, Szeged, 2007.

Torbágyi Péter: Magyarok Latin-Amerikában, A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága, Budapest, 2004.

Tóth Tibor: A Hungarista Mozgalom emigrációtörténete, Multiplex Media - Debrecen University Press, Debrecen, 2008.

Várdy Béla: Magyarok az Újvilágban - Az észak-amerikai magyarság rendhagyó története, A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága - Anyanyelvi Konferencia -, Budapest, 2000.

Vida István: Két fontos új dokumentum a Nagy Ferenc vezette magyar kormányküldöttség 1946. áprilisi moszkvai látogatásáról, In.: Külügyi Szemle 2002. 1. évf. 3. szám

Források

Jósa András Múzeum - Kállay Gyűjtemény Történeti Dokumentumai

Interneten elérhető adatbázisok, gyűjtemények

www.academia.edu

www.adatbazisokonline.mnl.gov.hu

www.arcanum.hu

www.epa.oszk.hu

<https://www.eisenhowerlibrary.gov/eisenhowers/speeches>

www.hungaricana.hu

www.lexikon.katolikus.hu

<https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/april-16-1953-chance-peace#dp-expandable-text>

www.mek.oszk.hu

www.mnm.hu

Korabeli újságok, folyóiratok:

Amerikai Magyar Népszava

A Jó Pásztor

Californiai Magyarság

Dél Keresztje – Független Magyarország

Délamerikai Magyar Hírlap Évkönyve 1957.

Délamerikai Magyarság

Detroiti Újság

Hungarian Life – Magyar Élet

Kanadai Magyarság

Katolikus Magyarok Vasárnapja

Life Magazin 1948. február 23.

<https://books.google.hu/books/content?id=tFEEAAAAMBAAJ&hl=hu&pg=PA146&img=1&zoom=3&sig=ACfU3U0Jg5gu7TWUelnP5ktD9Ltqp3c7dQ&w=1280> illetve

<https://books.google.hu/books/content?id=tFEEAAAAMBAAJ&hl=hu&pg=PA147&img=1&zoom=3&sig=ACfU3U0ZvqsVNGfPZcO69qml61snHsR9IA&w=1280>

Magyarság

Új Európa

Új Hungária

Dokumentumfilmek

„Hanna grófnő”, magyar dokumentumfilm, 2002., rend.: Sztanó Hédi

Nicky, a másik fiú című dokumentumfilm, rendezte: Borsody István, szakértők: Turbucz Dávid, Bern Andrea, 2019.

Mellékletek

– Fényképek a Kállay Gyűjtemény archívumából Kállay Miklós emigrációs éveiből

KGY FOTÓ 2008.55.2. – Kállay Miklós és Kállay Helén (1894-1945) eljegyzési portréja, 1913

KGY FOTÓ 2008.5.2. - Kállay Miklós (1887-1967) felesége Kállay Helén, legidősebb fiuk Kristóf, cc. 1943

KGY FOTÓ 2011.172.1.6. - Kállay Miklós (1887-1967) miniszterelnök és magántitkárként mellette dolgozó fia, Kristóf (1916-2006).

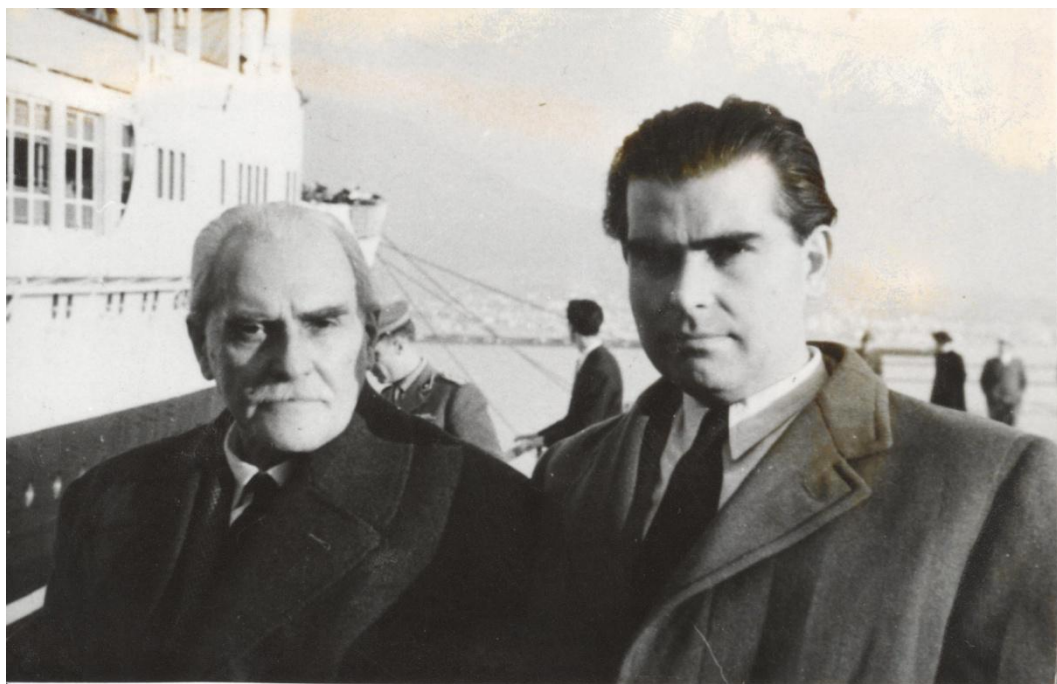
KGY FOTÓ 2011.144.1.6. - Mauthausenből és Dachauból kiszabadult foglyok. Középen Kállay Miklós (1887-1967) 1945. május

KGY FOTÓ 2011.144.1.7. - Hlatky
András államtitkár, Kállay Miklós
(1887-1967) volt miniszterelnök,
Krajsovics Rudolfné, Horthy Nicky,
1940 –es évek második fele

KGY FOTÓ 2011.144.1.12. - Kállay Miklós (1887-1967), Dr. Magyary Gyula (1901-
1988), Kállay Miklósné Fényes Márta, Castelgandolfo, Olaszország

KGY FOTÓ 2008.77.2. - Kállay Miklós (1887-1967), Kállay Kristóf (1916-2006) a nápolyi kikötőben. 1953. december

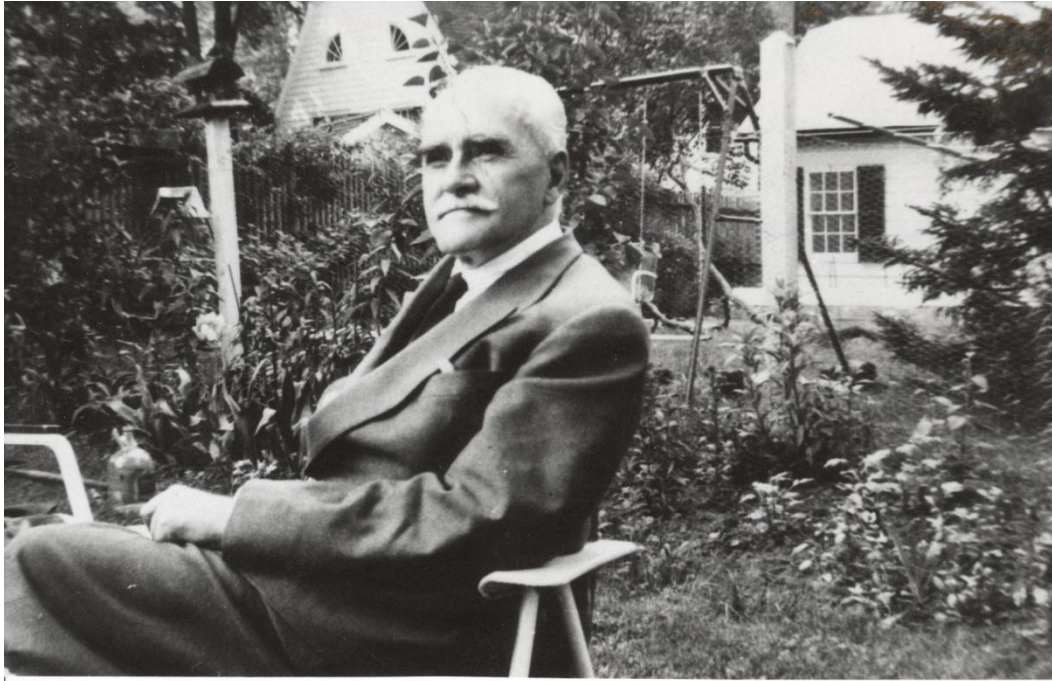
KGY FOTÓ 2011.144.1.8. - Kállay Miklós (1887-1967) és felesége Fényes Márta, cc. 1953. Olaszország

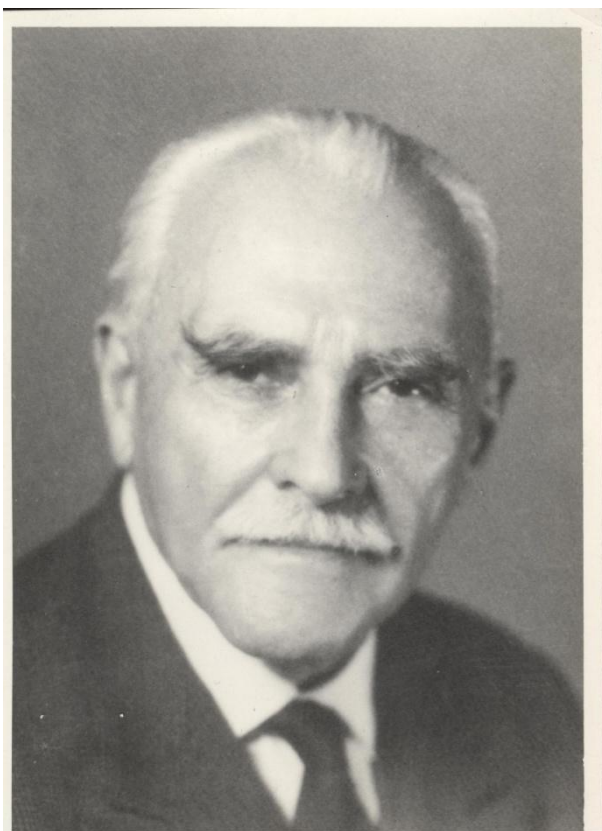
KGY FOTÓ 2008.78.2. - Kállay Miklós (1887-1967) emigrációban, New York, 1954.

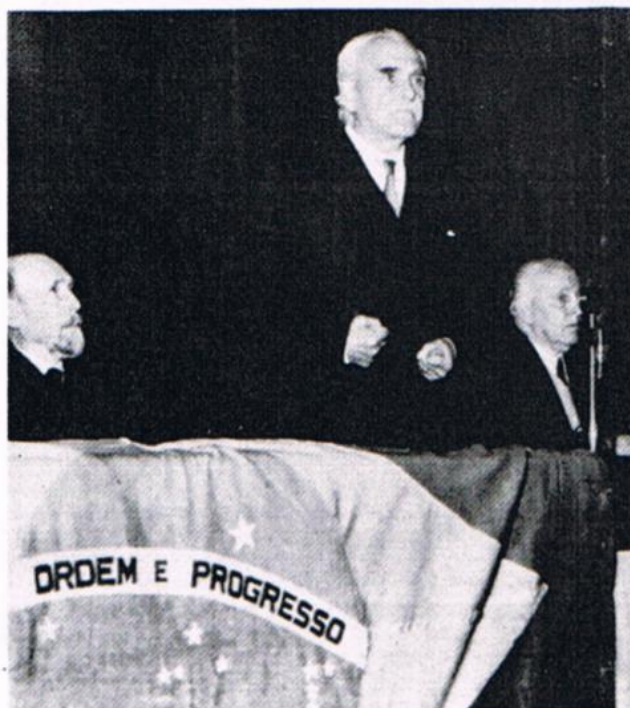
KGY FOTÓ 2008.76.2 - Kállay Miklós miniszterelnök második feleségével,
Fényes Mártával, New York, 1954.

KGY FOTÓ 2008.79.2. - Kállay Miklós (1887-1967) miniszterelnök new york-i emigrációban

KGY FOTÓ 2011.197.1.1. - Dr. Kállay Miklós (1887-1967) portréja az emigrációban

**"NINCSENEK SZATELLITA NEMZETEK –
CSAK SZATELLITA KORMÁNYOK"**

KÁLLAY MIKLÓS DÉLAMERIKAI KÖRÚTJA

Bebizonyított tény, hogy a bolsevizmus terjedését a nyugati szabad államokban a vasfüggöny mögül menekult emigráció felvilágosító munkája akadályozta meg. Ez kényszerítette a Szovjet Uniót arra is, hogy kezdeti erőszakos támadó politikáját feladja és ma a "mosolygó arc" politikájával és békehúrok pengésével kísérelje meg eredeti célját elérni.

A hazacsalogatási akció mögött sem rejlik más – mint legnagyobb ellenségének, a nyugati emigrációnak teljes szétzüllesztése.

A felvilágosító munkának tehát még erőteljesebbnek kell lennie, mely munka egyformán kötelessége minden magyarnak tekintet nélkül arra, hogy valamikor a kormányt vagy a kalapácsot fogta a kezében.

Ez év júniusában Kállay Miklós Magyarország volt miniszterelnöke három hónapos körútra indult a Dél-amerikai államokba, hogy e nemzeti kötelességének eleget tegyen. Körútjának sikeréről nem ő, hanem több mint 300 délamerikai újság hatalmas cikkei beszélnek.

SAO PAULO: GR KEGLEVICH ISTVÁN ÉS VANGEL GYULA

Kállay Miklós dél – amerikai körútjáról megjelent illusztrált újságcikk, 1956 nyár, pontos lapszám nem ismert, Képes Magyar Magazin – Hungarian Illustrated Magazin, szerk. Keviczky Kálmán

FOGADÁS SAO PAULOBAN
MAGYAR RUHÁBA ÖLTÖZÖTT
KISLÁNYOK VIRÁGGAL ÜD-
VÖZLIK KÁLLAY MIKLÓSNÉT
A HÁTTÉRBE M. BARROS
BRAZILIA VOLT BUDAPESTI
KÖVETE, CARTORYZKI LEN-
GYEL HERCEG, BR. KORÁ-
NYI JÁNOS ÉS BOÉR MIKLÓS
EGYETEMI TANÁR

Kállay Miklós dél – amerikai körútjáról megjelent illusztrált újságcikk, 1956 nyár, pontos lapszám nem ismert, Képes Magyar Magazin – Hungarian Illustrated Magazin, szerk. Keviczky Kálmán

RIO DE JANEIROBAN a hadi akadémia magasrangú tisztjei előtt a szovjet külpolitika új irányait ismertette, majd a Földrajzi és Történelmi Társulat ülésén a nándorfehérvári diadal jelentőségét méltatta. A kultuszminisztérium előadótermében a vasfüggöny mögötti egyházak siralmas helyzetéről beszélt.

SAO PAULOBAN a katolikus egyetem auditoriumában francia nyelven, majd a Caetano Campos nagytermében magyar nyelven tartott hasonló tárgyú előadásokat.

BUENOS AIRES: FESZES "VIGYÁZZ"-BAN ÜDVÖZLI A MEGJELENTEKET

SAO PAULO: LENGYEL KÜLDÖTTSEG ÜDVÖZLÉSE

RIO DE JANEIRO: LÁTOGATÁS PAULINI ERNŐNÉ KIÁLLÍTÁSÁN
Photo by F. Aszmann

Kállay Miklós dél – amerikai körútjáról megjelent illusztrált újságcikk, 1956 nyár, pontos lapszám nem ismert, Képes Magyar Magazin – Hungarian Illustrated Magazin, szerk. Keviczky Kálmán

BUENOS AIRESBEN az ügyvédi kamara nagyszámú közönsége előtt "Az igazságszolgáltatás jelenlegi helyzete Magyarországon" címmel tartott előadást, melyet vita követte. Az Egyházi Kultúra székházában "Az elhallgattatott Egyház"-ról beszélt. A Centro Hungaro unnepségén az emigráció feladatai és kötelességeit ismertette. Legnagyobb előadását a Museo Social Argentinában tartotta, ahol a közönség már nem fért az előadóterembe. Az előadás tárgya "A szovjet politika változatlanágáról" volt.

SAO PAULO: MAGYAR ELŐADÁS A CAETANO DE CAMPOS NAGYTERMÉBEN

Kállay Miklós dél – amerikai körútjáról megjelent illusztrált újságcikk, 1956 nyár, pontos lapszám nem ismert, Képes Magyar Magazin – Hungarian Illustrated Magazin, szerk. Keviczky Kálmán

Kállay Miklós dél – amerikai körútjáról megjelent illusztrált újságcikk, 1956 nyár, pontos lapszám nem ismert, Képes Magyar Magazin – Hungarian Illustrated Magazin, szerk. Keviczky Kálmán

Kállay Miklós a Buenos Aires – i lengyel klubban. Balról jobbra: Sliwinski, az argentinai lengyel egyesületek szövetségének elnöke, Kállay Miklós, dr. Seyda Marian, az 1920 – as években lengyel külügyminiszter, Széchenyi Endre, Bobrik Arnó, Bethlen Gábor, Pajacsehich Péter, Keleméry Tamás, Buenos Aires, Argentína 1956. augusztus, Teleki Andor felvétele. Forrás: Ludvig Daniella: Erdélyi Odisszea – A Teleki ikrek története, Korunk – Komp – Press, Kolozsvár, 2018. A kép digitális formában a szerző által küldve és engedélyével felhasználva.

Kállay Miklós és felesége, Fényes Márta, dr. Bartha István, Khuen – Héderváry Sándorné Anci és dr. Bartha Istvánné Bánffy Ágnes társaságában, Buenos Aires, 1956. augusztus 12. – Teleki Andor felvétele. Forrás: Ludvig Daniella: Erdélyi Odisszea – A Teleki ikrek története, Korunk – Komp – Press, Kolozsvár, 2018. A kép digitális formában a szerző által küldve és engedélyével felhasználva.

KGY FOTÓ 2008.163.2. - Kállay Miklós (1887-1967) emigrációban Szabó Géza, Falcione Árpád. 1956, dél – amerikai körút.

KGY FOTÓ 2008.163.1. - Kállay Miklós (1887-1967) középen alul, jobbján Vay László, balján Sorg Antalné, 1956, dél – amerikai körút, Buenos Aires, Argentína

KGY FOTÓ 2008.144.1.14. - Kállay Miklós (1887-1967) és 2. felesége, Fényes Márta (1887-1962) a kép közepén, cc. 1956

KGY FOTÓ 2011.144.1.15. - Kállay Miklós (1887-1967) volt miniszterelnök előadást tart az emigrációban

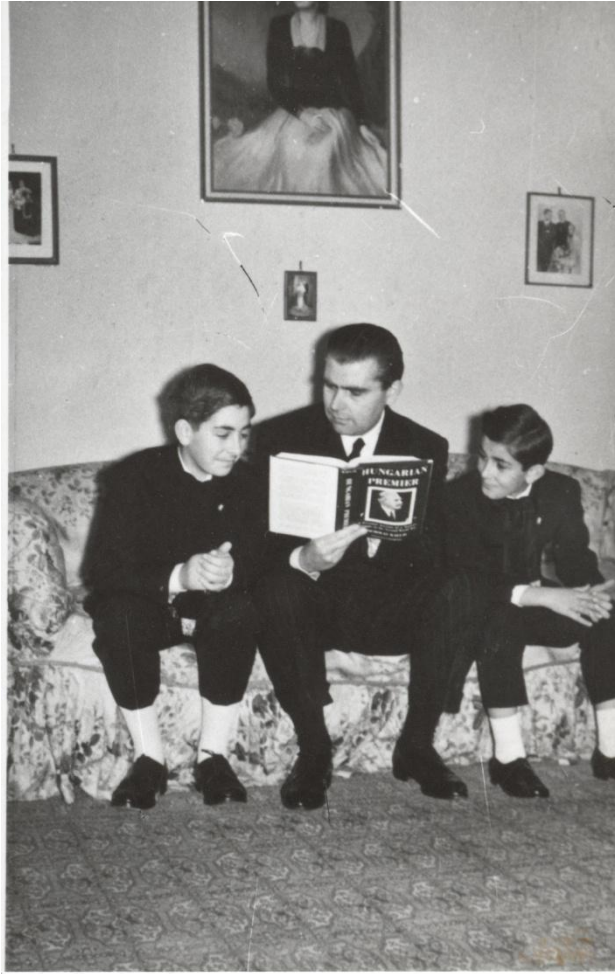
KGY FOTÓ 2011.144.1.15. - Kállay Miklós (1887-1967) volt miniszterelnök előadást tart az emigrációban (általán képszerkesztővel javított képminőség)

KGY FOTÓ 2011.144.1.16. - Kállay Miklós (1887-1967) egy magyar ünnepségen, New Yorkban

KGY FOTÓ 2008.90.2. - Kállay Kristóf (1916-2006) családjával, felesége Várhelyi Vera (1920-2000), Miklós és András.

KGY FOTÓ 2008.86.2. -
Kállay Kristóf (1916-
2006) jobbán András, bal-
ján Miklós fia, kezében
apjának, Kállay Miklós
miniszterelnöknek iratai.
1956, Róma

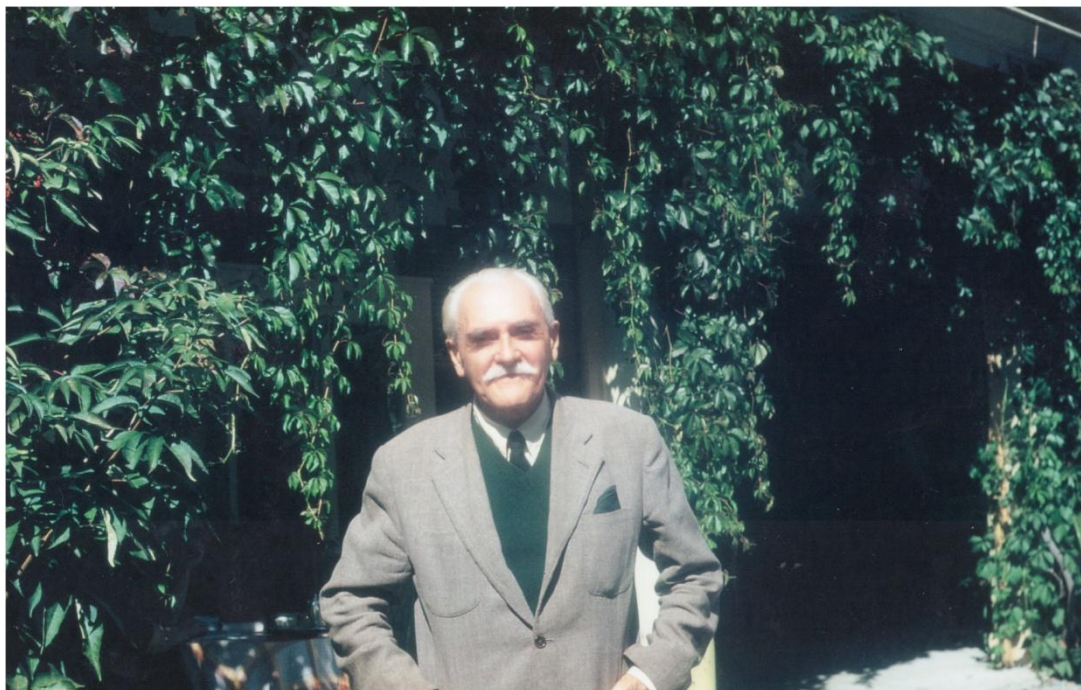
KGY FOTÓ 2008.88.2. - Kállay András (1919-1995) Kállay Miklós volt miniszterelnök
fia és családja Kállay Andrásné Pongrácz Erzsébet (1926-), Kállay Dénes (1948-), ifj.
Kállay Miklós (1918-1996)

Kállay Miklós a magyarországi kommunista diktatúra elleni tüntetésen New Yorkban, Képes Magyar Magazin – Hungarian Illustrated Magazin, szerk. Keviczky Kálmán, 1958. 5. szám

KGY FOTÓ 2011.173.1.7. - Kállay Miklós (1887-1967) és második felesége, Fényes Márta

KGY FOTÓ 2011.173.1.5. - Kállay Miklós (1887-1967) emigrációban, 1959., USA

KGY FOTÓ 2011.199.1. - Kállay Miklós (1887-1967) miniszterelnök és 2. felesége Fényes Márta Vásárhelyi Miklós és felesége Madarassy Hanna, a volt miniszterelnök new york-i otthonában

KGY FOTÓ 2011.200.1.2. - Kállay Miklós (1887-1967) volt miniszterelnök feleségével, Fényes Mártával new yorki otthonukban, cc. 1958.

KGY FOTÓ 2011.201.1.2. - Kállay Miklós (1887-1967) volt miniszterelnök, New York, cc. 1958.

KGY FOTÓ 2011.201.1.3. - Kállay Miklós (1887-1967) volt miniszterelnök, New York, cc. 1958.

KGY FOTÓ 2008.82.2.
- Kállay Miklós (1887-1967) miniszterelnök családjával, Kristóf fia római otthonában. Fényes Márta, Muzsly Orsolya Fényes Márta unokája, Kállay Andrásné szül. Pongrácz Erzsébet, Kállay Kristófné

KGY 2011.144.1.4. – Kállay Miklós (1887-1967) családja körében, Kállay András (1919-1995) és felesége Pongrácz Erzsébet, Fényes Márta, Kállay Kristóf (1916-2006), Kállay Kristófné Vásárhelyi Vera (1920-2000), Kállay Dénes (1948-). cc. 1959, Róma

KGY FOTÓ 2011.144.1.17.- Kállay Miklós (1887-1967) Teleki (?) és Hertelendy András, USA, New York, 1950 – es évek második fele

KGY FOTÓ 2011.144.1.18. - Kállay Miklós (1887-1967) Somssich Lászlóval beszél,
mögötte Pathy György

KGY FOTÓ 2011.144.1.3. - Kállay Kristófné Vásárhelyi Vera (1920-2000), Kállay Kris-
tóf (1916-2006), Kállay Dénes (1948-), Kállay Andrásné, Kállay András (1919-1995),
Kállay Miklós (1887-1967) és Fényes Márta. cc 1959, Róma

KGY FOTÓ 2011.173.1.1. -
Balról: Kállay András, Kállay
Miklós, Kállay Kristóf, Kállay
Rudolf, Kállay András
Guggol: Kállay Dénes, Kállay
Miklós (Kristóf fia)

KGY FOTÓ 2011.202.1.1. -
Kállay Miklós (1887-1967)
miniszterelnök és Fényes
Márta kirándulnak,
barátaikkal, USA, 1960. július

KGY FOTÓ 2011.202.1.2.
- Kállay Miklós (1887-
1967) miniszterelnök és
Fényes Márta kirándulnak,
barátaikkal, USA, 1960.
július

KGY FOTÓ 2011.144.1.21. - Kállay Miklós (1887-1967) és Negyedi Szabó Margit újságíró

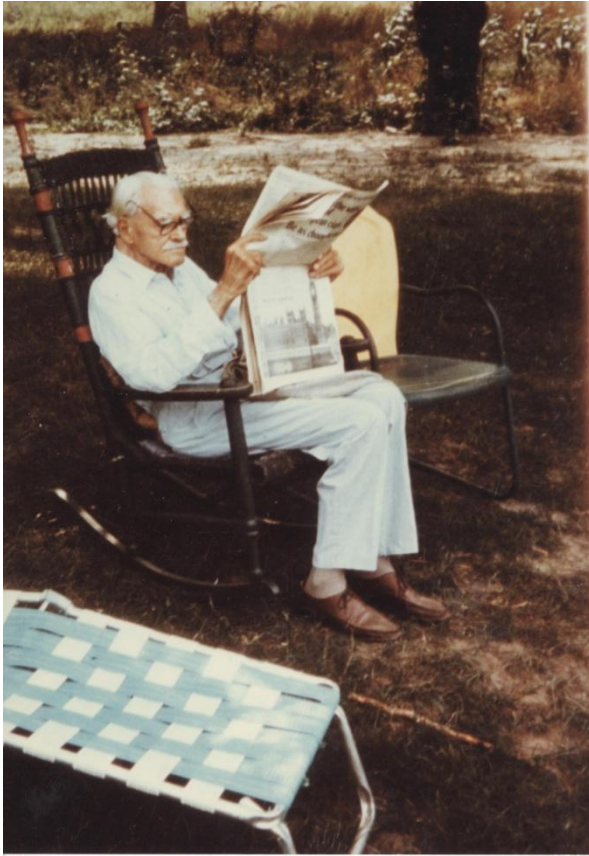
KGY FOTÓ 2011.144.1.20. - Kállay Miklós (1887-1967) emigrációban

KGY FOTÓ 2011.164.1.14.
- Kállay Miklósné Fényes Márta (1887-1962) new yorki temetésén dr. Kállay Miklós (1887-1967), mellette az elhunyt lánya és nővére.

KGY FOTÓ 2011.144.1.19. - Kállay Miklós (1887-1967) és Varga Béla

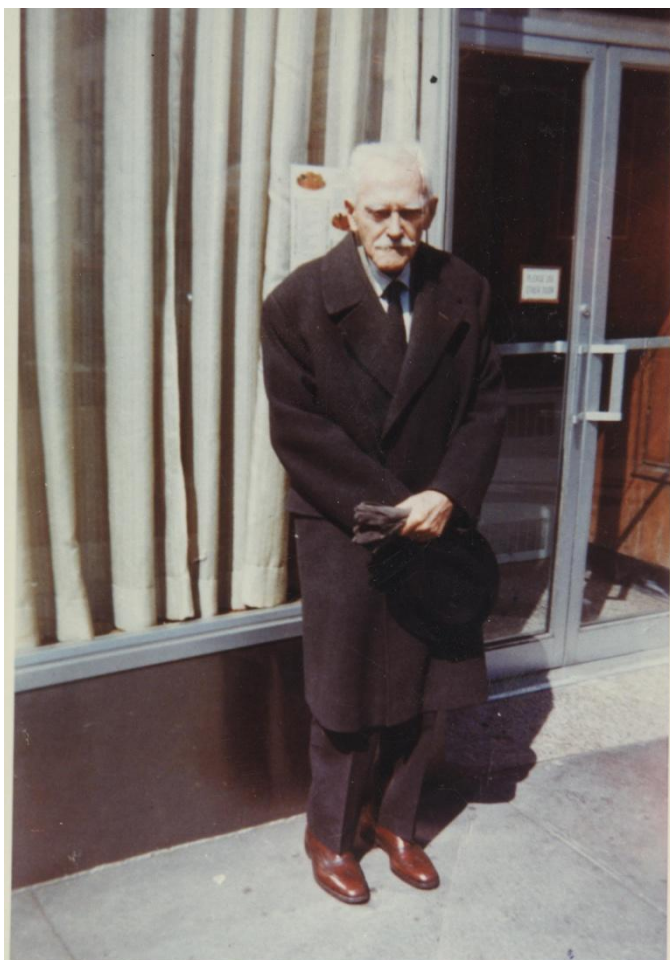
KGY FOTÓ 2008.128.3. -
Kállay Miklós (1887-1967)
miniszterelnök emigrációban,
New York melletti Mount
Pleasant, egy magyar család
nyaralójában töltötte gyakran a
nyarat.

KGY FOTÓ 2008.128.4. -
Kállay Miklós (1887-1967)
emigrációban, New York mel-
letti Mount Pleasant, 1966.

KGY FOTÓ 2011.198.1-2. -
Kállay Miklós (1887-1967)
volt miniszterelnök időskori
portréja, 1966.

KGY FOTÓ 2008.126.2 -
Kállay Miklós (1887-
1967) New York, 1967.

KGY FOTÓ 2011.144.1.23. -
Dr. Kállay Miklós (1887-1967)
volt miniszterelnökről készült
utolsó kép, 1966. december 21.
Collette asszony és gróf Révay
István

KGY2011.196.1.4. Kállay Miklós (1887-1967) miniszterelnök újratemetése.

Ravatala a budavári Mátyás - templomban, 1993.

KGY FOTÓ 2011.196.1.53. - Kállay Miklós (1887-1967) miniszterelnök újratemetése, Budapest. A ravatal előtt a volt miniszterelnök három fia, Miklós, Kristóf és András.

KGY FOTÓ 2011.196.1.30. - Kállay Miklós (1887-1967) miniszterelnök újratemetése, búcsúztatása, Kállósemjén, Kállay – kriptakápolna, 1993. április 17. A ravatalnál dr. Kátona Tamás, dr. Seregély István egri érsek, Bosák Nándor püspök, Vítai László plébános.

2011.196.1.34. - Dr. Kállay Miklós (1887-1967) miniszterelnök újratemetése, búcsúztatása a Kállay – kriptakápolnánál, 1993. április 17. A ravatalnál dr. Katona Tamás, dr. Seregély István egri érsek, Bosák Nándor püspök, Vitai László plébános.